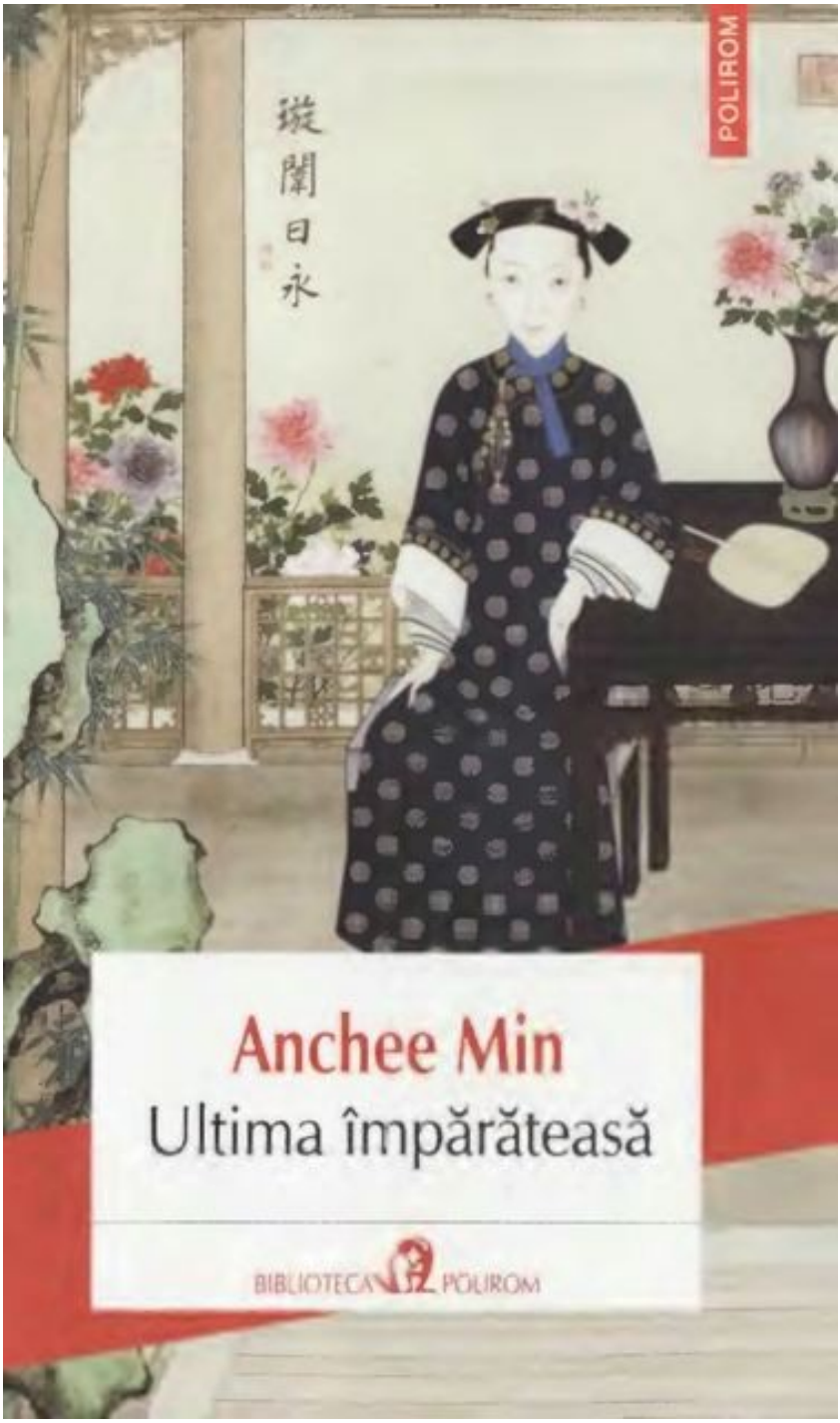
POLIROM
璇閨日永
Anchee Min
Ultima împărăteasă
BIBLIOTECA POLIROM

Anchee Min

ULTIMA ÎMPĂRĂTEASĂ

Traducere din limba engleză
de MIHAELA NEGRILĂ

Editura POLIROM

2013

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM ACTUAL

Scriitori contemporani, voci şi tendinţe noi
în literatura universală de azi.

Titlul original: *The Last Empress*, 2007

Versiune electronică:
[V2.0]

Corectură [V1.0]: martie 2016
Corectură [V2.0]: aprilie 2016

Mulţumiri
lui Anton Mueller,
pentru minunata muncă de editare,
Sandrei Dijkstra,
pentru că-mi este întotdeauna alături

„Relaţia mea cu Tzu Hsi a început în 1902 şi a continuat până la moartea ei. Am păstrat o evidenţă deosebit de exactă a legăturii mele secrete cu împărăteasa şi cu alţi oameni importanţi, cuprinzând bilete şi mesaje pe care mi le-a trimis Majestatea Sa, dar am avut ghinionul de a pierde toate aceste manuscrise şi hârtii.”

Sir Edmund Backhouse,
coautor al lucrărilor *China Under the Empress Dowager* (1910) şi *Annals and Memoirs of the Court of Pekin* (1914)

———

„În 1974, spre jena Oxfordului şi spre groaza personală a învăţaţilor chinezi de pretutindeni, Backhouse a fost dat în vileag drept un falsificator… Şarlatanul fusese demascat, dar materialul său contrafăcut era încă bază temeinică de învăţătură.”

Sterling Seagrave,
Dragon Lady: The Life and Legend of the Last Empress of China (1992)

———

„Unul dintre înţelepţii din vechime ai Chinei a prezis că «aceasta va fi distrusă de către o femeie». Profeţia e pe cale să se împlinească.”

Dr. George Ernest Morrison,
corespondentul din China al ziarului londonez *Times* între 1892 şi 1912

———

„[Tzu Hsi] s-a arătat a fi binevoitoare şi chibzuită. Caracterul său a fost fără cusur.”

Charles Denby,
ambasadorul american în China, 1898

———

„Era o maestră a răului pur şi a intrigii.”

Manual chinez (tipărit în perioada 1949–1991)

———

ÎNCEPUTURILE

În anul 1852, o frumoasă fată de şaptesprezece ani, dintr-o familie importantă, dar căzută pradă sărăciei, aparţinând clanului Yehonala, a ajuns la Pekin în calitate de concubină lipsită de importanţă a tânărului împărat Hsien Feng. Tzu Hsi, pe numele ei de fată Orhideea, era una dintre sutele de concubine al căror unic ţel era acela de a-i dărui împăratului un fiu.

Nu era o perioadă bună pentru a intra în Oraşul Interzis, care, alcătuit dintr-un imens complex de palate şi grădini, condus de mii de eunuci, era înconjurat de un zid ce îl izola în mijlocul Pekinului. Dinastia Ch'ing îşi pierdea vitalitatea şi Curtea devenise un loc cu vederi izolaţioniste şi xenofobe. Cu câteva decenii înainte, China pierduse primul război al opiului, dar de atunci se făcuse prea puţin în direcţia întăririi apărării sale şi a îmbunătăţirii legăturilor diplomatice cu alte state.

Între zidurile Oraşului Interzis, consecinţele unui pas greşit erau adesea mortale. Ca una dintre sutele de femei care îşi disputau atenţia împăratului, Orhideea a hotărât că trebuie să îşi ia soarta în propriile mâini. După ce a deprins arta seducţiei, ea a riscat totul, dând mită pentru a ajunge în iatacul regal şi ispitindu-l pe împărat. Hsien Feng era un bărbat cu anumite tulburări, însă, pentru o vreme, iubirea lor a fost pasională şi sinceră, iar curând Orhideea a avut marele noroc de a-i oferi împăratului singurul fiu şi moştenitor. Ridicată la rangul de împărătească, Orhideea a fost nevoită, totuşi, să lupte pentru a-şi păstra poziţia atunci când împăratul şi-a luat alte concubine. Dreptul de a-şi creşte propriul copil, care se afla sub tutela împărătesei Nuharoo, soţia împăratului care deţinea cel mai înalt rang, a fost tot timpul pus în discuţie.

Invadarea Chinei în 1860 de către Anglia, Franţa şi Rusia, urmată de ocuparea Pekinului, a obligat Curtea chineză să plece în exil departe, pe domeniul de vânătoare de la Jehol, dincolo de Marele Zid Chinezesc. Acolo, veştile umilitoare despre condiţiile aspre impuse pentru încheierea păcii au contribuit la tulburarea stării de sănătate a împăratului. La moartea lui Hsien Feng a avut loc o lovitură de stat, pe care Orhideea a împiedicat-o, ajutată fiind de cumnatul ei, prinţul Kung, şi de generalul Yung Lu. Chipeşul Yung Lu a redeşteptat simţăminte romantice în sufletul Orhideei, care era încă tânără, însă în noua ei poziţie de putere nu mai era loc şi pentru viaţa personală. În calitate de coregentă, alături de împărăteasa Nuharoo, până la majoratul fiului ei, împărăteasa Orhideea se găsea la începutul unei lungi şi tumultuoase domnii, care avea să dureze până în secolul următor.

ULTIMA ÎMPĂRĂTEASĂ

1

Ochii mamei erau închişi când şi-a dat sufletul, însă o clipă mai târziu s-au deschis şi aşa au rămas.

— Majestatea Voastră, vă rog să-i apăsaţi pleoapele şi să încercaţi cât puteţi să le închideţi, m-a îndemnat doctorul Sun Pao-tien.

Când am încercat, îmi tremurau mâinile.

Rong, sora mea, zicea că mama asta voia, să închidă ochii. Dar că m-a aşteptat prea mult, căci nu voia să-mi întrerupă audienţa.

„Încearcă să nu-i deranjezi pe ceilalţi” a fost filosofia de viaţă a mamei. Ar fi fost dezamăgită să ştie că a avut nevoie de ajutor ca să închidă ochii. Îmi doream să pot nesocoti ordinul lui Nuharoo şi să-l aduc pe fiul meu să-şi ia rămas-bun pentru ultima dată. „Nu ar trebui să conteze că Tung Chih e împăratul Chinei, el este, întâi de toate, nepotul mamei mele”, asta aş fi dorit să-i spun.

M-am întors spre fratele meu, Kuei Hsiang, şi l-am întrebat dacă mama a lăsat vreo vorbă pentru mine.

— Da. Kuei Hsiang a dat din cap, a făcut un pas înapoi ca să stea de cealaltă parte a patului mamei şi a spus: „Totul e bine”.

M-au podidit lacrimile.

— Ce fel de ceremonie funerară ai în minte pentru mama? m-a întrebat Rong.

— Nu mă pot gândi la asta acum, i-am răspuns. Vom discuta mai târziu.

— Nu, Orhideea, a protestat Rong. Va fi imposibil să ajungem la tine după ce pleci de aici. Aş vrea să ştiu care-ţi sunt intenţiile. Mama merită aceleaşi onoruri ca Marea Împărătească Jin.

— Aş vrea să pot spune „da”, pur şi simplu, însă nu pot, Rong. Milioane de oameni ne privesc. Trebuie să dăm un exemplu.

— Orhideea, a izbucnit Rong, tu conduci China!

— Rong, te rog! Cred că mama ar înţelege.

— Ba nu, căci nici eu nu pot să pricep. Eşti o fiică groaznică, egoistă şi fără inimă!

Doctorul Sun Pao-tien ne-a întrerupt:

— Scuzaţi-mă, Majestatea Voastră, aţi putea să vă concentraţi asupra degetelor dumneavoastră? Ochii mamei dumneavoastră vor rămâne veşnic deschişi, dacă nu apăsaţi bine.

— Da, doctore.

— Mai tare şi continuu, m-a dăscălit doctorul. Şi acum ţineţi. Aproape gata. Nu vă mişcaţi.

Sora mea m-a ajutat să-mi ţin braţele.

În moarte, chipul mamei era profund şi distant.

— Sunt Orhideea, mamă, am şoptit eu plângând.

Nu-mi venea să cred că era moartă. Îi mângâiam cu degetele pielea fină, caldă încă. Îmi lipsise posibilitatea de a o atinge. De când intrasem în Oraşul Interzis, mama fusese nevoită să îngenuncheze ca să mă salute, atunci când mă vizita. Insista să urmeze eticheta. „E respectul care ţi se cuvine ca împărătească a Chinei", zicea ea.

Rareori am avut parte de intimitate. Eunucii şi doamnele de onoare erau permanent în jurul meu. Mă îndoiesc că mama mă putea auzi de unde trebuia ea să stea, la trei metri depărtare de mine. Totuşi, asta nu părea să o deranjeze. Se prefăcea că mă aude şi îmi răspundea la întrebări pe care nu le pusesem.

— Lăsaţi pleoapele uşurel, mi-a zis doctorul Sun Pao-tien.

Ochii mamei au rămas închişi. Ridurile păreau să-i fi dispărut, iar expresia ei era împăcată.

Eu sunt muntele rămas în urma ta. Glasul mamei îmi răsuna în minte:

Precum un râu ce cântă
Ţâşneşti ca să curgi liber.
Te privesc fericit...
Amintirea despre noi
E dulce şi desăvârşită.

Trebuia să fiu tare pentru fiul meu. Deşi Tung Chih, care avea şapte ani, era împăratul Chinei de doi ani, de când urcase pe tron, în 1861, regimul lui era haotic. Puterile străine continuau să câştige influenţă în China, mai ales în porturile de pe coastă; în interior, ţăranii răsculaţi, numiţi taipini, s-au împrăştiat şi au cucerit provincie după provincie. M-am căznit să găsesc o modalitate ca să-l cresc pe Tung Chih cum trebuie, însă el părea foarte marcat de moartea prematură a tatălui său. Nu puteam decât să-mi doresc să-l cresc aşa cum m-au crescut pe mine părinţii mei.

„Sunt o femeie norocoasă", obişnuia mama să spună. Am crezut-o atunci când a zis că nu regretă nimic din ce i s-a întâmplat în viaţă. Şi-a împlinit visul: două fiice măritate în familii imperiale şi un fiu care e ministru imperial cu rang înalt. Mama le reamintea adesea copiilor ei: „Eram, practic, nişte cerşetori în 1852. N-o să uit în veci după-amiaza aia la Marele Canal, când cărăuşii au abandonat sicriul tatălui vostru".

Căldura acelei zile şi mirosul de putred care venea dinspre corpul neînsufleţit al tatei mi-au rămas şi mie în memorie. Expresia de pe chipul mamei atunci când a fost nevoită să-şi vândă ultimul lucru valoros, un ac de păr din jad, care-i fusese oferit de tata ca dar de

nuntă, e cea mai tristă pe care am văzut-o vreodată pe chipul cuiva.

În calitatea sa de cea mai importantă soţie a împăratului Hsien Feng, împărăteasa Nuharoo a participat la înmormântarea mamei, ceea ce se considera a fi o mare onoare pentru familia mea. Ca adeptă ferventă a budismului, Nuharoo a încălcat tradiţia acceptându-mi invitaţia.

Îmbrăcată în mătase albă, semănând cu un copac înalt de gheaţă, Nuharoo era întruchiparea graţiei. Păşeam în urma ei, atentă să nu calc pe trena lungă a robei sale. Lama tibetani şi preoţi taoişti şi budişti veneau după noi, psalmodiind monoton. Ne urmam drumul prin Oraşul Interzis, oprindu-ne să îndeplinim ritual după ritual, trecând poartă după poartă, sală după sală.

Stând lângă Nuharoo, mă minunam că am ajuns în cele din urmă la o oarecare armonie. Diferenţele dintre noi au fost limpezi încă din clipa când am intrat în Oraşul Interzis, pe vremea când eram foarte tinere. Ea – elegantă, sigură pe sine, de sânge imperial – a fost aleasă împărătească, soţia cu cel mai înalt rang a împăratului. Eu – dintr-o familie bună şi atât, de la ţară şi nesigură pe mine – eram o concubină de rangul al patrulea. Divergenţele dintre noi s-au transformat în conflicte atunci când eu mi-am făcut loc în inima lui Hsien Feng şi i-am dăruit un fiu, singurul său copil de sex bărbătesc, unicul moştenitor. Ridicarea mea în rang nu a făcut decât să înrăutăţească lucrurile. Însă haosul invaziei străine, moartea soţului nostru în timpul exilului la străvechiul domeniu de vânătoare de la Jehol şi criza pricinuită de lovitura de stat ne-au obligat să găsim metode de a coopera.

În toţi aceşti ani, relaţia mea cu Nuharoo a fost sintetizată cel mai bine de proverbul: „Apa din fântână nu o tulbură pe cea din râu”. Pentru a supravieţui, a fost necesar să ne apărăm una pe cealaltă. Uneori asta a părut imposibil, mai ales în privinţa lui Tung Chih. Statutul lui Nuharoo de primă soţie îi conferea autoritate asupra creşterii şi educării lui, ceea ce mă scotea din fire. Disputa noastră despre cum să fie crescut Tung Chih a încetat după ce el a urcat pe tron, dar amărăciunea mea cu privire la slaba pregătire a copilului continua să ne otrăvească relaţia.

Nuharoo îşi căuta mulţumirea în budism, în vreme ce pe mine propria-mi insatisfacţie mă urmărea ca o umbră. Spiritul meu continua să se sustragă voinţei mele. Am citit cartea pe care mi-a trimis-o Nuharoo, *Conduita potrivită unei văduve imperiale,* dar nu mi-a adus pacea. La urma urmei, eu sunt din Wuhu, „lacul buruienilor care cresc luxuriant”. N-aş putea fi ceea ce nu sunt, deşi toată viaţa mi-am petrecut-o încercând asta.

Când eram doar o fetiţă, mama m-a povăţuit: „Învaţă să fii un lemn moale, Orhideea. Din lemnul moale se sculptează statui ale lui

Buddha şi ale zeiţelor, pe când din cel tare se fac scânduri pentru sicrie”.

În camera mea, aveam o masă pentru desen, cu cerneală, vopsea proaspăt amestecată, pensule şi hârtie de orez. După audienţa zilnică, veneam aici să lucrez.

Picturile erau pentru fiul meu – erau date în dar, în numele său. Ele serveau drept ambasadorii săi şi vorbeau în locul lui ori de câte ori o împrejurare devenea prea umilitoare. China era obligată să cerşească amânări ale plăţilor aşa-numitelor despăgubiri de război, impuse de către puterile străine.

De asemenea, tablourile ajutau la atenuarea resentimentelor faţă de fiul meu din cauza impozitelor pe pământ. Guvernatorii mai multor state trimiteau mesaje că oamenii lor sunt săraci şi nu pot plăti.

— Tezaurul imperial de *tael*-i e gol de mult, m-am plâns eu în decretele emise în numele fiului meu. Taxele pe care le-am colectat s-au dus la puterile străine, pentru ca flotele lor să nu arunce ancora în apele noastre.

Cumnatul meu, prinţul Kung, s-a plâns că noul său Consiliu al Afacerilor Externe a rămas fără spaţiu în care să depoziteze scrisorile în care puterile străine insistau să se efectueze plata datoriilor:

— Flotele străine au ameninţat în mod repetat că vor intra din nou în apele noastre, m-a avertizat el.

Ideea de a-mi folosi tablourile ca daruri, pentru a obţine timp, bani şi înţelegere, îi aparţinea eunucului meu, An-te-hai.

An-te-hai m-a slujit din prima mea zi în Oraşul Interzis, când, fiind doar un băiat în vârstă de treisprezece ani, mi-a oferit, pe ascuns, de băut, dându-mi apă pentru a-mi potoli gâtul ars de sete. A fost un act de curaj din partea lui şi de atunci s-a bucurat de loialitatea şi încrederea mea.

Ideea lui cu tablourile a fost genială şi nu mai pridideam cu pictatul.

De ziua sa, i-am trimis în dar generalului Tseng Kuo-fan, cel mai mare conducător militar din China, un tablou. Am dorit ca generalul să ştie că îl apreciez, deşi de curând îl retrogradasem în numele fiului meu, la presiunea conservatorilor pro manciurieni de la Curte, care îşi ziceau „Coifurile de Fier”. Ei nu suportau faptul că, prin muncă asiduă, chinezii Han câştigau putere. Am vrut ca generalul să ştie că nu intenţionam să-i fac niciun rău şi că eram conştientă că am greşit faţă de el. „Fiul meu, Tung Chih, nu ar putea conduce fără dumneavoastră” era mesajul pe care-l trimitea tabloul meu.

Mă întrebam adesea ce îl împiedica pe generalul Tseng Kuo-fan să se revolte. Nu i-ar fi fost greu să pună la cale o lovitură de stat – avea banii şi armata de care era nevoie. Mă gândeam că era doar o chestiune de timp. „Până aici”, mi-l imaginam pe Tseng spunând într-

o bună zi, iar norocul fiului meu s-ar fi risipit pe loc.

Mă semnam cu o caligrafie fină. Deasupra îmi puneam sigiliul, cu cerneală roşie. Aveam sigilii de piatră de diferite forme şi mărimi. Pe lângă acest sigiliu, pe care mi l-a dat soţul meu, restul consta în specificarea titlurilor mele: „Împărăteasa Chinei", „Împărăteasa Evlavioasei Bunătăţi", „Împărăteasa din Palatul de Vest". Cel pe care-l foloseam cel mai des era „Împărăteasa Tzu Hsi". Aceste sigilii erau importante pentru colecţionari. Pentru a face ca opera de artă să se vândă uşor mai târziu, nu treceam numele în dedicaţia pe care o scriam, decât dacă eram rugată în mod expres să o fac.

An-te-hai mi-a raportat că picturilor mele le-a crescut valoarea, însă vestea mi-a adus prea puţină bucurie, căci aş fi preferat să-mi petrec timpul cu Tung Chih, în loc să mă simt obligată să pictez.

Oricine îmi examina tablourile putea să le descopere lipsurile. Tuşele mele arătau lipsa de exerciţiu, chiar dacă nu şi lipsa de talent. Felul în care aşterneam cerneala indica faptul că nu eram decât o începătoare. Acest tip de pictură, pe hârtie de orez, nu permitea nicio greşeală, ceea ce însemna că puteam să petrec ore în şir la un tablou, să lucrez până noaptea târziu, iar o singură tuşă neglijentă putea să strice totul. După luni de zile de lucrat de una singură, am angajat o profesoară, a cărei misiune era să-mi acopere greşelile.

Subiectele mele erau reprezentate de peisaje şi flori. Pictam, de asemenea, păsări, de obicei în perechi, şi le plasam în mijlocul cadrului. Stăteau cocoţate pe aceeaşi ramură sau pe crengi separate, ca şi cum ar fi stat la taifas. În compoziţiile pe verticală, o pasăre stătea pe creanga de sus şi privea în jos, iar cealaltă stătea pe creanga de jos, uitându-se în sus.

Cel mai mult timp îl petreceam la penaj. Roz, portocaliu şi verde crud erau culorile mele preferate pentru pene. Tonul era întotdeauna cald şi vesel. An-te-hai mi-a sugerat să pictez bujori, flori de lotus şi crizanteme. Zicea că sunt pricepută la aşa ceva, însă ştiam că vrea să spună că astea se vând mai uşor.

Un truc pe care l-am învăţat de la profesoara mea era că sigiliile puteau fi folosite pentru a acoperi greşelile. Cum aveam greşeli peste tot, aplicam o mulţime de sigilii pe fiecare tablou. Când eram nemulţumită şi voiam să o iau de la capăt, An-te-hai îmi aducea aminte că obiectivul meu ar trebui să fie cantitatea. El mă ajuta să fac în aşa fel încât modul în care erau puse sigiliile să arate interesant. Când simţeam că nu mai era nimic de făcut ca să salvez o pictură, profesoara mea îmi lua locul.

Ea umbla mai ales la decor. Adăuga frunze şi crengi ca să acopere părţile mele proaste şi dădea noi accente păsărilor şi florilor. S-ar fi putut crede că tuşele ei fine le făceau pe ale mele de ruşine, dar ea îşi folosea măiestria numai pentru a „armoniza muzica". Priceperea ei

artistică îmi salvase cele mai proaste picturi. Era amuzant să o priveşti cum se chinuie din răsputeri să egaleze tuşele mele de amator.

Gândul mi se îndrepta adesea spre fiul meu în timp ce pictam. Noaptea îmi era din ce în ce mai greu să mă concentrez. Îmi imaginam chipul lui Tung Chih, cum stătea el în pat, şi mă întrebam ce visează oare. Când dorinţa mea de a fi cu el devenea disperată, îmi puneam pensula jos şi dădeam fuga la palatul lui, aflat la o distanţă de patru curţi interioare faţă de al meu. Prea nerăbdătoare ca să mai stau după An-te-hai să-mi lumineze drumul cu lampioane, mă năpusteam prin întuneric, lovindu-mă şi zgâriindu-mă de ziduri şi arcade până ajungeam la patul copilului. Acolo, lângă fiul meu adormit, îi controlam respiraţia şi-l mângâiam pe cap cu mâna-mi pătată de cerneală. Când servitorul aprindea lumânările, luam una şi o apropiam de chipul fiului meu. Privirea mea trasa contururile frunţii sale drăgălaşe, ale pleoapelor, nasului şi buzelor. Mă aplecam şi îl sărutam. Ochii mi se înlăcrimau când vedeam asemănarea cu tatăl său. Îmi aduceam aminte de vremea când eu şi împăratul Hsien Feng ne iubeam. Momentul meu preferat era încă acela în care l-am torturat dulce, cerându-i să-mi memoreze numele. Nu plecam de lângă Tung Chih până nu venea An-te-hai, urmat de o lungă procesiune de eunuci, fiecare ducând câte un imens lampion roşu.

— Profesoara poate să picteze în locul meu, îi spuneam atunci lui An-te-hai. Nimeni nu va şti că nu eu am aplicat sigiliile.

— Dar *dumneavoastră* veţi şti, doamnă, îmi răspundea eunucul încet, după care mă escorta înapoi la palatul meu.

2

În loc să-i citesc o carte lui Tung Chih, la umbra răcoroasă din grădină, semnam un edict de condamnare la moarte a doi oameni importanţi. Eram în 31 august 1863. Mi-era groază de acest moment, căci nu-mi ieşea din minte gândul la ceea ce avea să însemne acordul meu pentru familiile lor.

Cel dintâi era Ho Kui-ching, guvernatorul provinciei Chekiang. Fusese un prieten vechi al soţului meu. L-am întâlnit prima oară atunci când, tânăr fiind, a câştigat locul fruntaş la examenul naţional pentru funcţionarii publici. Am participat la festivitate alături de soţul meu, care l-a răsplătit cu titlul onorific de *Jin-shih,* bărbatul cu cea mai de seamă reuşită.

Din câte îmi aminteam, Ho era un om modest. Avea ochii adânciţi în orbite şi dinţii ieşiţi în afară. Soţul meu a fost impresionat de cunoştinţele lui vaste de filosofie şi istorie şi l-a numit mai întâi în postul de primar al importantului oraş din sud, Hangchow, iar după câţiva ani guvernator în Chekiang. Până să ajungă la vârsta de cincizeci de ani, Ho era guvernatorul principal care răspundea de toate provinciile din partea centrală a Chinei. I s-au acordat şi puteri militare. Era comandantul-şef al forţelor imperiale din sudul Chinei.

Dosarul lui Ho releva că a fost acuzat de neglijenţă în serviciu, care a dus la pierderea mai multor provincii în timpul răscoalelor taipinilor, aflate în desfăşurare. Le-a ordonat oamenilor săi să deschidă focul asupra localnicilor, în timp ce el îşi salva pielea. M-am opus cererii lui de a-i reconsidera situaţia. Nu părea să simtă nici remuşcări, nici vină în legătură cu moartea şi suferinţele miilor de familii pe care le-a lăsat de izbelişte.

Ho şi prietenii săi de la Curte au negat faptul că soţul meu, înainte de a muri, a ordonat personal decapitarea lui Ho. Puternica opoziţie pe care am întâmpinat-o m-a făcut să-mi dau seama de vulnerabilitatea mea. Am interpretat cererea lui Ho drept o provocare directă la adresa fiului meu, în calitatea sa de conducător al Chinei. Prinţul Kung a fost unul dintre puţinii care m-au susţinut, deşi mi-a tot reamintit că nu mă bucur de sprijinul majorităţii Curţii.

Nu mă aşteptam însă ca dezacordul meu faţă de Curte să se transforme într-o criză privind supravieţuirea mea şi a fiului meu, deşi eram conştientă că purtarea lui Ho era o oglindă a comportamentului guvernatorilor din multe alte provincii. Nu aş fi făcut decât să dau naştere la necazuri fără de sfârşit, dacă nu aş fi mers până la capăt cu judecata şi pedeapsa.

În câteva săptămâni, am primit o petiţie prin care mi se solicita să reanalizez cazul. Semnată de şaptesprezece miniştri cu rang înalt, guvernatori şi generali, petiţia susţinea sus şi tare nevinovăţia lui Ho

şi îi cerea Tinerei Sale Majestăţi Tung Chih retragerea acuzaţiilor.

L-am rugat pe prinţul Kung să mă ajute să investighez trecutul fiecărui petiţionar. Informaţiile pe care Kung mi le-a furnizat curând după aceea au pus în lumină faptul că, fără nicio excepţie, petiţionarii fie au fost promovaţi în posturile lor de către însuşi guvernatorul Ho, fie le-au obţinut la recomandarea acestuia.

Disputa a continuat de-a lungul audienţelor la care eu participam alături de Tung Chih. Fiul meu obosea şi se tot foia pe tronul său imens. Aşezată în spatele lui, un pic spre stânga, trebuia să îi reamintesc, iar şi iar, să stea drept. Pentru ca Tung Chih să aibă contact vizual cu cei peste o sută de miniştri din faţa sa, tronul îi fusese aşezat pe o platformă. Putea să vadă pe toată lumea, iar el, în schimb, putea fi văzut de către toţi. Fiul Cerului nu era o imagine uşor de privit de către supuşii săi. Încercam să grăbesc desfăşurarea audienţelor, pentru ca fiul meu să poată ieşi afară să se joace, căci pentru un copil de şapte ani, fie el şi Fiul Cerului, aceste audienţe erau o tortură.

La un moment dat, s-a susţinut în cor că neglijenţa în serviciu a lui Ho nu era ceea ce părea – că guvernatorul nu era răspunzător. Ministrul finanţelor din provincia Jiangsu a vorbit în calitate de martor: „Eu l-am rugat pe guvernatorul Ho să vină să mă ajute să-mi apăr statul. În loc să fie numit dezertor, ar trebui să fie privit drept erou”.

Tungh Chih părea încurcat şi s-a rugat să fie lăsat să plece.

I-am dat permisiunea şi am continuat eu însămi. Am rămas fermă, mai ales după ce am aflat că Ho a încercat să distrugă dovezi şi să hărţuiască martori.

După zile în şir de dispute groaznice, prinţul Kung a părăsit procedurile şi s-a scuzat, spunând că preferă să lase chestiunea în mâinile mele. Am continuat să mă lupt cu Curtea, care acum cerea „un anchetator mai credibil”.

Mă simţeam ca şi cum aş fi jucat un joc ale cărui reguli nu reuşeam să le înţeleg. Şi nu era timp să le învăţ. L-am convocat, în numele fiului meu, pe generalul Tseng Kuo-fan, care era înlocuitorul temporar al guvernatorului Ho. I-am dat de ştire că sunt într-o disperată căutare de oameni care să spună adevărul şi numai adevărul. L-am rugat să se ocupe de conducerea noii anchete.

I-am explicat lui Tung Chih că eu şi tatăl lui am avut întotdeauna încredere în integritatea generalului Tseng. Într-un efort de a menţine interesul fiului meu, i-am povestit cum s-au întâlnit prima oară Tseng şi împăratul Hsien Feng şi cât de înspăimântat a fost Tseng atunci când împăratul i-a cerut să-i explice de unde-i vine porecla de „Tseng Tăietorul de Capete”.

Tung Chih s-a amuzat cu poveştile despre isprăvile lui Tseng şi m-a întrebat dacă generalul e manciurian.

— Nu, este un chinez Han. Am profitat de ocazie ca să-i atrag atenţia. Vei vedea ce discriminări face Curtea față de aceştia.

— Atâta timp cât e în stare să lupte şi să câştige pentru mine, nu-mi pasă ce rasă e, a răspuns fiul meu.

Am fost mândră de el şi i-am zis:

— De aceea tu eşti împăratul.

Curtea a acceptat să-l numesc pe Tseng Kuo-fan la conducerea anchetei, ceea ce m-a făcut să bănuiesc că, în mod sigur, cineva credea că Tseng e corupt. Am pus condiţia ca cercetările făcute de Tseng să aibă caracter public.

Într-o lună, Tseng a furnizat plenului Curţii rezultatele anchetei sale, fapt care mi-a adus o mare mulţumire:

> Deşi anchetatorii mei nu au mai avut ce documente scrise să obţină, de vreme ce reşedinţa guvernatorului a fost incendiată de răsculaţii taipini, rămâne un fapt cert că guvernatorul a eşuat în îndeplinirea datoriei sale de a-şi apăra provinciile. Decapitarea nu ar fi o pedeapsă necorespunzătoare, căci este conformă cu legea guvernării imperiale. Dacă e sau nu adevărat că el a fost convins de către subalterni să dezerteze este, după opinia mea, fără relevanţă.

În sală s-a făcut linişte după ce a fost anunţată declaraţia lui Tseng Kuo-fan. Şi am ştiut că am câştigat.

Îmi displăcea faptul că eu eram cea care trebuia să dea ordinul final pentru execuţie. N-oi fi fost eu o budistă fervent precum Nuharoo, dar credeam în învăţătura lui Buddha conform căreia „să omori înseamnă să îţi micşorezi virtutea”. Un astfel de act groaznic distruge echilibrul interior şi scurtează longevitatea. Din păcate, nu aveam cum să evit punerea în aplicare a sentinţei.

Al doilea om care urma să fie executat era generalul Sheng Pao, care era nu doar prietenul meu, ci şi un om care a adus importante servicii dinastiei. Mi-a pierit somnul din pricina acestui caz, deşi nu mă îndoiam de ceea ce trebuia să fac.

Copacii din faţa ferestrelor mele fremătau violent în furtuna neaşteptată, ca nişte braţe dezgolite care imploră ajutor. Ramurile înmuiate de ploaie şi bătute nemilos de vânt se frângeau şi cădeau pe acoperişul din ceramică galbenă al palatului. Magnolia mare din grădină începuse să înmugurească devreme în anul acela, iar furtuna avea să îi distrugă cu siguranţă florile.

Era miezul nopţii şi îl aveam în minte pe Sheng Pao în vreme ce priveam lung la stropii de ploaie care se scurgeau pe geamuri. Nu exista nicio metodă prin care să mă pregătesc. Gândurile nu-mi

puteau reduce la tăcere glasul interior: *Orhideea, fără Sheng Pao nu ai mai fi în viaţă.*

Sheng Pao era un stegar manciurian neînfricat, un soldat brav, care a crescut în sărăcie şi a reuşit prin propriile puteri. Era de mulţi ani comandantul-şef al forţelor imperiale din nord şi avea o imensă influenţă la Curte. Era temut de duşmanii săi până într-atât încât, numai la auzul numelui său, orice rebel din grupul taipinilor tremura. Generalul îşi iubea oştenii şi ura războiul, căci el ştia care este preţul acestuia. Alegând să negocieze cu căpeteniile răsculaţilor, a reuşit să recupereze multe provincii fără să recurgă la forţă.

Sheng Pao a fost de partea mea în acţiunea împotriva fostului mare consilier, Su Shun, în 1861. Lovitura de stat care a avut loc după moartea soţului meu a fost un moment decisiv pentru mine, iar Sheng Pao a fost singurul militar care mi-a sărit în ajutor.

Problemele cu Sheng Pao au început după revenirea noastră la Pekin de la Jehol, domeniul imperial de vânătoare, cu cortegiul care însoţea trupul neînsufleţit al soţului meu, împăratul Hsien Feng. Drept răsplată pentru serviciile aduse, l-am promovat la rangul de general, asigurându-i putere şi bogăţie fără egal. Nu după multă vreme, însă, din toate colţurile ţării au fost trimise plângeri cu privire la abuzurile lui Sheng Pao. Scrisorile au fost trimise mai întâi Consiliului de Război, căci nimeni nu a îndrăznit să se pună cu Sheng Pao.

Prinţul Kung a ignorat plângerile şi a sperat că Sheng Pao o să se controleze, dar au fost doar speranţe deşarte. S-a sugerat chiar ca şi eu să închid ochii, căci Sheng Pao era prea important.

Am încercat cât am putut să am răbdare, dar s-a ajuns la un punct în care era pusă în discuţie chiar autoritatea fiului meu ca împărat. M-am dus la prinţul Kung şi i-am cerut să-l defere justiţiei pe Sheng Pao.

Anchetatorii prinţului Kung au descoperit că generalul umflase cifrele pierderilor pentru a obţine compensaţii adiţionale. De asemenea, trâmbiţase victorii false pentru a asigura promovarea ofiţerilor săi. Sheng Pao a pretins Curţii să-i îndeplinească toate cererile, în timp ce colectarea taxelor locale pentru uzul propriu devenise o practică obişnuită pentru el. Se ştia că se dedase alcoolului şi plăcerilor oferite de prostituate.

Alţi guvernatori au început să-i urmeze exemplul. Unii dintre ei nu mai plăteau taxele imperiale, iar soldaţii erau instruiţi să fie loiali guvernatorilor, şi nu împăratului Tung Chih. Pe străzile Pekinului devenise popular un slogan batjocoritor: „Nu Tung Chih, ci Sheng Pao este împăratul Chinei”.

Extravaganţa nunţii lui Sheng Pao devenise deja subiect de senzaţie, ca şi faptul că soţia lui era fosta nevastă a unui cunoscut conducător al răsculaţilor taipini.

La scurt timp după ce a răsărit, soarele a ieşit dintre nori, însă ploaia nu s-a oprit. În grădină se ridicau fuioare de ceaţă, cătărându-se pe copaci ca un fum alb.

În timp ce şedeam într-un jilţ, deja îmbrăcată, a intrat eunucul meu, An-te-hai, şi m-a anunţat, cu o voce plină de emoţie:

— Doamnă, a venit Yung Lu.

Părând înalt şi puternic în uniforma-i de stegar, Yung Lu intră în cameră.

Mi s-a tăiat răsuflarea.

Am încercat să mă ridic ca să-l întâmpin, dar simţeam că mi se înmoaie picioarele, aşa că am rămas la locul meu.

An-te-hai a venit între noi cu un covoraş din catifea galbenă. Fără să se grăbească, l-a pus jos, la câteva picioare de jilţul meu. Era o parte a ritualului impus oricui se întâlneşte cu văduva imperială în cel de-al doilea an după perioada de doliu. Eticheta mi se părea ridicolă, căci eu şi Yung Lu ne vedeam de multe ori la audienţe, deşi eram obligaţi să ne comportăm ca nişte străini. Ţelul ritualului era să ne amintească de distanţa impusă femeilor şi bărbaţilor imperiali.

De-acum eunucii, servitorii şi doamnele mele de onoare stăteau în picioare de-a lungul pereţilor, cu mâinile împreunate. Se holbau la An-te-hai, în timp ce acesta îşi desfăşura reprezentaţia. De-a lungul anilor, devenise un maestru al iluziei. Cu mine şi cu Yung Lu pe post de actori, punea în scenă o inteligentă dramă pentru distragerea atenţiei.

Yung Lu se aruncă în genunchi pe covoraş şi lovi uşor pământul cu fruntea, urându-mi sănătate.

— Ridică-te, i-am spus eu.

Când Yung Lu s-a ridicat, An-te-hai a tras binişor covoraşul deoparte, atrăgând toată atenţia asupra sa, în timp ce eu şi Yung Lu ne priveam lung.

Am stat precum două lucruri neînsufleţite cât s-a servit ceaiul. Apoi am început să discutăm despre urmările instrumentării cazului guvernatorului Ho şi am schimbat păreri cu privire la cazul aflat pe rol al lui Sheng Pao. Yung Lu m-a asigurat că deciziile mele erau întemeiate.

Mintea mea zburda în timp ce stăteam lângă iubirea mea. Nu puteam să uit ce s-a întâmplat în urmă cu patru ani, când am împărtăşit singurul nostru moment de intimitate, în cavoul lui Hsien Feng. Tânjeam să ştiu dacă Yung Lu îşi amintea acel moment la fel ca mine. Nu descopeream nicio dovadă în timp ce-l priveam. În urmă cu câteva zile, când a venit la o audienţă şi s-a uitat în direcţia mea, m-am întrebat dacă pasiunea împărtăşită de noi s-a întâmplat cu adevărat. Ca văduvă a împăratului Hsien Feng, nu puteam avea un viitor cu niciun bărbat. Şi totuşi, inima mea refuza să rămână

îngropată în mormântul ei.

Poziţia lui Yung Lu de comandant al stegarilor îl purta, mai mereu, departe de capitală. Cu sau fără trupele sale, mergea unde era nevoie de el, asigurându-se că armatele Chinei îşi îndeplineau datoria faţă de imperiu. Ca om de acţiune, ducea o viaţă care i se potrivea; era un soldat care prefera compania altor soldaţi, mai degrabă decât pe cea a miniştrilor de la Curte.

Absenţele frecvente ale lui Yung Lu făceau ca dorul meu să fie mai uşor de suportat. Numai când se întorcea îmi dădeam seama cât de profunde erau sentimentele mele. Brusc, se afla lângă mine, raportându-mi despre vreo chestiune urgentă sau oferindu-mi sfatul într-un moment critic. Uneori se putea să stea în capitală săptămâni sau luni în şir, şi atunci participa cu sârg la treburile Curţii. Numai în aceste perioade puteam spune că aşteptam cu nerăbdare audienţa zilnică.

În afara audienţelor, Yung Lu mă evita. Era felul lui de a mă proteja de zvonuri şi bârfe. Ori de câte ori îmi exprimam dorinţa de a-l vedea în particular, el refuza. Totuşi, eu continuam să-l trimit pe An-te-hai. Voiam ca Yung Lu să ştie că eunucul e în măsură să-l conducă pe uşa din spate a sălii de audienţă până în iatacul meu.

Deşi Yung Lu mă asigurase cu privire la justeţea hotărârii mele în ce-l privea pe Sheng Pao, încă eram îngrijorată. E adevărat, dovezile împotriva lui erau clare, dar generalul avea mulţi aliaţi la Curte, printre ei fiind şi prinţul Kung, care observasem că se ţinea la distanţă. Atunci când Sheng Pao a fost în cele din urmă escortat la Pekin, cumnatul meu a reapărut pe neaşteptate în preajma mea, insistând ca Sheng Pao să fie trimis în exil, în loc să fie executat. I-am amintit din nou lui Kung că ordinul iniţial pentru executarea lui Sheng Pao fusese emis de împăratul Hsien Feng. Prinţul Kung nu s-a clintit. A interpretat insistenţa mea drept declaraţie de război.

M-am simţit vulnerabilă şi speriată când din colţuri îndepărtate ale Chinei au sosit petiţii cerând eliberarea lui Sheng Pao. Din nou, Yung Lu a sărit în apărarea mea şi mi-a dat tărie. Mi-a dat curaj şi calm ca să gândesc. Puţini ştiau că Yung Lu avea propriile-i motive ca să-i dorească sfârşitul lui Sheng Pao: Yung Lu a fost ofensat când Sheng Pao a măcelărit soldaţi răniţi. Pentru el era o chestiune de principiu.

Strategia mea a fost simplă: i-am încredinţat pe subalternii lui Sheng Pao că nu-l voi decapita, dacă majoritatea lor consideră că merită să trăiască. De asemenea, am modificat regulile, astfel încât cei din clanul lui Sheng Pao să nu fie pedepsiţi odată cu conducătorul lor. Uşuraţi, oamenii puteau acum să voteze cu inima, iar ei au dorit ca Sheng Pao să moară.

Acesta a fost trimis la Consiliul de Pedepse, unde a fost supus unei

morţi rapide. M-a copleşit un sentiment de tristeţe şi eşec. Zile în şir, am avut acelaşi vis: se făcea că tata era urcat în picioare pe un taburet la capătul unei săli întunecate, înconjurată de ziduri drepte. În pijamalele-i gri din bumbac, încerca să bată cu ciocanul un cui în perete. Era cumplit de slab, cu pielea atârnându-i pe oase. Taburetul pe care stătea era şubred şi îi lipsea un picior. L-am strigat şi tata s-a întors, cu gâtul rigid. A întins mâna stângă spre mine şi şi-a deschis pumnul. În palmă ţinea cuie ruginite.

Nu am îndrăznit să pun să mi se interpreteze visul, deoarece în mitologia chineză cuiele ruginite semnifică remuşcare şi regret.

Nu aş fi putut să fac tot ce am făcut fără sprijinul lui Yung Lu. Sentimentele mele faţă de el s-au adâncit în timp, însă dragostea noastră fizică a rămas un lucru ţinând de domeniul viselor. În fiecare zi am simţit absenţa unui bărbat în viaţa mea. Şi mai mult mi-am făcut griji, totuşi, pentru fiul meu. Cu aproape zece ani în urmă, eu mi-am pierdut soţul, dar fiul meu şi-a pierdut tatăl. După mine, era o dublă tragedie. Însemna că Tung Chih va trebui să îşi asume responsabilităţile depline ale poziţiei sale şi, astfel, să nu aibă parte de copilărie. Deja, fraged cum era, puteam detecta la el o nelinişte, un neastâmpăr care izbucnea uneori în răbufniri temperamentale.

Tung Chih avea nevoie de o mână de bărbat, care să-l ghideze. Aceasta era a doua parte a tragediei. Nu numai că era zorit de împrejurări să îşi asume un rol dificil pentru vârsta lui, dar nici nu avea pe nimeni după care să-şi modeleze caracterul şi purtarea. Într-o Curte divizată de tensiuni politice, existau puţini inşi care să întruchipeze o imagine paternă şi care să nu aibă preocupări ascunse.

Yung Lu şi prinţul Kung au fost cei doi bărbaţi care am sperat că vor îndeplini această sarcină. Însă conflictul cu privire la Sheng Pao a complicat lucrurile. Yung Lu s-a bucurat de mare popularitate până în momentul în care mi-a luat partea. Acum influenţa lui era pusă sub semnul întrebării. Iar în curând aveam să aflu cât de adânc era resentimentul prinţului Kung faţă de faptul că i-am stricat socotelile cu privire la viaţa vechiului său aliat.

3

Dacă m-am aşteptat să mă lupt cu guvernatorul Ho Kui-ching şi generalul Sheng Pao, nu credeam niciodată că am să mă cert cu prinţul Kung, cumnatul meu. Trecutul nostru se intersecta de atât de mult timp, încât destrămarea relaţiei noastre nu a fost ceva pentru care să fiu pregătită. Încă de la criza care a urmat morţii soţului meu la Jehol, eram aliaţi importanţi, esenţiali chiar. Kung rămăsese la Pekin în timp ce Curtea fugise din faţa armatelor străine care se apropiau şi lui i-a revenit sarcina umilitoare de a negocia cu cotropitorii. Când marele consilier Su Shun a încercat să preia puterea în Curtea aflată în exil dincolo de Marele Zid Chinezesc, Kung se afla încă la Pekin şi era liber să organizeze o contralovitură. Mai mult decât oricine altcineva, el ne-a salvat pe mine, pe Nuharoo şi pe Tung Chih.

Şi eram prieteni – sau, cel puţin, eu simţeam afecţiune faţă de el şi credeam că îi înţeleg motivaţiile. Avea un talent înnăscut şi era, aşa am considerat întotdeauna, mai capabil decât fratele său, care a ajuns pe tron. Mai rezervat şi mai disciplinat decât Hsien Feng, se prea poate ca prinţul Kung să fi părut rece, dar măcar el nu lăsa amărăciunea să-l copleşească. Pentru acest fapt se bucura de respectul meu şi de cel al majorităţii Curţii. Întotdeauna am simţit că acţiona spre binele Chinei şi nu pentru propriile-i ţeluri egoiste.

Însă erau vremuri grele. Conflictele se roteau în vârtej în jurul nostru, venind atât din interior, cât şi din afară, iar tensiunile au dus la o atmosferă otrăvitoare, care a pus pe poziţii rivale facţiunile de la Curte.

Totul a început încet, însă a devenit clar că, adesea, Kung ne ocolea când se ocupa de treburile Curţii. Asta era exact ceea ce se întâmplase la Jehol, când şiretul Su Shun insista asupra faptului că nu e nevoie ca eu şi Nuharoo să ne batem capul cu activitatea de la Curte, care e mai bine să fie lăsată în seama bărbaţilor. În diverse moduri, prinţul Kung a făcut ca mie şi lui Nuharoo să ne fie limpede că dorea ca noi să-i fim cumnate, nu parteneri politici.

— E adevărat că, femei fiind, s-ar putea să nu avem cunoştinţe privind puterile străine, am argumentat eu, dar asta nu înseamnă că drepturile noastre ar trebui nesocotite.

Fără să se obosească să dea ochii cu mine sau Nuharoo, prinţul Kung a continuat, pur şi simplu, să treacă peste noi.

Am încercat să o fac pe Nuharoo să protesteze alături de mine, dar ea nu mi-a împărtăşit îngrijorarea. Mi-a sugerat să-l iert pe prinţul Kung şi să trec peste asta.

— Păstrarea armoniei este datoria noastră în familie, mi-a spus ea zâmbind.

Cum rapoartele zilnice nu îmi mai erau trimise, habar n-aveam ce

se petrecea. Mă simţeam oarbă şi surdă atunci când mi se cerea să iau decizii în timpul audienţelor. Prinţul Kung i-a făcut pe străini să creadă că eu şi Nuharoo nu eram decât nişte figuri simbolice. În loc să i se adreseze cu propunerile lor lui Tung Chih, aşa cum se cuvenea, puterile străine i se adresau prinţului Kung.

Tung Chih de-abia împlinise doisprezece ani când situaţia cu prinţul Kung a devenit intolerabilă. În câţiva ani avea să-şi asume rolul deplin de împărat, dacă mai era vreun rol de asumat. La audienţe, nu era conştient de conflictul care se desfăşura foarte aproape de suprafaţă, dar îşi putea da seama de neliniştea mea. Disensiunile dintre noi nu l-au făcut decât să fie şi mai dornic să se sustragă de la îndatoririle sale. În timp ce Tung Chih stătea până la terminarea audienţelor bătând uşor tactul din picior sau privind în gol, eu nu puteam decât să-i privesc pe miniştrii, nobilii şi supuşii adunaţi şi să simt că îmi dezamăgesc fiul, eşuând în misiunea mea.

Mi-am dat seama că, dacă nu o convingeam pe Nuharoo că avea mult de pierdut, ea nu avea să-mi acorde sprijinul ei. Fiul meu urma să fie împărat doar cu numele, în timp ce unchiul său avea să deţină, de fapt, puterea. Motivul rezistenţei întâmpinate de execuţiile guvernatorului Ho şi generalului Sheng Pao era că amândoi erau prietenii prinţului Kung. La insistenţele mele, execuţiile au avut loc până la urmă, însă acum îmi dădeam seama cât de scump avea să fie preţul pentru această „datorie sângeroasă”.

Nepregătite şi adesea fără nimic de zis, eu şi Nuharoo i-am permis prinţului Kung să conducă audienţele ca şi cum noi nici n-am fi existat. Lipsa de respect era atât de evidentă, încât Curtea s-a simţit în curând liberă să ne ignore în mod făţiş. Yung Lu s-a temut atunci că armata ar putea urma acest exemplu.

Ştiam că trebuia să iau atitudine pentru mine însămi şi pentru Tung Chih, şi încă repede. Atunci când un ofiţer de rang inferior dintr-un oraş din nord a trimis o scrisoare în care se plângea de prinţul Kung, am simţit că sosise momentul.

În două ore am redactat un edict care prezenta cazul împotriva prinţului Kung. L-am scris cu atenţie şi m-am limitat la fapte, evitând orice referiri calomnioase la adresa caracterului cumnatului meu, care nu erau necesare. Apoi am făcut cel mai greu lucru: l-am convocat pe fiul meu şi am încercat să-i explic ce urma să facem. Chipul lui Tung Chih a încremenit şi i s-au mărit ochii. Îmi părea atât de fraged, atât de lipsit de apărare, chiar şi îmbrăcat în magnifica-i robă din mătase, cu blazonul şi simbolurile imperiale. Nu voiam să-l sperii şi sufletul mi s-a umplut de durere. Totuşi, aveam nevoie ca el să înţeleagă.

Apoi, în numele fiului meu, am trimis după prinţul Kung.

O tăcere împietrită s-a aşternut asupra audienţei atunci când Tung Chih a citit edictul pe care eu îl scrisesem şi i-l pusesem în mâini.

Curtea părea să fie luată prin surprindere, căci nimeni nu s-a împotrivit afirmaţiilor din edict. Cu o noapte înainte, reuşisem să o conving pe Nuharoo să fie de partea mea, deşi ea a lipsit la anunţarea edictului. În acesta, am făcut o listă cu numeroasele legi pe care Kung le încălcase. Argumentele mele erau puternice, iar dovezile solide. Cumnatul meu nu avea de ales, decât să-şi recunoască greşelile.

L-am umilit pe prinţul Kung luându-i toate funcţiile şi titlurile.

În aceeaşi seară, l-am rugat pe Yung Lu să vorbească în particular cu el. Yung Lu l-a făcut pe Kung să înţeleagă că singura lui opţiune e să fie de partea mea.

— De îndată ce îţi ceri scuze public, Majestatea Sa îţi va înapoia toate funcţiile şi titlurile, i-a promis Yung Lu în numele meu.

Acţiunea mea a fost lăudată de duşmanii prinţului Kung ca fiind „alungarea unei fiare periculoase”. Ei m-au implorat să nu-l reinstalez. Aceştia habar n-aveau ce voiam eu de la prinţul Kung. Nu-şi puteau închipui că pedepsirea lui nu era decât singurul mijloc prin care noi doi ne puteam împăca. Nu ceream decât să fiu tratată ca un egal.

Pentru a pune capăt zvonurilor cum că eu şi prinţul Kung am fi duşmani, am emis un alt edict, prin care i se acorda permisiunea să realizeze ceva la care visa de multă vreme: să deschidă o academie de elită, Şcoala Imperială de Ştiinţă şi Matematică.

Tung Chih s-a plâns de o durere de stomac şi a fost scutit de participarea la audienţa de dimineaţă. După-amiază, l-am trimis pe An-te-hai să vadă ce mai face. Fiul meu împlinea anul acesta treisprezece ani şi era împărat de şapte ani. Înţelegeam de ce îşi ura îndatoririle şi voia să scape de câte ori putea, dar cu toate astea eram dezamăgită.

Nu-mi puteam lua gândul de la Tung Chih în timp ce stăteam aşezată pe tron şi-l ascultam pe Yung Lu citind din scrisoarea lui Tseng Kuo-fan despre înlocuirea guvernatorului Ho şi a lui Sheng Pao, o chestiune care încă nu fusese finalizată. Trebuia să mă forţez să mă concentrez.

Îmi ţineam ochii în pământ şi speram să aud anunţarea sosirii fiului meu. În cele din urmă, el a sosit. Cei cincizeci de bărbaţi prezenţi la audienţă îngenunchează şi îl salutară. Tung Chih a mers şi s-a aşezat pe tron, fără a se obosi ca măcar să dea din cap.

Chipeşul meu fiu s-a ras pentru prima oară. A crescut mult în înălţime în ultima vreme. Ochii lui, ca luminaţi de lună, şi vocea duioasă îmi aminteau de tatăl lui. În faţa Curţii, părea sigur pe el, însă eu ştiam că neliniştea lui creştea întruna.

În cea mai mare parte a timpului, îl lăsam pe Tung Chih în pace, pentru că aşa mi se poruncise. Nuharoo mi-a spus clar că e datoria ei să vorbească în numele dorinţelor şi nevoilor împăratului:

— Lui Tung Chih trebuie să i se acorde şansa de a se maturiza după propria-i vrere.

Curtea a avut mari dificultăţi în a controla neastâmpărul lui Tung Chih. Până la urmă, a fost adus fiul prinţului Kung, Tsai-chen, ca să-i fie tovarăş de învăţătură. Deşi nu am avut niciun cuvânt de spus în luarea acestei decizii, am fost impresionată de manierele frumoase ale lui Tsai-chen şi am fost uşurată să văd cum cei doi băieţi de împrietenesc numaidecât.

Tsai-chen era cu doi ani mai mare decât Tung Chih, iar experienţa sa în lumea din exterior îl fascina pe tânărul împărat, căruia îi era interzis să păşească în afara porţilor imperiale şi care ar fi dat orice să scoată vreo istorisire de la Tsai-chen. De asemenea, cei doi băieţi împărtăşeau acelaşi interes pentru opera chineză.

Spre deosebire de Tung Chih, Tsai-chen era robust, bine făcut. Călăritul era pasiunea sa. Speram ca, sub influenţa prietenului său, fiul meu să urmeze tradiţia stegarilor, obiceiurile străvechi ale războinicilor manciurieni care au cucerit dinastia Han cu două secole în urmă. Tablourile noastre de familie îi prezentau pe împăraţii manciurieni luând parte la tot felul de evenimente de-a lungul anului: arte marţiale, curse hipice, vânătoare de toamnă. Vreme de şase generaţii, împăraţii manciurieni au dus tradiţia mai departe, până la soţul meu, Hsien Feng. Pentru mine, ar fi fost un vis devenit realitate ca într-o bună zi să-l văd pe Tung Chih încălecându-şi calul.

— Plec la Wuchang în seara asta.

Yung Lu stătea în faţa mea.

— De ce? am întrebat, supărată de vestea neaşteptată.

— Comandanţii militari din provincia Jiang-hsi au cerut dreptul de a comanda armate private.

— Dar nu fac asta deja?

— Ba da, însă vor aprobarea oficială a Curţii, răspunse Yung Lu. Şi bineînţeles că încearcă nu doar să evite taxele, ci aşteaptă şi finanţare suplimentară din partea Curţii.

— E un subiect îngropat. Mi-am întors capul. Împăratul Hsien Feng a respins această propunere cu mult timp în urmă.

— Comandanţii intenţionează să îl provoace pe împăratul Tung Chih, Majestatea Voastră.

— Ce vrei să spui?

— Că se pregăteşte o revoltă.

M-am uitat la Yung Lu şi am înţeles.

— Poţi să laşi chestiunea în mâinile lui Tseng Kuo-fan?

Nu mă simţeam în largul meu să-l las pe Yung Lu să plece la frontieră.

— Comandanţii vor cântări consecinţele într-o manieră mult mai

serioasă dacă tratează direct cu dumneavoastră.

— Asta e ideea lui Tseng Kuo-fan?

— Da. Generalul a sugerat să profitaţi de recentele dumneavoastră victorii înregistrate la Curte.

— Tseng Kuo-fan vrea ca eu să fiu răspunzătoare pentru şi mai mult sânge vărsat. Yung Lu, generalul Tseng o să-mi treacă mie supranumele său de „Tăietor de capete”, dacă asta înţelegi prin recentele mele victorii. Acest gând nu mă atrage deloc. Am făcut o pauză şi am simţit cum gâtul mi se strânge de emoţie. Vreau să fiu iubită, nu temută.

Yung Lu a clătinat din cap:

— Sunt de acord cu Tseng. Sunteţi singura persoană de care comandanţii militari se mai tem astăzi.

— Dar tu ştii ce părere am eu.

— Da, ştiu, dar gândiţi-vă la Tung Chih, Majestatea Voastră.

L-am privit şi am clătinat din cap.

— Lăsaţi-mă să merg să îndrept lucrurile pentru Tung Chih, mi-a zis.

— Nu eşti în siguranţă dacă mergi acolo. M-am neliniştit şi am început să vorbesc repede. Am nevoie de protecţia ta aici.

Yung Lu mi-a spus că a făcut toate pregătirile necesare şi că voi fi în siguranţă.

Nu reuşeam să spun la revedere.

Fără să se uite la mine, îmi ceru iertare şi plecă.

4

Era primăvara anului 1868 şi pământul era îmbibat de atâta ploaie. Lalelele albastre de iarnă din grădină începuseră să putrezească. Aveam treizeci şi patru de ani, iar nopţile-mi erau umplute de cântecul greierilor. Mirosul de tămâie din Templul Palatului, unde locuiau concubinele în vârstă, plutea mai departe. Era ciudat că încă nu le cunoşteam pe toate. Vizitele erau pur ceremoniale în interiorul Oraşului Interzis. Doamnele îşi petreceau zilele scobind tărtăcuţe, crescând viermi de mătase şi brodând. În lucrul lor de mână apăreau imagini cu copii şi eu primeam în continuare haine confecţionate de aceste femei pentru fiul meu.

Se zicea că mai tinerele neveste ale soţului meu, doamna Mei şi doamna Hui, au fost atinse de un blestem tainic. Vorbeau pe limba morţilor şi stăruiau că le-au fost murate capetele în ploaie de-a lungul întregului anotimp. Pentru a dovedi asta, şi-au scos singure podoabele de cap şi le-au arătat eunucilor locul pe unde a picurat apa la rădăcina părului lor. Se spunea că doamna Mei e fascinată de imagini ale morţii. Poruncise aşternuturi noi, din mătase albă, şi-şi petrecea timpul spălându-le ea însăşi. „Vreau să fiu înfăşurată în aceste cearşafuri când oi muri”, a zis ea cu o voce de cântăreaţă de operă. Şi-a instruit eunucii cum să o înfăşoare în ele.

După audienţa de fiecare zi, cinam singură. Nu mai acordam atenţie paradei de mâncăruri sofisticate şi mâncam doar conţinutul celor patru boluri pe care An-te-hai mi le punea în faţă. De obicei erau legume simple, muguri de fasole, soia, pui şi peşte la aburi. Adesea, după masă, făceam o plimbare, însă acum m-am dus direct la culcare. I-am spus lui An-te-hai să mă trezească într-o oră, căci aveam multe treburi importante de făcut.

Luna strălucea şi la lumina ei puteam să descifrez caligrafia unui poem din secolul XI, atârnat pe perete:

Câte viscole şi zăpezi poate oare îndura primăvara
Înainte de a se reîntoarce de unde-a venit?
Unora le e teamă
Că florile de primăvară se trec prea repede.
Şi-au scuturat petalele fără număr,
Iarba plăcut mirositoare se întinde până la linia orizontului.
Tăcute frunze de primăvară se zburlesc în urmă.
Plase de păianjeni le prind,
Dar primăvara însăşi nu se lasă prinsă.

În minte mi-a venit o imagine cu Yung Lu şi m-am întrebat unde era şi dacă era bine.

— Doamnă, s-a auzit şoapta lui An-te-hai, sala e plină încă dinainte ca piesa să fi fost scrisă. Aprinzând o lumânare, eunucul se apropie: Viaţa dumneavoastră personală a devenit subiect de discuţii în ceainăriile din tot Pekinul.

Nu voiam să las ca asta să mă supere:

— Şterge-o, An-te-hai.

— Zvonurile se învârt în jurul lui Yung Lu, doamnă.

Inima mi s-a înfiorat, dar n-aş fi putut spune că n-am prevăzut aşa ceva.

— Iscoadele mele zic că fiul dumneavoastră e acela care a lansat zvonurile.

— Prostii.

Eunucul s-a retras cu spatele spre uşă:

— Noapte bună, stăpână.

— Ia stai. M-am ridicat în capul oaselor. Vrei să zici că fiul meu este vinovat pentru aceste zvonuri?

— Sunt doar vorbe, doamnă. Noapte bună.

— Prinţul Kung are vreun amestec?

— Nu ştiu. Nu cred că prinţul Kung se află în spatele lor, dar nici nu le-a descurajat.

M-a cuprins o slăbiciune subită.

— An-te-hai, mai rămâi puţin?

— Da, stăpână. Stau până adormiţi.

— Fiul meu mă urăşte, An-te-hai.

— Nu pe dumneavoastră vă urăşte, ci pe mine. Tânăra Sa Majestate nu o dată a jurat că va porunci moartea mea.

— Nu înseamnă nimic, An-te-hai. Tung Chih e un copil.

— Mi-am spus şi eu asta, doamnă. Dar când îl privesc, ştiu că vorbeşte serios. Mi-e frică de el.

— Şi mie, iar eu sunt mama lui.

— Tung Chih nu mai e un băieţel, stăpână. A făcut deja lucruri de bărbat.

— Lucruri de bărbat? Ce vrei să spui?

— Nu mai pot să scot o vorbă, doamnă.

— Te rog să continui, An-te-hai.

— Nu cunosc faptele încă.

— Spune-mi cât ştii.

Eunucul a insistat să i se permită să păstreze tăcerea până când avea să obţină mai multe informaţii. Fără să mai zăbovească vreo clipă, a plecat.

Mi-am petrecut toată noaptea gândindu-mă la fiul meu. Mă întrebam dacă prinţul Kung era cel care-l manipula pe Tung Chih, ca să se răzbune pe mine. Umbla vorba că, după ce Kung şi-a cerut

scuze pentru purtarea sa, a încetat să mai fie prieten cu Yung Lu. S-au certat pe chestiunea cu privire la generalul Sheng Pao.

Ştiam că Tung Chih era încă uluit peste poate şi furios din cauza felului în care l-am tratat pe unchiul său. Prinţul Kung era persoana cea mai apropiată de un tată pe care o avea şi nu i-a plăcut deloc că el a fost cel care a trebuit să citească edictul de condamnare în faţa unchiului său şi a întregii Curţi. Poate că el nici nu a priceput toată importanţa cuvintelor pe care le-a citit, dar nu se putea să-i scape privirea plină de umilinţă din ochii unchiului său atunci când acesta i-a întors jenat în altă parte. Ştiam că fiul meu mă învinovăţea pe mine pentru asta şi pentru multe altele.

Tung Chih îşi petrecea tot mai mult timp cu fiul lui Kung, Tsai-chen. Mă bucuram că împreună puteau scăpa de presiunile Curţii, ţinându-şi companie oricât de puţin timp. În închipuirea mea, îi însoţeam în escapadele de călărie prin grădinile palatului şi în parcurile imperiale. Îmi tresălta sufletul de bucurie când se întorceau, cu chipurile îmbujorate. Am simţit o mai mare independenţă la fiul meu. Însă am început să mă întreb dacă această independenţă era reală sau era vorba pur şi simplu de evitarea mea, de evitarea mamei lui, pe care o asocia cu obositoarea participare la audienţe, persoana care îi spunea să facă lucruri pe care el nu voia să le facă.

Nu ştiam cum altcumva să-i potolesc mânia, decât lăsându-l în pace şi sperând că o să-i treacă. Din ce în ce mai mult, ne vedeam doar la audienţe, ceea ce îmi adâncea singurătatea şi-mi făcea nopţile să pară mai lungi. Tot mai des, gândurile mi se îndreptau spre bătrânele concubine şi văduve din Templul Palatului, căci mă întrebam dacă soarta lor nu era cumva mai suportabilă decât a mea.

Pentru a mă proteja, Yung Lu s-a mutat într-un colţ izolat al imperiului. Am tot fost subiect de dispreţ, nemulţumire şi neînţelegere încă din ziua când l-am născut pe Tung Chih, aşa că eram obişnuită cu ele. Nu mă aşteptam ca zvonurile şi coşmarurile să înceteze, decât după ce Tung Chih va fi urcat pe tron în mod oficial.

Singura mea dorinţă era să am o viaţă a mea, însă aceasta era o posibilitate care mă temeam că avea să-mi scape. De dragul fiului meu, nu puteam să renunţ la îndatoririle de regentă. Însă a rămâne în această poziţie însemna să fiu târâtă în conflicte a căror soluţionare nu o întrevedeam. Mă întrebam cum era viaţa lui Yung Lu la frontieră. Mi-am impus să încetez cu fanteziile despre noi doi ca iubiţi, dar simţurile şi raţiunea continuau să mă trădeze. Absenţa sa făcea audienţele de nesuportat.

Ştiind că nu aveam să fiu niciodată în braţele lui Yung Lu, eram geloasă pe cei ale căror buze îi pronunţau numele. Era cel mai dorit burlac din ţară şi nicio mişcare a sa nu trecea neobservată. Îmi

închipuiam că pragul său era tocit de atâtea peţitoare.

Pentru a-mi înăbuşi frustrarea, îmi găseam tot timpul ceva de făcut şi cultivam prietenii. L-am sprijinit pe generalul Tseng Kuo-fan în strategia sa de a împiedica acţiunile răsculaţilor taipini şi, în numele fiului meu, l-am felicitat pentru fiecare victorie.

Am acordat audienţă unui alt bărbat talentat, Li Hung-chang, discipolul şi prietenul lui Tseng Kuo-fan. Li era un chinez înalt şi frumos. Nu l-am mai auzit niciodată pe Tseng Kuo-fan lăudând pe cineva aşa cum l-a lăudat pe Li Hung-chang, numindu-l „invincibilul Li". În clipa în care i-am auzit accentul, l-am întrebat pe Li dacă e din Anhwei, provincia mea de origine. Spre plăcerea mea, de acolo era. Vorbind în dialectul provinciei, mi-a spus că e din Hefei, care se află la mică distanţă de Wuhu, oraşul meu natal. Din conversaţie am aflat că e un om care a reuşit prin propriile forţe, exact ca şi mentorul său, Tseng.

L-am invitat pe Li Hung-chang să asiste la o operă chinezească la teatrul meu. Adevăratul meu scop era să aflu mai multe despre el. Li era un învăţat prin pregătire, dar un soldat transformat în general prin îndeletnicire. Om de afaceri inteligent, el era deja printre cei mai bogaţi din ţară. Mi-a spus că noul său domeniu de interes e diplomaţia.

L-am întrebat pe Li ce făcea înainte de a veni în Oraşul Interzis. Mi-a răspuns că era în toiul construirii unei căi ferate care cândva se va întinde prin toată China. I-am promis că voi participa la inaugurarea acesteia; în schimb, l-am întrebat dacă ar putea extinde linia până la Oraşul Interzis. A fost foarte entuziasmat şi mi-a promis că îmi va construi o gară.

Faptul că îmi făceam prieteni în afara cercului imperial îl deranja pe prinţul Kung. Prăpastia dintre noi s-a adâncit din nou. Amândoi ştiam că disputa aceasta pe care o duceam nu avea legătură cu recrutarea de aliaţi valoroşi – căci şi el îi dorea în aceeaşi măsură ca şi mine –, ci cu puterea însăşi.

Nu era intenţia mea să fiu rivala nimănui, şi cu siguranţă nu a prinţului Kung. Aşa confuză şi nemulţumită cum eram, îmi dădeam seama că divergenţele noastre erau adânci şi imposibil de conciliat. Înţelegeam îngrijorarea lui Kung, dar nu puteam să-l las să conducă ţara cum voia el.

Prinţul Kung nu mai era bărbatul cu vederi largi şi inimă mare pe care l-am cunoscut. În trecut, numea oamenii în funcţii după merit şi era printre cei mai înfocaţi susţinători ai ideii de a respecta mulţimea de etnii din China. Îi promova nu doar pe chinezii Han, ci şi pe angajaţii străini, cum a fost cazul cu englezul Robert Hart, care de ani de zile conducea serviciul nostru vamal. Dar când chinezii Han au

ocupat majoritatea scaunelor de la Curte, prinţul Kung s-a neliniştit şi părerile sale s-au schimbat. Iar legăturile mele cu oameni precum Tseng Kuo-fan şi Li Hung-chang nu făceau decât să înrăutăţească situaţia.

De asemenea, între mine şi prinţul Kung existau neînţelegeri cu privire la Tung Chih. Nu ştiam cum îşi creştea prinţul Kung copiii, dar îmi dădeam seama – şi încă mult prea bine – că Tung Chih era încă un băiat imatur. Pe de o parte, aş fi dorit ca prinţul Kung să fie ferm, astfel încât Tung Chih să aibă parte de o figură paternă. Pe de altă parte, voiam ca prinţul să înceteze să-l ridiculizeze pe fiul meu în faţa Curţii. I-am spus cumnatului meu: „Se prea poate ca Tung Chih să nu aibă tărie de caracter, dar s-a născut pentru a fi împăratul Chinei”.

Prinţul Kung a propus acum oficial Curţii să-mi limiteze puterile. Crima mea se numea „încălcarea limitei dintre bărbat şi femeie”. Am reuşit să blochez această manevră, dar devenea din ce în ce mai greu să le ofer funcţii celor care nu erau de neam manciurian. Atitudinea orientată împotriva chinezilor Han a prinţului Kung începea să aibă un impact negativ.

Miniştrii chinezi înţelegeau prin ce dificultăţi trec şi făceau tot ce le stătea în putere să mă ajute, înghiţind insultele pe care le primeau din partea colegilor lor manciurieni. Lipsa de respect la care eram martoră în fiecare zi mă copleşea.

Când prinţul Kung a stăruit în cadrul unei audienţe să-i reangajez pe ofiţerii manciurieni care nu şi-au îndeplinit îndatoririle, am plecat. „Manciurienii sunt precum nişte pocnitori defecte care nu explodează!” e ceea ce îşi aminteau oamenii c-aş fi spus. Iar acum, fraza era folosită împotriva fiului meu.

Eu eram însă cea care trebuia să suporte consecinţele: am pierdut afecţiunea fiului meu. „Ai făcut o victimă din unchiul meu, prinţul Kung!”, a urlat el la mine.

Mă rugam Cerului să-mi dea putere, deoarece credeam în ceea ce făceam. Prinţul Kung n-avea decât să fie zguduit de faptul că nu mă putea opri. Îmi spuneam că nu aveam de ce mă teme. Condusesem ţara şi fără el şi aveam să continui aşa cum trebuia să o fac.

5

Epoca fiului meu a fost descrisă drept „renaşterea glorioasă”, deşi Tung Chih nu a făcut nimic ca să merite această laudă. Generalul Tseng Kuo-fan a fost cel care a adus gloria. El se lupta din 1864 cu forţele taipinilor, iar în 1868 a reuşit să scape de aproape toţi răsculaţii. De vreme ce Tseng era omul ales de mine, Curtea m-a numit „bătrânul Buddha” pentru înţelepciunea mea.

Recunoscătoare faţă de generalul Tseng, l-am răsplătit cu o promovare, însă, spre surprinderea mea, el a refuzat-o.

„Nu e vorba că n-aş fi onorat, mi-a explicat el într-o scrisoare. Sunt mai mult decât onorat. Nu vreau însă să fiu perceput de egalii mei ca un simbol al puterii. Mă tem ca ridicarea mea în rang să nu hrănească dorinţa de putere în guvern. Aş vrea să-l fac pe fiecare general din preajma mea să se simtă în largul său şi egal cu mine. Vreau ca soldaţii mei să ştie că sunt unul de-al lor, care luptă pentru o cauză, şi nu pentru putere sau prestigiu.”

În răspunsul meu, i-am scris: „În calitate de coregente, eu şi Nuharoo nu ne dorim decât să vedem că e ordine şi pace, iar acest ţel pur şi simplu nu poate fi atins fără ca dumneavoastră să vă ocupaţi de acest lucru. Până nu veţi accepta promovarea, nu vom putea să avem conştiinţa împăcată”.

Fără tragere de inimă, Tseng Kuo-fan s-a conformat.

În poziţia sa de guvernator principal al provinciilor Jiangsu, Jianghsi şi Anhwei, Tseng Kuo-fan a devenit primul chinez Han al cărui rang era egal cu cel al lui Yung Lu şi al prinţului Kung.

Tseng muncea fără răgaz şi, cu toate acestea, continua să fie ceea ce unii ar fi catalogat drept exagerat de prevăzător. Se menţinea la distanţă faţă de tron. Suspiciunea lui era una clasică. De nenumărate ori în lunga istorie a Chinei, exact atunci când un general puternic se bucura de onoruri, se ţeseau planuri pentru asasinarea sa. Şi asta mai ales atunci când conducătorul se temea că puterea generalului o depăşeşte pe a sa.

Tung Chih era din ce în ce mai influenţat de atitudinea negativă a unchiului său, prinţul Kung, faţă de general. I-am implorat pe amândoi să vadă lucrurile altfel şi să mă ajute să recâştig încrederea lui Tseng Kuo-fan. Raţionamentul meu era că, dacă Tseng asigura stabilitate, atunci fiul meu avea să fie cel care să beneficieze de această stare de fapt.

În numele lui Tung Chih, l-am anunţat pe Tseng Kuo-fan că îl voi proteja. Când Tseng şi-a dezvăluit dubiile, am încercat să-l liniştesc – i-am promis că nu mă voi retrage până când fiul meu nu va demonstra suficientă maturitate pentru a-şi asuma responsabilitatea tronului.

L-am convins pe Tseng că se va afla în siguranţă dacă va acţiona oricum consideră că e mai potrivit. Având încurajarea mea, generalul a început să plănuiască bătălii mai ample şi cu scopuri mai ambiţioase. Strângându-şi forţele din nord, a înaintat cu fermitate spre sud până şi-a stabilit cartierul general lângă Anking, un oraş din Anhwei important din punct de vedere strategic. Tseng Kuo-fan i-a ordonat apoi fratelui său, Tseng Kuo-quan, să-şi staţioneze armata chiar lângă Nanking, capitala rebelilor taipini.

Pentru a mă ajuta să urmăresc mişcările lui Tseng, An-te-hai a făcut o hartă, care semăna cu o pictură minunată. An-te-hai a pus pe ea steguleţe colorate. Am văzut cum Tseng l-a trimis pe generalul manciurian Chou Tsung-tang în sud, să încercuiască oraşul Hangchow, din provincia Chekiang. Generalul Peng Yu-lin a fost însărcinat să blocheze malul Fluviului Albastru. Li Hung-chang, cel mai de încredere om al lui Tseng Kuo-fan, a primit misiunea de a bloca o posibilă cale de scăpare a inamicului lângă Soochow.

Steagurile de pe hartă se schimbau zilnic. Înainte de prima zi a anului 1869, Tseng şi-a lansat atacul cel mare, prinzându-i pe taipini la strâmtoare şi înghesuindu-i ca într-un rulou de primăvară. Pentru a-şi asigura poziţia mai bine, a adus forţe de la nord de Fluviul Albastru. Pentru încercuirea finală, a cooperat cu Yung Lu, ai cărui soldaţi au venit din spate pentru a tăia linia de aprovizionare a răsculaţilor taipini.

— Sunt încercuiţi atât de strâns, de parcă ar fi într-un sac legat la gură, a zis An-te-hai, scoţându-şi pieptul în afară şi imitându-l pe Tseng. Nanking e la pământ!

Eu mutam steguleţele de colo-colo ca pe nişte piese pe tabla de şah. Devenise o adevărată plăcere. După mişcările pe care le făcea, îmi puteam da seama cum gândeşte şi eram foarte entuziasmată de inteligenţa sa sclipitoare. Am stat zile în şir lângă hartă, am mâncat lângă ea şi m-am ţinut la curent cu toate bătăliile. Am aflat dintr-un raport recent că rebelii taipini şi-au retras ultimele forţe din Hangchow. Din punct de vedere strategic, aceasta a fost o greşeală fatală. În curând, Li Hung-chang a încercuit ce mai rămăsese din armata de la Soochow. Omologul lui Li, generalul Chou Tsung-tang, a venit şi el şi a cucerit Hangchow. Rebelii şi-au pierdut baza. Cu toate forţele imperiale pe poziţie, Tseng Kuo-fan a atacat.

Tung Chih a strigat de bucurie, iar eu şi Nuharoo am plâns atunci când în Oraşul Interzis a ajuns vestea victoriei finale. Ne-am urcat în palanchine şi ne-am dus la Altarul Ceresc, pentru a alina sufletul lui Hsien Feng.

Am emis, din nou, în numele lui Tung Chih, un decret prin care erau cinstiţi Tseng Kuo-fan şi generalii săi. Câteva zile după aceea, am primit un raport amănunţit de la Tseng, în care acesta confirma

victoria. Apoi Yung Lu s-a întors în capitală. În felul nostru rezervat, în tăcere, ne-am împărtăşit entuziasmul. Sub privirile doamnelor mele de onoare şi ale lui An-te-hai, Yung Lu m-a informat despre propriu-i rol în lupte şi l-a lăudat călduros pe generalul Tseng pentru conducerea operaţiunilor. Exprimându-şi îngrijorarea, mi-a spus că de curând Tseng îşi pierduse aproape complet vederea, ca urmare a unei infecţii grave la ochi. Întârzierea tratamentului i-a înrăutăţit starea.

L-am convocat pe Tseng Kuo-fan într-o audienţă privată de îndată ce a revenit la Pekin.

Îmbrăcat în roba de mătase fină şi purtând pălăria cu coadă de păun, generalul chinez s-a aruncat la picioarele mele. Fruntea i-a rămas plecată, în semn de recunoştinţă. În timp ce aştepta ca eu să-i spun să se ridice, m-am ridicat şi am făcut o plecăciune în direcţia sa. Am nesocotit astfel eticheta, însă gestul îmi părea a fi cel mai potrivit lucru pe care-l puteam face.

— Daţi-mi voie să mă uit bine la dumneavoastră, Tseng Kuo-fan, i-am zis, cu lacrimi în ochi. Sunt atât de bucuroasă că v-aţi întors teafăr.

S-a ridicat şi a mers să se aşeze pe scaunul oferit de An-te-hai.

Am fost surprinsă să văd că nu mai era bărbatul viguros pe care-l ţineam eu minte din urmă cu doar câţiva ani. Roba sa magnifică nu putea să-i ascundă fragilitatea. Pielea îi era uscată ca o scoarţă, iar sprâncenele-i stufoase semănau cu nişte bulgări de zăpadă. Avea în jur de şaizeci de ani, dar faptul că era uşor adus de spate îl făcea să pară cu zece ani mai bătrân.

După ce s-a servit ceaiul, i-am propus să mă urmeze în salonaşul de pictură, unde putea sta mult mai confortabil. Nici n-a vrut să audă de aşa ceva până ce nu i-am spus că m-am săturat să stau într-un jilţ al cărui lemn sculptat din belşug îmi dă dureri de spate. Am zâmbit şi i-am zis că mobila plină de ornamente din sala de audienţe nu e bună decât pentru a impresiona.

— Vedeţi dumneavoastră, Tseng Kuo-fan, de-abia v-aud. Am indicat distanţa care ne despărţea. Nu e uşor pentru niciunul dintre noi. Pe de o parte, se consideră o dovadă de impoliteţe să ridicaţi tonul. Pe de altă parte, nu suport să nu vă aud.

Tseng a dat din cap şi s-a mutat lângă mine, în stânga mea. Nu ştia cât mă zbătusem pentru întâlnirea aceea, căci clanul manciurian şi prinţul Kung nu dăduseră atenţie solicitării mele de a-l cinsti pe Tseng cu o audienţă privată. Am argumentat că, de n-ar fi fost Tseng Kuo-fan, dinastia manciuriană şi-ar fi găsit sfârşitul.

Nuharoo refuzase să fie de partea mea când mă dusesem la ea în căutare de sprijin. Ca şi restul, considera ca pe ceva de la sine înţeles ceea ce făcea Tseng Kuo-fan. Până la urmă, am convins-o să sprijine invitaţia, însă ea s-a răzgândit din nou cu câteva ore înainte ca

întrevederea să aibă loc.

Mi-am ieşit din fire de furie.

Nuharoo a cedat, dar a oftat şi a zis:

— De-ai avea şi tu măcar o picătură de sânge imperial în tine.

Era adevărat, nu aveam. Însă tocmai asta era ceea ce mă făcea să mă apropii de Tseng Kuo-fan. Tratându-l pe el cu respect, mă respectam pe mine însămi.

Negocierile mele cu clanul imperial se încheiaseră cu un compromis: întrevederea mea cu Tseng trebuia să dureze cincisprezece minute.

— Am auzit că v-aţi pierdut vederea. E adevărat? l-am întrebat, cu ochii la ceasul care ticăia pe perete. Aş putea să ştiu care ochi e bolnav?

— Ambii sunt bolnavi, a răspuns Tseng. Ochiul drept mi-a orbit aproape complet. Dar cu stângul mai văd lumina. Într-o zi bună, văd şi siluete, ca prin ceaţă.

— De celelalte boli v-aţi vindecat?

— Da, pot spune că da.

— Păreţi să îngenuncheaţi şi să vă ridicaţi cu uşurinţă. Trupul dumneavoastră e încă zdravăn?

— Nu mai e ca pe vremuri.

Gândul că întâlnirea se apropia de sfârşit îmi făcea vocea să tremure:

— Tseng Kuo-fan, aţi slujit tronul muncind din greu.

— Mi-a făcut plăcere să vă slujesc, Majestatea Voastră.

Îmi doream să-l pot invita să mă vadă din nou, dar mi-era teamă că nu voi fi în stare să mă ţin de cuvânt. Am rămas tăcuţi. Aşa cum cerea eticheta, Tseng îşi ţinea capul plecat, cu ochii fixaţi într-un punct de pe pardoseală. Zăngănitul metalic al mantiei sale de călărie se auzea de fiecare dată când îşi schimbă poziţia. Părea că încearcă să-şi dea seama unde mă aflam exact. Eram sigură că nu mă putea vedea nici măcar cu ochii larg deschişi. Când se întindea după ceaşca de ceai, mâinile lui nu reuşeau să apuce decât aerul. Când An-te-hai a adus chifle dulci cu susan, Tseng mai că a trântit tava cu cotul.

— Tseng Kuo-Fan, vă aduceţi aminte când ne-am întâlnit prima oară? am încercat să înveselesc atmosfera.

— Sigur că da, a aprobat el din cap. A fost acum paisprezece ani… la audienţa cu Majestatea Sa, împăratul Hsien Feng.

Am ridicat un pic vocea ca să fiu sigură că mă aude:

— Eraţi viguros, cu pieptul puternic. Sprâncenele dumneavoastră unite m-au făcut să cred că eraţi furios.

— Aşa eram? zâmbi el. Eram un om prea puţin răbdător pe atunci. Voiam să mă ridic la înălţimea aşteptărilor Majestăţii Sale.

— V-aţi ridicat. Aţi realizat mai mult decât s-ar fi aşteptat oricine.

Soţul meu ar fi mândru. L-am vizitat deja la altar, ca să-i dau veştile aduse de dumneavoastră.

Tseng îşi plecă iar capul şi începu să plângă. După un timp, ridicând privirea, se uită în direcţia mea, chinuindu-se să mă vadă. Lumina din salonaş era însă prea slabă, iar el îşi coborî din nou privirea.

An-te-hai intră să ne aducă aminte că s-a scurs timpul prevăzut. Tseng se ridică pentru a-şi lua rămas-bun de la mine.

— Terminaţi-vă ceaiul, i-am zis cu duioşie.

În timp ce bea, m-am uitat la munţii şi valurile argintii cu care era brodată mantia lui.

— Ar fi în regulă dacă l-aş trimite pe doctorul meu să vă viziteze? l-am întrebat.

— Ar fi foarte amabil din partea Majestăţii Voastre.

— Promiteţi-mi că veţi avea grijă de dumneavoastră, Tseng Kuo-fan. Contez pe faptul că vă voi revedea. Curând, sper.

— Da, Majestatea Voastră, Tseng Kuo-fan va face tot ce-i stă în puteri.

N-am apucat să-l mai văd niciodată. Tseng Kuo-fan a murit la nici patru ani după aceea, în 1873.

Privind înapoi, mă simt bine că l-am cinstit personal pe acest om. Tseng mi-a deschis ochii către lumea mai largă din afara Oraşului Interzis. Nu numai că m-a făcut să înţeleg modul în care naţiunile occidentale au profitat de pe urma revoluţiei industriale ca să prospere, dar mi-a şi demonstrat că ţara noastră are posibilitatea de a înfăptui lucruri măreţe. Ultimul sfat dat tronului de către Tseng Kuo-fan a fost să punem bazele unei forţe militare navale puternice. Istorica sa realizare, triumful asupra răsculaţilor taipini, mi-a dat încrederea de a urma un astfel de vis.

6

Încă din fragedă pruncie, Tung Chih a fost învăţat că eu sunt mai mult supusă decât mama sa. Iar acum, că avea treisprezece ani, trebuia să fiu atentă la ce-i spuneam. Era precum un zmeu manevrat pe un vânt capricios, iar în mâna mea se afla un fir foarte subţire. Am învăţat să păstrez tăcerea ori de câte ori suflau vânturi puternice.

Într-o dimineaţă, curând după ultima mea întâlnire cu generalul Tseng, An-te-hai mi-a solicitat o scurtă întrevedere. Eunucul avea ceva important să-mi spună şi mi-a cerut iertare înainte de a deschide gura.

I-am spus de mai multe ori să se ridice, dar An-te-hai a rămas în genunchi. Când i-am poruncit să se apropie, s-a târât spre mine pe genunchi şi s-a aşezat într-un loc de unde puteam să-i aud şoaptele.

— Tânăra Sa Majestate a luat o boală groaznică, a zis An-te-hai cu gravitate.

M-am ridicat în picioare:

— Ce tot spui acolo?

— Stăpână, trebuie să fiţi tare…

M-a tras de mânecă până m-am aşezat la loc.

— Ce boală? am ţâşnit eu din nou.

— Păi… e… ei bine, a luat-o de la bordelurile locale.

Pentru o clipă, n-am putut să pricep înţelesul cuvintelor sale.

— Am fost informat în legătură cu absenţele nocturne ale lui Tung Chih, a continuat An-te-hai, aşa că l-am urmărit. Îmi pare rău că n-am putut să vă aduc acest lucru la cunoştinţă mai curând.

— Tung Chih e stăpânul a mii de concubine, am izbucnit eu. Nu are nevoie să… M-am întrerupt, dându-mi seama ce proastă sunt. De cât timp vizitează bordelurile? am întrebat, ţinându-mi firea.

— De câteva luni.

An-te-hai s-a întins pentru a mă ţine de cot.

— La care se duce? am întrebat, tremurând toată.

— La mai multe. Tinerei Sale Majestăţi îi e teamă să nu fie recunoscut, aşa că le evită pe cele frecventate de cei de sânge imperial.

— Vrei să zici că Tung Chih s-a dus la cele folosite de oamenii de rând?

— Da.

Nu-mi puteam împiedica imaginaţia să n-o ia razna.

— Nu lăsaţi disperarea să pună stăpânire pe dumneavoastră, doamnă! a strigat An-te-hai.

— Cheamă-l pe Tung Chih! am poruncit şi l-am dat la o parte pe eunuc.

— Stăpână! s-a aruncat An-te-hai în faţa mea. E necesar să punem

la punct o strategie.

— Nu e nimic de discutat. Am ridicat mâna şi am arătat spre uşă. Îl voi pune pe fiul meu faţă în faţă cu adevărul. E datoria mea.

— Stăpână! An-te-hai se dădea cu fruntea de pământ. Fierarul nu bate fierul cât e rece. Vă rog, doamnă, mai gândiţi-vă.

— An-te-hai, de fiul meu îţi e frică, dar de mine nu te temi?

Ar fi trebuit să-l ascult pe An-te-hai şi să mai aştept. Dacă mi-aş fi controlat emoţiile, aşa cum aveam grijă să o fac la Curte, An-te-hai nu ar fi ajuns să plătească pentru asta. Nu mi-aş fi pierdut şi fiul, şi eunucul.

Stând înainte-mi, Tung Chih arăta de parcă ar fi ieşit dintr-un bazin cu apă. Îi lucea sudoarea pe frunte. Îşi tot ştergea faţa şi gâtul cu o batistă, iar pielea îi era plină de pete şi de umflături. Linia maxilarului îi era marcată de coşuri. Eu mă gândisem că asta se datora vârstei, că elementele sale corporale erau în dezechilibru. Când l-am întrebat de bordeluri, a negat totul. De-abia când l-am chemat pe An-te-hai, Tung Chih a recunoscut ce făcuse.

L-am întrebat dacă-l consultase pe doctorul Sun Pao-tien. Mi-a răspuns că nu era nevoie, căci nu se simţea rău.

— Să vină Sun Pao-tien, am dat eu poruncă.

Fiul meu se uita la An-te-hai cu ochii îngustaţi de mânie.

A ieşit un dezastru după ce a venit doctorul Sun Pao-tien. Cu cât Tung Chih încerca mai mult să mintă, cu atât doctorul devenea mai bănuitor. Au trecut zile până ce Sun Pao-tien şi-a făcut cunoscut diagnosticul, care ştiam că o să mă zdrobească.

L-am trimis pe An-te-hai să percheziţioneze palatul lui Tung Chih. Am anulat audienţa din ziua aceea şi m-am uitat prin lucrurile fiului meu. În afară de opiu, am găsit cărţi deocheate.

L-am convocat pe Tsai-chen, băiatul în vârstă de cincisprezece ani al prinţului Kung, care era cel mai apropiat tovarăş al lui Tung Chih. L-am strâns cu uşa până a mărturisit că el era cel care îi împrumutase cărţile lui Tung Chih şi-l dusese pe la bordeluri. Fără să dea semne de vină, Tsai-chen mi-a zugrăvit bordelurile drept „teatre de operă”, iar pe prostituate drept „actriţe”.

— Să vină prinţul Kung! am strigat eu.

Prinţul Kung a fost la fel de şocat ca şi mine, ceea ce m-a făcut să-mi dau seama că situaţia era chiar mai gravă decât îmi închipuisem.

Când i-am interzis lui Tsai-chen să mai vină vreodată în vizită, Tung Chih a fost mai mult decât supărat.

— Te conduc, i-a zis fiul meu prietenului său.

— Tsai-chen va pleca împreună cu tatăl său! i-am spus lui Tung Chih.

Apoi i-am cerut lui An-te-hai să blocheze uşa, ca să nu poată ieşi.

— Adunătură de mortăciuni! a urlat fiul meu, lovindu-l pe An-te-hai

şi dând şi în alţi eunuci. Putregaiuri! Şerpi veninoşi!

În timp ce aşteptam rezultatele de la doctorul Sun Pao-tien, m-am dus în vizită la Nuharoo ca să o pun la curent cu ceea ce se întâmplase. Fără să amintească de purtarea scandaloasă a lui Tung Chih, ea îşi făcu griji cu privire la posibilitatea unei boli venerice, dar şi mai mult în legătură cu reputaţia împăratului – şi a ei, de vreme ce, în calitate de mamă principală, ea era răspunzătoare de hotărârile importante din viaţa personală a lui Tung Chih. Nuharoo făcu propunerea de a începe selectarea imediată a unei consoarte imperiale, „astfel încât Tung Chih să-şi poată începe viaţa de bărbat adult".

An-te-hai a rămas tăcut pe drumul de întoarcere spre palatul meu. Avea în ochi expresia unui câine bătut.

La început, Tung Chih nu se arătă deloc interesat de selectarea consoartei. Nuharoo era însă hotărâtă să meargă oricum mai departe. Când l-am chemat pe Tung Chih ca să stabilim o dată pentru a examina fetele, el stărui, în schimb, să discutăm despre „comportamentul nepotrivit" al lui An-te-hai şi despre pedeapsa corespunzătoare.

Nu l-am luat în seamă şi i-am zis:

— Ceea ce avem noi doi de împărţit nu ar trebui să afecteze îndeplinirea îndatoririlor noastre. I-am aruncat un raport al Curţii. Ăsta a venit azi-dimineaţă. Vreau să arunci o privire prin el.

— Misionarii străini strâng adepţi, spuse el, răsfoind documentul. Mda, ştiu asta. Au atras oameni fără căpătâi şi bandiţi, oferindu-le pe degeaba mâncare şi adăpost, şi au ajutat şi infractori. Nu religia e la mijloc, cum susţin ei.

— Nu ai făcut nimic în legătură cu asta.

— Nu, n-am făcut.

— De ce? Încercam să-mi păstrez vocea calmă, dar nu eram în stare. Era mai important să-ţi faci de cap cu prostituatele din tot oraşul?

— Mamă, toate tratatele îi protejează pe creştini. Ce pot face? Tata e cel care le-a semnat! Încerci să-mi spui că eu ruinez dinastia, dar nu e adevărat. Străinii fac ce vor în China încă dinainte de a mă naşte eu. Ia uite la asta: „Misionarii cer chiria pe ultimii trei sute de ani pentru vechi temple chinezeşti despre care susţin că sunt foste proprietăţi ale bisericii". Înţelegi tu ceva din asta?

Nu aveam cuvinte. Fiul meu a zis mai departe:

— Mi-ar plăcea să cred că misionarii sunt bărbaţi şi femei de treabă, că doar codul lor de moravuri e greşit. Sunt de aceeaşi părere cu unchiul meu, prinţul Kung, că creştinismul pune prea mare accent

pe caritate şi prea puţin pe dreptate. Oricum, nu e problema mea, iar tu nu ar trebui să încerci să mi-o pui în spinare.

— Străinii nu au niciun drept să-şi aducă legile lor în China. Iar asta e o problemă pe care tu trebuie să o rezolvi, fiule.

— Treaba asta cu conducerea ţării îmi face silă, şi cu asta, basta. Îmi cer scuze, mamă, trebuie să plec.

— Eu încă nu mi-am terminat treaba, Tung Chih. Nu ştii încă destule ca să ştii ce să faci.

— Cum să nu ştiu destule? Ai transformat documentele Curţii în manuale pentru mine. Sunt considerat slab de când mă ştiu. Tu eşti aia înţeleaptă, bătrânul Buddha cel atoateştiutor. Eu nu îmi trimit spionii să-ţi invadeze camerele şi să îţi golească sertarele, dar asta nu înseamnă că sunt tâmpit şi nu ştiu nimic. Te iubesc, mamă, dar... se întrerupse şi izbucni în hohote de plâns.

În cele mai negre clipe ale vieţii mele, mă duceam la An-te-hai şi-l rugam să mă aline. Nu mai aveam nicio jenă, mi-o depăşisem. Pentru orice femeie, ar fi fost de neînchipuit ca un eunuc, o fiinţă inferioară, să-i atingă trupul, dar eu mă simţeam tot atât de jos ca un eunuc.

În noaptea aceea, vocea lui An-te-hai m-a alintat. Ea m-a ajutat să evadez din realitate. M-a transportat pe continente îndepărtate, pentru a experimenta călătorii exotice. În timp ce stingea lumânările şi venea să se întindă alături de mine în pat, expresia lui An-te-hai s-a luminat:

— Mi-am găsit eroul, a şoptit el. Ca şi mine, şi el a fost fără de noroc. S-a născut în 1371 şi a fost castrat când avea zece ani. Din fericire, stăpânul său era un prinţ care era bun cu el. În schimb, el l-a servit ireproşabil şi l-a ajutat pe prinţ să devină împăratul dinastiei Ming...

În noapte, cântul unei bufniţe încetă, iar norii luminaţi de lună rămaseră nemişcaţi în faţa ferestrei.

— Numele său era Cheng Ho, cel mai mare explorator din lume. Numele său se găseşte în toate cărţile de navigaţie, însă nimeni nu-i dezvăluie identitatea ca eunuc. Nimeni nu a ştiut că suferinţa sa adâncă a fost cea care l-a făcut să fie extraordinar. Capacitatea de a îndura greutăţi pe care numai eu, ca eunuc, le pot înţelege.

— De unde ştii că Cheng Ho era eunuc? l-am întrebat.

— Am aflat din întâmplare, din Registrul Imperial al Eunucilor, o carte pe care nimeni altcineva nu s-ar obosi să o citească.

În Cheng Ho, An-te-hai a văzut un vis care se putea împlini.

— Ca amiral al Flotei Comorilor, Cheng Ho a mers în şapte expediţii navale, spre porturi din tot sud-estul Asiei şi din Oceanul Indian. An-te-hai vorbea pe un ton plin de pasiune. Eroul meu a călătorit departe, până la Marea Roşie şi în estul Africii, explorând mai mult de treizeci

de ţări în şapte voiaje. Castrarea l-a terminat ca bărbat, dar nu i-a înfrânat niciodată ambiţia.

Pe întuneric, An-te-hai, în roba-i albă de mătase, păşi către fereastră. Cu faţa îndreptată spre luna strălucitoare, declară:

— De acum încolo, voi avea o dată pentru ziua mea de naştere.

— Dar nu ai deja una?

— E una inventată, căci nimeni nu ştie, nici măcar eu, când m-am născut. Noua mea zi de naştere va fi pe 11 iulie, în memoria primei expediţii navale a lui Cheng Ho, care a început pe 11 iulie 1405.

În noaptea aia, în vis, An-te-hai s-a transformat în Cheng Ho. Era îmbrăcat cu o splendidă robă Ming de Curte şi se afla în larg, îndreptându-se spre orizontul îndepărtat.

— El a scos în evidenţă puterea a două generaţii de împăraţi chinezi, mă trezi vocea lui An-te-hai, care însă era adâncit în somn.

M-am ridicat şi am aprins o lumânare. L-am privit pe eunucul care dormea şi m-am simţit brusc zdrobită când gândurile mele au zburat din nou la Tung Chih. Am simţit nevoia imperioasă de a merge la fiul meu, să-l îmbrăţişez strâns.

— Doamnă, vorbi An-te-hai cu ochii închişi, ştiaţi că flota lui Cheng Ho număra mai mult de şaizeci de corăbii mari? Cu un echipaj puternic de aproape treizeci de mii de oameni! Aveau un vas pentru transportarea cailor şi altul numai pentru apa de băut!

7

Nuharoo m-a convocat la cea de-a opta comemorare a morţii soţului nostru. După ce ne-am salutat, m-a anunţat că a luat hotărârea de a schimba numele tuturor palatelor din Oraşul Interzis. Începând cu propriu-i palat: în loc de Palatul Păcii şi Longevităţii, avea să se numească Palatul Meditaţiei şi Transformării. Nuharoo zicea că maestrul ei *feng shui* a sfătuit-o ca numele palatelor în care locuiesc femei să fie schimbate o dată la zece ani, pentru a le încurca pe fantomele care vin să bântuie palatele lor vechi.

Nu mi-a plăcut ideea, dar Nuharoo nu era genul de persoană care să facă vreun compromis. Problema era că, dacă schimbam denumirea unui palat, numele care ţineau de aceasta trebuiau şi ele schimbate – numele porţilor, grădinilor, aleilor, locuinţelor servitorilor. Cu toate astea, ea i-a dat înainte cu eforturi sporite. Poarta lui Nuharoo se numea de-acum Poarta Reflecţiei, în loc de Poarta Vântului Liniştit. Grădina ei se numea acum Trezirea Primăverii, în loc de Sălbăticia Magnifică. Aleea ei principală, care se numise Culoarul Luminii Lunii, era acum Culoarul Minţii Limpezi.

După mine, noile nume nu aveau la fel de mult bun-gust precum cele vechi. Fostul nume al heleşteului lui Nuharoo, Clipocit de Primăvară, era mai bun decât cel nou, Picăturile Zen. Şi îmi plăcea mai mult Palatul Esenţei Concentrate decât Palatul Marelui Vid.

Luni în şir, Nuharoo şi-a petrecut timpul muncind la nume. Mai bine de o sută de tăbliţe cu nume au fost date jos şi înlocuite cu altele. Aerul era plin de rumeguşul făcut de tâmplarii care şmirgheluiau scândurile. Peste tot era vopsea şi cerneală, căci Nuharoo le poruncise caligrafilor, al căror stil i se păruse ei a avea lipsuri, să-şi facă treaba din nou.

Am întrebat-o pe Nuharoo dacă avea aprobarea Curţii pentru numele ei noi. Ea scutură din cap:

— Ar dura prea mult să explic Curţii importanţa acestui lucru, şi nu le-ar fi pe plac din cauza cheltuielilor. E mai bine să nu-i deranjez deloc.

De capul ei, a început să boteze palatele cu noile denumiri, ceea ce a provocat o mare confuzie. Niciunul dintre departamentele imperiale, care primeau ordinele direct de la Curte, nu a fost înştiinţat. Grădinarii aveau mare bătaie de cap până ghiceau unde anume trebuiau să lucreze. Cărăuşii de palanchine se duceau aiurea să-şi ia şi să-şi lase pasagerii, iar departamentul de aprovizionare a provocat încurcături trimiţând produse la adrese greşite.

Nuharoo mi-a spus că inventase un nume nou excelent pentru palatul meu:

— Îţi place Palatul Lipsei de Confuzie, ce zici?

Se numise întotdeauna Palatul Lungilor Primăveri.

— Ce-ai vrea să zic?

— Că-ţi place la nebunie, doamnă Yehonala! îmi spuse ea folosindu-mi titlul oficial. E cea mai bună treabă a mea. Trebuie să-ţi placă! Dorinţa mea e ca noul nume să te inspire să te retragi din lume şi să urmăreşti plăceri mai liniştite.

— Aş fi mai mult decât fericită să mă retrag chiar mâine, dacă aş putea uita de ameninţarea de a fi daţi la o parte de la putere.

— Nu-ţi cer să renunţi la audienţe, zise Nuharoo, tamponându-şi uşor obrajii cu batista de mătase. Bărbaţii pot fi răi, iar purtarea lor trebuie urmărită.

M-a surprins să constat că, de fapt, nu vorbise serios atunci când îmi zisese să las treburile guvernării în seama bărbaţilor. Ceea ce m-a izbit a fost modul în care a obţinut putere lăsând impresia că nu vrea să aibă nimic de-a face cu ea.

Am fost bucuroasă că majoritatea palatelor cărora li se schimbase numele se aflau în locuinţele interioare, ocupate de concubine. De vreme ce nu exista nicio înregistrare oficială a modificărilor, toată lumea, cu excepţia lui Nuharoo, a continuat să denumească clădirile după numele lor vechi. Pentru a se evita jignirea lui Nuharoo, a fost adăugat cuvântul „vechiul” la toate numele. De exemplu, palatul meu era numit Vechiul Palat al Lungilor Primăveri.

Până la urmă, Nuharoo se plictisi de jocul ăsta. Recunoscu faptul că noile nume provocau încurcături. Eunucii din casa ei se zăpăceau atât de tare, că se rătăceau încercând să-i ducă ordinele la îndeplinire. Ea a vrut, de pildă, să-mi trimită o prăjitură cu seminţe de lotus, dar aceasta a ajuns pe masa portarului.

— Eunucii sunt prea proşti, conchise Nuharoo.

Aşa că totul a fost schimbat la loc, ca înainte, iar noile nume fură curând date uitării.

An-te-hai l-a trimis pe Li Lien-ying, care era de-acum cel mai de încredere discipol al său, să-mi facă un masaj la cap. După ce m-a masat bine, am simţit cum toată încordarea din trup mi se dizolvă, precum argila în apă. M-am privit în oglindă şi am zărit ridurile care se strecuraseră pe fruntea-mi netedă. Aveam pungi sub ochi. Deşi trăsăturile mele îşi păstrau frumuseţea, strălucirea tinereţii dispăruse.

Nu i-am povestit lui An-te-hai de discuţia mea cu Tung Chih, dar cu toate astea a simţit el ceva. L-a trimis pe Li Lien-ying să mă păzească noaptea şi şi-a scos rogojina de dormit din iatacul meu. Peste ani, aveam să aflu că eunucul fusese ameninţat de fiul meu: fie An-te-hai se ţinea deoparte, fie avea să fie înlăturat, adică ucis. Ca pentru a se asigura că niciun eunuc nu va clădi o relaţie apropiată cu mine, An-te-hai îi rotea pe slujitorii din camera mea. Mi-a luat ceva timp să-mi dau

seama de intenţia sa.

Dintre toţi slujitorii, îl adoram pe Li Lien-ying, care mă servea de când era copil. Avea un temperament blând şi era la fel de capabil ca An-te-hai, deşi nu puteam vorbi cu el aşa cum vorbeam cu An-te-hai. Ca maestru în a-i servi pe alţii, Li Lien-ying era un meşteşugar, dar An-te-hai era un artist. De exemplu, An-te-hai concepuse de ceva vreme o modalitate de a-l introduce pe Yung Lu în grădina mea interioară. Aranjase să se facă reparaţii la un podeţ şi la acoperişul de la palatul meu, aşa că trebuiau aduşi lucrători din exterior şi, odată cu ei, şi gărzile imperiale. An-te-hai credea că asta îi va oferi lui Yung Lu ocazia să supravegheze totul. Planul nu funcţionă, însă An-te-hai îşi continuă eforturile.

Li Lien-ying era un eunuc mult mai iubit decât An-te-hai. Avea talentul de a-şi face prieteni, o calitate care lui An-te-hai îi lipsea. Slujitorii nu ştiau niciodată când o să apară An-te-hai ca să le inspecteze munca. Şi dacă nu era mulţumit, făcea o scenă, încercând să-i „educe”.

Printre servitori începu să circule zvonul că An-te-hai o să fie înlocuit în curând de Li Lien-ying în funcţia de eunuc-şef. An-te-hai se înfurie şi îl bănui pe Li Lien-ying că i-ar fi suflat afecţiunea mea pentru el. Într-o zi, An-te-hai găsi un pretext pentru a-l interoga pe Li Lien-ying, iar când acesta protestă, An-te-hai îl acuză de lipsă de respect şi porunci să fie biciuit.

Pentru a da dovadă de dreptate, am pus ca An-te-hai să fie şi el biciuit şi l-am lăsat fără mâncare trei zile, închis în corpul de clădire al servitorilor. După o săptămână, m-am dus să-l văd. Stătea în mica grădină, examinându-şi vânătăile. Când l-am întrebat ce a făcut în timpul izolării sale, mi-a arătat ceva ce construise din resturi de lemn şi bucăţi de cârpă.

Am fost uluită de ce-am văzut: o mică ambarcaţiune-dragon! Era un vas în miniatură, făcut după modelul unuia din flota lui Cheng Ho. Nu era mai mare decât braţul lui An-te-hai, dar avea toate detaliile, cu pânze, velatură şi cale micuţe.

— Mi-ar plăcea ca, într-o bună zi, să călătoresc spre sud ca să văd locul unde e înmormântat Cheng Ho, la Nanking, zise An-te-hai. Voi aduce o ofrandă şi îi voi ruga spiritul să mă accepte ca discipol la distanţă.

Sfârşitul verii lui 1869 a fost canicular şi umed. Trebuia să-mi schimb cămaşa de corp de două ori pe zi. Dacă nu, transpiraţia îmi făcea vopseaua să curgă pe roba de Curte. Cum în Oraşul Interzis erau puţini copaci, nu aveai cum să scapi de arşiţă. Soarele cocea aleile din piatră. De câte ori turnau eunucii apă pe pământ, se auzea un sâsâit şi ieşeau aburi albi.

Curtea încercă să scurteze audienţele. Au fost aduse înăuntru blocuri de gheaţă, iar tâmplarii meşteriră nişte cutii pentru ele. Cel convocat la audienţă, care purta hainele grele de Curte, stătea pe aceste cutii. Până la prânz, şiroaie de apă se scurgeau de sub ele, arătând ca şi cum miniştrii ar fi făcut pe ei.

Nuharoo era îmbrăcată cu o rochie verde ca muşchiul de copac, când intră în Sala Hranei Spirituale în timpul unei pauze din cadrul audienţei. Eunucii începură să dea din evantaie ca să îi facă vânt. Ea se încruntă, căci evantaiele făceau un zgomot groaznic, ca nişte uşi şi geamuri care se trântesc.

Se aşeză cu eleganţă pe un jilţ din faţa mea. Ne-am uitat fiecare la rochia celeilalte, la machiaj şi la coafură, după care ne-am salutat. Detestam să port machiaj vara şi mă fardam foarte puţin. Am băut din ceai şi mi-am dat silinţa să par interesată. O cunoşteam, de-acum, mult prea bine pe Nuharoo, încât puteam prevedea că nicio propunere de-a ei nu are ceva de-a face cu treburile urgente ale naţiunii. Făcusem şi în trecut încercări de a o pune la curent, pe scurt, cu afacerile Curţii, dar ea fie schimba subiectul, fie mă ignora pur şi simplu.

— Cum trebuie să te întorci la audienţă, voi fi foarte scurtă. Zâmbind, Nuharoo luă o gură de ceai. M-am tot gândit cât le place celor răposaţi să audă plânsetul celor vii în ziua în care spiritele lor revin acasă. De unde ştim noi că soţul nostru nu are aceeaşi dorinţă?

N-am ştiut unde bate, aşa că am bâlbâit ceva despre maldărul de documente ale Curţii care creşte văzând cu ochii pe biroul meu.

— De ce n-am crea o imagine a Raiului pentru a întâmpina spiritele? zise Nuharoo. Am putea să le îmbrăcăm pe servitoare în costume de zeiţe ale lunii şi să le împrăştiem în bărci decorate pe lacul Kun Ming. Eunucii ar putea să se ascundă pe dealuri şi în spatele pavilioanelor şi să cânte din flaute şi instrumente cu coarde. Oare nu i-ar plăcea aşa ceva lui Hsien Feng?

— Mi-e teamă că ar costa mult, i-am răspuns pe un ton plat.

— Ştiam eu că asta o să zici! se bosumflă ea. Cu siguranţă prinţul Kung e de vină că te afli în toane aşa de proaste. Oricum, eu am poruncit deja festivitatea. Că are Curtea *tael*-i sau nu, ministrul finanţelor e răspunzător de plata pentru comemorarea împăratului. E un gest neînsemnat.

Între audienţe, îmi făceam timp să mă ocup de lucrurile pe care prinţul Kung le considera lipsite de importanţă. De exemplu, mi-a atras atenţia un articol. Era publicat în *Ştiri de la Curte,* un ziar citit de mulţi funcţionari guvernamentali, eseul câştigătorului locului întâi la concursul anual pentru ocuparea de funcţii publice, purtând titlul

„Conducătorul care l-a întrecut pe primul împărat al Chinei”.

Autorul îl măgulea pe fiul meu peste măsură, iar alegerea titlului era alarmantă. Îmi spunea că în inima guvernului nostru se dezvolta ceva deloc sănătos.

Am cerut de la juriu lista câştigătorilor concursului. Când mi-a fost adusă, am încercuit numele autorului cu roşu. L-am înlăturat de pe locul întâi şi am trimis lista înapoi.

Nu că nu mi-ar fi plăcut complimentele. Dar puteam să fac distincţia între laudele exagerate şi cele câştigate pe merit. Dar oamenii înclină să ia de bune articolele de ziar. Îmi era teamă că, dacă nu reuşeam să pun capăt tendinţelor de măgulire, regimul fiului meu avea să sfârşească prin a-şi pierde criticii valoroşi.

— N-am mai auzit gânguritul porumbeilor. Ce s-a întâmplat cu ei? l-am întrebat pe An-te-hai.

— Porumbeii au plecat, răspunse eunucul. Deşi mişcările îi erau tot stilate şi gesturile elegante, părea neliniştit, iar ochii săi mari îşi pierduseră strălucirea. Au decis, cu siguranţă, să-şi caute alt cămin, mai plăcut.

— Pentru că i-ai neglijat?

An-te-hai păstră tăcerea, apoi se înclină:

— Eu i-am lăsat să plece, doamnă.

— De ce?

— Deoarece coliviile nu sunt pe măsura lor.

— Dar cuştile lor sunt imense! Adăpostul porumbeilor imperiali e cât un templu! Cât de mare să-şi dorească porumbeii să fie? Dacă tu crezi că au nevoie de mai mult spaţiu, pune-i pe tâmplari să le mărească. Poţi să le faci de două etaje, dacă vrei. Fă douăzeci de cuşti, patruzeci, o sută!

— Nu e vorba de mărime, doamnă, nici de numărul de cuşti.

— Atunci despre ce e vorba?

— De ideea de cuşcă.

— Asta nu te deranja înainte.

— Acum mă deranjează.

— Prostii.

Eunucul îşi lăsă capul în jos. După un timp, glăsui:

— E dureros să fii închis.

— Porumbeii sunt animale, An-te-hai! Imaginaţia ta a luat-o razna.

— Poate că aşa o fi. Dar e aceeaşi imaginaţie care consideră greşită prezumţia că există fericire şi glorie în viaţa dumneavoastră, stăpână. Partea bună e că porumbeii nu sunt ca papagalii. Porumbeii pot zbura, în vreme ce papagalii sunt înlănţuiţi. Papagalii sunt obligaţi să slujească, să placă imitând cuvinte omeneşti. Doamnă, şi papagalul l-am pierdut.

— Pe care dintre ei?
— Pe Confucius.
— Cum?
— Pasărea a refuzat să spună ceea ce era învăţată. Vorbea pe limba ei şi de aceea a fost pedepsită. Eunucul care o dresa a făcut tot ce i-a stat în puteri. A încercat trucurile care dăduseră rezultate în trecut, inclusiv înfometarea. Dar Confucius s-a încăpăţânat şi n-a mai scos o vorbă. A murit ieri.
— Sărmanul Confucius! Îmi aminteam frumoasa şi inteligenta pasăre pe care mi-o dăruise soţul meu. Ce pot să mai zic? Confucius avea dreptate când zicea că oamenii s-au născut răi.
— Porumbeii sunt norocoşi, zise An-te-hai privind cerul. S-au dus acolo sus şi au dispărut printre nori. Nu-mi pare rău că i-am ajutat să scape, doamnă. De fapt, mă bucur c-am făcut-o.
— Şi ce-ai făcut cu fluierele de trestie pe care le legaseşi de picioarele lor? I-ai lăsat să ia cu ei şi muzica? Vor fi hrăniţi oriunde dacă duc cu ei muzica.
— Le-am scos fluierele, doamnă.
— Pe toate?
— Da, pe toate.
— De ce să faci aşa ceva?
— Nu sunt păsări imperiale, doamnă? Nu au dreptul la libertate?

Mă îngrijora Tung Chih. Voiam să ştiu în fiecare clipă unde e, ce face şi dacă doctorul Sun Pao-tien a reuşit cu tratamentul. Am poruncit ca meniul lui Tung Chih să-mi fie trimis mie, căci nu aveam încredere că era hrănit cum trebuie. Am pus eunuci să-l urmărească pe prietenul lui, Tsai-chen, ca să fiu sigură că băieţii stăteau departe unul de celălalt.

Nu aveam linişte şi m-am simţit cuprinsă de o forţă misterioasă care îmi spunea că fiul meu se află în pericol. Atât Tung Chih, cât şi doctorul Sun Pao-tien mă evitau. Tung Chih a lucrat până şi la documentele Curţii, numai să-l las în pace. Însă grijile mele nu dispăreau. S-au transformat în teamă. În coşmarurile mele, Tung Chih mă chema în ajutor şi eu nu puteam să ajung la el.

Într-un efort de a mă sustrage grijilor mele, am poruncit un spectacol de operă *pon-pon* şi am invitat apropiaţii de la Curte să mi se alăture. Toată lumea a fost şocată, căci opera *pon-pon* era considerată o distracţie pentru săraci. Mai văzusem astfel de opere jucate prin sate, când eram doar o fetiţă. După ce tata a fost îndepărtat din funcţie, mama a dat ordin să se joace un spectacol, pentru a-l mai înseninа pe tata. Ţin minte cât de mult mi-a plăcut. După ce am venit la Pekin, am dus dorul unui asemenea spectacol, dar mi s-a spus că o astfel de formă joasă de artă e interzisă în palat.

Trupa era mică, alcătuită doar din două femei şi trei bărbaţi, care aveau costume vechi şi decoruri jalnice. Au avut probleme să treacă de poartă, căci gărzile nu i-au crezut că eu îi chemasem. Nici măcar Li Lien-ying nu i-a putut convinge pe paznici, iar trupa a fost eliberată doar când şi-a făcut apariţia An-te-hai.

Înainte de operă, l-am salutat în particular pe artistul principal. Era un bărbat numai piele şi oase, pe jumătate orb, cu urdori la ochi. Am presupus că roba de pe el era cea mai bună din câte avea, deşi era plină de petice. I-am mulţumit că a venit şi am trimis vorbă la bucătărie să li se dea de mâncare actorilor înainte de a urca pe scenă.

Decorul era simplu. O cortină obişnuită, roşie, alcătuia fundalul. Maestrul stătea pe un taburet. Şi-a acordat *erhu*-ul, un instrument cu două coarde, şi a început să cânte. Scotea un sunet care-mi amintea de o ţesătură ce se rupe. Muzica era precum un ţipăt de durere, dar cu toate astea îmi alina auzul.

La ceva timp după ce începuse opera, am privit în jur şi am observat că eram singura rămasă în public, în afară de An-te-hai şi de Li Lien-ying. Toţi ceilalţi plecaseră în tăcere. Melodia nu era chiar aşa cum ţineam eu minte. Suna mai degrabă ca vântul care bate în înălţimile cerului. Universul părea umplut de sunetul materialului care se sfâşie. Mi-am imaginat că ăsta era sunetul scos de spiritele izgonite. Cu ochii minţii, vedeam câmpuri pietroase şi păduri de brad care erau acoperite treptat de nisip.

În cele din urmă, muzica se estompă. Maestrul îşi lăsă capul în jos, pe piept, ca şi cum ar fi adormit. Scena era mută. Mi-am închipuit Poarta Cerului deschizându-se şi închizându-se în întuneric.

Pe scenă urcară două femei şi un bărbat. Erau îmbrăcaţi cu nişte bluze mari, albastre. Fiecare avea un toiag din bambus şi un clopot chinezesc făcut din aramă. Îl înconjurară pe maestru şi bătură din clopote în ritmul *erhu*-ului acestuia.

Ca trezit brusc, omul începu să cânte. Îşi înălţă gâtul ca un curcan şi glasu-i piţigăiat îmi străpunse urechile, cu un sunet asemănător cu cel scos de greieri, în zilele cele mai fierbinţi ale verii:

E un homar bătrân,
Ce trăieşte într-o gaură, sub un pietroi.
Iese afară să privească lumea
Şi apoi intră la loc.
Ridic stânca să-i dau bineţe,
Însă de când l-am zărit,
Homarul stă în gaura lui.

Zi după zi,
An după an,

Încetişor
Înfăşurat de întuneric şi apă,
Ce fiinţă încrezătoare
Trebuie să fie homarul.
Aude glasul pământului
Şi e martor la schimbările sale.
Muşchiul pe spinare-i creşte,
Transformându-se într-un splendid verde.

Sunând clopotele în ritm, ceilalţi trei s-au alăturat, cântând:

O, homarule,
Nu te cunosc.
De unde vii?
Unde ţi-e familia?
Ce te-a făcut să pleci şi să te ascunzi în gaura asta?

Îmi doream ca fiul meu să fi rămas să vadă spectacolul până la final.

8

Începusem să citesc *Istoria celor trei regate,* relatarea unui împărat chinez despre perioada care a urmat dinastiei Han, întinsă pe patru sute de ani. Cele şase volume sunt mari şi groase ca nişte cărămizi. Cartea nu e decât simpla cronică a unor victorii, înşirate una după alta, încât par să nu se mai termine. Speram să ajung să înţeleg motivaţiile personajelor, ce anume îi interesa, nu doar aventurile lor militare. Voiam să ştiu ce-i mâna în luptă pe acei bărbaţi, cum fusese crescut fiecare erou şi ce rol jucase mama lui.

După ce am citit primul volum, am ajuns la concluzia că acea carte nu avea să-mi ofere nimic din ce mă interesa. Eram în stare să înşir numele tuturor personajelor, dar tot nu le înţelegeam pornirile. Versurile şi poemele despre bătălii celebre erau minunate, dar nu reuşeam să prind motivele pentru care acestea erau duse. Nu mi se părea că avea vreun sens ca oamenii să lupte doar de dragul de a lupta. În cele din urmă, m-am consolat cu gândul că mă voi afla în siguranţă – şi voi realiza lucruri măreţe – atâta timp cât voi putea să deosebesc oamenii buni de cei răi. Însă în timpul domniei mele, care avea să dureze cincizeci de ani, am învăţat că nu e aşa. Adesea, cele mai proaste planuri mi-au fost prezentate de cei mai buni oameni ai mei, cu cele mai bune intenţii.

Am învăţat să-mi ascult instinctul mai mult decât judecata. Lipsa mea de perspectivă şi de experienţă m-a făcut precaută şi mereu prezentă, în stare de alertă. Uneori nesiguranţa m-a făcut să mă îndoiesc de instinctul meu, ceea ce a dus la decizii pe care apoi am ajuns să le regret. De exemplu, mi-am exprimat rezervele atunci când prinţul Kung a propus să angajăm un profesor englez care să-l înveţe pe Tung Chih despre relaţiile internaţionale. Curtea era şi ea împotriva acestei idei. Am fost de acord cu marii consilieri că Tung Chih era la o vârstă când putea fi uşor impresionat, manipulat şi influenţat.

— Tânăra Sa Majestate trebuie să înţeleagă mai întâi ce a pătimit China, a argumentat unul dintre sfetnici. Ideea că Anglia este răspunzătoare pentru declinul dinastiei noastre nu a prins încă rădăcini destul de adânci în mintea sa.

Şi alţii au fost de aceeaşi părere:

— A permite ca Tung Chih să fie educat de un englez înseamnă o trădare faţă de strămoşii noştri.

Amintirile legate de felul în care-mi murise soţul erau încă proaspete. Mirosul lăsat în urmă de incendierea căminului nostru – Marea Grădină Rotundă, Yuan Ming Yuan – încă nu se risipise. Nu mi-l puteam imagina pe fiul meu vorbind limba engleză şi împrietenindu-se cu duşmanii tatălui său.

După mai multe nopţi de nesomn, m-am hotărât. Am respins

propunerea prinţului Kung şi i-am spus:

— Înainte de orice altceva, Tânăra Sa Majestate, împăratul Tung Chih, ar trebui să înţeleagă cine e.

Aveam să-mi petrec tot restul vieţii regretând această decizie. Dacă Tung Chih ar fi comunicat cu englezii sau dacă ar fi călătorit sau studiat în străinătate, ar fi putut să devină un altfel de împărat. Ar fi fost inspirat de exemplul lor şi ar fi văzut cum conduc ei. Ar fi putut să creeze pentru China un viitor orientat spre progres sau măcar ar fi putut încerca acest lucru.

Într-o după-amiază senină, Nuharoo mă anunţă că totul era pregătit pentru alegerea finală a miresei lui Tung Chih. Am fost de acord, deoarece am simţit că asta trebuia să fac. Pentru a-mi asigura sprijinul permanent al lui Nuharoo la Curte, era necesar să păstrez o stare de armonie între noi. Nu mă simţeam pregătită să-l văd căsătorit pe Tung Chih. Nu mă puteam obişnui cu gândul că era bărbat în toată firea. Oare nu mai ieri îl ţineam, bebeluş fiind, în braţele mele? Niciodată înainte nu simţisem atât de acut durerea de a fi jefuită de timpul pe care ar fi trebuit să-l petrec cu copilul meu.

Din cauza restricţiilor lui Nuharoo şi a propriului meu program la Curte, nu am fost o prezenţă importantă în copilăria lui Tung Chih. Deşi păstram la tocul uşii semnele care indicau creşterea în înălţime a fiului meu de-a lungul anilor, ştiam puţine lucruri despre lucrurile lui preferate sau despre gândurile sale; ştiam doar că el era conştient de aşteptările mele în ceea ce-l privea. Nu suporta când îi puneam întrebări, şi chiar şi salutul meu de dimineaţă îl făcea să se încrunte. Spunea la toată lumea că Nuharoo e mult mai uşor de mulţumit. Faptul că ea şi cu mine ne aflam în competiţie pentru afecţiunea lui a înrăutăţit şi mai mult lucrurile. Era de înţeles că nu avea niciun pic de respect faţă de mine, căci eram disperată după dragostea lui. Şi cu cât cerşeam mai mult, cu atât mai puţin dorea să stea cu mine.

Iar acum, dintr-odată, era om mare. Trecuse timpul în care eu să-i fiu aproape.

Îmbrăcat în auriu, Tung Chih intră în Marea Sală cu un zâmbet pe faţă. Spre deosebire de tatăl său, el dorea să participe la selecţie. Mii de fecioare neasemuit de frumoase din întreaga Chină fură conduse pe porţile Oraşului Interzis pentru a trece prin faţa ochilor împăratului.

— Tung Chih nu vrea niciodată să se trezească devreme, dar azi s-a sculat înaintea eunucilor, îmi zise Nuharoo.

Nu eram sigură dacă ar trebui să consider asta o veste bună. Escapadele sale pe la bordeluri mă bântuiau. Cu ajutorul doctorului Sun Pao-tien, Tung Chih părea că ţine boala sub control, însă nimeni nu ştia sigur dacă era complet vindecat.

Acum, că urca pe tron în mod oficial, lui Tung Chih avea să-i fie

acordată deplină libertate în viaţa personală, căci pentru el căsătoria însemna libertate.

— Năzdrăvăniile lui Tung Chih se datorează plictiselii, zise Nuharoo. Altfel, cum îţi explici realizările sale la învăţătură?

M-am întrebat dacă profesorii lui Tung Chih spuneau adevărul în legătură cu progresele sale. Nuharoo ar fi concediat pe loc un profesor, dacă acesta ar fi îndrăznit să raporteze vreun eşec. I-am pus la încercare pe profesori în legătură cu adevăratele cunoştinţe ale lui Tung Chih, făcând propunerea ca el să dea examenul naţional pentru funcţii publice. Când marii profesori s-au neliniştit şi au evitat orice discuţie ulterioară pe această temă, am ştiut adevărul.

— Pentru a se maturiza, lui Tung Chih trebuie să i se dea responsabilităţi, a fost sfatul prinţului Kung.

Am simţit că era singura alternativă posibilă. Şi cu toate astea, îmi făceam griji. Urcarea pe tron a lui Tung Chih însemna renunţarea mea la putere. Deşi aşteptam de multă vreme şi cu nerăbdare retragerea mea, bănuiam că nu Tung Chih va fi cel care va prelua ceea ce deţineam eu, ci Curtea şi prinţul Kung.

Nuharoo era şi ea dornică să mă vadă dându-mă la o parte. Spunea că tânjea după compania mea: „Vom avea atât de multe să ne împărtăşim, mai ales când vor apărea nepoţii”. Avea să se simtă mai în siguranţă dacă renunţam eu la putere? Sau avea alte intenţii? Faptul că Tung Chih urma să deţină controlul însemna că Nuharoo va avea mai multă influenţă asupra hotărârilor lui. Nu aflasem eu oare că ea nu era niciodată ceea ce părea a fi?

Am hotărât să fac pe plac Curţii şi să dau curs propunerii acesteia, nu pentru că aş fi crezut că Tung Chih e pregătit, ci pentru că venise vremea ca el să-şi conducă singur viaţa. Cum stă scris în *Arta războiului* de Sun Tzu, „nu vei şti niciodată cum să porţi un război dacă nu lupţi într-un război”.

Pe 25 august 1872, selecţia pentru consoartele imperiale s-a încheiat. Tung Chih nu avea nici şaptesprezece ani.

Eu şi Nuharoo ne-am sărbătorit tihna adusă de retragere. Urma să fim numite Marile Împărătese Văduve, deşi ea nu avea decât treizeci şi şapte de ani, iar eu aproape treizeci şi opt.

Împărăteasa nou-aleasă era o frumuseţe cu ochi de pisică în vârstă de optsprezece ani, pe nume Alute. Era fiica unui funcţionar mongol din vechea orânduire. Tatăl lui Alute se înrudea cu un prinţ care era un văr îndepărtat al soţului meu.

Tung Chih a avut noroc cu o asemenea fată. Curtea nu ar fi aprobat alegerea lui doar pentru că era frumoasă. Adevăratul motiv pentru care a consimţit a fost că această căsătorie servea la vindecarea discordiei dintre tronul manciurian şi puternicul clan mongol al lui

Alute.

— Deşi de neam mongol, lui Alute nu i s-a dat niciodată voie să se joace la soare sau să călărească, zise Nuharoo cu mândrie, căci Alute era alegerea ei. De aceea are pielea aşa de fină şi trăsături atât de delicate.

Nu eram din cale-afară de impresionată de Alute. Era timidă până într-acolo că nu vorbea deloc, era ca mută. Când ni s-a oferit ocazia să petrecem ceva timp împreună, conversaţia a lâncezit. Era de acord cu tot ce spuneam eu, aşa că nu prea mi-am dat seama cum era cu adevărat. Nuharoo a spus că sunt prea pretenţioasă, motivând că „atâta timp cât nora noastră face ce-i spunem, ce rost mai are să ştim ce gândeşte?”.

Preferinţele mele se îndreptau spre o fată cu ochi strălucitori, în vârstă de şaptesprezece ani, pe care o chema Foo-cha. Deşi mai puţin exotică decât Alute, avea şi ea toate calităţile: un chip oval, ochii precum luna în pătrar, pielea bronzată. Era fiica unui guvernator de provincie şi fusese învăţată, în particular, literatură şi poezie, ceea ce nu era ceva obişnuit. Foo-cha era dulce, dar ageră la minte. Atunci când eu şi Nuharoo am întrebat-o ce-ar face dacă soţul ei şi-ar petrece prea mult timp distrându-se cu ea, ignorându-şi îndatoririle oficiale, ea a răspuns: „Nu ştiu”.

— Ar fi trebuit să răspundă că l-ar convinge pe soţul ei să-şi îndeplinească îndatoririle, nu să se lase în voia plăcerii personale.

Nuharoo şi-a luat stiloul şi a tăiat numele lui Foo-cha.

— Dar nu sinceritatea este ceea ce căutăm? am susţinut eu, ştiind că Nuharoo nu putea fi făcută să se răzgândească.

Tung Chih a părut interesat de Foo-cha, dar s-a îndrăgostit fără scăpare de Alute. Nu am insistat ca el să o facă împărătească pe Foo-cha. Aceasta a devenit cea de-a doua soţie a lui Tung Chih.

Nunta imperială a fost fixată pe 16 octombrie. Pregătirile, mai ales cumpărarea tuturor celor necesare, au început sub îndrumarea lui Nuharoo. Ca să mă împace, Nuharoo mi-a permis să stabilesc eu tema nunţii şi a sugerat ca de cumpărături să se ocupe An-te-hai.

Când i-am spus eunucului meu de hotărârea lui Nuharoo, acesta s-a arătat foarte entuziasmat, însă eu l-am prevenit:

— O să fie o călătorie obositoare, la mare depărtare, într-un timp scurt.

— Nu vă faceţi griji, doamnă, o să merg pe Marele Canal.

Ideea lui An-te-hai m-a intrigat. Marele Canal era o minune a ingineriei antice, care se întindea pe mai bine de o mie de kilometri şi lega Tungchow, o aşezare de lângă capitală, de Hangchow, aflat în sud.

— Cât de departe vei merge pe Marele Canal? l-am întrebat.

— Până unde se termină, la Hangchow, fu replica lui An-te-hai. Va fi împlinirea unui vis! Cantitatea de mărfuri pe care mi se cere să o cumpăr va necesita o flotă, poate la fel de mare ca a lui Cheng Ho! Eunucul-şef al măreţei dinastii Ch'ing va avea ocazia să devină Marele Navigator! O, nici măcar nu-mi pot închipui călătoria! Mă voi opri la Nanking să cumpăr cea mai bună mătase, îmi voi aduce omagiul la mormântul lui Cheng Ho. Doamnă, tocmai aţi făcut din mine cel mai fericit om din lume!

Nu aveam nici cea mai vagă idee că preferatul meu nu avea să se mai întoarcă vreodată.

Împrejurările legate de moartea lui An-te-hai au rămas un mister, însă aceasta a fost, în mod clar, răzbunarea duşmanilor mei. Singura mea alinare a fost că, pentru o clipă, An-te-hai a fost fericit pe deplin. Nu mi-am dat seama cât de mult îl iubeam şi ce mare nevoie aveam de el până când n-a murit. Mulţi ani după aceea, am ajuns la concluzia că poate nu a fost chiar atât de rău pentru el. Deşi avea binecuvântarea mea şi o imensă avere, era sătul să trăiască prizonier într-un trup de eunuc.

9

Dimineţile, mă surprindeam aşteptând cu nerăbdare zgomotul paşilor lui An-te-hai în curte şi apoi ca faţa-i încântătoare să-mi apară în oglindă. După-amiezile, mă aşteptam să-i zăresc umbra profilându-se prin plasa de ţânţari şi să-i aud glasul murmurând melodiile operei mele preferate.

Nu mi-a spus nimeni cum mi-a murit favoritul. Raportul, datat cu două săptămâni înainte ca eu să-l primesc, a fost trimis de către guvernatorul Ting din provincia Shantung şi afirma că An-te-hai a fost arestat şi anchetat pentru încălcarea legii provinciei. În raport, Ting îmi cerea permisiunea de a-l disciplina pe eunuc, dar fără să menţioneze ce măsuri intenţionează să ia.

Am cerut ca An-te-hai să fie trimis înapoi la Pekin, ca să-l pedepsesc eu, însă guvernatorul Ting a susţinut mai apoi că mesagerul meu nu a ajuns la timp la el.

N-am avut nici cea mai mică îndoială că guvernatorul Ting ştia totul despre An-te-hai. În mod sigur, Ting avea susţinători puternici, care să-i ia partea, căci altfel nu ar fi îndrăznit să se pună cu mine. Cum a reieşit mai apoi, toate dovezile duceau la trei oameni: prinţul Kung, Nuharoo şi Tung Chih.

În ziua în care An-te-hai a murit, m-am dat bătută în privinţa lui Tung Chih, căci mi-am dat seama cât de adâncă era lipsa de afecţiune a fiului meu faţă de mine.

Se aşteptau să-l uit pe An-te-hai.

„La urma urmei, nu era decât un eunuc”, zicea toată lumea. De-aş fi fost un câine, aş fi lătrat la prinţul Kung, care mi-a trimis invitaţii la banchete ţinute de ambasadele străine, la Nuharoo, care mă ruga să o însoţesc la opere, şi la fiul meu, care mi-a trimis un coş cu fructe culese chiar de el din grădina imperială.

Inima îmi era zdrobită, iar bucăţile erau înecate în amărăciune. Când stăteam întinsă în pat, încercam să găsesc dovezi care să-l exonereze pe Tung Chih. Când nu puteam să neg faptele, speram doar ca fiul meu să fi fost manipulat de alţii, şi astfel să nu fi fost cu adevărat vinovat.

— Vreau să ştiu exact unde, când şi cum a murit preferatul meu, i-am zis lui Li Lien-ying, care era acum succesorul lui An-te-hai. Vreau să cunosc versiunea lui An-te-hai în istoria asta şi să ştiu care au fost ultimele sale dorinţe.

Nimeni nu a vrut să iasă în faţă şi să spună adevărul.

— Nimeni din palat sau de la Curte nu vrea să vorbească în favoarea lui An-te-hai şi nimeni nu doreşte să slujească drept martor al său, m-a informat Li Lien-ying.

Am trimis după Yung Lu, care a venit cât de repede a putut din provinciile din nord. Când a intrat în palat, am alergat la el şi mai că nu am căzut în genunchi. M-a ajutat să mă aşez într-un jilţ şi a aşteptat să termin cu plânsul. M-a întrebat cu duioşie dacă eram sigură că lui An-te-hai nu i se putea reproşa nimic, iar eu, la rândul meu, am vrut să ştiu ce voia să spună cu asta. Mi-a răspuns că, în timpul călătoriei sale spre sud, purtarea lui An-te-hai fusese, dacă nu în afara legii, cu siguranţă ieşită din comun.

— De ce eşti de partea duşmanilor mei?

— Judec doar pe baza faptelor, Majestatea Voastră. Yung Lu a rămas ferm. Dacă doriţi să aflu adevărul, trebuie să învăţaţi să-l acceptaţi.

Am respirat adânc şi i-am zis:

— Te ascult.

— Iertaţi-mă, Majestatea Voastră, dar e posibil ca An-te-hai să nu fi fost aşa cum credeaţi că e.

— N-ai niciun drept să... Am început să plâng din nou. Tu nu-l cunoşteai pe An-te-hai, Yung Lu! O fi fost el doar un eunuc, dar era un bărbat adevărat în sufletul lui. Nu am cunoscut niciodată pe cineva care să fi iubit viaţa mai mult decât o iubea An-te-hai. Dacă i-ai fi ştiut poveştile, visurile, poemele, iubirea pentru operă, suferinţa, l-ai fi înţeles pe el ca bărbat. Yung Lu părea sceptic. An-te-hai era un expert în eticheta de la Curte şi în legile dinastice, am continuat eu. Nu le-ar fi încălcat niciodată. Ştia care sunt consecinţele. Vrei să spui că şi-a căutat moartea cu lumânarea?

— Vă rog să aveţi în vedere faptele, şi apoi să vă întrebaţi cum de ele arată contrariul, zise Yung Lu încet. An-te-hai a făcut ceva ce n-ar fi trebuit să facă. Sunt sigur că aveţi dreptate când spuneţi că ştia care sunt consecinţele. De fapt, cu siguranţă că a prevăzut rezultatul acţiunilor sale încă dinainte de a se fi angajat în comiterea lor. Asta face cazul să fie complicat. Nu puteţi nega faptul că An-te-hai le-a oferit duşmanilor săi ocazia de a-l elimina. Yung Lu mă privea stăruitor. De ce a făcut o ţintă din el însuşi?

M-am simţit pierdută şi am scuturat din cap.

Yung Lu mi-a cerut permisiunea de a forma o echipă de anchetatori profesionişti, iar într-o lună mi-a fost prezentat un raport detaliat. În afară de guvernatorul Ting, printre martori se numărau eunucii care l-au însoţit pe An-te-hai, marinari, proprietari de magazine, croitori, meşteşugari şi prostituate.

Vremea fusese favorabilă atunci când An-te-hai a luat-o în jos pe Marele Canal. Eunucul îşi îndeplinise misiunea la fabricile din Nanking, unde se ţeseau mătăsurile şi brocarturile pentru apropiata nuntă imperială. De asemenea, An-te-hai a inspectat progresele înregistrate în confecţionarea toaletelor comandate de mine şi de Nuharoo, ca şi a

celor pentru Tung Chih şi noile sale soţii şi concubine. An-te-hai a vizitat apoi mormântul eroului său, Cheng Ho, navigatorul dinastiei Ming. Puteam doar să-mi imaginez entuziasmul său.

Îmi aminteam cu exactitate clipa în care An-te-hai venise să-şi ia rămas-bun. Era îmbrăcat într-o splendidă robă de satin verde, lungă până la pământ. Arăta chipeş şi plin de energie. Aveam mari speranţe că acesta ar putea fi un nou început pentru el.

Cu numai câteva luni înainte, An-te-hai se căsătorise. Numai despre asta se vorbea la Pekin. Pentru eunuci, An-te-hai întruchipase un exemplu de speranţă că şi ei ar fi putut să se izbăvească de soarta lor. Mental, căsătoria putea, oarecum, să le redea bărbăţia şi să le aducă pacea. Însă lucrurile nu au mers bine.

An-te-hai s-a mutat din locuinţa eunucilor pentru a locui cu cele patru neveste şi concubine. Atât el, cât şi eu speram că noile sale tovarăşe îi vor însenina starea de spirit. Ar fi putut avea fecioare din familii bune, de vreme ce oferea ca dotă o avere, însă el a cumpărat femei din bordeluri. Presupun că a crezut că ele vor împărtăşi o oarecare înţelegere a suferinţei şi ar putea să accepte mai uşor sau măcar să aibă oarece compasiune faţă de ceea ce nu le putea oferi ca soţ. În mod intenţionat, el a evitat să aleagă femei frumoase. A căutat mai ales femei care supravieţuiseră abuzurilor bărbaţilor. Soţia cu rangul cel mai înalt era o femeie de douăzeci şi şase de ani, foarte bolnavă, care fusese lăsată să moară în bordel.

A fost dificil să le fac complimente femeilor lui An-te-hai când le-a adus la mine. Păreau surori, iar expresia de pe chipurile lor era indiferentă, împietrită. Luau prăjituri de pe tavă şi-şi beau ceaiul cu înghiţituri zgomotoase.

La o lună sau două după nuntă, An-te-hai s-a mutat înapoi în Oraşul Interzis. Eunucul-şef nu a rostit un cuvânt referitor la viaţa sa de acasă. Însă toată lumea, cu excepţia mea, părea să ştie exact ce se întâmplase. Am aflat de la Li Lien-ying că soţiile lui An-te-hai nu se ridicaseră la înălţimea aşteptărilor sale. Femeile erau nepoliticoase, cu gura mare şi absurd de pretenţioase. Le făcea plăcere să-i ia în derâdere defectele. Una dintre ele fugise ca să aibă o aventură cu un fost client. Când An-te-hai a aflat, s-a dus după ea şi a bătut-o până ce aproape a omorât-o.

În ziua în care a plecat în călătoria sa de cumpărături, necazurile recente păreau a fi o amintire de demult. Şi totuşi îmi făceam griji pentru el. Călătoria era lungă, iar misiunea grea.

— Bucuraţi-vă pentru mine, stăpână, m-a liniştit el. Mă simt ca un peşte care se întoarce la izvorul său.

— E o călătorie de trei luni. Mai ştii, poate îţi cauţi din nou o soţie, l-am tachinat eu.

— Una de treabă, de astă dată. O să vă urmez sfatul şi am să aduc

o fată de familie bună.

Ne-am despărţit în portul de pe Marele Canal, unde aştepta un convoi de jonci. An-te-hai stătea pe una dintre cele două mari barje-dragon, decorate cu dragoni şi păsări phoenix în zbor. Eram sigură că, în faţa unei astfel de apariţii, autorităţile locale vor rămâne mute de uimire. Că vor fi dornice să răspundă cererilor lui An-te-hai şi să-i ofere protecţie.

— Să te întorci de ziua ta, An-te-hai, i-am făcut eu cu mâna, în timp ce se îmbarca. Favoritul meu a zâmbit. Un zâmbet strălucitor. Ultimul.

Duşmanii mei au descris alaiul lui An-te-hai drept o „extravaganţă”. S-a spus că eunucul meu era beat tot timpul, iar în raportul guvernatorului Ting scria că „a angajat muzicanţi şi s-a îmbrăcat în robe-dragon, precum împăraţii. Dansând pe ritmul fluierelor şi chimvalelor, An-te-hai primea felicitările alaiului său. Purtarea sa era ilegală şi marcată de o nebunie prostească”.

Curtea a ţinut isonul: „Legea spune că pedeapsa pentru un eunuc care călătoreşte în afara Pekinului este moartea”. Uitaseră că aceasta nu era prima călătorie de acest fel a lui An-te-hai. Cu un deceniu înainte, când avea şaisprezece ani, el călătorise singur de la Jehol la Pekin într-o misiune secretă, pentru a ajunge la prinţul Kung. Atunci nu a fost pedepsit, ci onorat ca un erou.

Nimeni nu părea să audă argumentele mele. An-te-hai se comportase prosteşte, încălcase legea chiar, însă pedeapsa nu era pe măsura greşelii, mai ales că fusese aplicată împotriva dorinţei exprimate de mine în mod expres. Era limpede că se încerca, din partea Curţii, justificarea crimei guvernatorului Ting. Ceea ce mă umplea de furie era cât de bine se pusese la cale complotul. Mi s-au oferit informaţii numai cât să-mi fac o idee, dar eu mă simţeam îngrozitor de neputincioasă.

An-te-hai a fost scurtat de cap la 25 septembrie 1872. Avea treizeci de ani. Nu aş fi avut cum să previn crima, de vreme ce duşmanii mei intenţionau ca acesta să fie un preludiu la propria-mi moarte.

Aş fi putut ordona pedepsirea guvernatorului Ting. Aş fi putut să-l înlătur din funcţie sau să poruncesc să i se taie capul. Dar ştiam că ar fi o greşeală – aş fi căzut drept în capcana duşmanilor mei. Dacă An-te-hai mi-ar fi fost alături, m-ar fi sfătuit: „Doamnă, nu aveţi de-a face doar cu guvernatorii şi Curtea, ci şi cu poporul şi cultura”.

Am vrut să îl înfrunt pe prinţul Kung. Nu-i puteam dovedi implicarea, dar ştiam că a sprijinit omorârea lui An-te-hai. Relaţia mea cu prinţul Kung nu mai putea fi salvată, căci, înlăturându-l pe An-te-hai, îmi aducea la cunoştinţă că era capabil de dominare absolută.

Nuharoo nu a vrut să discute despre moartea eunucului meu. Când m-am dus la ea la palat, slujitorii ei s-au prefăcut că n-au auzit că sunt la poartă. Asta nu a făcut decât să-mi confirme că Nuharoo era

vinovată. Puteam accepta faptul că nu-i plăcea de An-te-hai, dar nu-i puteam ierta participarea la complotul asasinării lui.

Tung Chih nu s-a ostenit să-şi ascundă bucuria că An-te-hai nu mai era printre noi. Părea nedumerit de tristeţea mea şi a tras concluzia că An-te-hai fusese exact cine credea el – amantul meu secret. Tung Chih s-a împiedicat, neîndemânatic, de altarul pe care-l plasasem într-o încăpere specială pentru a-l jeli pe An-te-hai.

Abia prin mărturisirea unui muzicant local, pe care An-te-hai îl tocmise în timpul călătoriei, au început să se dezvăluie motivele mai profunde şi mai întunecate din spatele morţii sale.

În cele povestite de muzicant se spunea:

„Într-o noapte, An-te-hai ne-a cerut să cântăm mai tare din instrumente. Era deja după miezul nopţii. Îmi era teamă de faptul că atrăgeam atenţia autorităţilor locale, aşa că l-am implorat să ne lase să ne oprim. Dar eunucul-şef a insistat să continuăm, iar noi ne-am supus. Barjele noastre erau luminate strălucitor, iar joncile erau împodobite cu lampioane colorate. Parcă era sărbătoare. Navigam adesea după lăsarea întunericului, iar sătenii se ţineau pe mal după noi kilometri întregi. Unii dintre localnici erau invitaţi la bord să se alăture petrecerii. Beam până în zori. Aşa cum prevăzusem, autorităţile locale au intervenit. La început, An-te-hai a reuşit să-i facă să dea înapoi. Le-a atras atenţia asupra steagului galben care flutura pe barja noastră şi care avea pe el o mierlă, spunându-i funcţionarului să-i numere picioarele. Pasărea avea trei picioare. «Să nu jigneşti această pasăre, căci îl reprezintă pe împărat», i-a spus eunucul-şef.

Lui An-te-hai îi plăcea muzica mea, aşa că ne-am împrietenit. Mi-a spus cât de nefericit era. Am fost şocat când mi-a spus că era în căutarea unei modalităţi de a-şi pune capăt zilelor. Am crezut că e beat, aşa că nu i-am luat vorbele în serios. Cum ar putea să creadă cineva că eunucul cel mai puternic din zilele noastre suferă? Însă nu a trecut multă vreme şi l-am crezut, căci am băgat de seamă că An-te-hai căuta necazurile cu lumânarea. Asta m-a speriat. A fost un noroc că mi-am dat demisia cu o zi înainte ca guvernatorul Ting să-şi facă apariţia. Totuşi, nu pricep de ce voia An-te-hai să renunţe la viaţa lui cea bună”.

Poate că An-te-hai chiar a vrut să-şi ia viaţa, poate că a hotărât că-i fusese de ajuns cu toate. Ar fi trebuit să ştiu că era mai curajos decât oricine. Viaţa sa era precum o operă magnifică, în care el întruchipa reîncarnarea lui Cheng Ho.

Era trecut de miezul nopţii şi toate zgomotele din Oraşul Interzis

pieriseră. Am aprins lumânările preferate ale lui An-te-hai, cu parfum de iasomie, şi i-am citit un poem compus de mine:

Cât de frumoase ele-mi apar, lacurile şi dealurile din sud,
Şi câmpiile întinse ce aurite parcă sunt.
Atât de-adesea tu ai fost acolo, în mână cu o cupă de vin
Şi în aparenţa beţiei, atât de dulce era să zăbovim.

Lângă Iazul Crinului, lămpile proaspăt aprinse prind a străluci
Iar tu al apei cântec fredonezi în plină vraja nopţii.
De mă întorc, adierile se-opresc, iară strălucirea lunii pune
Smaralde de iarbă pe-a râurilor dune.

10

După nunta lui Tung Chih, eu şi Nuharoo am poruncit astrologilor să aleagă o dată de bun augur pentru preluarea puterii. Stelele au indicat ziua de 23 februarie 1873. Deşi Tung Chih îşi asumase deja îndatoririle, urcarea pe tron nu era considerată oficială până ce nu erau îndeplinite ceremonii sofisticate, de durată, care puteau să dureze luni de zile: toţi membrii de seamă ai clanului trebuiau să fie prezenţi şi cu toţii trebuiau să viziteze templele strămoşeşti şi să îndeplinească ritualurile de altar corespunzătoare. Tung Chih trebuia să le ceară permisiunea spiritelor, conjurându-le să-i ofere binecuvântarea şi protecţia.

La scurt timp după investirea sa, Tsungli Yamen, Consiliul Afacerilor Externe, a primit o notă de la ambasadorii mai multor state, prin care se solicita o audienţă. Consiliul mai primise şi înainte astfel de cereri, dar folosise întotdeauna vârsta fragedă a lui Tung Chih drept motiv pentru a le refuza. Acum, însă, Tung Chih a fost de acord cu solicitarea. Cu ajutorul prinţului Kung, el a repetat conştiincios eticheta.

Pe 29 iunie 1873, fiul meu i-a primit pe ambasadorii Japoniei, Marii Britanii, Franţei, Rusiei, Statelor Unite şi Olandei. Oaspeţii au sosit la nouă dimineaţa şi au fost conduşi în Pavilionul Luminii Purpurii, o clădire mare, înaltă, unde Tung Chih stătea pe tron.

Eram neliniştită, deoarece era prima apariţie a fiului meu în faţa lumii. Nu aveam nici cea mai vagă idee în ce fel va fi pus la încercare şi speram că va face o impresie puternică. I-am spus că ţara noastră nu-şi putea permite alte neînţelegeri.

Eu nu luam parte la eveniment, dar am făcut tot ceea ce stă în puterea unei mame: m-am asigurat că fiul meu a luat un mic dejun ca lumea şi am avut grijă de detaliile ţinutei sale, verificând nasturii robei sale dragon, bijuteriile de la pălărie, dantelele de la ornamente. După ceea ce-i făcuse lui An-te-hai, jurasem să îmi neg afecţiunea faţă de Tung Chih, dar nu eram în stare să mă ţin de cuvânt: nu puteam să nu-mi iubesc fiul.

Câteva zile după aceea, prinţul Kung mi-a trimis un exemplar dintr-o publicaţie intitulată *Gazeta de Pekin,* din care am aflat că Tung Chih se descurcase bine: „Miniştrii au recunoscut că virtutea divină sălăşluieşte cu siguranţă în împărat, astfel justificându-se teama şi cutremurul pe care le simţeau chiar şi atunci când nu se uitau la Majestatea Sa”.

Acum mă pot retrage, a fost gândul care mi-a venit în minte. Aveam să las treburile Curţii altora, aveam să mă las în voia plăcerilor personale la care doar visasem. Grădinăritul şi opera erau două lucruri

pe care intenţionam să le cultiv. În particular, devenisem curioasă în ceea ce priveşte cultivarea legumelor. Dorinţa mea de a creşte roşii şi varză adusese o expresie acră pe chipul responsabilului imperial al grădinilor, dar aveam să încerc din nou. Opera fusese întotdeauna o încântare deosebită pentru mine, şi poate că aveam să iau lecţii de canto, pentru a putea cânta ariile mele preferate. Şi, bineînţeles, visam la nepoţi: într-o vizită specială la Alute şi Foo-cha, le-am promis nurorilor mele că le voi ridica în rang dacă reuşesc să-mi ofere nepoţi. Nu avusesem ocazia să-l cresc pe Tung Chih când fusese bebeluş şi voiam o nouă şansă.

Când mă aşezam să realizez picturile pentru fiul meu, mă surprindeam încercând subiecte diferite. În afară de flori şi păsări, pictam peşti într-un heleşteu, veveriţe jucându-se în copaci, căprioare stând în câmpuri deschise. Am ales unele dintre cele mai bune tablouri ale mele pentru a fi brodate.

— Pentru nepoţii mei, le-am spus eu croitorilor imperiali.

Fiul meu dorea să înceapă restaurarea grădinii de la căminul meu anterior, Yuan Ming Yuan, care fusese ars de străini cu nouă ani în urmă. Dacă nu m-ar fi preocupat cheltuielile, aş fi fost încântată peste poate.

— Yuan Ming Yuan a fost simbolul măndriei şi puterii Chinei, a stăruit fiul meu. Mamă, va fi cadoul meu pentru cea de-a patruzecea aniversare a zilei tale de naştere.

I-am spus că nu pot accepta un asemenea dar, însă mi-a zis că se va descurca el cu costurile.

— De unde vor veni fondurile? l-am întrebat.

— Unchiul meu, prinţul Kung, a contribuit deja cu douăzeci de mii de *tael*-i, mi-a răspuns fiul meu entuziasmat. Prieteni, rude, miniştri şi alţi oficiali sunt aşteptaţi să-i urmeze exemplul. Mamă, încearcă şi tu o dată să te bucuri pur şi simplu de viaţă.

Trecuseră nouă ani de când vizitasem Yuan Ming Yuan ultima oară. Locul fusese lăsat pradă vântului, vremii, hoţilor şi oamenilor care scormoneau printre resturi. Buruieni cât un stat de om acopereau totul. Cum stăteam lângă stâlpii sfărâmaţi, din piatră, parcă auzeam scârţâitul roţilor de la căruţe şi paşii eunucilor, şi-mi aduceam aminte de ziua în care abia-abia am scăpat din faţa armatelor străine care înaintau.

Nu i-am povestit niciodată lui Tung Chih că Yuan Ming Yuan era locul în care fusese conceput. În acea clipă unică am avut totul: singura dorinţă a împăratului Hsien Feng era să-mi facă pe plac. Aşa trecătoare cum a fost, am avut parte de o fericire adevărată, şi asta chiar în momentul când eram cel mai disperată. Cheltuisem tot ce aveam ca să-l mituiesc pe eunucul-şef Shim să-mi aranjeze o singură noapte cu Majestatea Sa. Când Hsien Feng m-a ridiculizat, mi-am

riscat viaţa ca să-i vorbesc deschis, cu sinceritate. Îndrăzneala mea a fost cea care mi-a câştigat respectul împăratului, iar apoi adoraţia sa. Îmi aminteam glasul lui Hsien Feng strigându-mă tandru „Orhideea mea”. Îmi aminteam de dorinţa sa neobosită pentru mine nu numai în pat, ci oriunde, şi de dorinţa mea pentru el. De fericirea pe care amândoi o simţeam. De lacrimile care veneau în timp ce făceam dragoste. Eunucii săi erau îngroziţi că Majestatea Sa va dispărea pe timpul nopţii, în timp ce ai mei aşteptau la poartă ca să-l întâmpine. În calitate de „doamnă a nopţii”, trebuia să fiu aranjată precum un platou de mâncare oferit Majestăţii Sale, însă împăratul mi se oferea el însuşi mie. Era entuziasmat la culme de propria-i pasiune ardentă.

Mai târziu, când Hsien Feng şi-a luat alte femei, am experimentat ceva asemănător cu moartea însăşi. Mi-era imposibil să trăiesc mai departe şi, cu toate astea, nu-mi puteam curma viaţa, deoarece îl purtam în pântec pe Tung Chih.

Primul loc pe care fiul meu a dorit să-l restaureze a fost palatul în care eu petrecusem cea mai mare parte a timpului meu trăind cu Hsien Feng. I-am mulţumit lui Tung Chih şi l-am întrebat cum de ştia că palatul acela reprezenta ceva special pentru mine.

— Mamă, mi-a răspuns el, când taci în legătură cu ceva, ştiu că acela e lucrul la care ţii cel mai mult.

Nu am pus niciodată la îndoială motivele lui Tung Chih. Nu am ştiut că adevăratul motiv pentru care fiul meu era atât de dornic să reclădească Yuan Ming Yuan era acela de a mă îndepărta, astfel încât el să-şi continue viaţa secretă, care în curând avea să-l distrugă.

Consilierii imperiali l-au încurajat pe Tung Chih, căci ei erau dornici ca eu să mă retrag. Nu le plăcea să accepte ordine de la mine şi aşteptau cu nerăbdare să guverneze fără ca eu să intervin. Cu aprobarea lor, Tung Chih a poruncit ca restaurarea să înceapă chiar înainte ca fondurile să fie disponibile. De aceea, proiectul a avut probleme încă de la început. Când principalul furnizor de cherestea a fost prins şi acuzat de evaziune fiscală, finanţarea a încetat. Acesta a fost începutul unui coşmar fără de sfârşit.

Un funcţionar din partea locului a trimis Curţii o scrisoare plină de indignare, acuzându-l pe Tung Chih că cedează lăcomiei mele, descriind restaurarea de la Yuan Ming Yuan drept o folosire abuzivă a fondurilor naţionale. „Dinastia de dinaintea noastră, Ming, a fost una alcătuită din şaisprezece conducători, cu cele mai lungi şi durabile domnii”, sublinia oficialul, „dar mai târziu, împăraţii Ming şi-au irosit energia în plăceri. Pe la sfârşitul secolului XVI, dinastia Ming a intrat într-un soi de comă, aşteptând să fie dată la o parte. Tezaurul era gol, taxele deveniseră imposibile, semnele tradiţionale ale unei proaste guvernări – inundaţii, secetă, foamete – se aflau peste tot. Oamenii şi-

au întors loialitatea spre un nou conducător, deoarece dinastia îşi pierduse dreptul la mandatul din partea Cerului.”

Curtea nu avea nevoie de un funcţionar mărunt ca să-i aducă aminte că ţara era încă răvăşită de recenta revoltă a taipinilor şi că răscoalele musulmanilor din vest nu fuseseră încă înăbuşite. Totuşi, ei l-au mustrat pe oficial pentru „obstrucţionarea datoriei filiale a împăratului faţă de mama sa”. Tung Chih era hotărât să-şi vadă ţelul atins, dar după un an şi după multe cheltuieli aruncate în vânt, el a fost presat de prinţul Kung să abandoneze proiectul.

Ani de zile aveam să fiu învinovăţită pentru ceea ce s-a întâmplat cu Yuan Ming Yuan, dar nu mai eram în poziţia de a-l sfătui pe Tung Chih – mă retrăsesem, în mod oficial, de la treburile publice. Ceea ce m-a nedumerit a fost faptul că prinţul Kung s-a răzgândit. El fusese cel care la început sprijinise restaurarea, făcând o donaţie pentru începerea lucrărilor, iar acum se afla printre cei care îl rugau pe Tung Chih să renunţe la proiect.

Căzând pradă unui moment de mânie, Tung Chih l-a acuzat pe unchiul său de folosirea unui limbaj lipsit de respect, drept care l-a retrogradat. Nuharoo a fost cea care l-a convins pe Tung Chih să-i redea unchiului său poziţia, la numai câteva săptămâni după ce acesta fusese retrogradat.

M-am ţinut deoparte, deoarece am simţit că Tung Chih avea nevoie să înveţe el singur cum să fie împărat. Îi fusese mult prea uşor să le comande altora, fără ca el să aibă vreodată de suferit.

11

Într-o dimineaţă caldă din vara anului 1874, stăteam şi îl priveam pe eunucul meu, Li Lien-ying, cum taie gardenii în curte. Dădea la o parte bobocii şi lăstarii, apoi cresta tulpinile în trei, având grijă să facă tăietura sub un nod.

— În acest punct se vor forma noile rădăcini, îmi explica el în timp ce punea ceea ce tăiase în nişte vase. Până la primăvară, plantele vor fi gata să fie mutate în grădină.

După o lună, lăstarii nu au dat frunze noi. Ca să vadă dacă rădăcinile creşteau, Li Lien-ying a tras cu delicateţe de unul din lăstari. Nu a simţit nicio rezistenţă, ceea ce indica faptul că nu se formaseră rădăcini. Şi-a spus că trebuie să aibă răbdare şi a mai aşteptat câteva zile.

— Fac asta de ani de zile, mi-a zis. Aşa am completat vechile grădini de gardenii.

Însă lăstarii au început să se ofilească şi, până la urmă, au murit. Eunucul şi-a exprimat convingerea că era un semn din Ceruri că avea să se întâmple ceva groaznic.

— Nu se va întâmpla nimic, i-a spus lui Li grădinarul-şef. S-ar putea să nu fi făcut tu ce trebuia. Poate că apa era contaminată de urina vreunui animal sau poate erau insecte ascunse în muşchi. În orice caz, plantele au murit de prea mult stres.

Nu m-am putut împiedica să nu mă gândesc la fiul meu. Era ca o plantă de seră, protejat până atunci de rigorile şi nesiguranţa unei grădini. Tung Chih făcuse o răceală care a persistat luni în şir. A făcut febră şi până în toamnă organismul său se şubrezise foarte mult.

— Tung Chih trebuie să iasă afară şi să facă mişcare, a fost îndemnul prinţului Kung.

Ceilalţi unchi ai fiului meu, prinţul Ts'eng şi prinţul Ch'un, presupuneau că activităţile nocturne ale lui Tung Chih începeau să-şi ceară obolul de la sănătatea sa. Când însă doctorul Sun Pao-tien a solicitat o întrevedere pentru a discuta despre adevărata stare a lui Tung Chih, s-a lovit de un refuz.

Nu puteam îndura să-l văd pe Tung Chih bolnav la pat. Îmi amintea de zilele când tatăl său se afla pe moarte. Le-am chemat pe Alute, pe Foo-cha şi pe celelalte soţii şi le-am întrebat, în timp ce stăteau îngenuncheate în faţa mea, dacă aveau idee ce se întâmplă cu soţul lor.

Dezvăluirea lor m-a şocat: Tung Chih nu încetase să meargă la bordeluri.

— Majestatea Sa preferă florile din sălbăticie, s-a plâns Foo-cha.

Lui Alute i-a displăcut întrebarea mea. I-am explicat că nu intenţionam să intervin sau să o jignesc, că nu mă interesa să tulbur

viaţa ei privată. Cu sprâncenele arcuindu-i-se în forma unor săbii, Alute mi-a zis că, în calitate de împărătească a Chinei, are dreptul să nu răspundă.

— Asta e treaba mea şi a lui Tung Chih, a stăruit ea.

Pielea ei albă, fină ca un porţelan, s-a colorat pe loc într-un roz pal.

Am încercat să nu-mi arăt enervarea. I-am spus că nu voiam decât să fiu de ajutor.

— Nu mă îndoiesc de motivele dumneavoastră, mi-a spus Alute, doar că... eu nu mă simt mai mică în rang.

Eram nedumerită:

— Despre ce vorbeşti acolo? Cine te-a făcut să te simţi „mai mică în rang”?

Alute a făcut semn din cap înspre celelalte soţii:

— Tuturor celor de aici le este teamă să spună ce gândesc în faţa dumneavoastră, dar mie nu îmi e. Împărătească Văduvă, Tung Chih este responsabilitatea *dumneavoastră,* nu a noastră.

Eram jignită:

— Alute, nu ai niciun drept să vorbeşti în locul altora.

— Atunci o să vorbesc doar pentru mine. Ca mamă, l-aţi întrebat pe Majestatea Sa ce are?

— Nu v-aş fi cerut ajutorul dacă aş fi putut sta de vorbă cu el.

— Trebuie să existe un motiv pentru care a abandonat Oraşul Interzis pentru un bordel.

— Eşti supărată, Alute. Chiar crezi că e vina mea?

— Da.

— Cum aşa? Dovezi, Alute.

Fata îşi muşcă buzele, apoi zise:

— Împăratului Tung Chih îi era bine cu mine până când i-aţi spus să meargă la Foo-cha. Nu aţi putut suporta gândul că va avea un copil cu mine, şi nu cu Foo-cha. Iată cum s-a săturat Tung Chih de noi toate, pentru că era sătul de dumneavoastră!

Poate că avea şi Alute ceva dreptate, dar i-am respins punctul de vedere din cauza lipsei sale de politeţe.

— Alute, cum îndrăzneşti?! Nu ai niciun drept să fii nepoliticoasă cu mine!

— Dar copilul din pântecul meu are!

Am rămas mută. I-am cerut lui Alute să repete ce spusese.

— Sunt însărcinată! anunţă ea cu mândrie.

— O, Alute! Eram în culmea fericirii. De ce nu mi-ai spus? Felicitări! Ridică-te! Ridică-te! Păi, trebuie să mergem să-i spunem această minunată veste lui Nuharoo! Vom avea un nepot!

— Nu încă, Majestatea Voastră, mă opri Alute. Până când Tung Chih nu se întoarce la mine, nu sunt sigură că voi avea tăria să duc această sarcină cu bine.

— Tung Chih e... Încercam să găsesc cuvinte ca s-o alin. Doare să ştii că e cu alte femei. Crede-mă, Alute, ştiu ce simţi.

— Urăsc ceea ce spuneţi, începu ea să plângă.

Simţindu-mă vinovată, i-am zis:

— Fii bucuroasă că ai copilul lui Tung Chih.

— Nu depinde de mine dacă acest copil va veni sau nu pe lume. Trupul şi sufletul meu suferă atât de mult, încât simt că vor răzbunare. Mă tem că se va întâmpla ceva neprevăzut.

— A fost voia Cerului să ai un copil, Alute. Sămânţa dragonului va rezista, indiferent ce va fi.

Fără să-mi ceară voie, Alute se îndreptă spre fereastră şi rămase acolo cu spatele la mine. Afară, uriaşii stejari aveau crengile dezgolite.

— Ghindele cad peste tot, zise Alute, scuturând din cap. Nici nu poţi păşi de ele. E un semn rău. Ce mă fac? Nu sunt făcută să suport nefericirea.

— Alute, i-am zis cu blândeţe, sunt sigură că nu e nimic rău. Eşti doar obosită, atâta tot.

Fără să-mi dea atenţie, stătea mai departe la fereastră. Glasul ei subţire a devenit distant:

— Se face din ce în ce mai zgomot. Noaptea aud cum cad ghindele la pământ şi pocnesc.

M-am uitat lung la spatele nurorii mele. Părul ei negru şi mătăsos era împletit într-o coafură complicată. Ace de păr roz, cu motive florale îşi iţeau în lumină diamantele scânteietoare. Brusc, mi-am dat seama de ce tocmai ea fusese întâia alegere a lui Tung Chih: ca şi el, Alute gândea cu propriu-i cap.

La începutul iernii, într-o dimineaţă, doctorul Sun Pao-tien mi-a adus vestea că fiul meu nu va supravieţui.

Tremuram în faţa doctorului precum un copăcel tânăr în calea furtunii. Vedeam, cu ochii minţii, lampioanele roşii de doliu atârnând din tavan. Încercam să înţeleg ce-mi spunea doctorul, însă nu reuşeam. Îmi explica starea lui Tung Chih, dar era de parcă-mi vorbea într-o limbă străină. Apoi trebuie să fi leşinat. Când mi-am revenit, în faţa mea era Li Lien-ying. Urma instrucţiunile doctorului, apăsând cu degetul mare punctul dintre nasul meu şi buza superioară. Am încercat să-l dau la o parte, dar nu aveam putere.

— Tung Chih a fost vizitat de florile cereşti, l-am auzit, în cele din urmă, spunându-mi.

— Spune-i doctorului Sun Pao-tien, mi-am tras eu răsuflarea şi am ţipat, că dacă e vreo greşeală la mijloc, nu voi ezita să-l pedepsesc!

După masa de prânz, doctorul veni din nou. Îngenunchind, îşi începu raportul:

— Starea Majestăţii Sale e complicată. Nu pot fi sigur ce anume a

luat mai întâi, pojarul sau boala venerică. Oricum, e caz de moarte, mai presus de puterile mele de a-l vindeca sau măcar de a ţine boala sub control.

Doctorul îmi mărturisi că se luptase cu sine însuşi să vină să-mi spună adevărul. Echipa sa de medici era acuzată că îi poartă ghinion Majestăţii Sale. Toată lumea încercase să păstreze secretă boala lui Tung Chih.

L-am rugat pe doctor să mă ierte şi i-am promis că-mi voi controla emoţiile.

S-au depus eforturi imense pentru stabilizarea stării de sănătate a lui Tung Chih. În decembrie 1874, bubele de pe corpul său s-au uscat şi febra a scăzut. În palate au fost sărbătorite semnele de vindecare. Dar era prematur. După câteva zile, febra a revenit şi, din nefericire, nu a mai cedat.

Nu-mi mai aduc aminte cum îmi treceau zilele. Nu mă puteam gândi decât la un singur lucru: să-mi salvez fiul. Refuzam să cred că Tung Chih va muri. Sun Pao-tien îmi sugeră să caut doctori occidentali pentru a-şi exprima o a doua opinie.

— Ei au instrumente cu care să ia mostre din fluidul Majestăţii Sale şi din sângele său, îmi şopti el, ştiind că nu ar trebui să facă o asemenea propunere. Totuşi, mă îndoiesc că diagnosticul lor va fi diferit.

Curtea a respins cererea mea cu privire la doctorii din Vest, temându-se că străinii vor profita de starea lui Tung Chih şi vor vedea în asta o ocazie ca să ne invadeze.

Stăteam întinsă lângă fiul meu cuprins de febră şi îi ascultam respiraţia greoaie. Obrajii îi ardeau. Când era treaz, gemea încetişor.

Tung Chih a cerut ca Nuharoo şi cu mine să ne reluăm regenţa. La început am refuzat, deoarece ştiam că nu o să fiu în stare să mă concentrez la problemele Curţii, dar Tung Chih a insistat. Când am citit decretul său către naţiune, mi-am dat seama ce ar însemna pentru el ajutorul meu.

Acest decret scris de mână, cu cerneală, pe hârtie de orez, a fost ultima caligrafie a fiului meu. Dintre toate, lucrul care mă întrista cel mai tare era acela că nepotul meu nu va apuca să vadă niciodată cum îşi ţinea tatăl său pensula.

„Le implor pe cele două împărătese să se îndure de starea mea şi să-mi permită să am grijă de mine”, scria în edictul lui Tung Chih. „Ocupându-se o vreme de problemele de stat, împărătesele îşi vor încorona bunătatea arătată mie, iar eu le voi purta recunoştinţă veşnică.”

În fiecare zi, după audienţă, mergeam să stau cu Tung Chih.

Vorbeam cu doctorul Sun Pao-tien şi cu slujitorii lui, examinând pustulele care creşteau pe pielea lui şi dorindu-mi ca ele să fi fost pe propriu-mi trup. Mă rugam la Ceruri pentru îndurare: „Te rog, nu fi prea crud cu o mamă”.

Am poruncit ca nimeni să nu-l deranjeze pe Tung Chih în odihna sa, dar doctorul m-a sfătuit să-l las pe fiul meu să vadă pe cine vrea:

— S-ar putea ca Majestatea Sa să nu mai aibă această ocazie.

M-am conformat. Stăteam însă lângă fiul meu ca să mă asigur că nimeni nu-l obosea peste măsură.

Alute a refuzat să vină atunci când Tung Chih a trimis după ea. A spus că nu intră în cameră decât dacă nu sunt eu acolo.

Am cedat acestei cereri.

Era două dimineaţa când fiul meu a deschis ochii.

Deşi avea obrajii încă fierbinţi, era în toane bune. M-a rugat să mă aşez lângă el. L-am ajutat să se sprijine de perne şi l-am implorat să mă lase să-i dau de mâncare. El însă a scuturat din cap.

— Hai să ne distrăm un pic împreună înainte să mor.

A reuşit să zâmbească. Eu am cedat, am izbucnit în plâns şi i-am zis că nu ştiu de ce distracţie poate fi vorba, căci, în ceea ce mă priveşte, toată fericirea mea va lua sfârşit dacă el moare.

Tung Chih mi-a lua mâna şi mi-a strâns-o uşor:

— Mi-e dor de lună. Mă ajuţi să ies în curte?

I-am pus o pătură pe umeri şi l-am ajutat să se dea jos din pat. Numai să se îmbrace şi era pentru el un efort care îl lăsa fără suflare. Cu un braţ pe după umerii mei, a păşit în curte.

— Ce noapte frumoasă, a oftat.

— E prea frig, Tung Chih! Hai înapoi înăuntru.

— Mai stai doar o clipă, mamă. Mă simt bine.

Pe fundalul luminat de lună, copacii şi tufele păreau nişte figuri tăiate din hârtie. Îmi priveam fiul şi plângeam, căci luna îi albea chipul, făcându-l să semene cu o sculptură din piatră.

— Mai ţii minte când încercai să mă înveţi poezie, mamă? Eram jalnic.

— Da, bineînţeles că-mi amintesc. Era prea mult pentru tine. Ar fi fost prea mult pentru orice copil.

— Adevărul e că nu eram inspirat. Profesorii mei ziceau că trebuie mai întâi să simt şi apoi să descriu. Tung Chih a râs slab. Eu scriam, dar nu simţeam nimic. Mă crezi sau nu, de când am zilele numărate, mă simt plin de inspiraţie.

— Încetează, Tung Chih.

— Mamă, am un poem pentru tine, chiar aici, a arătat el înspre propriul cap. Pot să-l recit?

— Nu vreau să-l aud.

— O să-ţi placă, mamă. Se numeşte *Unei iubiri.*
— Nu, n-o să te ascult.
Încetişor, Tung Chih a început:

Despărţindu-ne doar ca să călătorim înapoi în vise care stăruie
De-a lungul coridorului întortocheat, cu filigran şi balustrade curbe,
În curte doar luna primăvăratică e plină de compasiune
Pentru noi, cei care ne-am despărţit, străluceşte deasupra florilor trecute.

12

În dimineaţa de 12 ianuarie 1875, fiul meu a murit. Sala Hranei Spirituale era învăluită de parfumul florilor de prun de iarnă proaspăt tăiate, ale căror mici petale cerate pe tulpini golaşe erau aşezate elegant în vaze. Erau florile preferate ale lui Tung Chih. A visat odată că le culegea din zăpadă, ceva ce nu i s-a dat voie să facă niciodată. Eram îmbrăcată în ţinuta de doliu, brodată cu aceleaşi flori de prun, pe care am stat până noaptea târziu să le cos. Chipul lui Tung Chih era întors spre sud şi el era înveşmântat cu o robă imprimată cu simboluri ale longevităţii. Avea nouăsprezece ani şi a fost împărat din 1861. A domnit cu adevărat mai puţin de doi ani.

Şedeam lângă sicriu în timp ce meşterii terminau fierăria, iar pictorii se aplecau să aplice ultimele retuşuri. Sicriul era acoperit cu dragoni sculptaţi, vopsiţi cu auriu.

Am netezit cu degetele obrajii reci ai copilului meu. Eticheta nu-mi permitea să îl îmbrăţişez sau să-l sărut. Tung Chih a murit cu o puzderie de băşici de la febră în jurul gurii. În timpul ultimelor două săptămâni, i-au apărut băşici peste tot, făcând ca trupul să-i putrezească din interior. I-au crescut pustule pline de puroi între degetele de la mâini şi de la picioare. Pasta medicinală neagră aplicată de Sun Pao-tien îl făcea să arate grotesc.

În fiecare zi din aceste ultime săptămâni l-am curăţat pe fiul meu şi în fiecare zi descopeream bube noi, care creşteau peste cele vechi. Mâinile şi picioarele îi semănau cu nişte rădăcini de ghimbir.

Când nu mai puteam îndura, alergam afară din cameră şi genunchii mei loveau pământul. Nu mă puteam ridica. Li Lien-ying îmi aducea atunci aminte că nu mai mâncasem de zile întregi.

După-amiezile, Li Lien-ying alerga după mine cu un bol cu supă de pui. Ţinea bolul sus, ferit, căci deja îl răsturnasem de câteva ori.

Pe mâini mi-au apărut bătături. Munceam prea mult – tăiam găini, raţe, peşte şi şerpi şi le duceam ofrandă pe altarele de sacrificiu. Mă uitam spre cer şi strigam: „Demonii înfometaţi au fost hrăniţi bine. Sunt deja destul de sătui ca să-mi lase fiul în pace!”.

Fumul de tămâie a făcut ca Oraşul Interzis să arate de parcă ar fi fost incendiat. Lacrimile îmi curgeau ca dintr-o fântână. Doctorul Sun Pao-tien a zis că ar fi mai bine dacă nu l-aş mai consulta. M-am dus la un lama, care m-a sfătuit să mă concentrez asupra vieţii viitoare a lui Tung Chih.

— Roba veşnică şi sicriul ar fi începutul potrivit.

Lama insinua că nu le oferisem zeilor totala mea supunere. În loc să-mi ajut fiul, nu făceam decât să-i adâncesc necazul.

M-am gândit să-mi iau viaţa ca să-l însoţesc pe fiul meu. În timp ce căutam o modalitate, mi-am dat seama că sunt urmărită. Eunucii şi

slujnicele se învârteau pe lângă mine. Expresiile lor, de obicei placide, erau acum pline de neliniște. Șopteau pe la spatele meu. De câte ori mă dădeam jos din pat noaptea târziu, dintre eunuci izbucnea un cor de accese de tuse.

Bucătarul meu a ascuns cuțitele și leșia, iar doamnele de onoare au dosit toate funiile și sforile. Când i-am poruncit lui Li Lien-ying să-mi aducă opiu, a venit cu doctorul Sun Pao-tien. Gărzile imperiale mi-au tăiat calea când am încercat să ies pe poarta Orașului Interzis. Când le-am amenințat cu pedeapsa, mi-au zis că Yung Lu le dăduse ordin să mă împiedice să-mi fac vreun rău.

Fiul meu mi-a murit în brațe în timp ce răsărea soarele. Tufele de gardenie din curte au căzut pradă unui îngheț târziu, care le-a înnegrit frunzele și le-a ofilit. Veveriţele nu mai săreau din copac în copac, ci stăteau pe crengi și mestecau ghinde, scoțând zgomote puternice. Din cer au căzut pene când un stol de gâște sălbatice a zburat pe deasupra.

Îmi amintesc cum îl țineam pe Tung Chih și cum simțeam că i se răresc bătăile inimii. Mi-aduc aminte că am adormit șezând, așa că nu am știut exact când inima lui a încetat să mai bată.

Eunucul-șef al lui Nuharoo a venit cu mesajul că stăpâna lui era prea îndurerată ca să-și părăsească palatul.

Curtea începuse pregătirile pentru ceremonia de înmormântare. Au fost trimiși mesageri, pentru ca guvernatorii provinciilor să-și poată începe călătoria spre capitală.

După retragerea doctorului și a echipei sale, Orașul Interzis s-a cufundat în tăcere. Zgomotele de pași s-au stins, iar mirosul amar al ierburilor medicinale ale lui Tung Chih s-a risipit.

Eunucii și slujnicele au pus bucăți de mătase albă în toate camerele de locuit. Rochiile de doliu purtate cândva pentru soțul meu au fost scoase, curățate și călcate, pregătite pentru a fi purtate pentru fiul său.

Tung Chih a fost mutat pentru ultima oară din pat. Am ajutat să fie schimbat de haine: roba sa veșnică era țesută din fir de aur. Băiatul meu părea o păpușă care doarme, cu membrele înțepenite. I-am spălat fața cu ghemotoace de bumbac. Nu mi-a plăcut cum l-a machiat specialistul imperial, care pusese mai multe straturi de vopsea, peste care, la final, așternuse unul de ceară, ca să sigileze machiajul. Fiul meu arăta de nerecunoscut: fața sa lucea precum o piele tăbăcită.

În cele din urmă, am fost lăsată singură cu Tung Chih. I-am atins machiajul. Am spălat straturile de vopsea. Pielea sa era din nou ca odinioară, deși cu urme de pojar. M-am aplecat și i-am sărutat fruntea, ochii, nasul, obrajii și buzele. I-am șters chipul cu ulei din

seminţe de bumbac, începând de la frunte. Încercam să-mi fac mâna să nu mai tremure, apăsând-o de braţele jilţului pe care stăteam. I-am vopsit buzele şi obrajii cu un strop de roşu, ca să-l fac să arate aşa cum mi-l aminteam, iar restul feţei l-am lăsat neatins.

Tung Chih avea o frunte minunată, plină. Sprâncenele îi crescuseră nu demult în forma lor definitivă, ca nişte tuşe fine de pensulă. Când era un băieţel, culoarea sprâncenelor sale era atât de deschisă, încât părea că nici nu le are. Nuharoo nu era niciodată mulţumită de machiajul pe care-l purta de obicei Tung Chih la audienţe şi se plângea mai ales de sprâncene. El întârzia de multe ori la Curte pentru că Nuharoo insista să-l machieze ea însăşi din nou.

Ochii luminoşi ai lui Tung Chih fuseseră bucuria vieţii mele. Ca şi ai mei, aveau o singură pleoapă şi erau migdalaţi. După părerea mamei mele, cea mai frumoasă trăsătură a feţei sale era nasul – drept, în armonie desăvârşită cu pometii înalţi, o caracteristică a manciurienilor. Buzele-i erau pline şi senzuale. Şi mort fiind, tot frumos era.

Am urmat sfatul dat de lama şi am încercat să tratez moartea fiului meu ca pe un eveniment natural al vieţii. Însă părerile de rău începeau să-şi croiască drum, torturându-mă. Inima mea era înecată în propria-i otravă.

Sicriul lui Tung Chih era la fel de mare ca al tatălui său. Urma să fie purtat pe umerii a o sută şaizeci de oameni. Când Li Lien-ying mi-a spus că a venit vremea să-mi iau rămas-bun, m-am ridicat în picioare doar ca să cad înapoi în genunchi. Li m-a sprijinit de braţe şi m-am ridicat precum o babă de o sută de ani. Ne-am îndreptat spre sicriu, ca să mă uit la fiul meu pentru ultima oară.

Li Lien-ying m-a întrebat dacă Tung Chih doreşte să ia cu el jucăria sa preferată, o machetă veche din hârtie înfăţişând Pekinul. Partea interioară a oraşului rămânea cu el, pe când cea exterioară avea să fie lăsată pentru ceremonia arderii de hârtie, ca să-i ajute spiritul lui Tung Chih să plece pe drumul său.

— Da, i-am răspuns.

Lângă sicriu, eunucul i-a cerut iertare fiului meu pentru că trebuia să desfacă partea interioară a oraşului, astfel încât macheta să aibă loc:

— Iată-vă Aleea Scării, a zis Li Lien-ying. După cum poate Majestatea Voastră să vadă, seamănă cu o scară ce urcă panta. Iată şi Uliţa Traistei şi Uliţa Pietruită, străzile pe care putem intra, dar care se înfundă. Iar acum, pe partea asta, aleile Soochow. Majestatea Voastră m-a întrebat cândva dacă străzile cele adevărate au fost construite de oameni din sud. E posibil ca ei să nu fi fost din Soochow, ci din Hangchow. Majestatea Voastră n-a avut timp să se deranjeze cu

amănunte şi diferenţe fără importanţă, dar acum timpul e de partea dumneavoastră.

Pentru o clipă, mintea mi-a zburat în altă parte, iar Li Lien-ying s-a transformat în An-te-hai. Ce-ar fi spus An-te-hai de toate astea? Pentru el nu s-a făcut nicio ceremonie comemorativă. Puţini au fost cei care au mai pomenit de el, după ce a fost executat. Soţiile şi concubinele lui au împărţit averea şi curând l-au dat uitării. În secret, am angajat un pietrar care a făcut o lespede pentru mormântul lui An-te-hai. Din cauza poziţiei mele, nu am putut să merg niciodată să văd mormântul şi habar nu aveam cum arăta locul său de veci. Mare nenoroc a fost pentru Tung Chih că nu s-a împrietenit cu An-te-hai.

În timp ce termina de aranjat sicriul, Li Lien-ying continua să-i vorbească fiului meu mort:

— N-am avut niciodată ocazia să vă spun ce înseamnă „Aleea Zeului Cal” sau „Templul Zeului Cal”. S-ar putea ca strămoşii dumneavoastră să vă pună astfel de întrebări şi e important să fiţi pregătit. Primii manciurieni erau un popor care iubea călăria. Fără ajutorul cailor, ei nu ar fi cucerit China. Manciurienii iubesc, admiră şi respectă caii. În Pekin există temple care cinstesc cai legendari, care au murit în bătălii importante. Poate că în viaţa dumneavoastră viitoare veţi avea prilejul să vizitaţi străzile şi templele care cinstesc cai.

În moarte, Tung Chih învăţa despre oraşul în care trăise. Cu ajutorul eunucului meu, am ars restul oraşului, partea exterioară, pentru ca spiritul fiului meu să plece. Numele erau copiate după cele originale: Strada Fântânii cu Apă Dulce, Strada Fântânii cu Apă Amară, Strada Fântânii cu Trei Ochi, Strada Fântânii cu Patru Ochi, Piaţa de Oi, Piaţa de Porci, Piaţa de Măgari. Piaţa de legume era aşezată lângă fabrica imperială de săgeţi, iar terenul de instrucţie militară, Terenul Marelui Gard, era plin de cai şi soldaţi din hârtie.

De asemenea, a fost arsă ca jertfă zona comercială, construită tot din hârtie, care ilustra Strada Fântânii Imperiale, cea mai mare din Pekin, care se întindea pe mulţi kilometri. Li Lien-ying nu a uitat nici de locul de execuţie, numit Piaţa de Vite. Toate astea, credea el, aveau să-i fie necesare lui Tung Chih, în calitate de conducător, în viaţa viitoare. Am poruncit să fie inclus şi faimosul Cuptor de Porţelan, care reprezenta cea mai mare bibliotecă, fiind construită într-un cuptor părăsit. De vreme ce fiul meu urma să aibă tot timpul pentru a aprecia detaliile, am adăugat Strada Coadă de Câine, Strada Tăietorului de Lemne şi Strada Cortinei Deschise.

Era întuneric şi frig când m-am întors la palat. Li Lien-ying a vrut să închidă ferestrele, dar l-am oprit:

— Lasă-le aşa. Poate că spiritul lui Tung Chih va veni în vizită.

Luna imensă, care atârna, palidă, deasupra copacilor dezgoliţi, îmi trezea amintirile. Îmi venea în minte un moment din Jehol, când Tung Chih m-a implorat să-l las să facă baie la izvoarele termale. L-am refuzat, deoarece fusese răcit. Îmi aminteam cum respiram aerul curat şi cât îmi doream să fi putut să-l cresc pe Tung Chih acolo. În seara aceea, stăteam printre bambuşii sălbatici, înalţi, ale căror frunze dansau în adierea vântului. Iedera deasă îmbrăca stejarii seculari de sus până jos, ca nişte draperii ale Cerului. Terenul pavat cu piatră era albit de lumina lunii, părând la fel de alb ca în seara morţii lui Tung Chih. Iasomiile umbroase care mărgineau aleea de o parte şi de alta semănau cu nişte valuri îngheţate.

M-am dus în bibliotecă, să caut materiale care să mă ajute să alcătuiesc necrologul pentru Tung Chih. O carte subţirică mi-a atras însă privirea: *Căminul convalescenţei pentru florile de prun de iarnă.* Autorul ei era J. Z. Zhen, din dinastia timpurie Ch'ing. Mi-am dat seama că nu puteam lăsa cartea din mână, odată ce am început să o citesc:

„În sudul Chinei, mai ales la Soochow şi Hangchow, e popular un prun cu flori de iarnă. A devenit subiect pentru pictori celebri. Totuşi, frumuseţea copacului se află în boala sa: sunt preferate formele anormale şi crengile contorsionate, cu noduri uriaşe şi rădăcini expuse vederii. Copacii drepţi şi sănătoşi sunt consideraţi banali şi lipsiţi de gust. Frunzişul e tăiat, iar copacul e redus la un trunchi dezgolit.

Când cultivatorii de pruni au înţeles ce anume doreau clienţii lor, ei au început să modeleze forma copacilor. Pentru a împiedica dezvoltarea normală, copacii au fost legaţi, aşa cum sunt înfăşurate picioarele femeilor. Crengile au fost forţate de proteze să crească în forma dorită. Copacii au crescut atunci în lateral şi în jos. Când erau eliberaţi, erau consideraţi „fabuloşi" şi „eleganţi".

Acum, toţi prunii cu flori de iarnă din China sunt bolnavi, deoarece cultivatorii au adus viermi ca să creeze noduri. Ramurile cu forme groteşti au provocat pomilor o moarte lentă, în vreme ce comercianţii au avut de câştigat.

Un om a strâns averea familiei şi s-a dus la pepiniera din localitatea sa. A cumpărat sute de vase cu pruni bolnavi. Transformându-şi casa într-un cămin de convalescenţă, omul a început să îngrijească pomii. A tăiat atelele, a distrus vasele şi a plantat copacii în pământ. I-a lăsat să crească natural şi a acoperit solul cu îngrăşământ bogat. Deşi prunii cei mai bolnavi nu au supravieţuit, plantaţia a rezistat".

Tung Chih fusese precum prunii de iarnă, m-am gândit eu,

închizând cartea. De când s-a născut, a fost răsucit şi modelat, transformat într-un exponat. Am visat să înoate în lacul de lângă Wuhu, oraşul meu natal. Mi l-am închipuit chiar călărind pe spinarea unui bivol de apă, ca băieţii pe care-i cunoşteam când eram mică. Însă Tung Chih era un prun de iarnă, legat cu atele, pervertit. Educaţia lui a cuprins de toate, mai puţin lucruri de bun-simţ. A fost învăţat ce este mândria, dar nu şi înţelegerea, ce este răzbunarea, dar nu şi mila, înţelepciunea universală, dar nu şi adevărul. Ceremoniile şi audienţele interminabile l-au adus la disperare. Tung Chih a ajuns la forma dorită, dar cu costul propriei vieţi. A fost privat de înţelegerea propriului sine şi a întregii lumi, a fost jefuit de opţiuni şi de şanse. Cum ar fi putut să nu crească pe de lături?

Se poate ca flirturile cu fetele din bordeluri să fi fost încercarea lui Tung Chih de a descoperi cine era el în spatele măştii de împărat. Poate că avea o fire de vânător şi avea nevoie să caute libertatea şi aventura. Trei mii de concubine care se luau la întrecere pentru sămânţa sa de dragon au ucis vânătorul din el. Dacă aş fi privit lucrurile din punctul său de vedere, poate că i-aş fi aflat suferinţa. După înmormântare, am descoperit mai multe materiale obscene la el în dormitor. Erau ascunse în perne, între aşternuturi, sub pat. Erau cărţi de cel mai prost gust, de calitate foarte slabă. Lumea privată a fiului meu, împăratul Chinei.

Mi-am adus aminte că soţul meu mi-a spus odată: „Veniţi să-mi ocupaţi patul ca o armată”. A zis-o cu dezgust în glas. Iar eu am luat parte la a-l forţa pe fiul meu să suporte aceleaşi neplăceri, ceea ce transforma moartea sa într-o adevărată răzbunare.

L-am trimis pe Li Lien-ying să o invite pe nora mea Alute la ceai. Spre marea mea surpriză, aceasta mi-a trimis înapoi un mesaj în care ameninţa că o să se sinucidă. Nedumerită, am cerut o explicaţie.

„Voi avea dreptul la regenţă când voi naşte un fiu”, afirma Alute în mesajul trimis ca răspuns. „Şi mă aştept ca dumneavoastră să-mi transferaţi puterea. Totuşi, mi s-a spus că nu vă veţi da niciodată la o parte de la putere, deoarece numai pentru asta trăiţi. Nu văd altă opţiune, decât să mă dau eu la o parte, părăsind această lume indecentă. Am hotărât ca şi copilul meu nenăscut să meargă cu mine.“

Nu o luasem niciodată în serios pe Alute când se comporta aşa. Lăsam să treacă de la mine când nu se obosea să fie dulce sau umilă în faţa mea. Nu i-a plăcut darul meu de nuntă, o rochie de vară din mătase verde deschis. Mi-a criticat pe faţă gustul şi a insistat să fie redecorat tot palatul ei. Când am invitat-o la opera mea preferată, *Pavilionul Bujorului,* a stat cu capul întors cât a ţinut spectacolul. Credea că eu, ca văduvă imperială, ar trebui să mă ruşinez că-mi

place o operă romantică, siropoasă.

Nu mi-au fost pe plac toate astea, dar am lăsat-o în pace. M-am gândit că, dacă se poartă astfel cu mine, se poartă la fel şi cu eunucii ei, cu slujnicele şi cu celelalte concubine, care, drept răsplată, îi vor face mult rău. Oraşul Interzis era un loc unde femeile se războiau între ele şi se părea că Alute mi-a luat tăcerea drept o invitaţie ca să mă insulte şi mai mult.

Oare Alute ar fi fost în stare să conducă ţara, presupunând că nepotul ar fi fost băiat şi ea ar fi preluat regenţa? Ea părea să creadă că se poate descurca într-o criză naţională, aşa, fără niciun fel de pregătire sau experienţă. Ca o persoană care privea din afară, ea nu vedea decât strălucirea şi gloria poziţiei mele. Eu, din contră, puteam vedea reflexiile unei săbii cu două tăişuri. Dacă Alute ar fi demonstrat nişte aptitudini şi ar fi meritat, aş fi ajutat-o bucuroasă.

Alute nu-mi dădea de înţeles, însă, decât că e o răsfăţată şi că habar nu are de consecinţele acţiunilor sale. În loc să ia parte la doliul după soţul ei, îşi petrecea zilele cu membrii mai importanţi ai Curţii, oponenţii mei.

Dacă Alute mi-ar fi dat de ales, aş fi putut să-i arăt calea. Dar nu putea să conceapă că transferul puterii implica facţiunile politice rivale de la Curte şi din guvernarea din toată ţara. Nu credea că ar putea fi o luptă. Alute îmi dădea de înţeles că nu-mi doreşte ajutorul şi că neîncrederea ei în mine era solidă şi definitivă.

Cum putea o fată inocentă care nu mă cunoştea să mă urască atât de mult? Eram mai mult nedumerită decât supărată. Deşi Alute era alegerea lui Nuharoo, nu credeam că aceasta din urmă era conştientă de profunzimea urii lui Alute.

Mă temeam de fata asta, Alute, şi îmi făceam griji pentru nepotul meu. Faptul că ea avea în vedere luarea vieţii copilului ei nenăscut mă speria. Ce ar fi făcut Chinei, dacă i s-ar fi dat putere deplină?

I-am scris înapoi lui Alute, după ce mi-a refuzat propunerea de rezolvare raţională a situaţiei dintre noi: „Miniştrii, guvernatorii şi comandanţii de armată ai Chinei nu vor dori să slujească decât dacă cel care le este conducător se dovedeşte demn de devotamentul şi viaţa lor. Nu e la fel de uşor ca a lua parte la o petrecere, a broda sau a urmări un spectacol de operă”.

Alute mi-a răspuns cu sinuciderea sa. A lăsat Curţii o scrisoare deschisă, pe care e posibil să nu o fi scris-o de una singură. Limbajul era vag, iar metaforele ei – obscure.

„Când o pasăre e pe moarte, cântul ei e trist”, începea Alute. „Când o femeie e pe moarte, cuvintele ei sunt blânde. În această situaţie mă găsesc eu azi. Cândva, o fată se îndrepta spre propria-i moarte şi nu putea merge drept. Un trecător i-a zis: «Ţi-e teamă?». Iar ea a

răspuns: «Da». «Dacă ţi-e teamă, de ce nu te întorci?» Fata a răspuns: «Teama mea e o chestiune personală, dar moartea mea e o datorie publică».”

Credea Alute că era de datoria ei să moară? Eu nu am văzut moartea ei decât ca pe un protest şi o pedeapsă împotriva mea. Nu îl pierdusem numai pe Tung Chih, ci şi pe copilul său nenăscut. Niciun duşman nu mă putea distruge mai mult.

Slujnica lui Alute spunea că stăpâna ei era încântată de decizia de a-şi pune capăt zilelor. Alute trata sinuciderea ca pe un eveniment ce trebuia sărbătorit şi răsplătea servitorii cu bani şi daruri pentru că o ajutau. Ei au fost chemaţi să fie martori la actul sinuciderii, iar Alute a declarat că oricine îndrăznea să o oprească va fi biciuit până la moarte. Când a sosit ziua stabilită, Alute s-a amorţit cu opiu şi apoi s-a îmbrăcat în roba veşnică. Servitorilor li s-a dat apoi liber, iar Alute s-a închis în dormitor şi până după-amiază a murit.

Opiul pe care l-a luat Alute a fost introdus ilegal în Oraşul Interzis de către tatăl ei, care ştia de planul fiicei sale. Deşi era împotriva lui, ca patrician loialist căruia i se conferise un înalt titlu imperial în urma căsătoriei fiicei sale, el se supusese dorinţei ei, deşi se temea că purtarea acesteia îl va costa propria-i viaţă îndestulată. După ce i-a furnizat lui Alute destul opiu ca să moară, el a scris Curţii că nu are nimic de-a face cu gestul fiicei sale.

L-am chemat pe tată şi l-am întrebat dacă-i spusese ceva lui Alute care să o supere. Omul a răspuns: „I-am zis să înceteze să se mai joace cu nervii Majestăţii Voastre”.

Mi-a părut rău pentru Alute, căci nu avusese parte de niciun sprijin din partea familiei sale. Mai mult decât atât, i-am purtat pică pentru că mi-a omorât nepotul nenăscut. Apoi am avut revelaţia că sarcina lui Alute nu-mi fusese în niciun fel confirmată de vreun doctor şi că nici eu nu văzusem ca pântecul ei să se fi mărit.

La convocarea mea, doctorul Sun Pao-tien m-a informat că nu avusese loc nicio examinare, deoarece Alute nu i-o permisese. Era oare posibil ca ea să fi regizat totul? Dacă sarcina era falsă, sinuciderea lui Alute ar fi avut mai mult sens. Ea ar fi sfârşit prin a fi una dintre zecile de femei din anturajul lui Tung Chih. Însoţindu-l pe fiul meu în mormânt, ea dobândea virtute şi era onorată ca atare. Între timp, scrisoarea ei plasa responsabilitatea morţii sale asupra mea.

Sub purtarea timidă a lui Alute se ascundea o minte puternică şi voluntară, un caracter neliniştit cu o ambiţie monstruoasă.

Oponenţii mei s-au folosit bine de Alute. M-a dezgustat să-l privesc pe tatăl ei, care părea a nu fi deloc periculos. Nu puteam ierta un om care-şi încuraja fiica să se omoare. Dacă aşa fusese crescută Alute, poate că era mai bine că nu a avut un copil.

În închipuirea lui Alute, eu reprezentam o mare ameninţare. Poate că avusese visuri de a deveni regentă, iar eu eram singurul obstacol pe care trebuia să-l depăşească. Felul în care Alute îşi concepuse scrisoarea părea foarte încrezător, iar faptul că nu avusese niciun dubiu că purta în pântec un copil de sex masculin era în sine o dovadă a unei tulburări mintale.

Cu sau fără nepot, posibilitatea existenţei acestuia a continuat să mă bântuie. Ceea ce mă întrista era că moartea soţului ei nu trezise în Alute niciun fel de compasiune. Dacă l-ar fi iubit cu adevărat pe Tung Chih, nu i-ar fi omorât copilul.

M-a durut gândul la posibilitatea ca fiul meu să fi fost înşelat de singura sa iubire. Acest gând m-a condus către alte posibilităţi, cum ar fi motivele din spatele dependenţei de prostituate a lui Tung Chih. Să fi fost din cauză că i se refuza afecţiunea? Tung Chih nu era un înger, dar era un copil care fusese întotdeauna însetat de iubire.

Am încercat să pun capăt gândurilor de învinovăţire. Mi-am spus că Tung Chih şi Alute au fost cândva iubiţi şi că asta ar trebui să conteze pentru totdeauna.

Înainte de sosirea primăverii, un funcţionar m-a acuzat de „grăbirea recidivării bolii împăratului”. Nu i-am acordat niciun fel de atenţie, căci ideea era ridicolă. Nu mă aşteptam însă ca istoria asta să facă vâlvă şi să fie publicată într-un ziar englezesc respectabil. A făcut din mine centrul unui scandal internaţional – suspectul principal în „omorârea” împăratului Tung Chih.

„Iubitoarea Alute îl vizita pe Tung Chih, care era bolnav la pat”, scria articolul. „Ea se plângea de ingerinţele şi dominaţia soacrei ei şi aştepta cu nerăbdare ziua în care Tung Chih se va însănătoşi. Însă în acea clipă a intrat mânioasă Împărăteasa Văduvă, doamna Yehonala. Ea s-a năpustit în cameră, a luat-o de păr pe Alute şi a lovit-o, în timp ce Tung Chih a suferit o teribilă criză nervoasă, care a făcut ca febra să apară din nou şi care, în cele din urmă, l-a omorât.”

13

Am visat gheaţă plutind pe un lac, topindu-se, subţire şi fragilă. Nu semăna deloc cu gheaţa, ci mai degrabă cu nişte bucăţi de hârtie de orez. Tung Chih nu ştia cum sunt iernile în sudul Chinei. Era obişnuit cu gheaţa solidă a iernilor din Pekin, însă nu i s-a dat niciodată voie să patineze pe lacul îngheţat de la palat. Îi urmărea, în schimb, pe verii săi, cum se jucau cât era ziua de lungă. Cel mult, lui Tung Chih i se permitea să-şi lege paie în jurul încălţărilor, ca să poată păşi pe gheaţă cu ajutorul eunucilor.

În amintirile din copilăria mea, iarna era întotdeauna rece şi umedă. Când vântul din nord-vest bătea tare în ferestre şi făcea sticla să zdrăngăne de parcă ar fi ciocănit cineva, mama ne anunţa că sosise perioada cea mai rece a iernii. Deoarece în sud temperatura nu scădea niciodată cu adevărat sub zero grade, puţine case aveau sobe.

Mi-aduc aminte că mama ne scotea toate hainele de iarnă din cufere făcute din lemn de santal. Puneam pe noi jachete de bumbac, căciuli şi fulare, şi toată lumea mirosea a santal. Când era frig în casă, oamenii ieşeau în stradă, să se încălzească la soare. Din nefericire, însă, iernile sudice nu aveau parte de prea mult soare. Era umezeală în aer şi cerul rămânea plumburiu până la sfârşitul anotimpului.

Azi m-am deşteptat într-o cameră bine încălzită. Li Lien-ying a fost atât de recunoscător că nu mi-am împins la o parte micul dejun, că aproape i-au dat lacrimile. Mi-a servit o masă în stil sudic: terci fierbinte cu tofu conservat, rădăcini de legume şi alune cu alge prăjite şi seminţe de susan. Mi-a spus că am fost bolnavă şi că am dormit mai mult ca de obicei.

Priveam în sus, simţindu-mi gâtul înţepenit. Am observat că lampioanele din cameră au fost schimbate cu unele albe. Gândurile îmi fugeau iar la Tung Chih şi simţeam în inimă un junghi de durere. Simţeam că e un chin să mă ridic. Cu coada ochiului, am zărit grămada de documente care zăcea pe birou.

— Ce trebuie să ştiu? am întrebat.

Nu am primit niciun răspuns. Li Lien-ying se uita la mine de parcă nu înţelegea o iotă. Mi-am dat însă seama că eram obişnuită cu An-te-hai şi că Li Lien-ying nu şi-a învăţat încă rolul de secretar al meu.

— Poţi să mă pui la curent, începând cu starea vremii.

Într-adevăr, Li Lien-ying era ager la minte.

— Vântul rece aduce furtuni de nisip din deşert, a început el, în timp ce mă ajuta la îmbrăcat. Noaptea trecută, în curţi au fost aprinse vase cu mangal.

— Continuă.

— La ordinele dumneavoastră, Li Hung-chang şi-a mutat armata din Chihli, asigurând securitatea Oraşului Interzis. Guvernatori din

optsprezece provincii s-au grăbit să ajungă aici, unii cu trăsura, alţii călare. Chiar acum intră pe porţi. Yung Lu a fost anunţat de situaţie şi trebuie să sosească în câteva zile.

Eram surprinsă:

— Dar eu n-am dat niciun ordin, şi nici nu am convocat pe nimeni.

— A făcut-o împărăteasa Nuharoo.

— De ce nu m-a informat şi pe mine?

— Împărăteasa Nuharoo a fost aici de mai multe ori, în timp ce dormeaţi, mi-a explicat Li Lien-ying. A spus exact aşa: „Tung Chih nu a lăsat moştenitor, astfel că trebuie ales un împărat”.

— Palanchin! La Sala Hranei Spirituale! am poruncit.

Nuharoo s-a simţit uşurată când m-a văzut intrând în sală:

— S-au propus trei candidaţi.

Mi-a făcut un rezumat al discuţiilor de peste zi şi a adăugat:

— Toţi membrii clanului imperial sunt prezenţi.

Deşi oboseala încă stăruia, am încercat să mă port de parcă n-aş fi părăsit Curtea niciodată. Am hotărât să îi examinez pe candidaţi. Primul era un copil de două luni pe nume P’u-lun, nepotul celui mai mare dintre fiii împăratului Tao Kuang – fratele soţului meu, prinţul Ts’eng. Cum generaţia „Tsai” a lui Tung Chih era urmată de generaţia „P’u”, nou-născutul era singurul nominalizat care întrunea condiţiile legii familiei imperiale, care prevedea că succesorul la tron nu poate fi un membru al aceleiaşi generaţii ca şi predecesorul său.

Însă eu l-am înlăturat rapid pe P’u-lun. Motivul era că soţul meu mi-a spus că bunicul lui P’u-lun, prinţul Ts’eng, a fost adoptat dintr-o ramură mai tânără a familiei imperiale, astfel că nu era, cu adevărat, de acelaşi sânge.

— Nu cunoaştem un precedent în care nepotul unui fiu adoptat să fi urcat pe tron, le-am spus eu.

Adevărul din spatele refuzului meu consta în faptul că aveam oarecare idee despre ce fel de om era prinţul Ts’eng. Făcând din căutarea de plăceri activitatea sa preferată în timpul liber, era un radical corupt, în ceea ce priveşte vederile sale politice. Nu a avut niciun fel de respect pentru mine până când n-a aflat de moartea fiului meu, când a ştiut că am puterea de a alege un moştenitor.

Când un susţinător al prinţului Ts’eng, un funcţionar de la Curte, a scos un document din arhiva dinastiei Ming care dovedea legitimitatea prinţului, am avut grijă să amintesc Curţii:

— Domnia acelui prinţ Ming a sfârşit în dezastru, prinţul însuşi fiind capturat şi ucis de către mongoli.

Următorul copil de sex masculin cu drept la tron era fiul cel mare al prinţului Kung, Tsai-chen, fostul tovarăş de joacă al lui Tung Chih. Oricât de tare aş fi încercat, nu puteam ierta faptul că el i-a făcut

cunoştinţă lui Tung Chih cu bordelurile. L-am respins pe Tsai-chen, zicând:

— Legea prevede ca tatăl în viaţă al unui împărat să se retragă în viaţa privată, or eu nu cred că, fără prinţul Kung, Curtea ar mai putea să funcţioneze.

Îmi venea să urlu la Nuharoo şi la Curte: cum am putea să încredinţăm unui afemeiat responsabilităţile ţării? Dacă nu era fiul prinţului Kung, aş fi poruncit ca lui Tsai-chen să i se taie capul!

Ultimul la rând era Tsai-t'ien, nepotul meu în vârstă de trei ani, fiul prinţului Ch'un, fratele mai mic al soţului meu, care era şi soţul surorii mele, Rong. Deşi am fi încălcat regula care interzicea aceeaşi generaţie, nu aveam de ales.

Până la urmă, eu şi Nuharoo ne-am dat votul pentru Tsai-t'ien. Am făcut cunoscut faptul că vom adopta copilul dacă propunerea noastră va fi acceptată de Curte. De fapt, mă gândeam deja să-l adopt pe Tsai-t'ien. Ideea mi-a venit când am aflat că trei dintre copiii surorii mele au murit „accidental" în pruncie. Moartea lor a fost privită ca voinţă a destinului, dar eu eram conştientă de starea mentală a lui Rong. Prinţul Ch'un s-a plâns de deteriorarea stării de sănătate a soţiei sale, dar nu s-a luat nicio măsură, iar Rong nu a avut parte de niciun tratament. Mi-am făcut griji pentru supravieţuirea lui Tsai-t'ien încă de când s-a născut. Am vorbit cu Rong despre adoptarea lui, însă a insistat să aibă ea însăşi grijă de copil.

Tsai-t'ien avea sub greutatea normală pentru vârsta lui şi mişcările sale păreau greoaie. Îngrijitoarele lui spuneau că plânge toată noaptea, în timp ce mama lui continua să fie convinsă că, dacă îi dă copilului o masă completă, asta îl va omorî.

Tatăl, pe de altă parte, încuraja adopţia:

— Sunt gata să fac orice ca să-mi ajut fiul să scape de mama sa, îmi zicea prinţul Ch'un. Nu e destul că trei dintre fiii mei au murit în grija surorii dumneavoastră?

Când îmi exprimam îngrijorarea cu privire la propria-i separare de Tsai-t'ien, prinţul îmi spunea că-i va fi bine, de vreme ce avea copii cu alte soţii şi concubine.

Apoi Curtea a audiat raportul despre caracterul şi istoria tatălui celui nominalizat şi nu am fost deloc surprinsă că prinţul Ch'un era considerat un om cu „două caractere". Ştiam de la soţul meu, împăratul Hsien Feng, că „fratele Ch'un tremura din toate încheieturile şi leşina la orice izbucnire de mânie a tatălui său", dar că totuşi el era şi „marele fanfaron lăudăros" al familiei. Prinţul Ch'un îi reprezenta pe conservatorii înrăiţi din clanul manciurian. Deşi pretindea că nu-l interesează politica, el era, de multă vreme, rivalul propriului său frate, prinţul Kung.

„Soţul meu nu poate fi decât un om sincer, deoarece minciunile sale sunt prea cusute cu aţă albă”, îmi spunea sora mea. Prinţul Ch’un nu obosea niciodată să spună lumii filosofia sa de viaţă. Îşi exprima, în mod constant, dezgustul pentru putere şi bogăţie. În camera sa de zi era expus un cuplet scris cu propria-i caligrafie, care îi avertiza pe copiii săi cu privire la felul în care bogăţia corupe, distruge şi provoacă nenorociri. „Fără putere nu va exista pericol”, zicea cupletul. „Şi fără avere nu va fi nenorocire”. Deşi Ch’un era prinţ, el nici nu deţinea titluri importante, nici nu îndeplinea îndatoriri la Curte. Cu toate acestea, nu a fost timid în a cere mărirea sumei sale anuale de *tael*-i. Ba chiar l-a criticat pe prinţul Kung, plângându-se în legătură cu compensaţia fratelui său pentru găzduirea dineurilor pentru diplomaţii străini.

În ciuda tuturor acestor lucruri, dar ţinând cont de munca de lămurire depusă de Yung Lu în mod neoficial pentru a-i convinge pe membrii clanului, Curtea şi-a dat aprobarea cu privire la prinţul Ch’un. Tsai-t’ien a fost luat în considerare la modul serios şi, în cele din urmă, el a fost cel ales. Ultimul obstacol rămas era acela că Tsai-t’ien şi Tung Chih erau veri de gradul întâi şi, conform legii, Tsai-t’ien nu putea oficia la mormântul lui Tung Chih. Cu alte cuvinte, Tung Chih nu-şi putea adopta vărul ca fiu şi moştenitor.

După zile în şir de dezbateri, Curtea a decis să voteze din nou.

Afară, vântul bătea şi lampioanele din sală pâlpâiau. S-au numărat voturile: şapte oameni au votat pentru nepotul prinţului Ts’eng, P’u-lun, trei au votat pentru fiul prinţului Kung, Tsai-chen, şi cincisprezece au votat pentru fiul prinţului Ch’un, nepotul meu, Tsai-t’ien.

Deşi prinţul Ch’un a spus Curţii că nu era necesară obţinerea acordului de la soţia sa cu privire la adopţia oficială a lui Tsai-t’ien, eu am declarat răspicat că decizia nu va deveni valabilă până când Curtea nu primeşte consimţământul lui Rong.

Buruieni înalte până la brâu sufocau peluzele şi iedera acoperea aleile. În reşedinţa grandioasă a surorii mele erau împrăştiate peste tot scutece, farfurii, mâncare, jucării şi perne pătate. Pe podele mişunau gândacii şi muştele dădeau iama pe ferestre. Eunucii şi slujnicele lui Rong i-au şoptit lui Li Lien-ying că stăpâna lor nu le dă voie să facă curăţenie.

— Orhideea!

Rong a venit să mă întâmpine. Arăta de parcă tocmai s-ar fi dat jos din pat. Avea pe ea o pijama de un roz aprins, cu motive florale, iar pe cap purta o căciulă de lână potrivită pentru vreme de viscol. Respiraţia ei era urât mirositoare. Am întrebat-o ce mai face şi de ce poartă căciulă.

— Creaturi ciudate mi-au invadat mintea, a spus Rong,

conducându-mă prin talmeş-balmeşul din hol. Se hrănesc cu mine.

A tras spre ea o tavă plină cu prăjiturele şi a început să mănânce:

— Vezi tu, le plac dulciurile. Mă lasă în pace de fiecare dată când mănânc prăjituri. Afurisite creaturi.

Sora mea nu mai era zveltă şi frumoasă. Oamenii din Wuhu aveau o vorbă: „Când o femeie se mărită şi naşte un copil, se transformă dintr-o floare într-un copac”. Rong era un urs. Se făcuse de două ori pe cât o ştiam. Am întrebat-o cum se simte, acum că fiul ei a fost ales împărat.

— Nu ştiu. Mesteca zgomotos. Tatăl lui e un om şiret.

Am întrebat-o ce vrea să spună cu asta. Ea s-a şters la gură şi s-a lăsat grea în scaun. Burta îi ieşea în afară precum o pernă.

— Slavă Cerului că nu sunt însărcinată, a rânjit ea. Pe la gură avea bucăţele de prăjitură. Însă i-am spus soţului meu contrariul. S-a aplecat şi mi-a şoptit: A zis că e imposibil, căci noi n-am mai făcut ştii tu ce de ani de zile. I-am zis că sarcina asta vine de la demoni. A început să râdă: Asta l-a speriat de moarte!

Nu ştiam ce să zic. Sora mea nu era bine deloc.

— Orhideea, eşti incredibil de slabă. Arăţi groaznic. Cât cântăreşti?

— Un pic mai mult de 55 de kilograme, i-am răspuns.

— Mi-a fost dor de tine de la înmormântarea mamei. Brusc, Rong a izbucnit în lacrimi. Nu te deranjezi să mă vezi decât când e vorba de treburi.

— Ştii că nu-i aşa, Rong, i-am spus, simţindu-mă vinovată.

Un eunuc a intrat cu ceaiul.

— Ce v-am zis eu vouă că în casa asta nu se serveşte ceai? a urlat Rong la el.

— M-am gândit că poate oaspetele ar vrea…

— Ieşi afară.

Eunucul a luat ceştile şi l-a privit pe Li Lien-ying cu antipatie.

— Prostănacul, a zis Rong. Niciodată nu învaţă.

M-am uitat la sora mea şi apoi am zis cu voce moale:

— Am venit să-l văd pe Tsai-t’ien.

— Ghemotocul moţăie, a răspuns Rong.

Am mers în camera copilului. Tsai-t’ien dormea învelit, încolăcit ca un pisoi. Semăna mult cu Tung Chih. M-am întins să-l ating.

— Nu vreau copilul ăsta. Glasul lui Rong era straniu de clar. Nu mi-a adus decât necazuri şi m-am săturat de el. Zău aşa, Orhideea, o să-i fie mai bine fără mine.

— Încetează, Rong, te rog.

— Nu înţelegi. Şi mie mi-e frică de mine însămi.

— Despre ce e vorba?

— Nu simt niciun fel de dragoste pentru copilul ăsta – e din lumea cealaltă. I-a făcut pe cei trei fraţi ai săi să moară, ca să poată să-i vină

rândul să se strecoare în trupul meu şi să trăiască. Când eram însărcinată, îl voiam atât de mult, dar după ce a ieşit, am ştiut că făcusem o greşeală îngrozitoare. Îi visez tot timpul pe cei trei copii morţi. Rong a început să suspine. Fantomele lor au venit să-mi spună să fac ceva cu fratele lor mai mic.

— O să-ţi revii, Rong.

— Orhideea, nu mai pot. Ia-mi fiul, bine? O să-mi faci o mare favoare. Dar trebuie să fii extrem de atentă cu acest spirit posedat de demoni. O să-ţi răpească liniştea. Trucul lui e să plângă tot timpul. Nimeni nu mai apucă să doarmă pe aici! Orhideea, ia-mi necazul. Dacă trebuie, sugrumă-l pe fiul ăsta de demon!

— Rong, nu-l voi lua pentru că tu vrei să-l abandonezi. Tsai-t'ien e fiul tău şi merită dragostea ta. Dă-mi voie să-ţi spun că singurul lucru pe care-l regret e că nu am putut să-l iubesc îndeajuns pe Tung Chih…

— O, *Mulan, eroina!* a ţipat Rong.

Trezit de mama sa, Tsai-t'ien a deschis ochii. O clipă mai târziu, a izbucnit într-un plâns mut.

Ca şi cum ar fi fost dezgustată, Rong i-a întors spatele şi s-a dus înapoi pe scaunul ei.

L-am luat în braţe pe Tsai-t'ien şi l-am mângâiat încet pe spate. Copilul mirosea a urină.

Rong a venit şi mi l-a smuls din braţe. Aruncându-l înapoi în pat, mi-a zis:

— Vezi, dacă-i dai un deget, vrea toată mâna!

— Rong, nu are decât trei anişori.

— Nu, are trei sute de ani! E un maestru al torturii. Se preface că plânge, dar de fapt se distrează.

Mă simţeam copleşită deopotrivă de mânie şi de tristeţe. Simţeam că nu mai pot sta în camera aia. M-am îndreptat spre uşă şi Rong m-a urmat:

— Orhideea, stai puţin.

M-am oprit şi am privit în urma mea. Ea îşi apucase copilul de nas cu degetele, în timp ce Tsai-t'ien urla, zbătându-se să respire. Rong îl strângea în continuare de nas:

— Plângi, plângi, plângi! Ce vrei?

Tsai-t'ien încerca să se elibereze, dar mama sa nu-i dădea drumul:

— Vrei să te omor ca să taci din gură? Asta vrei?

Rong şi-a pus mâinile în jurul gâtului lui Tsai-t'ien până când acesta a început să se sufoce. Ea râdea isteric.

— Rong!

Mi-am pierdut cumpătul şi m-am năpustit asupra ei, înfigându-mi unghiile în încheieturile mâinilor ei. Sora mea a început să ţipe.

— Dă-i drumul lui Tsai-t'ien! i-am zis.

Rong se zbătea, dar nu dădea drumul copilului.

— Ascultă la mine, Rong! Am strâns-o şi mai tare de încheieturi. Îţi vorbeşte împărăteasa Tzu Hsi. O să chem gărzile şi vei fi acuzată de omorârea împăratului Chinei.

— Ce glumă bună, Orhideea.

Am împins-o pe Rong cu spatele la perete şi mi-am proptit cotul sub bărbia ei:

— Din clipa asta, fie că eşti sau nu de acord cu adopţia, Tsai-t’ien e fiul meu.

14

La adăpostul întunericului, un detaşament al gărzii condus de Yung Lu a mărşăluit pe străzi spre reşedinţa prinţului Ch'un şi a lui Rong. L-au luat pe Tsai-t'ien, care dormea, şi l-au adus în Oraşul Interzis, unde avea să-şi petreacă restul vieţii. Tălpile soldaţilor şi copitele cailor erau înfăşurate în paie, astfel încât vestea despre succesorul împăratului să nu se răspândească prematur în oraş şi să provoace revolte şi dezordine, un lucru obişnuit la schimbarea conducătorului.

În zori, Tsai-t'ien a sosit la palatul meu. Îl aşteptam, îmbrăcată în roba oficială. Mi-a fost prezentat pe jumătate adormit. În Sala Strămoşilor, sub îndrumarea ministrului însărcinat cu eticheta la Curte şi a altor miniştri, am îndeplinit ceremonia de adopţie. L-am luat pe Tsai-t'ien în braţe şi am îngenuncheat. Împreună, ne-am înclinat spre portretele de pe perete. Fiul meu adoptiv era îmbrăcat cu o robă-dragon din mătase. L-am dus la sicriul lui Tung Chih unde, cu ajutorul miniştrilor, a îndeplinit ceremonialul, făcând singur plecăciunile cuvenite.

În timp ce-şi primea Curtea, eu îl ţineam pe Tsai-t'ien în braţe. Eram înconjuraţi de strălucirea lumânărilor şi a lampioanelor. Amintirea lui Tung Chih a început să mă bântuie din nou.

Pe 25 februarie 1875, nepotul meu, de-acum fiul meu, a fost înscăunat pe Tronul Dragonului. A fost proclamat drept împăratul Guang-hsu – împăratul glorioasei succesiuni. I-a fost schimbat numele din Tsai-t'ien în Guang-hsu. Ţăranii de prin ţară aveau să numere anii începând cu acest „prim an al împăratului Guang-hsu".

Aşa cum mai făcuserăm înainte, eu şi Nuharoo am anunţat Curtea şi naţiunea că „aşteptăm cu nerăbdare să predăm treburile guvernării de îndată ce împăratul îşi va definitiva educaţia". În decretul nostru, ne-am exprimat şi motivele pentru care fuseserăm nevoite să-l alegem pe Tsai-t'ien pentru tron şi de ce a trebuit să devină el, prin adopţie, moştenitorul unchiului său, împăratul Hsien Feng, în loc de vărul său, Tung Chih. „De îndată ce Guang-hsu va avea un fiu de sex masculin", am declarat noi, „copilul va fi oferit unchiului său, Tung Chih, ca moştenitor prin adopţia care se va oficia la mormântul său".

Oponenţii mei au atacat decretul, declarând: „Suntem profund şocaţi de nerespectarea blasfemică a riturilor strămoşeşti de către împăratul Tung Chih". În locurile de întâlnire şi în ceainăriile din oraş, s-au răspândit zvonuri şi bârfe răutăcioase. O minciună sugera că Guang-hsu era propriul meu fiu, făcut cu Yung Lu. O alta sugera că tatăl său era An-te-hai. Un judecător local, pe nume Wu K'o-tu, a atras în mod dramatic atenţia naţiunii: s-a otrăvit în semn de protest şi a numit succesiunea „nepotrivită şi nelegitimă".

În toiul acestui haos, fratele meu mi-a trimis un mesaj în care-mi spunea că trebuie să-i acord permisiunea să mă vadă. Când a sosit, îmbrăcat într-o robă de satin brodată cu simboluri colorate ale norocului, Kuei Hsiang a adus-o cu el şi pe fiica sa.

— Nepoata ta are patru ani, a început el, şi nu i s-a acordat un nume imperial.

I-am spus că am ales deja un nume şi mi-am cerut iertare, spunându-i că am fost doborâtă de durere şi am avut multe treburi de care să mă ocup.

— Numele pe care i l-am ales e Lan-yu sau, simplu, Lan.

Numele însemna „abundenţă onorabilă”. Kuei Hsiang era bucuros la culme.

Am privit-o cu atenţie pe nepoata mea. Avea fruntea bombată şi bărbia mică şi ascuţită. Faţa îngustă îi scotea în evidenţă dinţii de sus, care erau ieşiţi în afară. Părea nesigură pe ea, ceea ce nu era ceva care să mă surprindă, dat fiind felul cum a fost crescută. Fratele meu era ceea ce chinezii numesc „un dragon acasă, dar un vierme în afara ei”. Manciurian tipic, nu respecta femeile, privindu-şi soţiile şi concubinele ca pe proprietatea sa. Nu că ar fi fost un om rău, dar avea tendinţa de a-i ridiculiza pe alţii. Nu am fost martora felului în care îşi trata fiica, dar purtarea ei îmi oferea mai mult decât aveam nevoie să ştiu.

— Soţia mea crede că fiica noastră e o frumuseţe, dar i-am zis că Lan e atât de comună, că va trebui să-i facem o reducere celui care o va cere în căsătorie.

Râdea, impresionat de propriu-i simţ al umorului. I-am oferit lui Lan o prăjitură şi nepoata mea mi-a mulţumit cu o voce abia auzită. Mesteca precum un şoricel şi se ştergea la gură după fiecare îmbucătură. Stătea cu ochii pironiţi în pământ, iar eu mă întrebam dacă o fi găsit ceva interesant la care să se uite. Tachinând-o, am întrebat-o asta, la care ea mi-a răspuns:

— Firimituri.

Am propus ca fratele meu să o ducă pe Lan în vizită la prinţesa Jung, fiica soţului meu. Prinţesa a suferit o mare nenorocire – mama ei, doamna Yun, s-a sinucis dar a crescut şi s-a transformat într-o tânără cu capul pe umeri.

— Ce vrei să ne spună fata? a întrebat Kuei Hsiang.

— Roag-o pe Jung să vă povestească cum a supravieţuit. Va fi cea mai bună lecţie pentru Lan. Şi, te rog, frate, nu îţi desconsidera fiica. Eu cred că Lan e frumoasă.

Auzindu-mi vorbele, Lan a ridicat privirea şi a chicotit când tatăl ei mi-a răspuns:

— Da, Majestatea Voastră.

— Ştiu de prinţesa Jung, a spus Lan cu voce micuţă. A studiat în

Europa, nu-i aşa?

— A încercat, dar Curtea a obligat-o să se întoarcă acasă, am oftat eu. Totuşi, eu îi admir curajul. Are o atitudine optimistă şi duce o viaţă împlinită. O să o cunoşti când va veni să mă ajute în munca mea.

— Dar... Orhideea, a protestat fratele meu, aş prefera influenţa ta, nu influenţa fiicei unei concubine căzute în dizgraţie.

— *Este* influenţa mea, Kuei Hsiang. Jung a trăit cu mine şi a fost martoră la spulberarea multora dintre visurile mele. Tot ce contează e curajul de a ţine visurile în viaţă, în ciuda tuturor lucrurilor.

Fratele meu părea nedumerit.

Guang-hsu plângea ore în şir, iar eu deveneam din ce în ce mai frustrată. Îi cântam cântecele de leagăn până mă săturam de ele. Comparam situaţia lui Guang-hsu cu felul în care cultivau ţăranii orezul. Zicala de la ţară spune că „rădăcinile orezului înmugurit trebuie rupte pentru a face să apară lăstari”. Îmi aminteam cum lucram pe câmpurile de orez, ca să ajut la ruperea rădăcinilor. La început, sunetul de dezrădăcinare mă deranja, căci nu credeam că orezul va supravieţui. Am lăsat o mică parcelă neatinsă, ca să văd ce se întâmplă. Lăstarii rupţi au crescut mai sănătoşi şi mai puternici decât cei lăsaţi în voia lor.

Îngrijitorii lui Guang-hsu mi-au spus:

— Tânăra Sa Majestate face în continuare în pat în fiecare noapte şi îi este teamă de întuneric şi de oameni.

De asemenea, fiul meu adoptiv avea un defect de vorbire, iar pe chip era aşternută expresia unui prizonier, fiind trist tot timpul. După câteva luni, a început să scadă în greutate. Le-am chemat pe fostele dădace ale lui Guang-hsu. Ele mi-au spus că, atunci când s-a născut, Guang-hsu a fost un bebeluş fericit. Mama lui, sora mea, a fost cea care a încercat să „îi îndrepte proastele obiceiuri”, lovindu-l de fiecare dată când încerca să mănânce sau să râdă.

Eu şi Nuharoo nu mai ştiam ce să facem ca să-l vedem pe micuţ fericit. Guang-hsu tremura şi ţipa când muncitorii care făceau reparaţii băteau cuie sau tăiau lemn cu ferăstrăul. Tunetele de vară au devenit o altă problemă. În zilele fierbinţi dinaintea venirii ploii, obişnuiam să ţinem uşile şi ferestrele închise, ca să nu-l supere zgomotul. Guang-hsu nu s-ar fi aventurat afară de unul singur. La bucătărie nu mai era voie să se toace legumele, iar bucătarii au fost siliţi să folosească foarfeci. Slujnicele au fost instruite să nu facă gălăgie când spală vasele, iar Li Lien-ying folosea o praştie ca să sperie ciocănitorile.

Pentru a-i uşura împăratului mutarea, am poruncit ca una dintre fostele sale doici să vină în Oraşul Interzis, să locuiască la noi. Speram ca Guang-hsu să găsească alinare în prezenţă ei. Dar Nuharoo a trimis-o înapoi:

— Guang-hsu ar trebui să uite toată situaţia sa de dinainte, a insistat ea. Trebuie să fie şi va fi tratat ca şi cum s-ar fi născut la palat.

Între mine şi Nuharoo începeau să se tensioneze lucrurile, ceva care mi-era familiar de pe vremea când îl creşteam pe Tung Chih. Mă temeam că aveam să duc din nou o bătălie dinainte pierdută.

În timpul unei certe deosebit de aprinse, care era cât pe-aci să se lase cu scântei, Nuharoo mi-a ordonat să plec, iar eu am ieşit valvârtej. A preluat ea grija lui Guang-hsu, ceea ce pentru ea însemna să-l lase pe copil în grija eunucilor săi. Nuharoo nu era genul care să-şi consacre timpul şi energia unui copil. Şi s-a întâmplat, cum s-a dovedit mai apoi, ca eunucii ei nemulţumiţi să facă exact lucrurile de care Guang-hsu se temea cel mai mult: îl încuiau într-un dulap, apoi îl speriau ciocănind puternic în uşa acestuia.

Când Li Lien-ying a aflat ce se întâmpla şi a protestat împotriva acestei purtări, eunucul-şef al lui Nuharoo i-a răspuns:

— Tânăra Sa Majestate are foc în piept. Dă-i ocazia să cânte şi îl va potoli.

Pentru prima oară, şi fără a-i cere permisiunea lui Nuharoo, am poruncit ca eunucul ei şef să fie biciuit. Cât despre restul servitorilor, nu au primit mâncare două zile. Ştiam că nu era vina slugilor, ei nu făceau decât ceea ce li se spunea. Dar bătaia era necesară pentru a o avertiza pe Nuharoo că am ajuns la capătul răbdării.

Nuharoo i-a spus lui Li Lien-ying că în toţi anii de când mă cunoaşte nu m-a văzut niciodată atât de mânioasă. M-a făcut scorpie de la ţară şi apoi a retractat. În adâncul ei, ştia, cu siguranţă, că în aceeaşi măsură în care mă învinovăţeam pe mine însămi de moartea lui Tung Chih, o învinovăţeam şi pe ea. Înţelepciunea a făcut-o să-şi dea seama că ar fi fost o prostie să pună sare pe rana mea.

Voiam să petrec cât mai mult timp posibil cu Guang-hsu, dar în anii următori m-am simţit ca un acrobat care învârte farfurii pe beţe subţiri, încercând cu disperare să ţină în aer o duzină de bucăţi de porţelan, ştiind că, indiferent ce ar fi făcut, unele vor cădea şi se vor face ţăndări.

Economia Chinei se prăbuşea sub greutatea despăgubirilor de război care-i fuseseră impuse. Puterile străine ameninţau cu invazia, deoarece făceam plăţile cu întârziere, sau cel puţin aşa susţineau ele. Audienţele mele erau consacrate discuţiilor despre cum să-i întărâtăm pe străini unii împotriva altora, astfel încât să câştigăm timp. În fiecare zi soseau veşti despre răscoale ale ţăranilor şi apeluri de la funcţionarii locali prin care se cerea ajutor.

Nu aveam timp nici să fac baie cum trebuie. Părul îmi era atât de murdar, că mă dureau rădăcinile. Nu aveam vreme să aştept să mi se

pregătească mâncăruri complicate; de obicei, mi se aducea mâncare rece la masa de scris. Mi-am ţinut promisiunea de a-i citi întotdeauna fiului meu o poveste înainte de culcare, dar adesea adormeam înainte de sfârşitul acesteia. Mă trezea el să i-o termin, apoi îl sărutam de noapte bună şi mă întorceam la lucru.

Până să împlinească Guang-hsu şapte ani, m-am ales cu o insomnie cronică, urmată curând de o persistentă durere abdominală. Doctorul Sun Pao-tien mi-a spus că sufăr de o indispoziţie a ficatului.

— Pulsul dumneavoastră îmi spune că fluidele nu vă sunt în echilibrul potrivit. Riscul pentru organism poate fi foarte mare.

Într-o zi, m-am simţit prea epuizată ca să mai lucrez. Nuharoo mi-a dat de ştire că va prelua ea audienţele, până îmi recapăt puterile. Asta m-a făcut fericită, desigur, căci puteam să mă concentrez la ce doream mai mult: creşterea lui Guang-hsu. De câteva ori mi s-a întâmplat să-mi scape şi să-l strig Tung Chih. De fiecare dată, Guang-hsu îşi lua batista şi-mi ştergea lacrimile cu o uimitoare răbdare şi compasiune. Tandreţea lui înnăscută mă mişca. Spre deosebire de Tung Chih, Guang-hsu se transforma într-un copil dulce şi afectuos. Mă întrebam dacă asta se datora faptului că el însuşi era slab, astfel că înţelegea cum e să suferi.

Pe măsură ce trecea timpul, Guang-hsu îşi dezvăluia şi o curiozitate fără seamăn. Deşi nu a fost niciodată în stare să-şi învingă complet temerile, i-a crescut încrederea în sine. Avea maniere fermecătoare şi îi încânta pe vizitatori cu întrebările sale entuziaste despre lumea din exterior. Îi plăcea la nebunie să citească, să scrie şi să asculte poveşti.

Ani la rând, ministrul imperial al etichetei a protestat împotriva permisiunii pe care i-o acordasem lui Guang-hsu de a dormi în camera mea. Am insistat să-l ţin cu mine până a fost capabil să înfrunte enormul său dormitor fără să-i fie frică. Am fost acuzată că-l cocoloşesc, uneori chiar de mai rău, dar nu mi-a păsat.

— Pentru Curte, Guang-hsu nu a fost niciodată un copil, încă de la început, m-am plâns eu lui Nuharoo.

Curând, Guang-hsu şi-a format propriile sale înclinaţii. S-a îndrăgostit de ceasuri şi petrecea ore în şir în Sala Marelui Ceas din palat, unde erau expuse orologii de toate felurile, primite în dar de la regi, regine şi ambasadori străini. Asta mă încânta, căci la început, în primii mei ani petrecuţi în palat, şi eu fusesem atrasă de aceste obiecte noi şi complicate. Mi-am pierdut curând interesul pentru ele, dar Guang-hsu nu se plictisea niciodată de ticăitul lor şi încerca să-şi dea seama ce anume făcea ca ceasurile „să cânte”.

Într-o după-amiază, Li Lien-ying a venit la mine cu o expresie de spaimă pe chip:

— Tânăra Sa Majestate a distrus ceasurile cele mari!

— Care dintre ele?

— Ceasul împăratului Hsien Feng şi ceasul împăratului Tung Chih!

M-am dus să verific şi am găsit obiectele desfăcute, iar mecanismele lor micuţe împrăştiate peste tot pe masă ca nişte oscioare de pui.

— Nădăjduiesc că ai un plan pentru a reface ceasurile astea, i-am zis lui Guang-hsu.

— Şi dacă n-o să pot? m-a întrebat el, ţinând în mână o şurubelniţă minusculă.

— O să apreciez faptul că ai încercat, l-am încurajat eu.

— Te-ai supăra foarte rău dacă ceasurile tale preferate nu ar mai cânta?

— Ei, nu aş putea să zic că aş fi fericită, dar un expert în ceasuri trebuie să înveţe şi să pună la loc piesele desfăcute.

15

Yung Lu stătea înainte-mi îmbrăcat în roba de Curte din satin purpuriu. Simţeam cum inima mea de gheaţă începe să se topească în soarele primăverii. Ca nişte iubiţi-fantomă, întâlnirile noastre aveau loc numai în vise. În zori, ne strecuram la loc în învelişul nostru de oameni, dar visele continuau. Aşa cum eram, în ţinută de gală şi purtând mult machiaj, îmi imaginam că-mi sprijin capul pe pieptul său şi că mâinile mele îi simt căldura. Îmi vedeam de drumul meu de împărătească graţioasă şi, cu toate astea, simţeam pasiunea ca o fată de la ţară.

După moartea lui An-te-hai, nu am mai avut cui să-i împărtăşesc gândurile mele despre Yung Lu. Când am împlinit patruzeci de ani, am acceptat faptul că eu şi Yung Lu nu ne vom lăsa în voia pasiunii. Ne duceam viaţa sub privirile naţiunii. Ziarele şi revistele trăiau vânzând bârfe despre noi.

Nu exista niciun loc în care să putem fi împreună fără a ne expune. Banii oferiţi pentru informaţii despre viaţa mea privată îi tentau pe eunuci, pe slujnice şi pe servitorii de rang inferior să stea la pândă, să tragă cu urechea, să spioneze, să inventeze.

Şi totuşi, momentele ca acesta îmi aminteau cât de dificil îmi era să-mi neg iubirea. Emoţiile mele îşi găseau căminul în prezenţa lui Yung Lu. Privirea din ochii săi mă salva de teamă şi mă împiedica să mă cufund în gânduri sinucigaşe. Indiferent ce necaz aveam, el mă asigura că-mi este alături. La audienţe şi la Curte, mă bazam pe judecata şi sprijinul său. El era cel mai dur şi mai sincer critic al meu, care mă ghida să văd toate aspectele oricărei probleme care-mi era supusă atenţiei. Iar odată ce luam o hotărâre, el avea grijă ca ordinele mele să fie duse la îndeplinire.

— Ce e? l-am întrebat.

— Eu…

Expresia de pe chipul său semăna cu cea a unui călău care se împotriveşte să îşi facă datoria. Şi-a tras răsuflarea şi a scos cu greu cuvintele din piept:

— Eu… o să mă căsătoresc.

Am reuşit să rezist sentimentelor care mă luau cu asalt. Făcând un imens efort, mi-am reţinut lacrimile:

— Nu ai nevoie de permisiunea mea, am putut să îngaim.

— Nu de asta sunt aici.

Vocea îi era scăzută, dar limpede.

— De ce *eşti* aici, atunci?

M-am întors să-l privesc, mânioasă şi înspăimântată.

— Vă cer permisiunea să plec, mi-a spus încetişor.

— Ce legătură are asta cu…

M-am oprit, căci am înţeles.

— Familia mea va merge cu mine, a adăugat el.

— Unde pleci? m-am trezit întrebându-l.

— Sinkiang.

Sinkiang era în nord-vestul îndepărtat, un stat musulman, o zonă deşertică izolată; mai departe de capitală nici că se putea.

Nu voiam să izbucnesc în plâns, dar începeam să-mi pierd controlul:

— Chiar crezi că pot supravieţui fără tine?

El păstra tăcerea.

— Ştii cine sunt. Ştii din ce sunt plămădită şi ştii motivul pentru care îmi fac apariţia în fiecare dimineaţă la audienţe.

— Majestatea Voastră, vă rog…

— Vreau… să fiu informată că eşti bine, astfel încât să pot avea linişte.

— Nu s-a schimbat nimic.

— Dar pleci!

— Voi scrie scrisori. Vă promit…

— Cum? E imposibil de ajuns la Sinkiang.

— Nu va fi uşor, Majestatea Voastră. Dar… va fi bine pentru dumneavoastră dacă plec, a stăruit el.

— Convinge-mă.

Yung Lu a aruncat o privire prin încăpere. Deşi eunucii şi slujnicele s-au făcut nevăzuţi, nu au plecat. Le puteam auzi mişcările prin curte.

— Musulmanii au iniţiat răscoale, Majestatea Voastră. Provincia e plină de frământări. Trupele noastre au acum totul sub control, dar abia fac faţă. În cea mai recentă criză, grupuri mari de răzvrătiţi s-au strâns de-a lungul frontierei provinciei Gansu.

— De ce trebuie să mergi tu însuţi la frontieră? Nu e mai importantă capitala? Yung Lu nu mi-a răspuns. Eu şi Nuharoo nu ne putem descurca fără tine.

— Oamenii mei sunt deja pregătiţi pentru plecare, Majestatea Voastră.

— Ăsta e un exil autoimpus, asta e!

Mă privea drept în faţă.

— Nu-ţi pasă că mi-am pierdut fiul…

Am închis ochii, încercând să-mi împiedic lacrimile să curgă. În mintea mea, ştiam că el făcea ceea ce trebuia să facă.

— Cum spuneam, va fi bine pentru viitor, a murmurat.

— Nu vei avea permisiunea mea.

I-am întors spatele. Am auzit zgomotul făcut de genunchii săi lovind pământul, dar nu am fost în stare să mă uit din nou la el.

— Atunci, voi face în aşa fel încât să am sprijinul Curţii.

— Şi dacă o să resping decizia Curţii?

S-a ridicat şi a mers cu paşi mari spre uşă.

— Lasă, Yung Lu! Pe obraji mi se prelingeau lacrimi, îţi voi da… îţi voi da permisiunea mea.

— Vă mulţumesc, Majestatea Voastră.

M-am aşezat în jilţ. Batista îmi era pătată cu maro şi negru de la machiaj.

— De ce trebuie să fie tocmai Sinkiang? l-am întrebat. E un ţinut aspru, unde hălăduiesc boala şi moartea. E un loc condus de fanatici religioşi. De unde o să iei un doctor dacă te îmbolnăveşti? De unde o să faci rost de sprijin dacă pierzi vreo bătălie cu musulmanii? Unde o să îţi staţionezi trupele de rezervă? Cine se ocupă de linia de aprovizionare? Cum vei putea să mă ţii la curent, oare?

Ea era manciuriană, dar avea un nume chinezesc, Salcia. Îşi trata eunucii şi slujnicele ca şi cum ar fi făcut parte din familia ei. Numai asta, şi era suficient ca să-mi dau seama că nu era de sânge imperial. O femeie de viţă imperială şi-ar fi tratat eunucii şi slujnicele ca pe sclavi. Aceasta era mireasa lui Yung Lu. Doamna Yung Lu – limbii mele i-a luat ceva timp să se obişnuiască să folosească numele de Salcia – avea vreo douăzeci şi ceva de ani. Diferenţa de vârstă a stârnit murmure. Yung Lu era destul de bătrân pentru a-i fi tată. Însă Salcia zâmbea întruna şi buzele ei rămâneau pecetluite. La nuntă, a purtat o rochie din mătase de un albastru deschis, brodată cu flori de hibiscus de apă. Ca şi numele ei, avea un trup zvelt şi se mişca graţios.

M-am bucurat că Nuharoo a găsit o scuză ca să nu ia parte la nuntă. Influenţa prezenţei sale mi-ar fi distras atenţia, împiedicându-mă să urmăresc ceremonia şi, mai ales, pe proaspeţii însuraţei.

Când Yung Lu mi-a prezentat-o pe mireasa lui, ea a fost mai mult decât dulce. Mi-a aruncat o privire îndrăzneaţă, care m-a surprins. A fost ca şi cum ar fi aşteptat acest moment toată viaţa.

Peste ani, după ce ne-am împrietenit şi după ce soţul ei a murit, Salcia mi-a spus că ştia adevărul de la început – Yung Lu nu i l-a ascuns niciodată, ceea ce a făcut din ea, în ochii mei, un personaj extraordinar. Era fiica unei căpetenii războinice, prieten cu Yung Lu, conducătorul unui trib mongol. Faptele de vitejie ale lui Yung Lu erau adesea subiectul conversaţiilor purtate în jurul mesei pe vremea când ea era doar o copilă. Ori de câte ori Yung Lu îl vizita pe tatăl ei, tânăra Salcia găsea motive să zăbovească pe acolo. Era îndrăgostită de el încă dinainte de a-l cunoaşte.

La un moment dat, Salcia mi-a spus că eu fusesem subiectul ei de studiu înainte de a-şi începe relaţia cu soţul ei. De fapt, eu eram singurul subiect de care era interesată în timpul vizitelor lui Yung Lu. Îi punea multe întrebări şi era impresionată de răspunsurile lui. Mi-a spus că interesul lor comun pentru mine a fost cel care a dus la

scrisori, prietenie şi descoperirea unui sentiment reciproc mai profund. Ea era singura persoană căreia el îi încredinţase secretul său.

Abia după ce Salcia a refuzat numeroşi peţitori, Yung Lu a răspuns dragostei ei. Devotamentul şi sinceritatea sa l-au mişcat. El a cerut-o în căsătorie, iar ea a spus da. Yung Lu ştia că nu ar fi putut avea o relaţie normală cu soţia sa dacă ar fi continuat să mă vadă la audienţe.

Salcia nu m-a păcălit cu aparenta ei inocenţă. Din clipa în care ne-am întâlnit, m-am simţit ca şi cum cineva ar fi spart o fereastră în sufletul meu. Între noi a existat o înţelegere stranie, misterioasă. După mai mulţi ani, Salcia avea să-şi amintească de felul cum am primit-o la recepţia de nuntă. Mă ţinea minte ca fiind caldă şi sinceră. M-a întrebat cum de-am putut să-mi ţin firea. I-am spus că asta se datora faptului că practicasem actoria pe scena vieţii. „Şi la fel ai făcut şi tu”, i-am zis.

Yung Lu nu a fost în stare să se prefacă. A încercat, însă nu a reuşit să îi dea Sălciei ceea ce inima ei dorea. Vina pe care o simţea era vizibilă în fiecare privire a lui. Faptul că el mă evita, ca şi scuzele sale ciudate, au făcut-o să se simtă şi mai rău.

Am băut mult vin în timpul petrecerii de nuntă. Bănuiesc că încercam să uit. Eram îmbrăcată într-o robă din mătase aurie, brodată cu păsări phoenix. Părul îmi era strâns pe o placă subţire şi prins în forma unui nor. Li Lien-ying prinsese norul cu ace de păr din jad albastru închis. Cerceii mei phoenix erau de un albastru deschis. Voiam să-i plac lui Yung Lu, dar nu eram în stare să fiu veselă. Gândul că mi se refuza ocazia de a-l mai vedea m-a făcut să mă ameţesc şi să suspin. Eram atât de cherchelită şi îngreţoşată, că a trebuit să dau fuga afară şi să vomit în tufişuri.

În acel moment ruşinos, disperat, Salcia s-a aşezat lângă mine şi mi-a oferit în tăcere compasiunea ei. Nu mi-a spus niciodată ce i-am zis în noaptea aia. Sunt sigură că am fost nepoliticoasă şi răutăcioasă. Li Lien-ying mi-a spus după aceea că Salcia mă ţinea de mână şi nu le dădea voie curioşilor să se apropie de mine.

Aşa a început prietenia mea cu Salcia lui Yung Lu. Niciodată, nici măcar o singură dată, nu a suflat vreun cuvânt despre secretul soţului ei. Mila ei faţă de tragedia mea a fost mai puternică decât gelozia sa. Gestul de prietenie pe care mi l-a oferit a fost acela de a mă ţine la curent cu dragostea durabilă a soţului ei pentru mine, până la moartea lui.

— E imposibil să nu te iubească, Orhideea – dacă-mi dai voie să îţi spun pe nume, mi-a zis Salcia, şi am înţeles de ce o iubea Yung Lu.

În schimb, am vrut să fac acelaşi lucru pentru Salcia. Când a venit înapoi la Pekin pentru a da naştere fiicei ei, un an mai târziu, am primit-o eu. Viaţa aspră din deşert îi întunecase pielea, iar pe frunte i

se strecurau riduri. Continua să fie veselă, dar nu-şi putea ascunde neliniştea: ceva din clima deşertului îl îmbolnăvise pe Yung Lu de bronşită cronică.

Am trimis la Sinkiang saci cu ierburi medicinale şi ceai de calitate, carne uscată şi mai multe feluri de soia conservată. I-am spus Salciei că se putea bizui întotdeauna pe mine.

16

Weng Tong-hur, cunoscut drept profesorul Weng, un renumit istoric, critic, poet şi caligraf, a fost numit să coordoneze educaţia lui Guang-hsu. Eu şi Nuharoo am luat parte la selecţie şi am asistat la interviuri. De data asta, am fost cât se poate de atentă, căci învăţasem o lecţie dură când fusese vorba de alegerea profesorilor lui Tung Chih. Regretam că nici nu verificasem, nici nu asistasem la cursurile fiului meu. Când Tung Chih se plângea că profesorii lui sunt plictisitori, îl pedepseam. Nu-mi trecuse niciodată prin cap că profesorii ar fi putut fi de vină – că puteau foarte bine să ştie enorm de multe în disciplinele lor, dar foarte puţine despre cum să înveţi un copil.

După moartea lui Tung Chih, am vorbit cu mai mulţi eunuci care fuseseră martori la felul în care lucrau profesorii imperiali. Mi s-a spus că fiul meu era pus să memoreze un text, indiferent dacă îl pricepea sau nu. Profesorii aveau şaizeci-şaptezeci de ani şi erau mai interesaţi în lăsarea unei moşteniri spirituale personale în urma lor, decât în a-l ajuta pe Tung Chih să înveţe. Deşi mi s-a spus că se aflau în formă maximă la începutul zilei, după prânz oboseau. Adormeau în mijlocul lecţiei.

În timp ce vreun profesor moţăia şi sforăia, Tung Chih se distra de unul singur, jucându-se cu podoabele de la pălăria şi hainele acestuia. După aceea, se lăuda eunucilor că a smuls pana de păun de la pălăria profesorului.

— Pana se înălţa la vreo şaizeci de centimetri la ceafa profesorului, îşi amintea eunucul. Tinerei Sale Majestăţi îi plăcea punctul colorat de pe pană, pe care-l numea ochi. Îl amuza să vadă cum se mişca ori de câte ori profesorul clătina din cap. Punea aceeaşi întrebare în mod repetat doar ca profesorul să dea din cap.

— Aş vrea ca de astă dată să mă asigur că împăratul Guang-hsu nu repetă experienţa împăratului Tung Chih, am spus eu Curţii.

Profesorul Weng nu era un necunoscut pentru mine şi Nuharoo. Fusese profesorul nostru de istorie şi literatură în 1861, imediat după moartea soţului nostru, când noi am devenit regente. La vremea aceea, niciun bărbat nu avea voie să petreacă timp în preajma noastră, cu excepţia profesorului Weng. El fusese însărcinat cu o misiune de importanţă naţională: două tinere femei fără nicio educaţie formală conduceau China.

Profesorul Weng venise la recomandarea prinţului Kung. Pe atunci, învăţatul avea vreo patruzeci de ani şi o ţinută impunătoare. Ne-a vrăjit, pe mine şi pe Nuharoo, în câteva zile. Inteligenţa sa consta în abilitatea de a stimula gândirea, o experienţă plină de recompense

pentru mine. După optsprezece ani, profesorul Weng devenise un sfetnic important.

La momentul morţii lui Tung Chih, profesorul Weng conducea cea mai bună şcoală literară a Chinei, Academia Hanlin. Era, de asemenea, şeful comisiei de examinare din cadrul concursului pentru funcţionarii publici. Nu mai era un bărbat zvelt – pieptul său era gros cât un vas de baie. Avea părul alb şi barba sură, dar energia sa nu scăzuse defel. Glasu-i răsuna ca un clopot de templu. Avea un aer înflăcărat şi vorbea cu ardoare.

Ţinuta morală fără pată a profesorului Weng a fost un alt motiv al alegerii noastre. În timp ce majoritatea miniştrilor se luau la întrecere unii cu alţii pentru a fi cât mai elaboraţi în graţia cu care-şi exprimau admiraţia faţă de noi, profesorul Weng nu ne flata niciodată. Era brutal de sincer.

Din nefericire, dorinţa mea neostoită de a mă face plăcută de către oamenii pe care-i admir m-a făcut vulnerabilă şi uşor de manipulat. Relaţia mea cu profesorul Weng e un bun exemplu.

— Sunt profund onorat de această provocare, a spus profesorul Weng, înclinându-se spre mine şi Nuharoo. Şi înţeleg ce răspundere îmi revine.

— Tânăra Sa Majestate Guang-hsu e singurul rămas din spiţa dinastiei Ch’ing, l-a informat Nuharoo. Eu şi doamna Yehonala credem că, dacă dumneavoastră vă veţi ocupa de educaţia sa, putem să contăm pe prosperitatea viitoare a Chinei.

Din stejarii, nucii şi duzii uriaşi ningea cu frunze. Veveriţele alergau de colo-colo, ocupate să-şi facă provizii pentru iarnă. Anul acesta, zilele de toamnă au fost calde. Nucile care începuseră să cadă din copaci au acoperit curând solul. Eunucii trebuiau să măture curţile întruna, deoarece Nuharoo ţinea morţiş ca grădinile palatului să nu arate ca o pădure naturală, cu grămezi de frunze uscate. De teamă să nu fie lovită de nucile care cădeau, când mergea la plimbare lua întotdeauna cu ea o umbrelă.

Mie îmi plăceau la nebunie plimbările matinale şi adoram să lovesc cu picioarele frunzele căzute. Sunetul scos de nucile care picau din copaci îmi aducea aminte de zilele copilăriei mele petrecute la ţară. Îmi înălţa sufletul, făcându-l să iasă din umbra-i întunecată.

Profesorul Weng şi-a început o lecţie întrebându-l pe Guang-hsu dacă a citit *Istoria celor trei regate.* Fiul meu adoptiv i-a spus că e preferata sa. Atunci profesorul l-a întrebat dacă i-au plăcut eroii şi dacă le poate spune numele.

— Prim-ministrul celor trei regate a fost Chu-ko Liang, care a trăit acum o mie şase sute de ani! Guang-hsu era plin de entuziasm. A fost un comandant puternic, care avea darul magic de a anticipa

următoarea mişcare a inamicului!

Îmbrăcat în roba-i imprimată cu un model ce înfăţişă o iarbă înaltă, profesorul Weng şi-a fermecat elevul lăudându-i cunoştinţele.

— Totuşi, a spus profesorul întorcându-şi capul, previziunile sale nu aveau nimic magic, ci erau rezultatul unei munci asidue.

— Explică-mi, te rog!

Guang-hsu nu mai putea de nerăbdare.

— Majestatea Voastră, aţi citit vreodată o scrisoare redactată de Chu-ko Liang?

Guang-hsu a clătinat din cap.

— Aş vrea să vă arăt o scrisoare. Vreţi?

Profesorul s-a aplecat până ce chipul său se afla foarte aproape de cel al elevului.

— Aş fi încântat! a ţipat Guang-hsu de bucurie.

Titlul ei era „La plecare”. Era o scrisoare în care prim-ministrul din vechime îşi sfătuia împăratul. Chu-ko Liang, care era foarte bolnav, urma să-şi conducă armata împotriva invadatorilor din nord. Plecarea era ultima încercare de a-şi salva regatul care se prăbuşea.

Profesorul Weng începu să citească:

— „Tatăl dumneavoastră şi prietenul meu, împăratul Liu, a murit atingându-şi ţelul. Deşi cele trei regate au fost întemeiate, adevărul e că regatul nostru este cel mai slab. Majestatea Voastră trebuie să-şi dea seama că motivul pentru care aţi fost slujit cu credinţă este acela că miniştrii şi generalii au trăit pentru a răsplăti bunătatea şi încrederea tatălui dumneavoastră.” Cu alte cuvinte, Guang-hsu, este crucial să domneşti cu dreptate şi să ştii cine sunt prietenii tăi adevăraţi.

Guang-hsu asculta cu atenţie, în timp ce venerabilul profesor continua să recomande oamenii în care avea încredere – toate personajele pe care Guang-hsu le ştia bine din cartea pe care o citise.

Profesorul Weng i-a prezentat, cu măiestrie, situaţia antică făcând o paralelă cu prezentul. Plasându-l pe Guang-hsu în momentul istoric, i-a oferit o preţioasă perspectivă.

Ca şi pentru Guang-hsu, şi pentru mine era prima oară când îl înţelegeam cu adevărat pe clasicul din antichitate. Mi-am dat seama că elementele pe care profesorul Weng i le dădea ca exemplu fiului meu constituiau nucleul moralităţii chineze.

Profesorul Weng aproape că plângea când a recitat ultimul paragraf:

— „Răposatul împărat ştia că eu sunt o persoană grijulie şi de aceea mi-a încredinţat o responsabilitate atât de mare. Nu aş putea dormi noaptea, făcându-mi griji că e posibil să existe lucruri pe care aş fi putut să le duc la îndeplinire, dar nu le-am îndeplinit.” Profesorul Weng a lăsat cartea jos, şi-a înălţat bărbia şi a început să recite din

memorie: „Cer să fiu pedepsit cu moartea dacă nu izbutesc să învinge duşmanul din nord în această expediţie militară. Vă las cu cei mai inteligenţi şi destoinici ofiţeri ai dinastiei”. Profesorul îl privea pe Guang-hsu: Veniţi alături de mine acum, Majestatea Voastră! împreună, elevul şi profesorul au citit:

— „Nădăjduiesc că veţi avea voia de a-i folosi cum se cuvine. Cât despre mine, Majestatea Voastră, tatăl dumneavoastră mi-a acordat prietenia şi încrederea sa. A-mi dedica viaţa fiului său, până în ziua în care voi muri, va fi plăcerea şi fericirea mea.”

A început să mi se întâmple în somn. Auzeam cum îmi trosnea craniul în care se înghesuiau atâtea gânduri. Simţeam asta când mă îmbrăcam sau când mă aşezam la masă. Ca să exprim această senzaţie, spuneam că am „gânduri moarte” sau că „m-am săturat să am mereu aceleaşi gânduri”. Lucrul ăsta mă măcina. Doctorii spuneau că are legătură cu înaintarea în vârstă.

Când eram mai tânără, eram obişnuită cu gândurile mele negre. Veneau şi plecau ca nişte tovarăşi care-mi ţineau companie. Nu îmi era teamă de ele. Adesea, mă lăsam în voia lor, cufundându-mă ca într-un ocean în mintea mea, până la fund, pentru a explora teritoriul întunecat, de nepătruns. Nuharoo spunea că a avut şi ea aceeaşi experienţă şi aceleaşi senzaţii de scufundare. Atunci s-a îndreptat către budism, ca să se salveze de la cădere.

Eu îmi spuneam budistă şi chiar susţineam că îl pot vedea pe Buddha dincolo de statuia de lemn. Totuşi, adevărul-adevărat era că nu puteam. An-te-hai obişnuia să îmi dea următorul sfat:

— Nu costă foarte mult să oferiţi ca ofrandă mâncare şi animale la toate altarele din palat. Stăpână, venerarea mai multor zei va asigura noroc din belşug.

Nuharoo, însă, mi-a prezis:

— Lipsa de sinceritate va fi adevărata ta nenorocire… Doamnă Yehonala, mintea ta nu-şi va găsi niciodată liniştea!

Nu m-am îndoit că avea dreptate, aşa că am încercat să mă ajut singură. Şi totuşi, adesea, nu vocea lui Buddha era cea pe care o auzeam, ci a lui An-te-hai:

— E vorba despre ciclul ascuns al vieţii, stăpână. Moartea şi viaţa. Sunteţi vie dacă sunteţi conştientă de ceea ce vi se întâmplă. Dar dacă simţiţi că aţi renunţat, atunci acela e începutul sfârşitului.

Întotdeauna mi-a fost teamă de moartea spirituală, aşa că am căutat un sens în viaţa de zi cu zi. Tung Chih, Yung Lu şi An-te-hai au fost elementele mele. Existenţa mea a fost o luptă deznădăjduită. De-a lungul acestui drum, am ajuns să ating echilibrul şi armonia, deşi nu mi-am pus niciodată întrebarea cum le-am obţinut sau dacă nu cumva mă păcălesc singură.

N-am mai deschis o uşă cu mâna mea de când am devenit împărătească. Într-un vis, însă, deschideam o uşă. M-a surprins privelişte a: curtea mea era toată acoperită cu flori roşii şi roz. Căzuse o ploaie abundentă. Florile erau culcate la pământ, dar păreau încă pline de vitalitate. Corolele lor ude beau apă din băltoace. Una câte una, florile începeau să se ridice, precum oficialii de la Curte. Parfumul lor era puternic, un amestec de gardenie şi legume putrede.

Li Lien-ying a adus un interpret de vise, care m-a întrebat ce altceva am mai văzut în vis. I-am spus că ferestre.

— Ce se zărea prin ele?

— Femei cu feţele roşii şi roz. Stăteau ciorchine la ferestre, înghesuindu-se, ca un mănunchi de maci otrăvitori care se bat pentru lumina soarelui. Fiecare dintre ele avea gâtul neobişnuit de lung şi de subţire.

Mâna interpretului se mişca repede prin aer, de parcă ar fi luat notiţe într-un carneţel invizibil.

— A cui era fereastra?

Interpretul şi-a închis ochii.

— Nu-mi aduc aminte.

— Mai am puţin şi îi dau de capăt. Sunt gata să dezleg înţelesul visului dumneavoastră, dar trebuie să-mi furnizaţi ultimul detaliu. Daţi-mi voie să vă mai întreb o dată: a cui era fereastra?

— Cred că era fereastra soţului meu.

— Unde e situată?

— În Sala Hranei Spirituale.

— Asta era! Şi apoi aţi chemat un culegător de fructe.

Uimită, i-am spus că are dreptate.

— Şi cu el aţi cules măciuliile de mac, una câte una.

— Da.

— Şi apoi le-aţi adunat într-un coş, le-aţi măcinat şi aţi făcut supă.

Am recunoscut că totul s-a întâmplat exact aşa cum a descris el.

— Problema e supa. Nu ar fi trebuit să o beţi.

— Dar nu a fost decât un vis.

— El ilustrează adevărul.

— Ce adevăr?

Omul a făcut o pauză, iar Li Lien-ying i-a pus repede în mână nişte *tael*-i. Interpretul a început să vorbească din nou, întrebându-mă dacă poate să spună fără teamă ce ştie. Li Lien-ying l-a asigurat că da. Omul a inspirat adânc şi a zis:

— Doamnă, aţi fost otrăvită de propria boală.

L-am întrebat ce fel de boală. El nu s-a grăbit să răspundă, dar a spus că boala conţine elemente de gelozie, resentimente şi dorinţe secrete de intimitate. I-am cerut să se oprească.

— Ce sfat dai? l-a întrebat Li Lien-ying, apucându-l pe interpret de

mânecă.

Acesta a răspuns că nu cunoaşte niciun leac eficient.

— Vom încerca orice, s-a rugat Li Lien-ying.

— Aşteptaţi până se face toamnă de-a binelea. Lăsaţi uşa Majestăţii Sale deschisă de seara până în zori, cu scopul de a invita înăuntru greierii. Ei vor prelua asupra lor toată suferinţa în locul Majestăţii Sale – vor cânta până vor muri.

— Câţi greieri ar trebui să invit? a întrebat Li Lien-ying.

— Cât de mulţi poţi. Există un vicleşug ca să-i ademeneşti. Trebuie să pui în cameră iarbă proaspătă şi teci de soia. De asemenea, să pui câte o cărămidă udă în fiecare colţ. Greierii vor veni să mănânce şi apoi îşi vor căuta un partener ca să se împerecheze. Vor cânta toată noaptea. Să consideraţi că leacul a avut succes dacă dimineaţa găsiţi greieri morţi sub pat.

Până să mă obişnuiesc eu cu cântecul greierilor şi cu faptul că la trezire îi găseam morţi în pantofi, visele mele au început să se schimbe. Au devenit mai puţin înspăimântătoare, fiind legate mai mult de faptul că eram obosită şi de încercarea de a scăpa.

Puteam să mă bucur din nou de frumuseţea schimbării anotimpurilor. Plimbările pe aleile din grădină nu au fost niciodată mai pline de semnificaţie pentru mine. Mă uitam cum se leagănă în vânt o plantă atacată de viermi şi mă minunam de felul în care supravieţuieşte. Mă simţeam plină de energie şi trăiam extazul la simpla vedere a insectelor care se adapă cu nectarul din inima florilor. Am realizat că respiram liber şi simţeam în jurul meu spiritele lui Tung Chih şi An-te-hai.

Încă îmi era foarte, foarte dor de Yung Lu, dar am avut tăria de a îndura totul.

17

Stăteam în faţa oglinzii de la trei dimineaţa. Mi-am deschis ochii şi am observat că placa lată care îmi ţinea părul îmi făcea capul să semene cu o ciupercă uriaşă.

— Vă place, stăpână? m-a întrebat Li Lien-ying.

— E bine. Hai să terminăm cât de repede se poate.

M-am ridicat, pentru ca Li să îmi poată pune roba de Curte, care avea multe falduri.

Nici nu mai acordam atenţie felului în care arătam. Mintea mea era ocupată cu Rusia la nord, cu India britanică la vest, cu Indochina franceză la sud şi cu Japonia la est.

Mai multe ţări şi teritorii – cuprinzând Coreea, insulele Ryukyu, Annam şi Burma – care pe timpul domniei lui Tung Chih trimiteau la noi reprezentanţi şi tribut au început să le trimită tot mai rar, pentru ca în curând să înceteze complet. Faptul că ţara noastră nu era capabilă să-şi revendice privilegiile dovedea faptul că poziţia noastră slăbea. Cu flecare renunţare, apărarea noastră de la graniţe se şubrezea tot mai mult.

Aş fi vrut acum ca profesorul Weng să lase baltă etalările sale de sinceritate şi să treacă la pregătirea lui Guang-hsu în ale guvernării. Lipsindu-ne flexibilitatea şi priceperea, eu şi Nuharoo nu eram în stare să adoptăm o linie de conduită atunci când problemele ameninţau să ne copleşească. Nimeni nu părea să înţeleagă că ţara noastră se ducea de râpă de secole. China a fost precum corpul unei persoane bolnave, aflate pe moarte, doar că acum putreziciunea trupului a devenit vizibilă.

Ca un tigru hămesit de foame, Japonia se ascundea, aşteptând momentul să atace. În trecut, i-am subestimat gradul de înfometare. Din timpuri străvechi, am fost prea amabili cu vecinul nostru mic şi sărac în resurse. De-aş fi ştiut că Japonia împăratului Meiji îşi va asmuţi poporul să ne atace şi să ne jefuiască, aş fi încurajat Curtea să se concentreze numai asupra problemelor apărării.

În urmă cu zece ani, în 1868, în timp ce eu îmi canalizam energia în direcţia înfiinţării de şcoli primare la ţară, împăratul Japoniei punea în mişcare o reformă la scară mare, care a transformat sistemul feudal într-o puternică societate capitalistă modernă. China habar n-avea ce înseamnă asta, până când Japonia nu a început să facă presiuni ca să se extindă precum o brăţară de la insulele ei principale din nord către Formosa, în sud. Formosa, pe care mandarinii o numesc Taiwan, a fost de secole un stat insular care a plătit tribut chinezilor. În 1871, când nişte marinari din insulele Ryukyu au fost omorâţi acolo, cel mai probabil de bandiţi din partea locului, japonezii au profitat de incident ca pretext pentru a interveni.

Birocraţia imperială şi naivitatea noastră ne-au făcut să cădem victimă conspiraţiei Japoniei. La început, am încercat să clarificăm faptul că noi nu aveam nicio vină. Oficiul nostru pentru afaceri externe a oferit un răspuns cât se poate de iresponsabil la pretenţiile Japoniei privind despăgubirile: „Nu putem fi răspunzători pentru acţiunile sălbaticilor care se află în afara hotarelor civilizaţiei”. Acesta a fost interpretat de japonezi ca o invitaţie de a pune mâna pe statul insular.

Fără avertisment, armata japoneză a invadat Taiwanul, cerând răzbunare în numele locuitorilor din insulele Ryukyu.

Era prea târziu când guvernatorul nostru provincial şi-a dat seama nu numai că-i lăsase pe japonezi să ne înlocuiască în Ryukyu, dar că renunţase la autoritatea noastră asupra unui teritoriu de peste patru sute de kilometri lungime, în Taiwan, insulă de o importanţă vitală.

După zile întregi de discuţii şi amânări, Curtea a ajuns la concluzia că ţara noastră nu poate înfrunta noua putere militară a Japoniei. Am sfârşit prin a plăti cinci sute de mii de *tael*-i Japoniei ca despăgubiri, doar pentru a avea parte de şi mai multe necazuri şase ani mai târziu, când Japonia „a acceptat predarea” oficială a insulelor Ryukyu.

Şi britanicii erau hotărâţi să tragă toate foloasele de pe urma oricărui incident. În 1875, un interpret britanic, A.R. Margary, a fost ucis în provincia noastră din sud-vest, Yunnan. Margary însoţea o expediţie de recunoaştere pentru rutele comerciale de la Burma până în munţii din Yunnan, Kweichow şi Szechuan, provincii bogate în minerale şi minereuri. Străinii nu au acordat atenţie semnelor care avertizau asupra pericolului exercitat de rebelii musulmani. Interpretul lor a fost prins într-o ambuscadă şi omorât fie de bandiţi, fie de rebeli.

Trimisul britanic, Sir Thomas Wade, a forţat China să semneze un nou tratat, la a cărui negociere l-am trimis pe Li Hung-chang, pe atunci viceregele provinciei Chihli. S-a semnat Convenţia de la Chefoo, prin care alte câteva porturi erau deschise comerţului cu statele occidentale, inclusiv oraşul meu natal, Wuhu, de pe fluviul Yangtze.

În vârstă de cincizeci şi cinci de ani, cu părul împletit frumos la spate, Li Hung-chang a venit să ceară iertare. Era îmbrăcat cu roba sa neagră de Curte, brodată cu simboluri maro şi roşii ale curajului şi norocului. Deşi Li era slăbuţ, ţinuta lui era dreaptă, iar expresia îi era solemnă. Avea pielea deschisă la culoare a celor din sud, iar ochii săi mici, cu o singură pleoapă, străluceau de inteligenţă. Nasul părea lung pe faţa cu trăsături bine conturate, iar buzele îi erau ascunse de o barbă îngrijită.

— Britanicii încearcă să trimită o altă expediţie prin Burma venind din India, pentru a trasa graniţa dintre Burma şi China, mi-a raportat el în genunchi.

— Vrei să spui, prin asta, că Burma a fost anexată de Marea Britanie?

— Întocmai, Majestatea Voastră.

Am crezut că, dacă am devotamentul viceregelui, voi obţine stabilitatea Chinei. Împotriva sfatului Curţii, l-am lăsat în continuare pe Li Hung-chang în rangul de cel mai important funcţionar provincial din China. Li avea să deţină acelaşi post în Chihli vreme de douăzeci şi trei de ani.

Am ignorat cu bună ştiinţă faptul că Li ar fi trebuit de mult timp să treacă, prin rotaţie, în altă parte a imperiului. Intenţia mea era să-i permit să-şi mărească averea, relaţiile şi puterea. Eu mă aflam în spatele reorganizării şi modernizării de care se ocupa Li în ceea ce privea forţele militare din nord, cunoscută sub numele de „Noua Armată”, pe care cei ce se credeau spirituali o numeau armata de familie a lui Li. Eram pe deplin conştientă că, de fapt, comandanţii i se subordonau direct lui Li Hung-chang, şi nu tronului.

Încrederea mea în Li Hung-chang se baza pe faptul că-l percepeam drept un bărbat cu valori confucianiste. El avea încredere în mine, deoarece îi dovedisem că nu-i luam niciodată loialitatea ca pe ceva de la sine înţeles. După părerea mea, singurul lucru pe care tronul îl putea oferi era să întoarcă încrederea şi loialitatea. Consideram că un rebel ar fi mai puţin înclinat să înceapă o răscoală dacă i s-ar da să conducă o provincie. Nu numai că i-am dat mână liberă lui Li, dar l-am făcut să dorească să mă slujească.

A fost o afacere bună pentru amândoi. Profiturile lui Li reprezentau una dintre sursele importante de percepere a impozitului pe venit. Până în 1875, guvernul nostru devenise complet dependent de Li Hung-chang. De exemplu, în timp ce soldaţii lui Li supravegheau încărcarea sării pe vapoare la Pekin, ceea ce îi permitea lui Li să controleze monopolul sării, eu primeam bani de la el pentru a menţine China pe linia de plutire.

Li Hung-chang nu a cerut niciodată tronului fonduri pentru a-şi finanţa armata. Asta nu însemna că îşi plătea soldaţii din buzunarul propriu. Ca un om de afaceri deştept, folosea tezaurul provincial. Eram sigură că cheltuia o avere mituind prinţii manciurieni, care altfel i-ar fi stat în cale. De asemenea, Li asigura atât de multe locuri de muncă naţiunii, încât, dacă ar fi fost ca el să cadă, întreaga economie l-ar fi urmat curând. Convins că ţara noastră trebuie să facă progrese pe scară largă, Li a construit fabrici de armament, şantiere navale, cărbunării şi căi ferate. Cu aprobarea şi sprijinul meu, a fondat şi primul serviciu poştal şi telegrafic din China, primele şcoli tehnice şi primele şcoli pentru interpreţi şi traducători.

Nu am putut să fac nimic pentru a susţine propunerea lui Li de a

înfiinţa prima forţă militară navală a Chinei, deoarece majoritatea membrilor Curţii au refuzat să accepte graba lui. „Mult prea costisitor”, a fost scuza oficială. Li Hung-chang a fost acuzat că sperie naţiunea pentru a obţine de la guvern finanţarea armatei sale personale.

Plângerile de la conservatori, în special de la Coifurile de Fier manciuriene, se ţineau lanţ. Nimic din ceea ce făcea Li Hung-chang nu-i putea mulţumi. Bombăneau că le ia partea lor din profit şi ameninţau cu răzbunarea. De nu şi-ar fi făcut afacerile în cea mai mare taină şi de n-ar fi avut oameni loiali infiltraţi peste tot, ar fi putut fi cu uşurinţă asasinat. A fost, totuşi, şantajat pentru luare de mită de pe urma contractelor comerciale şi de la comercianţii străini. Conservatorii m-au prevenit că era doar o chestiune de timp până când Li va pune la cale o lovitură de stat şi va urca el însuşi pe tron.

Li Hung-chang a avut propria strategie de a lupta cu Curtea. Trăia în afara Pekinului şi venea în capitală doar când căuta să obţină permisiunea de a-şi extinde afacerile. Când şi-a dat seama că are nevoie de o voce politică la Curte, el a pus bazele unui parteneriat cu prietenii săi cei mai influenţi, manciurieni şi chinezi deopotrivă. În afară de prinţul Kung, Li avea prieteni guvernatori în provincii-cheie. Cel mai important parteneriat a fost cel cu guvernatorul din Canton, Chang Chih-tung, care a construit cea mai mare şi modernă uzină metalurgică din China. Li făcuse un târg cu guvernatorul din Canton: în loc să comande material pentru căile sale ferate de la companiile străine, îl lua din Canton. Cei doi au fost porecliţi „Li cel din nord şi Chang cel din sud”.

I-am primit pe amândoi în audienţe private. Ambii meritau această onoare, dar în acelaşi timp îmi dădeam seama şi cât de important era să rămân implicată, să fiu la curent cu tot ce făceau ei. Avuseseră loc destule incidente despre care eu nu aflasem decât prea târziu.

Fiecare guvernator era conştient că aprobarea mea avea greutate la Curte, de aceea câştigarea mea de partea lor a devenit o parte importantă a politicii de la Curte. Ca rezultat, oamenii doreau să mă impresioneze, ceea ce a condus la numeroase linguşeli şi laude false. Deşi minciunile sfruntate nu-mi puteau înşela bunul-simţ de ţărancă, uneori nu puteam evita să nu mă las păcălită.

Am ţinut ca Guang-hsu să fie de faţă la audienţele private cu Li Hung-chang şi Chang Chih-tung. Fiul meu a aflat că eu am fost aceea care l-a ales pe Chang să fie guvernator în Canton, după ce, tânăr fiind, a câştigat locul întâi la examenul naţional pentru funcţionarii publici.

Guang-hsu l-a întrebat pe Chang:

— Şi tu învăţai tot atât de mult ca mine?

Guvernatorul şi-a dres glasul şi s-a uitat la mine după ajutor.

— Dacă chiar vrei să ştii adevărul, Guang-hsu, i-am spus eu zâmbind, el a trebuit să concureze cu milioane de studenţi ca să câştige, pe când tu…

— În vreme ce eu am câştigat fără să transpir, înţelese Guang-hsu. Eu pot să-i spun profesorului meu ce notă vreau şi el mi-o dă.

— Ei, Majestatea Voastră merită acest privilegiu, se înclină guvernatorul.

Nu m-am putut împiedica să nu-i răspund fiului meu:

— Ştii doar că notele tale bune nu sunt reale.

— Nu e chiar aşa, mamă. Eu transpir altfel. Alţi copii îşi permit să se joace, căci ei nu trebuie să poarte răspunderea unei ţări.

— Întocmai, Majestatea Voastră.

Ambii guvernatori au dat aprobator din cap şi au zâmbit politicos.

Înainte chiar de a împlini nouă ani, Guang-hsu demonstrase un admirabil devotament pentru rolul de împărat, până într-acolo încât cerea să i se dea mai puţină apă de băut dimineaţa, astfel încât să nu fie nevoit să meargă la toaletă în timpul audienţei. Nu voia să piardă nimic.

Educaţia sa includea studiul civilizaţiei occidentale. Pentru prima oară în istoria palatului, au fost angajaţi doi profesori care aveau doar douăzeci şi ceva de ani. Veneau de la şcoala de limbi străine din Pekin şi se aflau aici să-l ajute pe împărat să înveţe engleza.

Îmi plăcea să-l ascult pe Guang-hsu repetându-şi lecţiile. Tinerii profesori încercau să păstreze o figură serioasă când el pronunţa greşit, însă atitudinea jucăuşă părea a fi cea mai bună metodă de încurajare. Îmi aminteam cum profesorii lui Tung Chih îndepărtaseră toată distracţia din procesul de învăţare, disciplinându-l prea mult. Când prinţul Kung a vrut să-i facă lui Tung Chih cunoştinţă cu cultura vestică, un profesor important şi-a dat demisia în semn de protest, iar un altul a ameninţat cu sinuciderea.

Visul meu pentru Tung Chih se realiza prin Guang-hsu. Profesorul Weng îi prezenta o imagine a universului, iar Li Hung-chang şi Chang Chih-tung îi ofereau cunoştinţele lor despre lume, dobândite prin propria experienţă.

Li Hung-chang îi trimitea lui Guang-hsu şi cărţi occidentale, în traducere, cărora le adăuga savoare, spunându-i tânărului împărat istorii despre felul cum trata el cu negustorii, diplomaţii şi misionarii străini din Canton.

Nu eram de acord cu accentul pus de profesorul Weng pe literatura chineză clasică. Clasicii stăruie prea mult asupra aspectelor ficţionale şi fataliste.

— Guang-hsu trebuie să înveţe cum e cu adevărat poporul său, insistam eu.

Mă simţeam atât de binecuvântată de progresele înregistrate de Guang-hsu, că invitam cultivatori de bujori şi crizanteme să vină la palat să cerceteze solul din grădina mea. De-abia aşteptam vremea când aveam să-mi petrec zilele fără să mă gândesc la nimic altceva decât la cum se cresc florile.

Când Guang-hsu îşi exprimă în mod repetat dorinţa de a-şi dedica viaţa lui Nuharoo şi mie, nu m-am simţit prea bine. Nuharoo credea că nu are nicio legătură cu trauma sa timpurie.

— Profesorii săi l-au învăţat pietatea, asta-i tot, zicea ea.

Instinctul îmi spunea însă că sora mea a frânt ceva în copilul ăsta, ceva ce încă nu am descoperit. Bănuiam şi propriul meu rol în această problemă. Cât de mult a fost afectat Guang-hsu atunci când a fost smuls din sânul familiei? Oricât de groaznică era, aceea era totuşi familia sa, cuibul lui. Palatul îi oferea o existenţă plină de sens, dar cu preţul unei imense presiuni. Niciodată nu am încetat să-mi pun întrebări. Oare dacă ar fi fost lăsat singur, ar fi căzut Guang-hsu într-o delăsare fără griji, ca restul manciurienilor de viţă imperială? Ce drept aveam eu să hotărăsc cursul vieţii băiatului?

În jurul vârstei de patruzeci şi cinci de ani, am devenit nesigură de viaţa pe care mi-o alesesem. Atunci când am intrat prima oară în Oraşul Interzis, nu m-am îndoit deloc de aspiraţia mea de a trăi aici. Acum, însă, îmi părea şi mai rău de ceea ce pierdusem şi de ceea ce-mi fusese luat – libertatea de a hoinări, dreptul de a iubi şi, mai presus de toate, dreptul de a fi eu însămi.

Nu aveam să uit niciodată sărbătorirea Anului Nou Chinezesc la Wuhu. Mă bucuram de strângerea recoltei, de orezul proaspăt, de boabele de soia sărate şi prăjite, de legumele culese. Toate fetele se adunau laolaltă, aduceau bunătăţi şi urmăreau reprezentaţiile de operă. Îmi era dor de vizitele pe la rude şi prieteni. Deşi aveam parte de tot luxul şi îndatoririle mele îmi aduceau adesea satisfacţii, gloria imperială însemna, de asemenea, singurătate şi teama permanentă de revolte şi asasinat.

Moartea lui Tung Chih mi-a schimbat perspectiva asupra vieţii. Nu-mi era dor de el ca împărat, ci de vremea când îi ţineam picioruşele în palmă, de ziua când s-a născut, de ziua când a zâmbit pentru prima oară cu guriţa lui ştirbă. Mi-era dor să-l duc în grădină şi să-l privesc cum aleargă în voie. Cel mai mult îi plăcea să facă bice de jucărie din ramuri de salcie. Nimic în legătură cu a fi împărat, ci cu a fi împreună unul cu celălalt.

Moartea lui Tung Chih mi-a răpit fericirea şi eram hotărâtă să împiedic ca Guang-hsu să păţească la fel. Am evitat tot ce putea provoca regret sau remuşcare, sau cel puţin aşa am crezut. Nu eram sigură că scăpăm de ele.

Voiam să-l văd pe Guang-hsu devenind împărat aşa cum dorea el, nu cum doream eu. Voiam să-l văd devenind bărbat înainte de a deveni conducător. Ştiam că învăţăturile chineze nu vor ajuta prea mult la asta, dar speram că poate studiul civilizaţiei occidentale îi va oferi această şansă.

Participarea mea la audienţe şi preocuparea lui Nuharoo pentru ceremoniile religioase îl lăsau adesea pe Guang-hsu la mila eunucilor, după orele de şcoală. Abia mai târziu aveam să aflu că mai mulţi dintre slujitorii lui Guang-hsu fuseseră deosebit de răutăcioşi. Mă aşteptam ca moartea lui An-te-hai să agite spiritele printre eunuci, provocând nesiguranţă şi chiar mânie, dar nu m-am aşteptat deloc la această formă de răzbunare.

Pe la spatele meu, eunucii îl înfăşurau pe Guang-hsu, care avea nouă ani, în pături groase şi-l rostogoleau apoi prin zăpadă. Pătura îl făcea să transpire abundent, dar membrele sale neacoperite erau expuse frigului. Când tusea lui cronică mi-a stârnit bănuielile, eunucii au ascuns totul, până când am făcut cercetări şi am aflat adevărul.

Sănătatea sa a rămas delicată, iar eunucii au continuat să-l chinuie în contul morţii lui An-te-hai. Nu toţi eunucii intenţionau să-l necăjească pe Guang-hsu, însă superstiţiile şi tradiţiile lor învechite afectau modul în care se îngrijeau de el. De exemplu, credeau sincer că înfometarea şi deshidratarea sunt metode acceptabile de tratament medical.

Nu puteam însă să-i iert pe cei care nu-i puneau la dispoziţie o cameră de toaletă şi care apoi râdeau şi-l umileau când făcea pe el. Pe astfel de oameni haini i-am pedepsit aspru.

Din nefericire, cele mai grave fapte erau comise ca şi cum nu erau cu nimic ieşite din comun, iar apoi eu eram aceea care era considerată abuzivă şi crudă.

Nu m-am putut ierta nici măcar după ce eunucii au fost pedepsiţi. Suferinţa lui Guang-hsu mă îndurera şi am început să mă îndoiesc de hotărârea mea de a-l numi împărat. Ironia făcea că prinţii manciurieni îşi doreau ca soarta să-i pună pe fiii lor în locul lui Guang-hsu.

Critici, istorici şi învăţaţi de mai târziu au susţinut că Guang-hsu a dus o viaţă normală până când eu, mătuşa lui, i-am distrus-o. Viaţa lui în Oraşul Interzis a fost descrisă ca fiind „plină de privaţiuni”. S-a spus că era „în permanenţă torturat de diabolica ucigaşă” şi că a trăit „practic ca un prizonier până la moartea sa”.

Deşi e adevărat că nu l-am adoptat pe Guang-hsu din dragoste, am ajuns să-l iubesc. Nu pot să explic cum de s-a întâmplat şi nici nu simt nevoia să fac asta. Mi-am găsit salvarea în acest băieţel. Oricine a fost mamă şi a avut nenorocul de a pierde un copil va înţelege ce s-a

întâmplat între Guang-hsu şi mine.

Îmi amintesc că era prea mic ca să-mi ghicească intenţiile pe vremea când, prin puterea exemplului personal, îl învăţam că a conduce o ţară imensă ca a noastră presupune un act de armonizare, de menţinere a echilibrului. I-am dat de înţeles că a se încrede în miniştrii săi nu va fi suficient pentru a-şi asigura poziţia de unic conducător al Chinei. Oameni ca Li Hung-chang şi Chang Chih-tung erau cei care puteau să-i facă „barca” să plutească sau să se scufunde. L-am lăsat să urmărească felul în care îi întărâtam pe cei doi unul împotriva celuilalt, în timp ce transformam Curtea într-o reală scenă de reprezentaţii.

În timpul unei audienţe din octombrie, Li Hung-chang s-a lăsat dus de val şi a înaintat propunerea de a desfiinţa vechiul sistem şcolar chinez şi de a-l înlocui cu un model occidental. Pe post de contragreutate la entuziasmul său, l-am folosit pe Chang Chih-tung. Ca produs al sistemului chinez tradiţional, Chang a ţinut o prelegere despre importanţa „educării sufletului înainte de educarea trupului”.

La această audienţă, aşa cum îi prezisesem lui Guang-hsu, Li s-a simţit brusc atacat.

— E felul meu de a-l face să-şi reconsidere abordarea, i-am explicat mai târziu lui Guang-hsu. Faptul că l-am chemat pe Chang a servit la a-i aduce aminte lui Li Hung-chang că nu e singurul om pe care tronul se poate bizui.

Astfel de tactici de manipulare nu erau ceva ce-mi doream să-l învăţ pe fiul meu, dar ele erau necesare pentru supravieţuirea lui ca împărat. Guang-hsu moştenise de la Tung Chih un imperiu vulnerabil, şi am considerat ca fiind de datoria mea să-l pregătesc pentru ce era mai rău. Cum spune proverbul, „răul care te poate lovi e răul pe care nu-l ştii”. Iar răul ar fi fost cu atât mai mare în situaţia în care copilul ar fi fost trădat de către părintele sau tutorele său – o lecţie pe care am învăţat-o din moartea lui Tung Chih.

18

Temperatura a scăzut brusc şi apa din vasul uriaş din faţa sălii de audienţe se acoperise cu o pojghiţă de gheaţă. Înăuntru, în cele patru colţuri ale încăperii, sobele în care ardeau lemne îşi aruncau strălucirea vâlvătăilor roşii. Eu şi Nuharoo ne bucuram că am pus să fie reparate ferestrele. Găurile au fost astupate, pentru a împiedica să intre şuieratul vântului dinspre nord-vest. Eunucii au schimbat şi draperiile, cele din mătase fiind înlocuite cu unele din catifea groasă.

De îndată ce Guang-hsu a fost în stare, am vorbit cu profesorul Weng şi am transformat audienţele în sala lui de clasă. Nu era uşor pentru fiul meu, iar profesorul îl ajuta să înţeleagă ceea ce vedea şi auzea. Adesea, însă, chestiunile erau prea complicate pentru ca un copil să le poată pricepe. Pentru ca treaba asta să meargă, îmi făceam timp să-l pregătesc pe Guang-hsu pentru discuţiile care urmau să aibă loc.

— Era treaba Rusiei să protejeze Sinkiang-ul? a întrebat Guang-hsu în legătură cu situaţia din 1871, când forţele ţariste au pătruns în sălbăticia din vest a Sinkiang-ului, într-o regiune numită Ili, după râul care o traversează.

— Rusia a mers acolo în numele Curţii noastre, pentru a împiedica Ili să devină un stat musulman independent, i-am răspuns. Totuşi, nu noi i-am invitat pe ruşi.

— Vrei să spui că ruşii s-au invitat singuri?

— Da.

Guang-hsu încerca să înţeleagă:

— Dar… răscoalele musulmanilor nu au fost înăbuşite? A arătat spre hartă, degetul lui indicând locul la care se referea. De ce mai sunt ruşii acolo? De ce nu s-au întors de unde au venit?

— Nu ştim, i-am zis.

— Yung Lu se află la Sinkiang, nu? a insistat copilul.

Am aprobat din cap.

— A făcut ceva ca să-i alunge pe ruşi?

— Da, i-a rugat pe caritabilii noştri vecini ruşi să dea Ili înapoi.

— Şi?

— Au refuzat.

— De ce?

I-am spus lui Guang-hsu că mi-aş dori să-i pot explica. Spre deosebire de Tung Chih, măcar Guang-hsu înţelegea că ţara noastră nu deţinea o poziţie puternică la masa tratativelor. Guang-hsu încerca din răsputeri să înţeleagă deciziile pe care trebuia să le ia, dar deseori acest lucru era imposibil. Copilul nu putea să priceapă de ce trebuie China să poarte negocieri diplomatice îndelungate şi obositoare cu Rusia, doar pentru ca la finalul lor să trebuiască să cedeze. Nu

pricepea deloc de ce un tratat în numele său, pe care tocmai îl semnase, în februarie 1881, impunea plata sumei de nouă milioane de ruble către Rusia, pentru teritorii care erau ale Chinei.

Începeam să văd cum audienţele îl afectează pe Guang-hsu. Se afla într-o stare permanentă de tensiune şi suferea îngrozitor. Când afla veşti proaste, puteam să-i simt neliniştea şi să văd teama întipărită pe chipul său. Sunt vinovată că m-am alăturat miniştrilor care bombăneau nerăbdători, întrebându-se când va creşte Guang-hsu, ca să facă faţă.

În curând, pentru Guang-hsu toate astea au devenit mai mult decât o simplă învăţare din experienţă. Sub imperiul şocurilor zilnice, starea de spirit şi sănătatea i-au fost grav afectate. Şi totuşi, nu aveam de ales: ori îl cocoloşeam, ori îl lăsam să trăiască adevărul. Oricum aş fi dat-o, era o cruzime. Când l-am convocat pe ministrul agriculturii, ca să ne ofere previziunile cu privire la recoltele viitoare, Guang-hsu a cedat. S-a simţit el însuşi responsabil când ministrul a anunţat că recoltele vor fi foarte slabe, din cauza inundaţiilor şi secetei.

Adolescent de-acum, Guang-hsu demonstra hotărâre şi autodisciplină. Eram uşurată să văd că nu arată nicio dorinţă de a se distra cu eunucii şi că nu îl interesează câtuşi de puţin să se furişeze din palat pentru a-şi face de cap. Părea să prefere solitudinea. Mânca singur şi nu se simţea în largul său în prezenţa altora. Când lua masa cu mine şi Nuharoo, era tăcut şi mânca orice i se punea în farfurie. Tristeţea mea cu privire la pierderea lui Tung Chih îl afecta atât de adânc, încât avea grijă să se asigure că purtarea lui îmi era pe plac.

Îmi doresc să fi fost capabilă să fac diferenţa între seriozitatea sa în studiu şi melancolia lui care depăşea limitele normalului. Chiar dacă experienţa îmi spunea că audienţele zilnice pot fi o povară imensă, nu mi-am dat seama că pentru un copil ar putea fi de-a dreptul otravă.

Dornică să-l văd ajuns la maturitate, am negat faptul că era posibil să-i răpesc copilăria. Aparenţa plăcută a lui Guang-hsu m-a păcălit şi abia mai târziu mi-a mărturisit că se temea ca nu cumva să nu se ridice la înălţimea aşteptărilor mele.

Nu i-am spus lui Guang-hsu că a pierde e pur şi simplu un mod de a învăţa să câştigi. Mi-a fost teamă să nu repet greşelile pe care le făcusem cu Tung Chih. Răsfăţul şi cocoloşelile erau, în parte, răspunzătoare de moartea fiului meu. Tung Chih se revoltase deoarece ştia că nu trebuia să-şi facă griji că mi-ar pierde dragostea.

Guang-hsu respecta cu stricteţe protocolul şi eticheta, iar profesorul Weng a luat toate măsurile pentru a împiedica posibilitatea ca el să abuzeze de privilegiile sale. Astfel, Guang-hsu a fost transformat într-un prizonier la palat. Abia mai târziu am aflat că de fiecare dată când miniştrii veneau la copil cu problemele lor, el le

considera ca fiind ale sale. Începuse să-i fie ruşine de sine însuşi din cauza neputinţei sale de a rezolva problemele imperiului.

În jurul anului 1881, sănătatea mea s-a deteriorat. Ajunsesem la menopauză şi aveam din nou probleme cu somnul. Nu-mi luam în seamă oboseala şi bufeurile neaşteptate, sperând că vor trece de la sine. La vremea când ţara sărbătorea cea de-a patruzeci şi şasea aniversare a zilei mele de naştere, în noiembrie, eu eram grav bolnavă. Îmi lua din ce în ce mai mult timp să mă trezesc şi să mă îmbrac şi trebuia să beau ceai de ginseng ca să am destulă putere. Cu toate astea, am continuat să particip la audienţe şi să supraveghez studiul lui Guang-hsu. L-am încurajat pe profesorul Weng să-i prezinte împăratului oameni din afara capitalei.

Guang-hsu acorda audienţe private guvernatorilor din douăzeci şi trei de provincii. Erau recunoscători pentru această onoare, mai ales guvernatorii în vârstă, numiţi de soţul meu, împăratul Hsien Feng. Am participat la fiecare dintre aceste audienţe şi m-am bucurat să-i întâlnesc pe vechii mei prieteni. Adesea, era nevoie să facem câte o mică pauză pentru a ne şterge lacrimile.

Pe la începutul iernii, eram deja complet epuizată. Aveam dureri puternice în piept şi o diaree groaznică. Într-o dimineaţă, am leşinat în timpul audienţei.

A doua zi în zori, îmbrăcată în roba-i galbenă de Curte, m-a vizitat Nuharoo. Am văzut că avea părul înfăşurat pe o placă neagră în forma literei V, împodobit din belşug cu bijuterii şi ornamente. I-am făcut un compliment pentru coafură şi am întrebat-o dacă ar vrea să conducă ea audienţele. Nuharoo a acceptat, însă apoi a simţit nevoia să adauge:

— Dar să nu te aştepţi să fiu o sclavă.

Nu mai avusesem de ani de zile răgazul de a mă trezi când afară strălucea deja lumina zilei. Pe măsură ce iarna înainta spre primăvară, energia îmi revenea încetul cu încetul. Îmi petreceam zilele la soare, lucrând în grădină. Mă gândeam la Yung Lu şi la ce o mai fi făcând în îndepărtatul stat musulman. I-am scris, dar nu am primit niciun răspuns.

Guang-hsu trecea pe la mine după audienţe şi-mi aducea cina. Crescuse, se înălţase, şi era dulce şi tandru. Îmi punea cu gingăşie o bucată de pui prăjit în farfurie şi mă întreba dacă-mi plac cameliile care înfloresc.

Am vrut să ştiu dacă se gândeşte vreodată cam cum e viaţa în afara Oraşului Interzis şi, de asemenea, dacă îi este dor de părinţii lui.

— Mama şi tata au permisiunea de a mă vizita oricând, mi-a răspuns el. Dar nu au venit.

— Poate c-ar trebui să-i inviţi tu.

M-a privit o clipă şi apoi a scuturat din cap. Nu-mi dădeam seama dacă nu are nici cea mai mică dorinţă de a-i întâlni sau dacă îi e teamă ca nu cumva să mă jignească pe mine. Comentariile mele din trecut despre sora mea trebuie să-i fi influenţat atitudinea. Deşi nu am vorbit-o niciodată de rău în mod intenţionat pe Rong, nici nu am avut lucruri bune de spus despre ea.

L-am întrebat pe Guang-hsu dacă-şi aminteşte de moartea vărului său, Tung Chih, şi de ceea ce a simţit când a fost ales să-i fie succesor.

— Nu-mi aduc aminte prea multe despre Tung Chih, a zis Guang-hsu. Iar în ceea ce priveşte noaptea plecării sale de acasă, îşi amintea că Yung Lu îl ţinea în braţe: Ţin minte faţa lui întunecată şi nasturii decorativi de la uniformă. Îi simţeam reci pe piele. Era ciudat. Îmi amintesc că era un întuneric precum smoala. M-a privit cu atenţie şi apoi a adăugat: Mi-a plăcut să merg călare cu stegarul.

— Eşti amabil, Guang-hsu, i-am zis, alinată, dar simţindu-mă, totuşi, vinovată. Trebuie să fi fost groaznic să fii luat din patul tău cald, în timp ce dormeai. Îmi pare rău că te-am făcut să treci prin asta.

— Exista un scop în începutul meu haotic, a zis băiatul, cu voce de om mare.

Am oftat, impresionată din nou de sensibilitatea lui.

— O viaţă bună nu are nevoie de raţionament, convingere sau explicaţii, pe când una grea necesită multe. Guang-hsu zâmbea: Trei dintre fraţii mei au murit de mâna mamei. Aş fi fost următorul, dacă nu mă adoptai tu.

S-a ridicat şi mi-a oferit braţul drept. Am ieşit în grădină. Îmi ajungea până la sprâncene şi părea slab în roba galbenă de satin. Mişcările lui aduceau cu cele ale vărului său.

— Sunt sigură că sora mea nu a făcut rău intenţionat.

— Mama e foarte bolnavă. Tata zice că el s-a dat bătut.

— Soţia prinţului Kung i-a spus lui Nuharoo că tatăl tău s-a mutat de acasă şi locuieşte cu cea de-a cincea concubină a sa. E adevărat?

— Mă tem că da.

— Lui Rong îi va fi bine?

— Luna trecută, mama a căzut din pat şi şi-a fracturat şoldul. A dat vina pe doctori pentru durerea ei. Nu ar fi trebuit să-l trimit pe doctorul Sun Pao-tien.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

— L-a lovit. După o pauză, Guang-hsu a adăugat: îi loveşte pe toţi cei care încearcă să o ajute. Uneori, îmi doresc să fi fost moartă.

— Îmi pare rău. Guang-hsu a tăcut şi şi-a şters ochii. Atunci când te-am adoptat, nu mă gândeam la binele tău, am ţinut să îi mărturisesc. Singurul lucru pe care-l aveam în minte era binele dinastiei. Tung Chih

a avut un sfârşit tragic. Încă nu mă pot ierta pentru asta. L-am dezamăgit... şi mă tem să nu te dezamăgesc şi pe tine, Guang-hsu.

Tânărul s-a aruncat în genunchi şi a făcut o plecăciune:

— Mamă, te implor, încetează să te mai gândeşti la Tung Chih. Eu sunt aici, în viaţă, şi te iubesc.

19

În aprilie, vestea că Nuharoo a leşinat făcu înconjurul Oraşului Interzis.

— Majestatea Sa se simte rău de săptămâna trecută, îmi raportă eunucul-şef al lui Nuharoo. Gâtul lui slăbănog era scos înainte, făcându-l să arate ca un dovlecel prea copt, care atârnă de un vrej. Nu avea poftă de mâncare. S-a dus la culcare înainte ca noi să apucăm să-i încălzim aşternuturile. A doua zi a vrut neapărat să se dea jos din pat, dar nu a putut. Am ajutat-o să se îmbrace şi am băgat de seamă că hainele îi erau umede de la transpiraţia rece. Şi-a lăsat greutatea pe umerii mei, cât i-am aranjat noi părul şi am machiat-o. A ajuns la Sala Hranei Spirituale cu palanchinul, dar şi-a pierdut cunoştinţa înainte ca audienţa să înceapă.

— De ce nu l-ai anunţat pe doctorul Sun Pao-tien mai repede?

— Nu m-a lăsat Majestatea Sa, a răspuns eunucul.

Sun Pao-tien a păşit înainte, raportând:

— Era patru după-amiaza şi i-am dat Majestăţii Sale un medicament care să-i înlăture indispoziţia.

— Ce are? am întrebat.

— Încă nu ştim cu certitudine. Poate fi de la ficat sau poate fi gripă.

— Majestatea Sa a ţinut să păstrăm secretul cu privire la starea sa, m-a informat eunucul-şef. După cinci zile, i-a alungat pe doctori. Stăpâna a mai avut o criză azi-noapte. S-a făcut ghem la pământ. Ochii i s-au dat peste cap şi a făcut spume la gură. Până să ajungă doctorii, Majestatea Sa a pierdut controlul trupului său. Trebuie să mă plâng de doctorul Sun Pao-tien, care nu a fost de ajutor.

— Eunucii îmi tot rostogoleau pacienta dintr-o parte în alta, de parcă era un acrobat, protestă doctorul.

— Era singura metodă prin care puteam să o ţinem uscată!

— Pacienta mea avea un atac de apoplexie! şi-a pierdut răbdarea blândul doctor.

— Ar fi trebuit să mergem mai întâi la preotul de la templu, se bătea eunucul cu pumnii în cap. Se ştie că rugăciunile lui îi fac pe morţi să se ridice şi să umble.

I-am cerut eunucului să înceteze, rugându-l pe doctorul Sun Pao-tien să continue.

— Eu şi colegul meu am descoperit că Majestatea Sa avea respiraţia împiedicată de flegmă. Încercam o modalitate de a i-o aspira.

— Fără niciun rezultat! ţipară toţi eunucii la unison.

Am vrut să ştiu de ce nu am fost informată…

— Stăpâna mea nu voia să afle Curtea, şi mai ales dumneavoastră. Credea că o să se facă bine în cel mai scurt timp.

— Ai vreo dovadă în acest sens?

— Iată! Eunucul se scotoci prin buzunare şi scoase o hârtie mototolită. Stăpâna a semnat instrucţiunile. La nasul eunucului se strânseseră lacrimi şi muci care începeau să picure. Data trecută şi-a revenit în mod miraculos. Ne-am gândit că o să-şi revină şi după criza asta.

— *Data trecută*? Ce vrei să zici? I s-a mai întâmplat?

— Da. Prima oară s-a întâmplat când stăpâna avea douăzeci şi şase de ani, iar apoi, din nou, când avea treizeci şi trei. De data asta, mă tem că nu va supravieţui.

Când am intrat în grabă în palatul lui Nuharoo, se auzeau plânsete de peste tot. Curtea era înţesată cu oameni. Când m-au văzut, s-au dat numaidecât la o parte ca să trec. Ajungând lângă patul lui Nuharoo, am găsit-o îngropată, practic, în gardenii proaspăt tăiate. Lângă ea se afla doctorul Sun Pao-tien.

Eram uimită peste poate de cât de mult o schimbase boala. Avea sprâncenele împreunate într-un nod şi gura lăsată într-o parte. Respiraţia ei era greoaie şi din gât îi ieşea un şuierat.

— Luaţi florile de aici, am poruncit, însă niciun slujitor nu s-a clintit. Cum să poată respira cu toate florile astea care îi apasă pieptul?

Eunucii s-au lăsat la pământ:

— Aşa a dorit Majestatea Sa.

— Nuharoo, am şoptit.

— Nu vă poate auzi, îmi spuse doctorul.

— Cum se poate aşa ceva? Ani de zile nu a fost bolnavă nici măcar o zi!

— Îndatoririle sale la Curte au epuizat-o, îmi explică doctorul. S-ar putea să nu apuce dimineaţa.

După câteva minute, Nuharoo a deschis ochii:

— Ai venit la timp, Yehonala. Apuc să îmi iau rămas-bun.

— Prostii, Nuharoo.

M-am aplecat spre ea. Când i-am atins umărul alb şi slab, am simţit cum mă podidesc lacrimile.

— Să mă îngropaţi cu gardeniile mele. Curtea o să vrea să mă îngroape după voia sa. Asigură-te că ei nu vor trece peste voinţa mea în moarte.

— O să fie cum zici tu, Nuharoo. Dar nu o să mori.

— Cum vreau eu e singura modalitate, Yehonala.

— O, draga mea Nuharoo, mi-ai promis că nu o să te oboseşti din cale-afară.

— Nu am făcut-o. A închis ochii şi un eunuc i-a şters faţa cu un prosop. Nu am renunţat pentru că nu voiam să mă fac de râs.

— Ce era de râs în asta?

— Am vrut să demonstrez că… sunt la fel de bună ca tine.

— Dar eşti, Nuharoo.

— Asta-i o minciună gogonată, Yehonala. Eşti fericită că nu o să-ţi mai stau în cale de-acum.

— Te rog, Nuharoo…

— Poţi să le porunceşti eunucilor să-şi lase măturile deoparte.

— Despre ce vorbeşti acolo?

— Poţi să laşi să se strângă pe alei frunzele care cad, să le faci grămezi cât de înalte vrei prin curţi. La naiba cu petele de pe marmură. O ascultam şi plângeam. Buddha e de cealaltă parte, mă aşteaptă.

— Nuharoo…

Şi-a ridicat mâna.

— Încetează, Yehonala. Moartea e urâtă, iar eu am pierdut totul.

Avea mâna rece, iar degetele-i erau precum un mănunchi de beţişoare.

— Mai e şi onoarea, Nuharoo.

— Crezi că-mi mai pasă.

— Ai strâns virtute din belşug, Nuharoo. Viaţa ta viitoare va fi splendidă.

— Am trăit între zidurile astea… Vocea ei se înmuiase: Doar vânturile încărcate cu praf din deşert pătrundeau… Şi-a întors încet faţa către tavan: Trei kilometri şi jumătate de ziduri şi două sute cincizeci de acri împrejmuiţi au alcătuit lumea ta şi a mea, Yehonala. Nu o să-ţi spun Orhideea. Mi-am promis asta.

— Sigur că nu, Nuharoo.

— Gata cu repetiţiile protocolului… cu comedia fără sfârşit a manierelor… A făcut o pauză să-şi tragă răsuflarea. Numai o ureche exersată ar putea desluşi adevăratul înţeles al unui cuvânt înfăşurat în filigran… ideea ascunsă în chihlimbar.

— O, da, împărătească Nuharoo.

După o jumătate de oră, Nuharoo a poruncit să fie lăsată singură cu mine. Când încăperea s-a golit, am tras două perne groase mai aproape şi am sprijinit-o de ele. Avea gâtul, părul şi roba de corp ude leoarcă de transpiraţie.

— Mă ierţi? începu ea.

— Pentru ce?

— Pentru că… l-am făcut pe Hsien Feng să plece din patul tău.

Am întrebat-o dacă se referă la concubinele pe care le-a adus ea ca să-l seducă pe Hsien Feng pe durata sarcinii mele. A aprobat din cap, însă eu i-am spus să nu-şi facă griji:

— Era doar o chestiune de timp până când Hsien Feng mă părăsea.

— Voi fi pedepsită în viaţa viitoare dacă nu mă ierţi, doamnă Yehonala.

— Bine, Nuharoo, te iert.
— De asemenea, am pus la cale să pierzi sarcina.
Nu se mai oprea.
— Am ştiut asta. Dar nu ai reuşit.
Din colţul ochilor i se prelingea o lacrimă:
— Eşti bună, Yehonala.
— Gata, Nuharoo, te rog.
— Dar mai am lucruri pe care aş vrea să le mărturisesc.
— Nu vreau să le aud.
— Trebuie să o fac, Yehonala.
— Mâine, Nuharoo.
— S-ar putea să… nu mai am ocazia.
— Îţi promit că vin mâine-dimineaţă.
Totuşi, ea era hotărâtă să continue:
— Eu… am dat permisiunea pentru omorârea lui An-te-hai. Deşi vocea ei abia se auzea, am simţit cum mă loveşte. Spune-mi că mă urăşti, Yehonala. Aşa era, o uram, dar nu-i puteam spune asta. Îi tremurau buzele: Am nevoie să plec cu conştiinţa împăcată.
Mă strângea de degete, în vreme ce pe chipul ei se oglindeau tristeţea şi neajutorarea. Gura ei se deschidea şi se închidea precum cea a unui peşte aflat pe uscat:
— Oferă-mi mila ta, Yehonala.
Nu eram sigură că aveam dreptul să o iert. Mi-am tras mâna dintre palmele ei.
— Odihneşte-te un pic, Nuharoo. Ne vedem mâine.
Adunându-şi toată puterea, mi-a strigat:
— Plecarea mea e fără întoarcere!
M-am tras deoparte şi m-am îndreptat spre uşă.
— Tu ţi-ai dorit dispariţia mea, doamnă Yehonala, ştiu că ai dorit-o.
M-am oprit şi m-am întors spre ea:
— Da, dar m-am răzgândit. N-am fost noi cele mai bune partenere, dar nu-mi pot închipui cum ar fi să nu am deloc o parteneră. M-am obişnuit cu tine. Eşti demonul cel mai al naibii de afurisit pe care-l cunosc!
Un zâmbet uşor a brăzdat faţa lui Nuharoo, care a şoptit slab:
— Te urăsc, Yehonala.

În dimineaţa următoare, Nuharoo a murit. Avea patruzeci şi patru de ani. Ultimele cuvinte pe care mi le-a spus au fost: „El nu s-a atins de mine”. Am fost uluită, căci eram sigură că se referea la faptul că Hsien Feng nu făcuse dragoste cu ea în noaptea nunţii.
Am respectat instrucţiunile lui Nuharoo privind înmormântarea şi am acoperit-o cu gardenii. Sicriul i-a fost purtat la mormântul imperial şi aşezat lângă cel al soţului nostru. Din fericire, era aprilie, anotimpul

gardeniilor, aşa că nu am întâmpinat dificultăţi în a trimite cu vaporul tone de flori din sud. Ceremonia de despărţire a fost ţinută într-o mare de gardenii în Sala Venerării lui Buddha, cu participarea a mii de oameni. Sute de coroane, de toate formele şi mărimile, au sosit din toată ţara. Eunucii le-au aşezat unele peste altele, umplând întreaga sală.

Pasiunea pentru gardenii a lui Nuharoo era nouă pentru mine. Planta nu era specifică Pekinului, ci era populară în sudul Chinei. Am aflat de la eunucii ei că Nuharoo nici nu văzuse vreodată gardenii până înainte de boala care a răpus-o. Ea ceruse să fie plantate astfel de flori de jur împrejurul mormântului ei, dar i s-a spus că acestea nu vor rezista în climatul aspru din nord şi că solul deşertic nu e potrivit pentru ele.

Până la urmă, Nuharoo mă surprinsese cu sentimentele ei. Mi-am adus aminte ce bucuroasă era când ne-am cunoscut, pe vremea când avea şaisprezece ani. Credea că lumea de afară e o dărăpănătură în comparaţie cu „Măreţul înăuntru”. Nu-mi puteam decât închipui ce uimită ar fi fost dacă ar fi călătorit spre sud şi ar fi văzut cu ochii ei câmpia verde, fertilă – tărâmul gardeniilor.

Două mii de călugări budişti au participat la ceremonie, făcând tot timpul incantaţii. Eu şi Guang-hsu am stat până târziu pentru „ceremonia sufletului”, când se spunea că spiritul lui Nuharoo se ridica la ceruri. Eunucii au pus lumânări în bărcuţe din hârtie şi le-au dat drumul să plutească pe lacul Kun Ming. Guang-hsu alerga de-a lungul malului, urmărind lumânările plutitoare.

Eu şedeam pe o piatră rotundă, plată, lângă lac. Am citit încetişor un poem pentru a-i ura lui Nuharoo călătorie plăcută spre cer.

Gardenii ce inundă curtea în care nu e fir de praf
Se înalţă pe plantele căţărătoare, îmbogăţindu-le parfumul;
Şi ele urcă delicat, sporind verdele crud al primăverii,
Risipind unde de parfum în faptul înserării.
O ceaţă fină ascunde vederii aleea şerpuitoare,
La ceasul când potecile acoperite sunt încununate de roua răcoritoare.
Cine-o să cânte, oare, în versuri heleşteul?
Pierdut în vise, colo doarme împăcat poetul.

Presa străină a descris moartea lui Nuharoo ca fiind „misterioasă” şi „suspectă” şi a speculat că eu aş fi fost ucigaşul. „Se crede, în general, că Tzu Hsi a atras moartea colegei sale”, susţinea un respectabil ziar englezesc. „Şi-a pus în minte să o ucidă deoarece a surprins-o pe Nuharoo în pat cu un artist principal de operă.”

Am fost în stare să rămân calmă până în momentul în care în

miezul poveştilor ăstora a fost adus Tung Chih. „A făcut-o din nou!”, titrau în gura mare titlurile din presa britanică, iar povestea a fost preluată de ziarele noastre. Articolul susţinea că „atunci când împăratul Tung Chih era grav bolnav, mama sa, departe de a-i asigura îngrijirile medicale corespunzătoare, a permis bolii să-i ruineze constituţia delicată. Avem oare vreun motiv să ne îndoim că nu a lăsat să i se întâmple acelaşi lucru coregentei sale?”. Un alt ziar făcea să răsune ecoul aceleiaşi idei: „Yehonala părea hotărâtă să orchestreze moartea prematură a fiului ei şi a lui Nuharoo. Oricine de la Curte ştia că Tung Chih şi Nuharoo nu vor apuca să trăiască până la bătrâneţe”.

Mă simţeam lipsită de apărare. Pentru a se justifica şi alte intervenţii străine în China, trebuia ca eu să fiu transformată într-un adevărat monstru.

„E de neînchipuit că Yehonala nu a ştiut de ruşinoasele escapade ale fiului ei şi ale lui Nuharoo”, scria, în traducere, un ziar chinez, „şi de rezultatele fatale ale unor asemenea aventuri. Stătea în puterea ei să le interzică şi, cu toate acestea, nu a făcut nimic ca să le împiedice.”

Zi după zi, calomniatori din întreaga lume îşi vărsau veninul: „Vedem cât de adâncă era înstrăinarea Împărătesei Văduve de fiul ei şi cât de mare era dorinţa ei de putere”. „Pentru tânăra din cea mai săracă provincie a Chinei, niciun preţ nu e prea mare pentru a-şi păstra strânsoarea despotică asupra Imperiului Celest.”

Visam că Yung Lu va veni înapoi ca să mă apere. Am plâns la altarul lui Tung Chih şi m-am plimbat în crucea nopţii prin Sala Hranei Spirituale, ca o fantomă. În timpul audienţelor zilnice, izbucneam în lacrimi şi plângeam ca o şcolăriţă. Guang-hsu îmi tot întindea batiste, până când începea şi el să plângă.

20

Puternicul strateg şi om de faceri Li Hung-chang m-a informat că ţara noastră nu numai că se confrunta cu ideea unui inevitabil război, ci era deja adâncită în el. Timp de o săptămână, la Curte nu se discutase decât despre ambiţiile Franţei cu privire la provinciile de la frontiera sudică, inclusiv cu privire la Vietnam, pe care China îl conducea cu mult înainte ca vietnamezii să-şi câştige o oarecare independenţă în secolul X.

La scurtă vreme după moartea soţului meu, în 1862, Franţa colonizase partea de sud a Vietnamului, Cochinchina. Ca şi britanicii, francezii erau atraşi cu nesaţ de comerţul din provinciile noastre sudice şi puseseră ochii pe Fluviul Roşu, un curs de apă navigabil din nordul Vietnamului. În 1874, Franţa l-a obligat pe regele Vietnamului să accepte un tratat care îi oferea ei privilegiile de suzeranitate de care se bucurase în mod tradiţional China. Spre marea iritare a Franţei, regele a continuat să îi trimită tribut fiului meu, în schimbul protecţiei.

Pentru a ajuta la păstrarea teritoriului vietnamez din sud, i-am acordat libertatea unui fost lider rebel şi l-am trimis să-i alunge pe francezi. Rebelul se născuse în zonă şi o considera patria sa. El a luptat cu vitejie şi a reuşit să-i ţină pe francezi în şah, însă atunci când regele a murit, francezii au negociat cu succesorul său un alt tratat, care prevedea că „Vietnamul recunoaşte şi acceptă protectoratul Franţei”.

Ca răspuns la ultimatumul dat de Curtea noastră, francezii au lansat un atac militar surpriză. Cum nu ne aşteptam la un război, graniţele noastre din sud-vest nu erau nici întărite, nici pregătite pentru aşa ceva. În martie 1884, Li Hung-chang a venit să raporteze că toate oraşele importante din Vietnam căzuseră în mâinile francezilor.

Această criză îmi diviză Curtea. În mod public, disputa se ducea în direcţia alegerii celei mai bune modalităţi de a trata agresiunea Franţei. Dincolo de aparenţe, însă, se adâncea ruptura dintre două facţiuni politice: conservatorii, Coifurile de Fier, şi progresiştii, conduşi de prinţul Kung şi de Li Hung-chang.

L-am întrebat pe Guang-hsu, care tocmai împlinise paisprezece ani, ce părere are cu privire la situaţia creată, iar el îmi replică:

— Deocamdată nu ştiu.

Nu eram sigură dacă fiul meu intenţiona sau nu să fie modest. Lunile de participare la audienţe păreau să-l fi epuizat pe băiat. Părea plictisit şi apatic. Îmi spusese, pe jumătate în glumă, că ar fi preferat un joc de şah în locul audienţelor. Când i-am explicat că trebuie să

facă aşa cum îi dictează datoria, Guang-hsu mi-a răspuns:

— Încerc să stau lipit de jilţul dragonului.

Am încercat să-l încurajez:

— Salvezi ţara, Guang-hsu.

— Nu realizez nimic. Ascult doar aceleaşi certuri de dimineaţa până seara.

Atunci am descoperit că Guang-hsu chiulise de la audienţe cât timp eu mă ocupasem de pregătirile pentru înmormântarea lui Nuharoo. Asta m-a necăjit mai mult decât aflarea veştii că oraşele din Vietnam erau cucerite de francezi.

Nu mai ştiam ce să fac ca să-i insuflu tânărului împărat sentimentul că implicarea sa e vitală. Într-o zi, în timpul prânzului, i-am ilustrat poziţia noastră pe un şerveţel, desenând un triunghi care reprezenta Curtea divizată, cu împăratul prins la mijloc.

Am încercat să nu forţez lucrurile prea tare. Îmi aminteam cum o luase razna Tung Chih, în timp ce părea ascultător. Îmi aminteam resentimentul şi iritarea lui, care îi răzbăteau în glas. Mi-am spus că trebuie să transform viaţa în jocul lui Guang-hsu, şi nu într-al meu.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l scutesc pe Guang-hsu de îndatorirea de a oficia ritualurile confucianiste. Deşi eram de acord cu miniştrii că sufletul lui Tung Chih avea nevoie de onorarea la timp cu rugăciuni şi ritualuri pentru a fi alinat şi a i se asigura plecarea în pace, credeam că Guang-hsu avea nevoie de o pauză.

Nu voiam ca fiul meu adoptiv să trăiască în umbra lui Tung Chih, însă Curtea aşa privea ascensiunea sa la tron. Nemaifiind supravegheată de Nuharoo, am început să aplic regulile cu mai puţină stricteţe. Câţiva miniştri îmi criticară acţiunile, dar majoritatea membrilor Curţii au înţeles motivaţia mea când le-am zis:

— Doar atunci când Guang-hsu va fi izbândit, sufletul lui Tung Chih se va putea odihni în pace cu adevărat.

— Unchiul, prinţul Ts’eng, m-a ameninţat că se sinucide când am fost de acord să le dau voie străinilor să trăiască şi să facă negoţ în China, mi-a spus Guang-hsu. L-a rugat pe tata să i se alăture în sprijinirea cu fonduri a „boxerilor”.

Ştiam şi eu totul despre „boxeri”, o mişcare ţărănească având rădăcini adânci în cultura chineză tradiţională – sau cel puţin aşa susţineau conducătorii lor. Numărul lor era în continuă creştere.

— Din nefericire, ţelul „boxerilor” e să omoare străini, mi-am informat fiul.

— Atunci, tu eşti de partea prinţului Kung? m-a întrebat Guang-hsu. Am oftat. Tata se ţine numai de prostii, a continuat Guang-hsu. Poemele şi caligrafiile lui sunt expuse peste tot.

— Prinţul Ch’un vrea ca ţara noastră să rămână închisă. Tu ce

părere ai?

— Sunt de acord cu unchiul Kung, a răspuns Guang-hsu. Apoi, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus: Nu înţeleg de ce tu îmi spui să încetez atunci când încerc să înfăţişez Curţii opinia mea.

— Datoria împăratului e să ţină Curtea unită, am subliniat eu cu delicateţe.

— Da, mamă, a aprobat Guang-hsu ascultător.

— Am auzit că vrei să inspectezi noua forţă navală.

Guang-hsu a clătinat din cap:

— Da, tare aş vrea. Li Hung-chang e pregătit, dar Curtea nu vrea să-mi dea permisiunea de a-l primi. Tata crede că el e adevăratul împărat, deşi eu port hainele care indică acest lucru.

— Ce părere îţi face prinţul I-kuang, care conduce Oficiul pentru Afaceri Externe?

— Îmi pare mai capabil decât restul. Însă nu-mi place cu adevărat de el, şi nici de ceilalţi unchi ai mei. Guang-hsu s-a oprit o clipă, apoi a continuat: Ca să-ţi spun adevărul, mamă, am tot stabilit contacte cu oameni din afara cercului Curţii. Gânditori şi reformatori, oameni care ştiu cum să mă ajute cu adevărat.

— Să te asiguri că înţelegi ce înseamnă, în practică, reforma.

Nu voiam să recunosc că nici eu nu aveam habar de asta.

— Înţeleg, mamă. Lucrez la un plan de reformă.

— Care ar fi primul tău edict?

— Ar fi acela de a înlătura privilegiile acelora care se bucură de salarii guvernamentale fără să facă nimic.

— Îţi dai seama cât de mare e acest grup?

— Ştiu că există o plagă formată din sute de trântori de viţă imperială care sunt plătiţi pentru statutul lor de prinţi şi guvernatori. Tata, unchii, fraţii şi verii mei sunt protectorii lor.

— Fratele tău mai mic, prinţul Ch’un Junior, a devenit noua vedetă a Coifurilor de Fier. Clica lui a jurat să îi distrugă pe toţi cei care îi sprijină pe prinţul Kung şi pe Li Hung-chang.

— Eu voi fi cel care emite edictele, nu prinţul Ch’un Junior.

— Sprijină-i pe prinţul Kung şi pe Li Hung-chang şi păstrează relaţii bune cu partidul conservator, l-am sfătuit eu.

— Sunt pregătit să-i abandonez pe conservatori, a răspuns Guang-hsu cu voce calmă.

Hotărârea lui mi-a făcut plăcere, deşi ştiam că nu-mi pot permite să-l încurajez mai mult.

— Nu ar trebui să-i abandonezi, Guang-hsu.

Împăratul şi-a răsucit capul spre mine şi m-a privit lung.

— Ei constituie inima clasei conducătoare manciuriene, i-am explicat. Nu trebuie să îţi transformi în duşmani rudele de sânge.

— De ce?

— Se pot folosi de legea familiei ca să te răstoarne.

Guang-hsu părea nesigur. S-a ridicat de pe jilţ şi a început să se plimbe prin sală.

— Finanţarea „boxerilor” e una din strategiile Coifurilor de Fier, i-am spus, luând o înghiţitură de ceai. Ei sunt sprijiniţi de prietenul nostru, guvernatorul din Canton, Chang Chih-tung.

— Ştiu, ştiu, sunt lideri influenţi şi îi privesc cu neplăcere, dacă nu chiar cu ostilitate, pe toţi străinii.

Guang-hsu s-a întors şi s-a aşezat din nou în jilţ, oftând puternic. M-am ridicat şi i-am mai turnat apă fierbinte în ceaşca de ceai.

— Să am încredere în Li Hung-chang? a întrebat Guang-hsu. Pare a fi cel mai de succes negociator cu puterile străine.

— Ai încredere în el, i-am răspuns. Totuşi, să ţii minte că fratele tău, Ch’un, ţine la dinastia manciuriană la fel de mult ca Li Hung-chang.

Aerul de primăvară era plin de nisip fin adus de vântul din deşert. Abia prin aprilie vântul se îmblânzea, transformându-se în adiere. Din cauza soarelui cald, eunucii au renunţat la robele cafenii de iarnă, care îi făceau să semene cu nişte urşi. Concubinele imperiale se îmbrăcau acum în *chipao,* rochii specific manciuriene, care le subliniau inteligent silueta feminină.

Mi-era dor să cutreier străzile din Pekin prin soare. Trecuse mai bine de un sfert de veac de când avusesem ultima oară această plăcere. Oraşul îmi apărea doar în vis. Mi-era dor să mă uit pe străzile şi prin curţile în care copacii de *fermiana* erau în floare, iar arborii de *loquat* erau plini de boboci în mănunchi. Mi-era dor de coşurile vânzătorilor de bujori din intersecţiile aglomerate. Îmi aminteam parfumul florilor proaspăt tăiate şi mirosul dulceag al curmalilor.

Mâţişori de salcie, ca nişte mingi, se întreceau prin Oraşul Interzis. Zburau pe deasupra zidurilor interioare, intrau pe ferestre şi aterizau pe biroul meu, în timp ce făceam rezumatul a ceea ce citisem în rapoartele de peste mări.

Guang-hsu şedea alături:

— Li Hung-chang zice că a trimis întăriri în zona cu probleme, dar de la alţii aflu altceva, a spus el, ţinându-şi bărbia în căuşul palmei.

Nu mai era nimeni în încăpere, astfel că auzeam ecoul propriilor noastre voci. I-am amintit împăratului de posibilitatea ca oamenii să spună orice, numai pentru a-l discredita pe Li.

— E greu să-ţi dai seama cine spune adevărul, a consimţit Guang-hsu.

Aş fi vrut să existe şi alţii pe care să ne putem baza pentru obţinerea informaţiilor. Li Hung-chang era singurul care îşi câştigase credibilitatea mai presus de orice bănuială. Îmi plăcea de el, deşi nu aşteptam niciodată veştile sale. De câte ori eunucul anunţa sosirea lui

Li, mi se strângea stomacul. Trebuia să fac eforturi ca să stau dreaptă şi să fac faţă veştilor proaste.

Pe 22 august 1885, francezii au deschis focul fără avertisment, deşi au refuzat să-l numească război. Mesajul de la Li Hung-chang zicea: „Joncile noastre şi numeroase nave au fost incendiate şi s-au scufundat în câteva minute”.

În timp ce dădea paginile, mâinile lui Guang-hsu tremurau uşor:

— Aprovizionarea noastră e strangulată, acum că forţele navale franceze blochează strâmtorile dintre Taiwan şi Fukien. Unde e armata din nord a lui Li Hung-chang?

— Ai trimis-o să se ocupe de Japonia, în chestiunea privind Coreea, i-am reamintit. Armata lui Li trebuie să rămână în nord. Guang-hsu se ţinea cu amândouă mâinile de cap. Ia nişte ceai, a fost tot ce am putut să-i spun.

Apăsându-şi ochii cu degetele, el a spus:

— Nu ne permitem să nu ne ocupăm de Japonia.

Eram de acord:

— Pentru Japonia, Coreea e punctul de acces în Golful Pechili şi apoi spre Pekin.

Guang-hsu s-a ridicat şi a început să citească memorandumul Curţii.

— Ce altceva mă poate sfătui Curtea? „Daţi dovadă de cumpătare… Nu iscaţi un conflict cu Japonia cât timp suntem în război cu francezii…”

— Curtea a sperat că Japonia va fi recunoscătoare după ce am lăsat-o să ia Taiwanul.

— Profesorul Weng zice că bunătatea şi reţinerea noastră nu ar trebui să fie privite ca o invitaţie de a ne cotropi.

— Are dreptate, dar…

— Mamă, m-a întrerupt Guang-hsu, ştii că în săptămâna în care americanii au semnat tratatul cu Coreea, profesorul Weng a făcut constipaţie? A încercat să se pedepsească, mâncând doar pesmeţi.

Am oftat, încercând să mă concentrez:

— Amestecul Americii nu face decât să complice lucrurile.

Guang-hsu şi-a strâns braţele în jurul trupului şi s-a aşezat din nou.

Ne uitam lung unul la celălalt.

— Mamă, Statele Unite vor să dea de înţeles că acum Coreea e un egal în rândul celorlalte state şi e independentă faţă de China?

Am clătinat din cap, în semn de aprobare.

— Nu mă simt bine, mamă, trupul meu vrea să mă părăsească.

Voiam să-i spun că „ruşinea şi autopedepsirea nu inspiră curaj”, dar în loc de asta mi-am întors capul şi am început să plâng.

Ca împăraţi, ambii mei fii nu au avut nicio cale de scăpare. Guang-

hsu trebuia să trăiască mai departe coşmarul lui Tung Chih. Mă simţeam precum fantoma care a mers să fure un înlocuitor, astfel încât sufletului fiului mort să i se poată da o nouă viaţă. Mă simţeam de parcă aş fi pus cu mâinile mele funia în jurul gâtului lui Guang-hsu.

— Cine altcineva mai e pe cale de a ne cotropi? a întrebat Guang-hsu cu o undă de panică în glas. M-am săturat să fiu anunţat abia după ce bătălia e pierdută şi s-a redactat tratatul!

— Nu e vina ta că am pierdut Taiwanul, Vietnamul şi Coreea, am reuşit să îi spun. Din 1861, China e precum un dud în care sapă viermii. Supărarea ta nu e deloc diferită de cea a soţului meu.

Cuvintele mele de înţelegere nu l-au alinat pe Guang-hsu. A început să-şi piardă veselia. În lunile care au urmat, necazurile l-au doborât. Spre deosebire de Tung Chih, care alesese să evadeze, Guang-hsu nu a făcut nimic altceva decât să îndure veştile proaste.

Li Hung-chang a negociat cu francezii, iar prinţul Kung l-a invitat pe Robert Hart, de la serviciul nostru vamal, să conducă negocierile diplomatice în numele nostru. Am fost norocoşi, căci în final Hart s-a dovedit a fi un prieten adevărat al Chinei.

Înainte ca vara să se încheie, am cedat Franţei, fără multe fasoane, Vietnamul. Li Hung-chang şi-a oferit voluntar asumarea ocarei, pentru ca tronul să-şi salveze prestigiul. A fost un moment dureros atunci când Guang-hsu şi-a dat seama că după un război prelungit, după îndelungate suferinţe, decizii nehotărâte şi moartea tragică a mii de oameni, China nu obţinuse decât abolirea despăgubirii iniţiale datorate Franţei.

Între timp, Coreea, susţinută de Japonia, începuse introducerea de reforme după model occidental şi îşi proclamase independenţa.

— Coreea este degetul mare de la mâna Chinei! strigă Guang-hsu în timpul unei audienţe.

— Da, Majestatea Voastră, aprobă Curtea într-un glas.

— Suntem slăbiţi, dar nu zdruncinaţi! îşi agită împăratul pumnul.

Atitudinea tuturor a fost aceea de „a lăsa băiatul să se descarce”. În final, Guang-hsu a aprobat rezoluţia războiului sino-francez, pentru a concentra apărarea noastră în nord, împotriva Japoniei.

Adesea, până să ajungă veştile la tron, momentul acţiunii trecuse deja. În legile dinastice era clar prevăzut că autoritatea trebuia să fie pe deplin respectată şi că eticheta trebuia urmată cu stricteţe, însă eu eram nevoită să adaptez legile situaţiei în permanentă schimbare. O autonomie mai mare adusese, în multe cazuri, eficienţă şi rezultate pozitive. De multe ori, iniţiativa îi aparţinuse lui Li Hung-chang, care făcea tot ce putea pentru a-i opri pe japonezi.

Alături de forţele trimise în Coreea de Li Hung-chang a mers şi un om care avea să joace, în curând, un rol important pe scena politică a

Chinei. Numele său era Yuan Shih-kai, un bărbat solid de douăzeci şi trei de ani, ambiţios şi curajos. Când facţiunea pro japoneză a încercat o lovitură de stat în decembrie 1884, la un banchet din Seul, Yuan, comandantul-şef al garnizoanei, l-a luat ostatic pe regele Coreei în urma unei bătălii îndârjite în curtea palatului, reducându-i la tăcere pe japonezi şi pe acoliţii lor coreeni.

Acţiunea militară promptă şi eficace a lui Yuan Shih-kai a împiedicat căderea Coreei în mâinile Japoniei. Guang-hsu l-a răsplătit pentru asta. Pe lângă o promovare directă în rang, prin sărirea mai multor trepte, Yuan a fost numit însărcinatul chinez la Seul.

Tratatul negociat de Li Hung-chang cu Japonia în 1885 prevedea că ambele state îşi vor retrage trupele din Coreea. Acesta stipula că o a treia putere va organiza punerea în practică a reformelor în Coreea şi că Japonia şi China puteau interveni cu ajutor militar numai după ce se anunţau una pe cealaltă. Cinci ani mai târziu, trimişii coreeni au venit la Pekin şi s-au plecat ca vasali înaintea lui Guang-hsu. Asta i-a adus fiului meu o mare uşurare, deşi atât el, cât şi eu ştiam că era doar o chestiune de timp până când aveam să pierdem din nou controlul.

Între timp, l-am sfătuit pe Guang-hsu să accepte propunerea lui Li Hung-chang de a ridica statutul Taiwanului de la acela de prefectură de Fujian la cel de provincie în toată regula. Dacă a pierde insula era inevitabil, acesta era un gest care măcar ne onora. Edictul din 1887 dat de Guang-hsu prevedea că Taiwanul va fi „cea de-a douăzecea provincie a ţării, cu capitala la Taipei” şi că modernizarea Taiwanului „va cuprinde construirea primei căi ferate şi fondarea unui serviciu poştal”. Nu am păcălit pe nimeni altcineva, decât pe noi înşine.

21

Noaptea trecută a nins. Deşi nu a căzut foarte multă zăpadă, a nins totuşi până în zori. Am avut o săptămână dificilă. Îmi simţeam capul mare şi greu. Profesorul Weng ne-a ţinut, mie şi împăratului, o lecţie introductivă intensivă despre transformarea Japoniei prin intermediul reformei politice, subliniind importanţa libertăţii de expresie.

— Părerea generală conform căreia învăţaţii reprezintă elemente subversive trebuie schimbată. Barba sură a profesorului îi atârna pe piept ca o draperie, făcându-l să semene cu un zeu al bucătăriei. Trebuie să urmăm modelul Japoniei.

Guang-hsu era plin de avânt:

— Mai întâi, o să interzic practica persecutării ereticilor.

— Dar cum vei convinge Curtea? l-am întrebat. Trebuie să ţinem minte că dinastia manciuriană a fost întemeiată pe puterea militară. Strămoşii noştri şi-au asigurat poziţiile epurând şi măcelărind toate elementele subversive.

Fiul meu se întoarse spre mine:

— Mamă, tu eşti membrul de seamă al clanului şi ţi-ai câştigat o mare autoritate. Curtea mă poate refuza pe mine, dar îi va fi greu să îţi spună nu ţie.

I-am promis că-l voi ajuta. În faţa Curţii, am dat curs propunerii profesorului Weng, prin care aveau să fie introduse reforme în stil japonez. Totuşi, în spatele porţilor Oraşului Interzis, mi-am exprimat îngrijorarea în faţa profesorului Weng. I-am spus că îmi lipseşte încrederea în inteligenţa învăţaţilor noştri, mai ales a celor din grupul care-şi spune Ming-shih, „Înţelepţii”. Aveau reputaţia de a fi înclinaţi spre pălăvrăgeli mărunte şi indulgenţă faţă de ei înşişi. Îmi aminteam că, pe vremea când eram mică, la Wuhu, astfel de bărbaţi erau prietenii tatălui meu. Îşi petreceau zilele recitând poezii, discutând filosofie, cântând opere şi bând. Se ştia că frecventau casele de plăceri şi „bărcile-floare” – bordelurile plutitoare.

Şi mai mult mă preocupa agresiunea crescândă a Japoniei şi l-am încurajat pe împărat să lucreze cu Li Hung-chang la înfiinţarea unui consiliu al amiralităţii, care să coordoneze chestiunile navale. L-am rugat pe Guang-hsu să se ocupe personal de finanţarea imperială pentru navele şi muniţia de război.

Cea mai mare provocare cu care m-am confruntat a fost mânia înverşunată exprimată de manciurienii de viţă imperială cu privire la micşorarea sumelor anuale de *tael*-i care li se cuveneau. Pentru a-i potoli, l-am numit pe prinţul Ch’un în fruntea noului consiliu. Nu era el la fel ca inteligentul său frate, prinţul Kung, cu care aş fi preferat să lucrez, dar prinţul Kung făcuse o greşeală fatală, care-l pusese pe linie moartă. Prinţul Ch’un era ineficient în toate problemele, dar era tatăl

împăratului şi nu aveam alt candidat. Conştientă de lipsurile sale, i-am numit drept sfetnici ai săi pe Li Hung-chang şi Tseng Chi-tse, fiul lui Tseng Kuo-fan, ştiind că ei îşi vor îndeplini datoria cu sârguinţă.

Mai târziu, istoricii au înfăţişat numirea prinţului Ch'un ca fiind răzbunarea mea împotriva prinţului Kung şi ca pe un alt exemplu al setei mele de putere. Adevărul e că prinţul Kung a fost victima jocurilor politice de culise ale manciurienilor. Vederile lui liberale l-au transformat nu numai în ţinta Coifurilor de Fier, ci şi a propriilor săi fraţi invidioşi, inclusiv a prinţilor Ch'un şi Ts'eng.

În timpul conflictului cu Franţa, Coifurile de Fier au susţinut intrarea imediată a Chinei în război. Prinţul Ch'un a fost încurajat să-şi proclame autoritatea în guvernul fiului său. Până să mă implic eu, problemele prinţului Kung cu partea majoritară a Curţii scăpaseră de sub control. Crezând totuşi că ţara noastră ar trebui să facă totul pentru a evita un război, Kung a lucrat independent cu reprezentanţi pe care i-a trimis la Paris, să negocieze. În urma evaluării situaţiei făcute de Robert Hart, prinţul Kung ajunsese la o înţelegere de compromis cu Franţa, iar Li Hung-chang a fost trimis să îndeplinească formalităţile acordului.

Când înţelegerea semnată de Li a transformat Indochina într-un protectorat al Chinei şi Franţei, spiritele naţiunii au început să se agite. Prinţul Kung şi Li Hung-chang au fost atacaţi. Scrisorile care îi denunţau pe cei doi ca fiind trădători se strânseseră grămadă pe biroul meu.

Deşi îl sprijineam pe prinţul Kung, nu puteam trece cu vederea disensiunile crescânde din sânul Curţii. Împăratul Guang-hsu era comandat de fratele său însetat de sânge, lider al Coifurilor de Fier, prinţul Ch'un Junior.

Mi-am dat seama că singurul mod de a-l scăpa de necazuri pe prinţul Kung era concedierea sa pe motive relativ lipsite de importanţă: aroganţă, nepotism şi ineficienţă. Mi-am convins cumnatul că un edict de scoatere din funcţie l-ar salva de acuzaţia de trădare.

Supărat şi dezamăgit, Kung mi-a oferit demisia, iar eu am acceptat-o.

Li Hung-chang rămăsese într-o poziţie vulnerabilă. Pentru a-şi scăpa pielea, el a schimbat taberele – o mutare pe care nu aveam cum să o critic şi pentru care nu-i puteam oferi decât înţelegere. Apoi, prinţul Ch'un l-a înlocuit pe prinţul Kung în funcţia de prim-ministru.

Ţara a suferit consecinţele plecării prinţului Kung, un om pe care mă bazasem atâţia ani pentru securitate. Cum atât Yung Lu, cât şi prinţul Kung nu mai erau în preajmă, m-am neliniştit. China era acum aproape în exclusivitate pe mâna manciurienilor foarte conservatori, un grup cunoscut pentru lăcomia, infamia şi lipsa de educaţie ce

caracteriza mii de inşi.

Strămoşii manciurieni puseseră bazele unui sistem de numire prin rotaţie, la fiecare doi sau trei ani, pentru a-i împiedica pe funcţionari să-şi creeze şi să-şi urmărească interesele personale. Rotaţia însemna adesea că un guvernator nou cădea sub influenţa funcţionarilor şi lacheilor săi, care cunoşteau bine regiunea. Deveneam suspicioasă atunci când noii guvernatori veneau să-i spună împăratului despre „realizările recente”.

Potrivit lui Li Hung-chang, treizeci de procente din venitul naţional anual proveneau din extorcare, fraudă şi corupţie. Guvernarea noastră era slăbită datorită lipsei de oameni competenţi şi cinstiţi. Şi, mai presus de toate, datorită deficitului de fonduri şi de mijloace de a genera venituri.

Guang-hsu vorbea de strângerea impozitelor pe pământ. L-am rugat să îşi domolească înverşunarea. Ultimele veri ruinaseră jumătate din China. În cele mai sărace provincii, familiile făceau schimb de copii – părinţii nu puteau suporta să-şi vadă propriii prunci murind şi apoi să fie nevoiţi să îi mănânce. În timpul ăsta, exporturile noastre au scăzut periculos de mult în raport cu importurile. Chiar şi negoţul cu ceai, pe care noi îl monopolizaserăm, în fapt, în 1876, ne fusese furat de India condusă de britanici. Nu mai asiguram acum decât un sfert din consumul mondial de ceai.

Camera mea era împânzită cu documente. Peste tot erau îngrămădite pensule, cerneală, sigilii de piatră şi ştampile pentru semnat. Pereţii îmi erau acoperiţi cu tablourile la care lucram. Temele mele erau în continuare studii de flori şi peisaje, dar tuşele dezvăluiau nelinişstea mea crescândă.

Am renunţat la profesoara de pictură, deoarece o înnebuneam. Nu putea să înţeleagă de ce nu mai pictam ca odinioară. Era îngrozită de liniile mele nebuneşti. Sprâncenele i se arcuiau ca două vârfuri de munte şi rămânea cu gura căscată de uimire în timp ce privea lung la liniile pe care le trasam. Puncta cerneala neagră peste tot, până când curgea în picături pe tablou, iar trandafirul pe care-l făcusem se transforma într-o zebră.

Li Lien-ying mi-a spus că tablourile mele nu se vând deoarece colecţionarii nu cred că sunt făcute de mine.

— Noilor picturi le lipseşte eleganţa şi calmul, mi-a zis eunucul.

I-am replicat că frumuseţea parcurilor imperiale nu mă mai inspiră:

— Ostile şi inumane, pavilioanele stau acolo doar pentru a ajuta la reînsufleţirea opresiunii!

— Dar, stăpână, noi, cei care locuim în Oraşul Interzis, trăim precum liliecii în peşteri. Întunericul este elementul nostru.

Am azvârlit cu pensula prin cameră:

— M-am săturat să mă uit la curţile umbroase şi la aleile din piatră, lungi, înguste şi întunecate! Apartamentele identice din Oraşul Interzis îmi aduc la urechi şoapte criminale!

— E o boală a minţii, stăpână. O să pun să se agaţe o oglindă mare la intrare. O să ajute la îndepărtarea spiritelor rele care vor să intre.

În ziua în care Li Lien-ying a pus oglinda cea nouă, am visat o călătorie la un templu budist de sus, din munţi. Cărăruia ce urca stânca era foarte îngustă. Jos, la sute de picioare, era un lac ca o oglindă, aşezat într-o vale, între două dealuri. În vis, măgarul pe care mergeam refuza să înainteze. Îi tremurau picioarele.

M-am trezit amintindu-mi de o vacanţă de vară, când pluteam pe un râu cu familia mea. Barca noastră era plină de purici, dar asta nu părea să deranjeze pe nimeni, în afară de mine. Seara, când mi-am scuturat colbul de pe cearşaf ca să mă pregătesc de culcare, ţărâna a sărit la loc şi a acoperit din nou aşternutul. Atunci mi-am dat seama că nu era ţărână, ci purici.

Alunecând pe apă, auzeam barcagiii cântând ca să-şi păstreze ritmul la vâslit. Mi-am amintit cum m-am întins ca să-mi cufund mâinile în râul de un verde întunecat. Apusul era roşu, apoi gri, şi brusc cerul devenise, într-o clipă, negru. Apa îmi curgea printre degete, caldă şi lină.

Yung Lu mă vizita în vise. Stătea întotdeauna în vârful unei fortăreţe din mijlocul unui deşert. Peste mulţi ani, când i-am povestit ce văzusem cu ochii minţii, a fost surprins de exactitatea descrierii mele. Pielea îi era tăbăcită de vreme şi purta o uniformă de stegar. Ţinuta sa era la fel de dreaptă ca a paznicilor ciopliţi în piatră pentru monumentele funerare.

În mijlocul nopţii, am auzit ceva căzând pe acoperiş. O creangă putredă dintr-un copac bătrân. Am urmat sfatul astrologului meu de a evita semnele rele şi m-am mutat din Palatul Frumuseţii Esenţiale în Palatul Longevităţii Liniştite, care se afla în partea de est a Oraşului Interzis. Noul palat era mai liniştit, iar distanţa mare faţă de sala de audienţe încuraja independenţa lui Guang-hsu, căci acum îi era mai puţin la îndemână să mă consulte.

La vârsta de cincizeci şi unu de ani, mi-am dat seama cât de mult voiam ca Yung Lu să vină înapoi. Nu doar din motive personale, ci şi pentru că prezenţa lui l-ar fi calmat pe Guang-hsu şi ar fi echilibrat cumva Curtea. Aveam nevoie de el ca să îndeplinească acelaşi rol pe care prinţul Kung îl avusese pentru tânărul împărat.

Într-o scrisoare adresată lui Yung Lu, i-am relatat despre moartea lui Nuharoo, apropiata ceremonie de urcare pe tron a lui Guang-hsu şi demisia prinţului Kung. Nu am amintit nimic despre felul în care supravieţuisem în cei şapte ani fără el. Pentru a mă asigura de întoarcerea sa, am ataşat o copie a unei petiţii semnate de miniştrii

de la Curte prin care se cerea decapitarea lui Li Hung-chang.

Nu m-am aşteptat deloc ca scena reunirii noastre să arate aşa: Yung Lu să înfulece ca un lup găluşte în sufrageria mea, foamea sa dându-mi ocazia de a-l scruta în voie cu privirea. Ridurile îi brăzdau chipul, ca nişte văi şi râuri. Cea mai mare schimbare pe care am observat-o, totuşi, era lipsa lui de formalitate.

Timpul, distanţa şi însurătoarea păreau să-l fi calmat. Nu simţeam nimic din neliniştea pe care o anticipasem. Mi-am imaginat întoarcerea lui de atât de multe ori: variaţiuni pe aceeaşi temă, în care îşi făcea intrarea iar şi iar în diverse decoruri şi în costume diverse, spunându-mi cuvinte mereu schimbătoare.

Yung Lu a dat la o parte farfuria goală şi s-a şters la gură, după care a zis:

— Salcia m-a rugat să o scuz. Încă despachetează.

Nu cred că Yung Lu înţelegea sacrificiul soţiei sale.

Sau doar se prefăcea că nu înţelege.

— Guang-hsu îşi revendică independenţa, a continuat el, şi mă întreb dacă dumneavoastră îl consideraţi pregătit.

— Tu eşti ultimul sfătuitor care i-a rămas tronului, i-am spus.

— Dacă acum Curtea vrea capul lui Li, a zis el încet, atunci împăratul Guang-hsu mai are un drum lung de parcurs.

Eram de acord cu el:

— Sper să apuc să mă retrag înainte de a muri.

22

După moartea lui Tung Chih, nu am mai sărbătorit Anul Nou. Mă trezeam trăind mai mult în trecut decât în prezent. Mi-era groază de clipa în care aveam să aud zgomotul artificiilor îndepărtate, căci nu mă puteam abţine să nu socotesc ce vârstă ar fi avut Tung Chih, dacă ar fi trăit. Ar fi împlinit douăzeci şi şase de ani. Cu ochii minţii, îl vedeam aievea. Fiul meu era palid, iar ochii săi, pe chipul plin de remuşcare, parcă îmi spuneau: „N-am vrut să te părăsesc, mamă”.

Rămâneam ca o stană de piatră până când imaginea lui dispărea, apoi mă lăsam în genunchi, cu faţa spre locul unde stătuse el, şi plângeam.

De-a lungul anilor, anumite imagini se îngroşau şi deveneau mai clare, în timp ce altele păleau. Îl vedeam limpede cum alerga spre mine ţinându-şi iepuraşul cu ochi roşii. Puteam să-i simt răsuflarea mirosind a fructe de pădure. Totuşi, nu-mi mai puteam aduce aminte ce-mi spunea.

Şi An-te-hai îmi venea adesea în minte. Duceam dorul prezenţei sale vibrante, umorului şi înţelepciunii sale. Îmi aminteam poemele lui şi îi vedeam imaginea apărând şi dispărând pe la colţul vreunui pavilion sau în spatele unui tufiş. Îmi zâmbea, iar uneori în mâna dreaptă ţinea un pieptene. Mă întreba: „Ce coafură doreşte stăpâna azi?” sau îmi amintea: „E timpul pentru plimbarea dumneavoastră, doamnă, ca să trăiţi mult”.

Mă vizitau, de asemenea, imagini fantomatice cu împăratul Hsien Feng şi Nuharoo. Soţul meu era întotdeauna distant şi rece, în timp ce Nuharoo, spre deosebire de vremea când era în viaţă, părea afectuoasă şi chiar amuzantă. Îmi poruncea să-i fac o trupă de operă din ceramică, pe care să i-o duc la altar.

Inspectam cu regularitate mormântul soţului meu, al lui Tung Chih şi al lui Nuharoo. Voiam să mă asigur că guvernatorul provincial îşi face datoria, că niciun tâlhar nu a jefuit lăcaşurile de veci. Voiam, de asemenea, să mă conving că sculpturile, pădurile şi grădinile din jurul lor sunt bine întreţinute.

Funeraliile lui Nuharoo au fost fastuoase, exact aşa cum a cerut ea. I-am respectat instrucţiunile: buchete mari de gardenii, ca nişte troiene de zăpadă; eu am purtat roba de Curte din satin negru, brodată cu trei sute de lilieci, pe care o uram deoarece mă făcea să semăn cu un vultur.

Aş fi putut să nu-i iau în seamă dorinţele, dar m-am hotărât să i le respect. Era felul ei de a se asigura că nu-i furam eu ultimul spectacol. A dorit un sicriu deschis, un obicei preferat de nobilii din vest, dar am respins această idee în ultima clipă. Îi plăcea foarte mult ideea ca oamenii să-i admire roba veşnică, o creaţie realizată cu o asemenea

măiestrie, încât, pentru a o termina, mai bine de treizeci de croitori imperiali lucraseră la ea vreme de mai mulţi ani.

Îmi aminteam ziua în care eu şi Nuharoo am inspectat prima oară mormântul, la scurt timp după ce a murit Hsien Feng. Stătea dreaptă în roba albă de ceremonie şi şi-a exprimat nemulţumirea în legătură cu modelul sicriului ei. Era o zi la fel de rece ca aceea de acum. Vântul deşertului nu se potolea defel, iar cerceii îmi zornăiau ca nişte clopoţei.

Ţin minte şi când am intrat singură în mormânt. An-te-hai, precum un peţitor nebun dintr-o operă comică, ţinea morţiş să ne vadă împreună pe mine şi pe Yung Lu. Iar planul său chiar izbutise. Însă realitatea şi-a intrat prea repede în drepturi, iar viaţa a mers mai departe.

Mai mult de jumătate dintre oamenii care au făcut parte din viaţa mea sunt acum morţi. I-am condus cu mare fast pe drumul spre viaţa lor viitoare pe toţi, cu excepţia lui An-te-hai. Rămăşiţele sale pământeşti nu au fost găsite nicăieri, aşa că el nu a avut parte de o înmormântare. După mulţi ani şi multă mită, l-am găsit, în cele din urmă. Preferatul meu mi-a fost trimis înfăşurat în cârpe murdare. Capul său era cusut neglijent la loc, de gât. Ştiam că-şi dorea să fie îngropat „întreg”, căci nu putea să suporte gândul de a reveni în viaţa următoare ca „un câine fără coadă”. Când devenise eunucul cel mai înalt în rang, reuşise să-şi răscumpere penisul de la măcelarul care îl castrase. A cheltuit o avere pe „rădăcina lui uscată”.

Îmi aduc aminte cum i se luminau ochii când îşi descria viaţa următoare, în care avea să fie un bărbat normal. Îşi ştia locul, iar arma cu care lupta împotriva nefericirii era şarmul său. Îi admiram efortul şi-mi doream să fi avut şi eu curajul lui. Până nu l-am pierdut, nu mi-am dat seama cât de mult îl iubeam – prezenţa sa, păsările şi plantele lui, imaginaţia sa debordantă.

În noaptea în care l-am jelit pe An-te-hai am îmbrăcat rochia roz, preferata lui. Am stins lumânările de ceremonie şi m-am strecurat în patul încălzit. Închizându-mi ochii, am chemat spiritul lui An-te-hai.

Li Lien-ying era mut de uimire faţă de „norocul” lui An-te-hai. Mă privea cu ochii în lacrimi când ardeam lumânări şi tămâie de câte ori venea ziua de naştere a acestuia. Şi la fiecare aniversare îi spuneam lui Li Lien-ying aceeaşi poveste: „Când l-am întâlnit prima oară pe An-te-hai, era un băiat timid de cincisprezece ani, cu ochi luminoşi şi buze roşii…”

Mi-am petrecut noaptea de Anul Nou cu concubinele bătrâne şi bolnave ale socrului meu, împăratul Tao Kuang. Pe vremuri îmi era frică de femeile astea, dar acum mă aflam printre ele. Refuzau

doctorii şi medicamentele, căci aveau credinţa că asta ar întrerupe calea lui Buddha. La fiecare câteva luni, una dintre ele murea, lăsând în urmă-i un morman de batiste, feţe de pernă brodate şi tărtăcuţe decorative, în care erau tăiate imagini de copii care se joacă.

În urmă cu o săptămână, m-a vizitat prinţesa Jung, fiica doamnei Yun, pe care nu o mai văzusem de foarte multă vreme. Cu mulţi ani în urmă, mama ei a fost pedepsită cu moartea deoarece încercase să-mi facă rău când eram însărcinată. Am luat-o pe prinţesă lângă mine, am tratat-o cu bunătate şi am avut grijă să fie crescută cum trebuie. După ce şi-a definitivat studiile, s-a măritat cu un prinţ manciurian şi trăia lângă Pekin. În timpul vizitei, am vorbit despre fratele ei vitreg, Tung Chih, şi am cercetat obiectele care aveau să fie puse în proaspăt construita Sală Memorială Tung Chih, de lângă străvechiul oraş Sian. Aplecându-mă peste umărul lui Jung, am examinat prosoapele, batistele, pieptenii, colierele, pălăriile, încălţămintea, covoraşele pentru îngenuncheat, jilţurile, ligheanele, vasele, holurile, ceştile, lingurile şi beţişoarele pentru mâncat ale fiului meu. Când am terminat, tremuram atât de tare, că Jung a fost nevoită să mă sprijine.

În preajma Anului Nou din 1888, am primit vestea cumplită că fiul prinţului Kung, Tsai-chen, a murit. Fusese tovarăşul de joacă şi cel mai bun prieten al lui Tung Chih. Şi el murise tot din cauza unei boli venerice.

Deşi prinţul Kung se învinovăţea de moartea fiului său, nu şi-a permis să îl jelească. Imediat după înmormântarea lui Tung Chih, prinţul Kung îl alungase pe Tsai-chen şi jurase că nu va mai vorbi niciodată cu el. Când a primit vestea că fiul său e bolnav, a fost şocat, însă când a intrat în camera lui şi a zărit o robă de mătase brodată cu bujori roz atârnând pe măsuţa de toaletă, s-a întors pe călcâie şi a părăsit încăperea. Tsai-chen a murit în aceeaşi noapte.

L-am invitat la cină pe prinţul Kung şi i-am propus să bem şi să vorbim despre vremurile bune. Ne-am amintit despre fiii noştri morţi, despre cum se cunoscuseră şi se jucaseră împreună.

În ultimele trei zile, Li Lien-ying stătuse pe capul unuia dintre croitorii imperiali, supraveghind confecţionarea rochiei mele pentru întâlnirea de clan unde avea să se discute despre căsătoria lui Guang-hsu.

Mi-am pus rochia şi m-am privit în oglindă. Ridurile erau prea numeroase ca să le ascund, iar dinţii mei nu mai erau la fel de albi ca odinioară. Din fericire, părul îmi rămăsese tot aşa de negru şi lucios. Li Lien-ying nu mai putea de fericire că îl lăsam să încerce o coafură nouă. Spunea că de prea multă vreme îl împiedicam să-şi exerseze măiestria.

Ca să-mi aleagă cerceii, brăţările şi colierele, eunucul meu s-a trezit

în zori. A scos pieptenii, agrafele, panglicile, sticluţele cu ulei parfumat şi plăcile care urmau să susţină coafura. L-am auzit cum umple ligheanul şi mi-am spus că poate era cazul să încetez a mai vorbi întruna despre An-te-hai.

În mâinile lui Li Lien-ying, mă transformam într-o operă de artă. Rochia mea era „zăpadă sub lumina lunii”, brodată cu o bordură argintie, iar noua mea coafură era precum un „tort înalt din giuvaeruri”.

Rong a venit cu soţul ei, prinţul Ch’un. Familia crescuse la mai mult de treizeci de membri. Nu îmi mai văzusem sora de mult timp şi am băgat de seamă că s-a schimbat. Era adusă de spate şi burta îi ieşea în afară. Mergea ca un om beat cu pantofii-platformă manciurieni înalţi de zece centimetri. Avea o placă mare pentru păr, din jad, prinsă la ceafă, iar piesa centrală era o lăcustă din jad. Dinţii îi ieşeau atât de mult în afară, că păreau să-i zboare din gură. Gingiile inflamate îi făceau fălcile să pară umflate. Avea o parte a feţei vizibil mai mare decât cealaltă.

Rong a început să mă critice din clipa în care a sosit. Era gălăgioasă şi animată. Cum prinţul Kung m-a prevenit cu privire la starea ei mentală tot mai îngrijorătoare, am încercat să nu o iau în seamă.

Fraţii imperiali stăteau laolaltă. Prinţul Kung, prinţul Ch’un şi prinţul Ts’eng manifestau foarte puţină afecţiune unul faţă de celălalt. Şedeau în tăcere, fumând din pipe.

Fratele meu, Kuei Hsiang, a venit beat. Soţia lui purta o placă de păr cu ornamente ridicate în sus sub formă de pagodă. Cum de-abia îşi putea răsuci capul, vorbea în timp ce ochii i se roteau dintr-o parte în alta.

Împăratul Guang-hsu, acum în vârstă de şaptesprezece ani, era chipeş şi părea sigur pe el în roba-i de mătase de culoarea soarelui luminos. Le-a spus limpede celor din clanul imperial că nu-şi va lua mai mult de o împărătească şi două concubine. Eu l-am sprijinit pe deplin în această hotărâre.

Eram familiarizată, de-acum, cu modalitatea unică de creştere a băieţilor ca să devină Fii ai Cerului. Ei trăiau în mintea lor. Pentru Tung Chih, a trăi a însemnat să fugă de el însuşi. Pentru Guang-hsu, însemna a-şi nega propria umanitate, căci el credea că plăcerile au fost cele care l-au distrus pe Tung Chih.

Lista cu candidatele posibile pentru noua împărătească era lungă. Clanul imperial a petrecut zile în şir de discuţii. În cele din urmă, a fost nominalizată Lan, fiica în vârstă de douăzeci de ani a fratelui meu.

În camera mea se făcea întuneric după ce apunea soarele. Eunucii veneau să mai pună cărbuni în sobe, în vreme ce eu şi Guang-hsu stăteam aşezaţi faţă în faţă. Mi-a mărturisit că nu prea ţinea să se

însoare. L-am convins însă că pentru a fi considerat adult şi a urca pe tron în mod oficial, trebuia mai întâi să se căsătorească.

— Nu-mi pot permite să pierd timpul, mi s-a plâns el. Şi totuşi, asta e ceea ce fac în cea mai mare parte!

— Ce părere ai de verişoara ta Lan?

— Ce-i cu ea?

— Nu e o frumuseţe, dar e înţeleaptă şi e rafinată în ceea ce priveşte arta, literatura şi muzica.

— Dacă ea e alegerea ta, atunci va fi şi alegerea mea, mi-a zis Guang-hsu.

— E cu trei ani mai mare decât tine şi poate e mai matură. S-ar putea să nu te facă să te aprinzi după ea, dar aţi crescut împreună şi vă cunoaşteţi. Totuşi, tu eşti cel care va trebui să facă alegerea.

— Ne înţelegem bine. Guang-hsu s-a înroşit la faţă. I-am văzut picturile, deşi nu prea simt că o cunosc cu adevărat.

— Ei i-ar plăcea foarte mult să fie împărăteasa ta.

— Chiar a spus ea asta? Am aprobat din cap. Păi, asta e drăguţ... Ezitând, s-a ridicat din jilţ. Atunci, presupun că ea e cea potrivită. Ţie îţi place, şi asta e tot ce contează pentru mine.

— Te deranjează lipsa de frumuseţe a lui Lan?

— De ce m-ar deranja?

— Pe cei mai mulţi dintre bărbaţi i-ar deranja asta.

— Eu nu sunt ca ei.

— Ei bine, voi amândoi sunteţi nu doar cele mai apropiate rude de sânge ale mele, dar şi oamenii în care pot avea încredere cu adevărat. Totuşi, n-aş putea să îmi iert dacă această căsătorie v-ar aduce nefericire.

Guang-hsu a rămas tăcut. După o vreme, a spus:

— În ochii mei, Lan e frumoasă, şi întotdeauna s-a purtat cu bunătate.

Am început să mă liniştesc şi să mă simt mai plină de speranţă.

— În cadrul familiei, a continuat el, Lan a fost cea care m-a protejat întotdeauna când alţii mă ridiculizau.

— Nu spui asta doar ca să îmi faci mie pe plac, nu-i aşa, Guang-hsu?

— Aş fi nesincer dacă aş nega că vreau să îţi fac pe plac. Nu cred că am voie să îmi mai amân căsătoria, de vreme ce am făcut asta de două ori deja. Lumea crede că motivul pentru care nu sunt căsătorit e acela că nu vrei tu să te dai la o parte.

Mă mişca grija lui pentru mine. Nu am spus nimic, dar în ochi mi s-au strâns lacrimi – l-am pierdut pe Tung Chih, dar l-am dobândit pe Guang-hsu.

— Mamă, hai să terminăm cu asta. Dacă e vreo şansă să mă îndrăgostesc, Lan ar fi aceea.

Mă simţeam din nou neliniştită şi l-am rugat pe Guang-hsu să-şi acorde un răgaz de câteva luni ca să se gândească la Lan, înainte de a lua decizia finală.

Ne plimbam de-a lungul lacului Kun Ming, unde priveliştea era liniştită. Învăluite în ceaţă, dealurile semănau cu o uriaşă pictură în acuarelă, iar lacul vălurit îmi aducea aminte de mătasea marmorată.

Oftam de câte ori îmi venea în minte Tung Chih:

— Cât aş vrea să fi ştiut cum să o fac pe Alute să fie mulţumită.

Guang-hsu mi-a răspuns duios:

— Dă-mi voie să te fac din nou fericită, mamă.

Păstorul strălucea pe cerul violet. În noaptea aceea, Li Lien-ying m-a dat pe piele cu cremă de păpădie îmbogăţită cu extract de ceai verde şi mi-a masat membrele. Ceva neliniştitor se pogorâse asupra mea, dar nu-mi dădeam seama ce era. Mai târziu, aveam să-mi doresc să îmi fi continuat conversaţia cu Guang-hsu.

Pot să spun doar că era ceva foarte asemănător cu viaţa însăşi: un mister în care nu poţi şti niciodată unde te afli cu adevărat.

23

Guang-hsu a ales pentru a-i fi concubine două surori din clanul Tatala, care avea legături apropiate cu clanul Yehonala. Fetele erau elevele preferate ale profesorului Weng. Guang-hsu îl auzise mai întâi pe profesor lăudându-le, iar apoi a vrut să le cunoască. Tatăl fetelor era secretarul Ministerului Imperial al Justiţiei, un prieten al prinţului Kung, cunoscut acum pentru vederile sale liberale.

N-am ştiut cum să reacţionez când Guang-hsu mi le-a prezentat. Cea mai tânără, Zhen – sau Perla nici nu împlinise bine paisprezece ani. Era frumoasă şi se purta mai mult ca o soră mai mică a lui Guang-hsu, decât ca o concubină a sa. Perla era curioasă, deşteaptă şi plină de viaţă. Cea mai mare, Chin – sau Scânteia –, avea cincisprezece ani. Era plinuţă, cu o mină calmă, dar rigidă. Guang-hsu părea fericit de alegerea sa şi îmi ceru aprobarea.

Deşi erau multe fete care veniseră cu înalte recomandări şi care, după părerea mea, erau mult mai calificate pentru această poziţie din punctul de vedere al inteligenţei şi frumuseţii, mi-am promis mie însămi să nu mă amestec în decizia lui Guang-hsu. A fost şi o mică doză de egoism în asta: m-am gândit că, cu cât fetele erau mai puţin atrăgătoare, cu atât mai sigură avea să fie situaţia nepoatei mele. I-aş fi făcut lui Lan un mare deserviciu dacă i-aş fi înconjurat soţul cu frumuseţi răpitoare. În ciuda rugăciunilor mele ca Guang-hsu şi Lan să se îndrăgostească până la urmă unul de celălalt, mă întrebam: dacă nu se va întâmpla aşa?

Perla şi Scânteia completau familia în mod armonios. Când le-am pus alături de Lan, am considerat că era o combinaţie ideală: Perla era prea mică, Scânteia era pasivă, iar lui Lan i se dădea ocazia să strălucească. Ţelul meu era să-l încurajez pe Guang-hsu să aibă copii cu toate.

Toate trei fetele au sosit la ceai îmbrăcate în rochii minunate. Îmi aminteau de tinereţea mea. Aveam de gând să le fac cunoscută relaţia mea regretabilă cu Alute. Fetele nu se aşteptaseră la francheţea mea şi au rămas împietrite de uimire.

— Îmi pare rău că vă fac să treceţi prin asta, le-am explicat. Dar dacă nu ştiţi deja povestea, mai devreme sau mai târziu tot o veţi auzi de la eunucii din palat. E mai bine să vă spun eu versiunea mea.

Le-am îndemnat să-şi uite aşteptările privind viaţa în Oraşul Interzis:

— Nu vă concentraţi asupra modului în care ar trebui să fie viaţa, ci asupra felului în care este.

I-am mărturisit lui Lan că mă bucur foarte mult că împărtăşim pasiunea pentru literatură şi operă, dar am avertizat-o că poezia şi

opera sunt simple distracţii, nu interese serioase. Fetele nu păreau să priceapă, dar dădeau ascultătoare din cap.

— Alute şi Tung Chih s-au îndrăgostit la prima vedere, dar Tung Chih a părăsit-o după câteva luni pentru alte femei. Le-am spus cum mi-am pierdut eu soţul în faţa concubinelor chineze, apoi am conchis: E nevoie de tărie de caracter, voinţă de fier şi rezistenţă pentru a supravieţui în Oraşul Interzis.

Pentru a mă face pe deplin înţeleasă, le-am zis că nu voi tolera o altă Alute.

În timp ce Lan, care ştia deja această istorie, asculta, Perla şi Scânteia au făcut ochii mari când le-am vorbit despre răposata mea noră. Trebuia să mă opresc ca să-mi şterg lacrimile, căci amintirea lui Tung Chih era de nesuportat.

Perla plângea când am început să descriu sfârşitul trist al lui Alute:

— N-aş face niciodată ce a făcut Alute, chiar de-ar fi să ajung să fiu dezamăgită de viaţa mea şi să-mi doresc să mă omor! hohotea Perla. Alute nu avea dreptul să ia viaţa bebeluşului ei!

Scânteia, însă, a întrerupt-o:

— Perla, încetează, te rog. Emoţiile negative vor dăuna sănătăţii Marii Împărătese.

— Aţi spune că aţi supravieţuit şi prosperat? m-a întrebat Lan la a treia noastră întâlnire pentru ceai.

— Că am supravieţuit – poate, dar că am prosperat, în niciun caz, i-am răspuns.

— Toată lumea în ţara asta crede că viaţa dumneavoastră e ca în poveşti, a spus Perla. Nu e adevărat?

— Într-o oarecare măsură, bănuiesc că e adevărat, am consimţit. Trăiesc în Oraşul Interzis, mii de oameni se îngrijesc de nevoile mele, garderoba mea întrece orice imaginaţie, dar…

— Sunteţi adorată de milioane de oameni, m-a întrerupt Lan.

— Nu-i aşa, Mare Împărătească? i se alăturară cele două surori.

Am făcut o mică pauză, întrebându-mă dacă să-mi dezvălui sau nu adevăratele gânduri:

— Aş spune aşa: am dobândit prestigiu, dar mi-am pierdut fericirea.

În ciuda faptului că sora ei îi dădea coate, Perla a intervenit, arătându-şi uimirea şi neîncrederea, şi m-a implorat să explic.

— Tatăl meu era guvernator în Wuhu când eu aveam şapte ani. Mă jucam cu prietenii mei din sat pe câmpuri, dealuri şi lacuri. Familia noastră o ducea mai bine decât majoritatea celorlalţi, care pentru a supravieţui se bazau în întregime pe recoltele anuale. Cea mai mare dorinţă a mea era să-mi permit un cadou de Anul Nou pentru cea mai bună prietenă a mea, o fetiţă slăbănoagă, cu picioare lungi, poreclită Lăcusta. Ea mi-a zis că, dacă doream cu adevărat să o văd fericită, tot ce trebuia să fac era să-i permit să cureţe haznaua familiei mele.

— Poftim? au strigat doamnele imperiale. Voia rahatul dumneavoastră?

Am dat aprobator din cap:

— Să aibă o rezervă constantă de materii fecale ca să-şi fertilizeze pământul e visul oricărui fermier.

Bând din ceai de cea mai bună calitate, le-am povestit cum Lăcusta şi familia ei au venit la noi acasă ca să-şi ia „darul”, cum cântau în timp ce goleau haznaua, cum Lăcusta muncea stând în genunchi, curăţând marginile acesteia.

Cele trei delicate doamne aveau ochii larg deschişi. Perla părea atât de marcată, încât îşi ţinea mâna la gură, de teamă să nu spună ceva.

Mi-am terminat de băut ceaiul:

— Nu voi uita niciodată zâmbetul de pe chipul Lăcustei. M-a făcut să aflu ce înseamnă fericirea. Nu am mai întâlnit o bucurie atât de simplă de când am intrat în Oraşul Interzis.

— Vorbiţi de parcă nu aţi fi fost deloc norocoasă! nu s-a putut împiedica Perla să spună.

Am oftat adânc:

— Nu am fost.

Guang-hsu şi profesorul Weng ni s-au alăturat la cină. Perla, în inocenţa ei şi cu farmecu-i natural, l-a rugat pe Guang-hsu să ne povestească despre ce a învăţat peste zi. Ea însăşi fiind elevă a profesorului Weng, obişnuiau să se tachineze unul pe celălalt. Lui Guang-hsu părea să-i facă plăcere provocarea Perlei, iar prietenia dintre ei înflorea sub ochii mei.

— Sunt convins că singura speranţă de salvare a Chinei stă în învăţarea şi adoptarea ştiinţei şi tehnologiei statelor occidentale, a afirmat Guang-hsu cu glas răspicat, iar Perla a clătinat respectuos din cap.

Când ea l-a rugat pe împărat să-i explice cum funcţionează un ceas, Guang-hsu şi-a trimis eunucul să aducă nişte ceasuri din colecţia sa. Ca un artist, a desfăcut unul dintre ele, arătându-i mecanismul interior. Ea îl privea pe Guang-hsu lung, cu mare uimire, capetele lor stând practic lipite în timp ce ei continuau să exploreze.

Mi-am dat seama că Lan îşi dorea să aibă ocazia de a vorbi singură cu împăratul despre poezie şi literatură. Mai târziu, când am rămas singură cu nepoata mea, am întrebat-o ce simte. Eram aşezate în faţa oglinzii sale de toaletă.

— Guang-hsu le acordă mai multă atenţie concubinelor decât împărătesei sale, s-a plâns Lan.

Nu voiam să fiu tocmai eu cea care să-i spună asta, dar credeam că trebuie să se pregătească pentru aşa ceva:

— S-ar putea ca ăsta să fie doar un început, Lan.

Nepoata mea şi-a ridicat privirea şi s-a uitat în oglindă cu ochii săi mici. Se analiza în mod critic. O clipă mai târziu, şi-a lăsat capul în jos şi a început să plângă:

— Sunt urâtă.

I-am cuprins umerii în palmele mele. Ea s-a scuturat, dându-mă la o parte:

— Nu! Uitaţi-vă la dinţii mei. Sunt strâmbi!

Am mângâiat-o uşor pe braţe:

— Eşti frumoasă, Lan. Ţi-o aminteşti pe Nuharoo, nu? Cine era mai frumoasă? Ea sau eu? Toată lumea era de părere că ea, chiar şi eu credeam asta, pentru că ăsta era adevărul. Nu mă comparam cu Nuharoo. Dar împăratul Hsien Feng a părăsit-o pe ea pentru mine. Nepoata mea şi-a ridicat ochii scăldaţi în lacrimi. Totul depinde de efort, am încurajat-o.

— Ce vede Guang-hsu la Perla?

— Energia şi entuziasmul ei, probabil…

— Nu, înfăţişarea ei.

— Lan, ascultă la mine. Guang-hsu a crescut fiind înconjurat de frumuseţi. Pentru el, nu sunt decât nişte ornamente mişcătoare. După cum ştii, Tung Chih a lăsat trei mii de frumuseţi adunate din toată ţara pentru un bordel de curve.

— Eu nu ştiu cum să fiu plină de viaţă! Lui Lan îi curgeau lacrimile pe obraji. Cu cât mă gândesc mai mult la asta, cu atât devin mai nervoasă. Nu pot să-l fac pe Guang-hsu nici măcar să se uite la mine.

Când ne-am urat noapte bună, i-am spus că mai era destul timp, în cazul în care voia să-şi anuleze căsătoria.

Pe un ton surprinzător de hotărât, mi-a răspuns:

— Dar vreau să fiu împărăteasa Chinei! Era prima oară când îi descopeream încăpăţânarea. Vreau să fiu ca dumneavoastră, a adăugat ea.

Pe 26 februarie 1889, ţara a sărbătorit nunta lui Guang-hsu. Împăratul nu avea încă optsprezece ani. Ca şi Nuharoo, Lan a intrat pe poarta centrală, Poarta Liniştii Celeste, iar Scânteia şi Perla au intrat prin partea laterală, pe aceeaşi poartă pe care intrasem eu cu treizeci şi şapte de ani înainte.

Cu o săptămână mai târziu, pe 4 martie, m-am retras de la regenţă. Era a doua oară când făceam asta. Aveam cincizeci şi patru de ani. Din acel moment, am fost numită în mod oficial Împărăteasa Văduvă. Puteam să mă întorc, fericită, la grădinile Palatului de Vară, lăsând durerile de cap de la Curte lui Guang-hsu şi tatălui său, prinţul Ch'un.

Manciurienii cei mai conservatori se temeau de ataşamentul lui Guang-hsu faţă de reformă, ataşament pe care-l demonstră încă din

primul său decret: „Voi răsturna vechea ordine din Regatul Mijlociu şi voi mătura forţele reacţionare care nu sunt în stare să-şi dea seama de realitate. Iar acest lucru înseamnă retrogradare, îndepărtare din funcţie, exil şi execuţie pentru cei grei de cap”.

Deşi nu i-am oferit în mod public sprijinul meu lui Guang-hsu, tăcerea mea vorbea de la sine.

Dispreţuindu-l pe împăratul Guang-hsu şi punând la îndoială hotărârea mea de a mă retrage de la putere, unul dintre conservatorii înrăiţi, un judecător provincial, a înaintat o petiţie prin care insista ca eu să continui regenţa. Ceea ce m-a amuzat a fost numărul mare de semnături pe care le strânsese. Cu siguranţă, oamenii trebuie să fi crezut că nu vorbeam serios. Am aflat ulterior că judecătorul presupusese că eu nu aşteptam decât o astfel de propunere.

În loc să-l răsplătesc pe judecător cu o promovare, am anulat planul Curţii de a lua în discuţie petiţia. Am spus că e o pierdere de vreme şi l-am concediat pe judecătorul provincial, asigurându-mă că va fi o concediere permanentă. Am explicat ţării: „Regenţa nu a fost, încă de la început, alegerea mea”.

Intenţia mea era să le fac cunoscut oamenilor faptul că, la Curte, ideile proaste creşteau precum buruienile.

Mi-am marcat retragerea găzduind o ceremonie în cadrul căreia am înmânat recompense şi premii unui mare număr de oameni. Am emis jumătate de duzină de edicte pentru a le mulţumi tuturor acelora, vii sau morţi, care lucraseră în timpul regenţei mele.

Printre personajele importante pe care le-am onorat a fost şi englezul Robert Hart, pentru devotamentul său şi realizările înregistrate ca inspector general al serviciului vamal din China. Edictul a fost emis în ciuda puternicelor obiecţii ale miniştrilor de la Curte. I-am acordat lui Hart titlul cel mai prestigios, străvechiul rang al Primului Ordin al Celor Trei Generaţii, clasa întâi. Însemna că titlul era retroactiv, acordat mai degrabă strămoşilor săi decât descendenţilor. Asta putea să pară excentric din punctul de vedere al unui străin, dar pentru un chinez nimic nu era mai nobil de atât.

M-am prefăcut surdă şi mută atunci când clanul a strigat:

— Un diavol străin îi depăşeşte acum în rang pe cei mai mulţi dintre noi şi dintre strămoşii noştri!

Nu aveam destule cuvinte să spun că Robert Hart reprezenta genul de schimbare revoluţionară de care China avea disperată nevoie. Cu toate astea, Curtea, în mod colectiv, îmi refuză cererea de a-l întâlni personal. Ministrul Etichetei ameninţă cu demisia, scoţând de la arhivă înregistrările care arătau că în întreaga istorie a Chinei nicio femeie cu poziţia mea nu primise vreodată un bărbat străin. Aveau să treacă încă treisprezece ani înainte ca, în cele din urmă, să reuşesc să îl cunosc pe Robert Hart.

Nu mă aşteptam deloc ca restaurarea reşedinţei mele de retragere să işte un scandal. Ea începu cu un gest de pietate. Când m-am hotărât să mă stabilesc la Palatul de Vară, numit iniţial Ch'ing I Yuan, Grădina Limpezilor Ape Susurătoare, prinţul Ch'un a fost cel care a insistat că acesta să fie renovat. Ca prim-ministru, el vorbea în numele împăratului. Ch'un voia să îmi ofere un cămin confortabil, ceea ce am acceptat cu recunoştinţă.

Nu voiam să îl pun într-o situaţie jenantă pe prinţ, subliniind faptul că tocmai el fusese cel care se opusese aceleiaşi idei, atunci când aceasta fusese formulată de Tung Chih după urcarea sa pe tron, în 1873. La acea vreme, Ch'un pretinsese că nu erau destule fonduri. Oare cum avea să strângă fondurile acum, mă întrebam. Nu puteam decât să concluzionez că voia să mă vadă plimbându-mă alene prin grădinile mele, în loc să mă amestec în chestiuni de stat.

Am rămas pasivă, deoarece era timpul ca prinţul Ch'un să vadă cum era să fii în locul meu. Ca ministru al Consiliului Amiralităţii, era un tigru care făcea gălăgie, făcând praf eforturile lui Li Hung-chang de a moderniza China. Ceea ce m-a surprins a fost persoana care i-a devenit colaborator, la care nu mă aşteptasem defel, şi anume profesorul Weng. Acesta era un liberal şi un puternic susţinător al reformei şi sprijinise iniţiativele lui Li. Dar când el a devenit noul ministru al prinţului Ch'un pentru administrarea veniturilor, a descoperit că nu-i place să împartă puterea cu Li. Prinţul Ch'un şi profesorul Weng trimiseseră deja multe memorandumuri prin care îl denunţau pe Li şi aprobarea dată de mine proiectelor sale. Amândoi erau convinşi că aveau să facă o treabă mai bună dacă li se acorda controlul total.

Eu îi vorbisem cândva lui Li Hung-chang despre ceea ce se va întâmpla când mă voi retrage. Era frustrant să văd cum Li era obligat să îndure umilinţe, atacuri la persoană şi chiar tentative de asasinat. Singurul lucru pe care l-am putut face a fost să-i arăt cât de mult îl apreciez. Într-un mesaj pe care i l-am trimis prin Yung Lu, cel mai apropiat aliat al său de la Curte, i-am scris: „Dacă devine prea mult de suportat, aveţi permisiunea mea să vă luaţi concediu sub orice pretext". I-am spus că-i voi acorda orice sumă va pretinde drept compensaţie.

Li Hung-chang m-a asigurat că aşa ceva nu va fi necesar şi că faptul că eu îi înţeleg sacrificiile e tot ce are nevoie pentru a continua. I-am scris: „Nu e deloc momentul potrivit pentru experimente sau pentru a le permite încăpăţânatelor Coifuri de Fier să aibă vreme să se descopere pe ele însele, dar aşa stau lucrurile pentru mine aici".

Trăisem cu soţul meu în Palatul de Vară. Era divizat de lacuri,

numite Marea de Nord, Marea de Sud şi Marea de Mijloc. Spre deosebire de Yuan Ming Yuan, care era o minune făcută de mâna omului, Palatul de Vară era conceput să se armonizeze cu vrerea naturii. Grădina Limpezii Ape Susurătoare, care înconjura palatul însuşi, era doar o mică parte din zona mai mare de parc. Pe întinsul ei, pavilioane înalte şi graţioase se ridicau în mijlocul peisajului de un verde luxuriant, iar cele trei mari lacuri sclipeau printre dealurile joase. Aveam amintiri mai mult decât dragi despre acest loc.

Cel care m-a convins până la urmă să permit ca restaurarea să aibă loc a fost Guang-hsu. El îşi citi personal declaraţia în faţa Curţii, cerând demararea reconstrucţiei: „Măcar atât poate face China pentru Marea sa Împărătească, care a suferit atât de mult". Îmi dădeam seama că Guang-hsu încerca să-şi afirme independenţa şi simţeam că trebuie să îi acord sprijinul meu.

Când miniştrii loiali mi-au scris ca să mă prevină de „complotul tată-fiu", care urmărea să mă izoleze din punct de vedere politic, le-am răspuns astfel: „Dacă există vreun complot, e unul pe care eu însămi l-am pus la cale". Eram preocupată mai mult de provenienţa fondurilor. Principala prioritate a amiralităţii şi a Ministerului de Finanţe era înfiinţarea forţelor navale chineze, iar eu doream ca această prioritate să fie respectată.

În iunie, Guang-hsu îşi publică decretul privind renovarea reşedinţei mele: „...şi atunci mi-am adus aminte că în vecinătatea Parcului de Apus există un palat. Multe dintre clădiri se află într-o stare jalnică şi necesită renovări pentru a le face potrivite pentru folosul Majestăţii Sale Marea Împărătească, ca palat în care să-şi găsească mângâierea şi desfătarea". El îi conferi un nou nume Grădinii Limpezii Ape Susurătoare: avea să fie cunoscut sub numele de Grădina pentru Cultivarea Armonioasei Senectuţi.

După ceva ezitări, am dat un răspuns oficial: „Sunt conştientă că dorinţa împăratului de a restaura palatul din vest izvorăşte din lăudabila sa grijă pentru bunăstarea mea, şi din acest motiv nu pot suporta să-i întâmpin cu un refuz direct bunele intenţii. Mai mult, fondurile necesare acestei renovări sunt în întregime asigurate de surplusurile acumulate ca urmare a severelor economii făcute în trecut. Fondurile aflate sub controlul Ministerului de Finanţe nu vor fi atinse, iar finanţele naţionale nu vor fi deloc afectate".

Declaraţia mea intenţiona să îi domolească pe aceia care se opuneau planului, dar am sfârşit prin a cădea eu însămi în cursă. Curând, aveam să fiu blocată între două bătălii, o experienţă din care abia-abia am scăpat cu viaţă.

Prima bătălie a fost cea începută de profesorul Weng. Când savantul reformator se văzu cu cea mai mare putere, el încurajă

pasiunea deja existentă a lui Guang-hsu pentru reformă. Deşi ar fi putut juca un rol de moderator, el, în schimb, îl îmboldi şi mai mult, împingându-l pe împărat într-o direcţie care în cele din urmă se dovedi a fi dezastruoasă atât pentru familia noastră, cât şi pentru China.

Cea de-a doua bătălie a fost lupta mea împotriva asumării răspunderii pentru pierderea războiului cu Japonia. Peste ani, când toţi bărbaţii scăpaseră de orice vină, eu am rămas cea care a îndurat dezonoarea şi dizgraţia. Ce puteam să fac? Eram pe de-a-ntregul trează, şi cu toate astea nu puteam scăpa de coşmar.

Un istoric de mai târziu a scris: „În final, Ministerul de Finanţe chiar a rămas neatins, dar importante fonduri, estimate la treizeci de mii de *tael*-i, au fost luate prin fraudă de la Consiliul Amiralităţii pentru Marea Împărătească Tzu Hsi – o sumă care ar fi dublat întreaga flotă, ceea ce i-ar fi permis Chinei să îşi înfrângă duşmanul”.

Din nefericire, am trăit să citesc aceste critici. Şi asta când eram deja bătrână şi pe moarte. Nu am putut şi nu am vrut să urlu: „Mergeţi de vă uitaţi la reşedinţa mea!”. Banii pe care eram acuzată că i-am furat ar fi fost de ajuns pentru a o construi din aur pur de trei ori pe cât era.

24

Necazurile noastre cu Japonia privind Coreea trenau de un deceniu. Când regina Min a Coreei ne-a cerut ajutorul, l-am trimis pe Li Hung-chang. Regina era amenințată de bandele mafiote susținute de japonezi. M-am ocupat personal de această chestiune, căci știam că și eu aș fi căutat același fel de ajutor, dacă așa ceva mi s-ar fi întâmplat mie.

Lui Li Hung-chang i-au trebuit doi ani ca să ajungă la un acord cu prim-ministrul Japoniei, Ito Hirobumi. Li mă convinsese că înțelegerea va preveni scăparea de sub control a situației coreene, pentru a nu se ajunge la o confruntare militară de amploare sino-japoneză.

Am făcut tot ce am putut ca să fie aprobată varianta acordului lui Li. Consiliul clanului manciurian ura până și existența lui Li Hung-chang și a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a bloca efortul acestuia. Prințul Ch'un și prințul Ts'eng au spus că faptul că trăiam de atât de multă vreme în Orașul Interzis îmi deformase simțul realității și că încrederea mea în Li nu era susținută. Totuși, instinctul îmi spunea că aveam să sfârșesc având aceleași greutăți ca regina Min, dacă mă bazam pe imperialiștii manciurieni în loc de Li Hung-chang.

Ca rezultat al demersurilor mele, s-a semnat convenția Li-Ito. China și Japonia au menținut pacea pentru o vreme, iar manciurienii au încetat campania pentru decapitarea lui Li Hung-chang.

Însă în martie 1893, Li îmi solicită o audiență de urgență la Palatul de Vară. M-am trezit înainte de ivirea zorilor ca să-l întâmpin. Afară, în grădină, era un aer rece și tăios, dar cameliile erau în floare. I-am oferit lui Li ceai verde fierbinte, căci călătorise toată noaptea.

— Ce mai faceți, Majestatea Voastră?

Vocea lui Li Hung-chang era tensionată. Am simțit că nu era în largul său și l-am rugat să treacă direct la subiect. Se dădu cu fruntea de pământ înainte de a scoate un cuvânt:

— Regina Min a fost detronată, Majestatea Voastră.

Am fost uluită:

— Cum… cum de s-a putut întâmpla așa ceva?

— Încă nu am toate informațiile. Li Hung-chang s-a ridicat. Știu doar că miniștrii reginei au fost uciși cu brutalitate. În acest moment, radicaliștii din Coreea pun la cale o lovitură de stat.

— Japonia are vreun amestec în toate astea?

— Da, Majestatea Voastră. Agenți secreți ai Japoniei s-au infiltrat în palatul reginei Min deghizați în gărzi de pază.

Li Hung-chang m-a convins că nu mai puteam face nimic pentru a o ajuta pe regina Min. Chiar dacă am fi putut constitui o misiune de salvare, nu știam unde era ținută regina și nici măcar dacă mai era în viață. Japonia era hotărâtă să înghită Coreea. Conspirația se punea la

cale de peste zece ani. China şi Japonia sprijiniseră cu rândul facţiunile rivale de la Seul.

— Mă tem că ţara noastră nu mai poate împiedica agresiunea militară a Japoniei, a conchis Li.

Ultimele săptămâni au fost tensionate. Zilele îmi erau măcinate de necazuri, nopţile de nesomn. Epuizată, încercam să alung grijile de moment întorcându-mă spre lucruri mai plăcute, rememorându-mi primele amintiri din oraşul natal, Wuhu.

Uitându-mă în gol la dragonul auriu de pe tavanul de deasupra patului, îmi aduceam aminte de ultima dată când am fost cu cea mai bună prietenă a mea, Lăcusta. Lovea ţărâna cu picioarele-i subţiri ca nişte beţe de bambus.

— Nu am fost niciodată la Hefei, îmi zisese ea. Tu ai fost, Orhideea?

— Nu. Tata mi-a spus că e mai mare decât Wuhu.

Ochii Lăcustei se luminaseră:

— S-ar putea ca acolo să am noroc. M-am săturat să mănânc argilă, a spus ea ridicându-şi bluza pentru a-şi dezveli burta uriaşă, care semăna cu fundul unui ceaun. Nu mai pot să fac caca.

M-am simţit foarte vinovată. Ca fiică a guvernatorului local, eu nu ştiam ce este foamea.

— O să mor, Orhideea. Vocea Lăcustei era lipsită de orice nuanţă. Voi fi mâncată la o masă plină de oameni. O să-ţi fie dor de mine? Ea a continuat înainte să apuc eu să răspund: Fratele meu mai mic a murit azi-noapte. Ai mei l-au vândut de dimineaţă. Mă întreb ce familie îl mănâncă.

Pe neaşteptate, mi s-au înmuiat genunchii şi m-am prăbuşit.

— Plec la Hefei, Orhideea.

Ultimul lucru pe care-l ţineam minte era că Lăcusta mi-a mulţumit pentru fecalele din haznaua familiei mele.

Copacii uriaşi care înconjurau palatul foşneau puternic, scoţând aceleaşi zgomote ca şi valurile mării. Stăteam întinsă în întuneric, fără să pot dormi. Părăsind trecutul, mă împiedicam din nou de prezent şi mă gândeam la Li Hung-chang, bărbatul din Hefei. Porecla lui era, de fapt, Hefei. Bănuiam că şi el a cunoscut foamea ţăranilor şi că asta avea mare legătură cu felul în care ne înţelegeam reciproc şi cu ambiţia de a aduce schimbarea în actul guvernării. Lucrurile astea au ajuns să ne lege. Aşteptam audienţele lui cu nerăbdare şi groază deopotrivă. Nu ştiam niciodată ce veşti proaste îmi va aduce. Singurul lucru cert era că veştile vor veni.

Li Hung-chang era un bărbat curtenitor şi elegant, îmi aducea daruri, exotice sau practice. Odată, mi-a adus ochelari pentru citit. Darurile veneau întotdeauna însoţite de o poveste despre locul unde fuseseră confecţionate sau despre influenţele culturale din spatele lor.

Nu era greu de închipuit de ce se bucura el de o asemenea popularitate. Alături de prinţul Kung, Li era singurul funcţionar guvernamental în care străinii aveau încredere.

Tot nu puteam să dorm. Aveam sentimentul că Li Hung-chang se îndrepta din nou spre mine. Îmi imaginam trăsura care hurducăia pe străzile întunecate din Pekin şi cum se deschideau porţile Oraşului Interzis, una câte una, în faţa lui. Şoaptele gărzilor. Cum era escortat Li prin intrarea lungă de un kilometru şi jumătate, de-a lungul holurilor şi grădinilor-coridor, şi apoi în curtea interioară.

Auzeam cum bate clopotul din templu de patru ori. Aveam mintea limpede, dar eram obosită, obrajii îmi ardeau şi aveam membrele reci. M-am ridicat în capul oaselor şi mi-am tras ceva pe mine. Auzind zgomot de paşi, am recunoscut târşâitul tălpilor moi şi am ştiut că era eunucul meu. În umbra lunii, a intrat Li Lien-ying. A ridicat draperia, ţinând o lumânare în mâna dreaptă:

— Stăpână, mă chemă el.

— A venit Li Hung-chang?

Li îngenunche înainte-mi. Avea la pălărie nepreţuita pană de păun cu doi ochi şi era îmbrăcat cu tunica de călărie galbenă, de mareşal. Mi-era teamă de ce-o să-mi spună. Îmi părea că a trecut doar puţină vreme de când mi-a adus vestea teribilă despre regina Min a Coreei.

Rămase în genunchi până când i-am cerut să vorbească.

— China şi Japonia sunt în război.

Deşi nu am fost surprinsă, am fost totuşi zguduită. În ultimele patru zile tronul ordonase să fie mutate trupe în nord, sub comanda lui Yung Lu, pentru a ajuta Coreea să ţină revoltele sub control. În edictul lui Guang-hsu stătea scris: „Japonia a năvălit cu armata în Coreea, încercând să stingă ceea ce ei numesc foc, dar pe care ei înşişi l-au aprins”.

Aveam foarte puţină încredere în puterea noastră militară. Curtea nu s-a înşelat când m-a descris ca fiind o persoană care „a fost muşcată de şarpe acum zece ani şi de atunci se teme şi de o funie din paie”.

Mi-am pierdut soţul şi era cât pe-aici să-mi pierd viaţa în 1860, în timpul războiului opiului. Dacă Anglia şi aliaţii săi ne erau superiori atunci, nu puteam decât să-mi imaginez cum erau acum, după mai mult de treizeci de ani. Mi se părea foarte reală posibilitatea că nu voi supravieţui. Încă de la revenirea sa de la Sinkiang, Yung Lu lucra împreună cu Li Hung-chang, fără vâlvă, la întărirea forţelor noastre armate, dar ştiam că mai aveau multe de făcut. Gândurile mele erau alături de Yung Lu şi de trupele lui, care îşi croiau drum spre nord.

Li era în favoarea ideii de a acorda timp eforturilor unite ale Angliei, Rusiei şi Germaniei, care, la cererile repetate de ajutor ale lui Li, au promis că vor convinge Japonia „să stingă torţa războiului”.

— Majestatea Sa, împăratul Guang-hsu e convins că trebuie să acţioneze, a spus Li. Japonezii au tras două salve de bord şi o torpilă, scufundând nava de război *Kowshing,* care pleca din portul Arthur cu soldaţii noştri la bord. Cei care nu s-au înecat au fost seceraţi de mitraliere. Înţeleg mânia Majestăţii Sale, dar nu ne putem permite să acţionăm sub impulsul emoţiilor.

— Ce vrei să fac eu, Li Hung-chang?

— Vă rog să-i cereţi Majestăţii Sale Împăratul să aibă răbdare, căci aştept ca Anglia, Rusia şi Germania să răspundă. Mă tem că orice mişcare greşită din partea noastră va face să ne pierdem sprijinul pe plan internaţional.

L-am chemat pe Li Lien-ying.

— Da, stăpână.

— O trăsură spre Oraşul Interzis!

Eu şi Li Hung-chang habar nu aveam că Japonia obţinuse promisiunea Angliei de a nu interveni şi că Rusia îi urmase exemplul. Am făcut băşici la gură încercând să-l convingem pe furiosul Guang-hsu să acorde mai mult timp înainte de a emite un decret cu declaraţia de război.

Pe măsură ce săptămânile treceau, Japonia devenea tot mai agresivă. Aşteptarea Chinei nu dădea semne că va fi răsplătită. Am fost acuzată că i-am dat voie lui Li Hung-chang să irosească timpul preţios necesar pentru o ofensivă cu sorţi de izbândă. Am continuat să am încredere în Li, dar mi-am dat seama, de asemenea, că trebuie să acord atenţie facţiunii pro război – Partidul Războiului condusă acum de însuşi împăratul Guang-hsu.

M-am mutat din nou în fostul meu palat din Oraşul Interzis. Trebuia să particip la audienţe şi să-i fiu de ajutor împăratului. Deşi lăudam Coifurile de Fier pentru patriotismul lor, eram rezervată în a le oferi sprijinul, căci îmi aminteam că în urmă cu treizeci de ani ei erau convinşi că vor putea învinge Anglia.

Cei care erau împotriva războiului, Partidul Păcii, condus de Li Hung-chang, îşi făceau griji ca nu cumva să-mi retrag sprijinul.

— Japonia se modelează după culturile occidentale şi a devenit mai civilizată, încerca Li să convingă Curtea. Legile internaţionale ar trebui să acţioneze ca o frână în calea oricărei violenţe premeditate.

— Trebuie să fii prost să crezi că lupul îşi schimbă năravul! i-a spus profesorul Weng, acum consilier de război, în mijlocul unui ropot de aplauze. China poate să învingă şi va învinge Japonia chiar şi numai prin simpla superioritate numerică.

Mi-a luat ceva vreme să-mi dau seama de caracterul profesorului Weng. Pe de o parte, îl încuraja pe Guang-hsu să imite modelul Japoniei, dar, pe de altă parte, dispreţuia cultura japoneză. Se simţea

superior japonezilor şi credea că „China ar trebui să educe Japonia, aşa cum a făcut-o de-a lungul istoriei”. Credea, de asemenea, că Japonia „datorează foarte mult Chinei în privinţa limbii, artei, religiei şi chiar a modei”. Profesorul Weng era ceea ce Yung Lu ar fi descris ca „bun să comande o armată pe hârtie”. Ce era şi mai rău, savantul spusese naţiunii că programul de reformă al Chinei va fi ca şi cum „ai ţine un bambus spre soare – se va produce imediat o umbră”.

Deşi nu condusese în viaţa lui un guvern, profesorul Weng era foarte încrezător în capacităţile sale. Vederile sale liberale îi inspirau pe atât de mulţi oameni, că era privit ca un erou naţional. Mi-era greu să comunic cu el, căci susţinea războiul, dar evita să dea piept cu muntele de decizii necesare pentru a-l desfăşura. Mă sfătuia „să fiu atentă la imaginea de ansamblu a unei broderii, nu la împunsăturile de ac de pe ea”. Pasiunea lui era să discute strategii. Ţinea prelegeri Curţii în timpul audienţelor şi putea să vorbească ore în şir. În final, zâmbea şi spunea:

— Să lăsăm tactica pe seama generalilor şi ofiţerilor.

Generalii şi ofiţerii de la frontieră erau nedumeriţi de ordinele profesorului Weng:

— „Suntem ceea ce credem că suntem” nu e deloc genul de sfat cu care-ţi poţi îndemna oamenii să te urmeze, se plângeau ei.

Yung Lu, într-o scrisoare personală adresată mie, scrisă de pe front, era cât se putea de dispreţuitor la adresa lui Weng. Însă eu aveam mâinile legate.

— Înţelegerea moralei din spatele războiului e cea care ne va face să câştigăm lupta, răspundea marele profesor. Nu există instrucţie mai bună decât învăţătura lui Confucius: „Un om virtuos nu va căuta să trăiască pe seama umanităţii”.

Când i-am sugerat ca măcar să îl asculte pe Li Hung-chang, profesorul Weng a zis pur şi simplu:

— Dacă nu reuşim să reacţionăm la timp, Japonia va intra în Pekin şi va arde Oraşul Interzis, la fel cum a făcut Anglia cu Yuan Ming Yuan.

Tatăl împăratului, prinţul Ch’un, era ecoul lui:

— Nu există trădare mai mare decât să uităm ce ne-au făcut străinii.

L-am lăsat în pace pe profesorul Weng, dar am insistat să se creeze un nou Consiliu al Amiralităţii pentru război, sub conducerea prinţului Ch’un, a prinţului Ts’eng şi a lui Li Hung-chang. Cu şase ani înainte, Li contractase cu firme străine construirea de porturi fortificate, incluzând bazele importante de la portul Arthur, din Manciuria, şi de la Weihaiwei, din Peninsula Shantung. Se cumpăraseră nave din Anglia şi Germania. Aveam acum douăzeci şi cinci de nave de război, dar nimeni nu părea să vrea să-l asculte pe Li când acesta a spus:

— Marina e departe de a fi pregătită de război. Academia navală de-abia a terminat întocmirea unui curriculum şi angajarea instructorilor. Prima generaţie de studenţi ofiţeri se află de-abia acum în pregătire.

— China e echipată! se convingea pe sine însuşi prinţul Ch'un. Nu avem nevoie decât să ne îmbarcăm oamenii!

Li Hung-chang a lansat însă avertismentul:

— Navele de război moderne sunt nefolositoare dacă sunt pe mâini nepricepute.

Nu am putut să împiedic Curtea să strige sloganuri patriotice ca răspuns la vorbele lui Li. Împăratul Guang-hsu a susţinut că el era hotărât să declare războiul:

— Am aşteptat destul.

M-am rugat ca fiul meu să facă ceea ce făcuseră şi marii săi înaintaşi, să se ridice la înălţimea situaţiei şi să-şi pună duşmanii pe fugă. Însă în sinea mea se strecurase teama. Căci, cu toate calităţile admirabile pe care le avea, ştiam că Guang-hsu era incapabil să joace un rol dominant. Încerca din răsputeri să facă asta, dar îi lipseau o strategie dinamică şi necruţarea necesară. Un secret pe care-l ţineam ascuns de ochiul public erau problemele medicale şi emoţionale ale lui Guang-hsu. Pur şi simplu nu vedeam cum ar putea să-i controleze pe fraţii săi vitregi înfocaţi, liderii Coifurilor de Fier. Şi nu-l vedeam nici câştigându-i de partea sa pe cei din Consiliul Clanului Manciurian. Îmi doream ca Guang-hsu să-mi spună că nu am dreptate, că în ciuda minusurilor sale va avea noroc şi va câştiga.

Mă uram pentru că nu puneam capăt dependenţei lui Guang-hsu. Continua să îmi ceară aprobarea şi sprijinul. Am păstrat tăcerea când întregul Consiliu al Clanului a propus să-mi reiau supervizarea zilnică a treburilor ţării. Am vrut să-l provoc pe fiul meu. Voiam ca el să mă atace, voiam să-l văd explodând de mânie. Îi ofeream ocazia de a fi pe propriile-i picioare şi de a acţiona de unul singur. I-am spus că putea să treacă peste Consiliu dacă găsea de cuviinţă că ar trebui să ia puterea în mâinile sale. Aşa se întâmplase în cazul celor mai de seamă împăraţi ai dinastiei, precum Kang Hsi, Yung Cheng şi străbunicul său, Chien Lung.

Însă nu a fost să fie. Guang-hsu era prea delicat, prea timid. Ezită, căzu în conflict cu sine însuşi şi în cele din urmă renunţă.

Poate că presimţeam deja tragedia lui Guang-hsu. Începusem să sufăr din cauza temerilor sale. Simţeam că greşesc în faţa lui că îl las de izbelişte. Mă înfuriam când fratele său vitreg şi vărul său, prinţul Ch'un Junior şi prinţul Ts'eng Junior, profitau de el. Vorbeau cu Guang-hsu de parcă el le era inferior. Sătulă să mă aud vorbind, am continuat să-i spun fiului meu să acţioneze ca un împărat.

Mai mult ca sigur, am creat confuzie în mintea lui Guang-hsu.

Privind în urmă, îmi dau acum seama că monarhul nu acţiona singur. Eu eram cea care îi cerea să fie cineva care nu era. El voia foarte mult să mă facă pe mine fericită.

M-am întors la Palatul de Vară, sătulă de conflictele fără capăt dintre Partidul Războiului şi Partidul Păcii. Sarcina arbitrării îmi fusese lăsată numai mie, nu pentru că aş fi avut vreo competenţă deosebită, ci pentru că nimeni nu putea face mai mult.

Pe la spatele meu, în mijlocul crizei naţionale, prinţul Ch'un rechiziţiona fondurile pe care le împrumutase Li Hung-chang pentru academia navală. Ch'un a construit bărci cu motor pentru distracţia Curţii pe lacurile palatelor din Pekin şi pe lacul Kun Ming, lângă care locuiam eu.

Mai târziu, Li Hung-chang avea să-mi mărturisească:

— Tatăl împăratului se afla în poziţia de a-mi cere bani oricând. L-am lăsat să-şi facă mendrele în schimbul neamestecului în afacerile mele.

Alte fonduri ale amiralităţii au fost folosite de prinţul Ch'un şi prinţul Ts'eng pentru a mă copleşi cu daruri, ei dându-şi girul la proiecte extravagante şi deloc necesare pentru a-mi câştiga sprijinul. Repararea Şlepului de Marmură era un astfel de exemplu.

Mâniată, i-am cerut socoteală prinţului Ch'un:

— Ce plăcere îmi va oferi afurisitul ăsta de şlep costisitor?

— Ne-am gândit că Majestăţii Voastre îi va face plăcere să se plimbe pe apă fără să-şi ude pantofii, îmi răspunse cumnatul meu.

Îmi explică apoi că Şlepul de Marmură a fost construit iniţial de împăratul Chien Lung pentru mama sa, căreia îi era teamă de apă.

— Însă mie îmi place apa foarte mult! am urlat la el. Aş înota în lac, dacă mi s-ar da voie!

Prinţul Ch'un a promis să oprească proiectul, dar m-a minţit. Îi era greu să renunţe – cheltuise deja majoritatea fondurilor şi avea nevoie de un pretext pentru a mai stoarce bani de la Li.

Li Hung-chang îl evita pe prinţul Ch'un. În loc să meargă să ceară împrumuturi de la băncile străine, Li a lansat „Strângerea de fonduri pentru apărarea navală". Nu a făcut niciun efort să ascundă faptul că banii pe care îi strângea erau de fapt în beneficiul „organizării petrecerii pentru cea de-a şaizecea aniversare a zilei de naştere a Împărătesei Văduve". Li voia să-l dea astfel jos pe prinţul Ch'un, numai că eu eram cea folosită ca victimă colaterală. Li trebuie să fi crezut că meritam acest tratament pentru că eu eram vinovată, din capul locului, de faptul că-l pusesem în echipă cu prinţul Ch'un.

Guang-hsu a declarat război Japoniei, dar a dat dovadă de foarte puţină încredere în a-l purta. Se baza pe profesorul Weng, care ştia

despre războaie doar din cărţi. Aveam să aflu ce bărbat sfâşiat de conflicte era Guang-hsu. Lan mă anunţase că soţul ei avea o inimă romantică, dar că îi era teamă de femei.

— Suntem căsătoriţi de cinci ani. Buzele lui Lan tremurau şi ea izbucni în plâns. Ne-am culcat împreună o singură dată, iar acum el doreşte separarea.

I-am promis că o voi ajuta. Rezultatul a fost că cei doi au consimţit să trăiască sub acelaşi acoperiş. Ce m-a întristat a fost că Guang-hsu a pus să se construiască un zid în jurul apartamentului său, pentru a împiedica intrarea lui Lan.

Când am stat de vorbă cu el, Guang-hsu mi-a explicat că dezinteresul său pentru Lan venea din dorinţa de a se autoapăra:

— Mi-a zis că-i datorez un copil. El mi-a descris intruziunile din miez de noapte ale lui Lan. Mi-a speriat eunucii, care au crezut că umbra ei aparţine unui asasin.

Când am încercat să-l fac să înţeleagă că Lan avea şi ea drepturile ei de soţie, el îmi spuse că nu se crede în stare să-şi îndeplinească datoria de soţ:

— Încă nu sunt vindecat, a zis, referindu-se la ejaculările sale precoce. Nici nu cred că mă voi vindeca vreodată.

Guang-hsu îmi mai menţionase şi înainte, cu curaj, despre starea sa, dar sperasem că lucrurile aveau să se rezolve pe măsură ce căpăta mai multă experienţă în arta iubirii.

Am fost incapabilă să-mi înfrâng sentimentul că dădusem naştere unei tragedii. Faptul că Lan credea că aş putea să-l oblig pe Guang-hsu să o iubească m-a făcut să mă simt şi mai rău.

În timpul zilei, Guang-hsu şi cu mine conduceam audienţele pe tema războiului împotriva Japoniei; seara, ne îngropam în documente şi proiecte de edicte. Singurul moment când ne relaxam un pic era în timpul pauzelor luate noaptea târziu. Am încercat să vorbesc aşa, într-o doară, despre Lan, dar Guang-hsu îmi ştia intenţiile.

— Sunt sigur că Lan nu mă merită, a zis el.

Regretul din ochii săi era sincer. Se considera vinovat pentru faptul că nu era în stare să aducă pe lume un moştenitor şi mi-a spus că de la o vreme se simţea slăbit şi obosit.

— Nu-ţi cer să mă ierţi, încerca el, cu greu, să-şi reţină lacrimile. Te-am dezamăgit... Începuse să plângă. Sunt mai mult decât o ruşine ca bărbat imperial. În curând, lumea va afla asta.

— Problema ta va rămâne un secret până când vom găsi un leac, am încercat eu să-l consolez, dar îmi dădeam seama acum că, dincolo de a fi deprimat, era posibil să fie cu adevărat bolnav.

Guang-hsu a ridicat spre mine ochii înlăcrimaţi:

— Şi Lan? Mi-e teamă că va veni o zi când mă va ataca în mod

public.

— Las-o în seama mea.

Lan a refuzat să-mi accepte explicaţia cu privire la problema medicală a lui Guang-hsu. Credea cu încăpăţânare că soţul ei voia să o respingă:

— Cu mine e neliniştit, dar e plin de viaţă cu celelalte concubine, mai ales cu Perla.

M-am asigurat că Lan nu va lăsa ca sentimentele de nemulţumire să o copleşească:

— Noi suntem nişte doamne cu măşti. Destinul nostru e să ne ascundem în glorie divină şi sacrificiu.

Eram recunoscătoare că Guang-hsu mi-a permis să aduc doctori să-l examineze şi că el le-a răspuns la cele mai intime întrebări. A suportat atâta durere şi umilinţă. Îl admiram că se putea ţine deasupra suferinţelor sale personale.

Când a fost anunţat diagnosticul, acesta mi-a frânt inima: Guang-hsu suferea de o afecţiune a plămânilor. A făcut o bronşită şi era vulnerabil la tuberculoză. Mi-a revenit în minte imaginea lui Tung Chih zăcând la pat. L-am luat în braţe pe Guang-hsu şi am început să plâng.

25

În 1894, în perioada Anului Nou, oraşul Pekin a rămas fără lemn de foc. Lemnul pe care îl primeam era verde şi umed şi scotea mult fum. Ne înecam şi tuşeam chiar şi în timpul audienţelor. A fost convocat şi luat la întrebări ministrul de la Oficiul Afacerilor Interne. El s-a tot scuzat şi a promis că următorul transport va fi cu lemne care nu scot fum. Potrivit spuselor lui Yung Lu, secţiunea nordică de cale ferată pe care se transporta lemnul fusese distrusă de ţăranii răsculaţi. Scoseseră şinele, iar traversele de lemn fuseseră vândute ca lemn de foc. Trupele trimise de Yung Lu nu au putut rezolva problema suficient de repede.

În dimineaţa de Anul Nou, în zori, m-a trezit un mesaj urgent: murise prinţul Ch'un. În mesaj se spunea: „Tatăl împăratului a făcut un atac cerebral în timp ce inspecta instalaţiile navale".

Doctorul Sun Pao-tien a spus că oboseala peste măsură îl costase pe prinţ viaţa. Acesta fusese hotărât să demonstreze că e pregătit să lanseze contraatacul împotriva Japoniei. Îi denunţase pe fratele său, prinţul Kung, şi pe viceregele Li Hung-chang. Se lăuda cu capacitatea sa de a duce treaba la bun sfârşit, „aşa cum un mongol sare coarda fără să transpire câtuşi de puţin".

Prinţul Ch'un nu se consultase cu Kung sau cu Li. Nu voia „să ia o piatră şi să-şi dea singur cu ea peste degetele de la picioare" – refuza să se „insulte" singur. Mai văzusem acest soi de comportament defetist şi la restul familiei imperiale. Îşi acoperise prinţul Ch'un casa cu maxime caligrafiate despre ţelul unei vieţi simple, dar puterea însemna totul pentru el.

Îmi amintesc că eram îngrijorată de decolorarea buzelor prinţului Ch'un. El credea că ameţeala sa era doar o parte a mahmurelii de dimineaţă. Continua să dea banchete, convins că vorbăria şi înţelegerile private reprezentau metoda optimă de a pune lucrurile la cale.

Guang-hsu a fost lovit de durere. Era mult mai apropiat de tatăl lui decât de mama sa, iar acest lucru era pe deplin de înţeles. Îngenunchind între unchii săi, nu a reuşit să se adune ca să termine de rostit anunţul morţii la audienţa de dimineaţă.

Mai târziu, la o recepţie înainte de înmormântare, sora mea a făcut tărăboi, cerând ca fiului ei mai mic, prinţul Ch'un Junior, să i se dea poziţia deţinută de tatăl său.

Când i-am refuzat cererea, Rong s-a întors spre Guang-hsu şi i-a spus:

— Să auzim şi ce are împăratul de zis despre asta.

Guang-hsu se uita în gol la mama lui, de parcă nu ar fi înţeles ce voia.

— E dreptul meu prin naştere! pretindea prinţul Ch’un Junior.

Îl întrecea în înălţime pe Guang-hsu cu jumătate de cap. Ca lider al noii generaţii manciuriene, tânărul Ch’un nu era nici modest şi nici nu dădea dovadă de răbdare sau cumpătare. Avea ochii injectaţi şi răsuflarea îi mirosea a alcool. Îmi amintea de un taur care are chef să se lupte.

— Potoleşte-ţi fiul mai mic, i-am spus surorii mele.

— Guang-hsu nu e decât o faţă de pernă brodată umplută cu paie, zise Rong. Ch’un Junior ar fi trebuit să fie cel ales pentru tron!

Nu-mi venea să cred ce spunea. M-am întors să-l privesc pe Guang-hsu, care era vizibil necăjit. Apoi i-am făcut semn cu capul lui Li Lien-ying, care strigă:

— Palanchinele Majestăţii Sale Împărăteasa şi Majestăţii Sale Împăratul!

În timp ce mergeam înapoi la palat, mi-am dat seama că fusesem martoră, în familia noastră, la decăderea întregii clase imperiale. Tânărului prinţ Ch’un nu-i trecea prin minte că şi el putea să dea greş, întocmai ca tatăl său.

Eu şi Rong ne înstrăinaserăm atât de mult una de cealaltă, încât până şi să ne vedem devenise de nesuportat. Mă îngrijora că prinţul Ch’un Junior putea fi următorul la tron, dacă i se întâmpla ceva lui Guang-hsu. Prinţul Ch’un avea o ţinută fizică deosebită, dar foarte puţină minte. Deşi îi încurajam pe tinerii manciurieni să meargă pe urmele strămoşilor şi îi răsplăteam cu promovări, eram dezamăgită de nepotul meu. Am insistat să îşi facă ucenicia fie sub îndrumarea prinţului Kung, fie sub cea a lui Li Hung-chang. De vreme ce băiatul refuza să-mi urmeze instrucţiunile, poziţia sa la Curte rămânea neînsemnată.

În următoarele câteva săptămâni, în timp ce Guang-hsu conducea audienţele, eu mergeam din templu în templu ca să-i primesc pe oaspeţii care veneau să prezinte condoleanţele pentru prinţul Ch’un. Înconjurată de sunetul tobelor, de muzica puternică şi de preoţii lama care cântau, am îndeplinit ritualurile şi mi-am dat aprobarea la variatele solicitări privitoare la funeraliile prinţului: numărul banchetelor şi oaspeţilor, stilul şi parfumul lumânărilor, culoarea cearşafurilor cu care să fie înfăşurat trupul, cum să fie sculptaţi nasturii decorativi ai acestuia. Nimănui nu părea să-i pese de războiul aflat în desfăşurare. Cifra pierderilor omeneşti care ne era anunţată zilnic de la frontieră nu părea să-i deranjeze pe tânărul prinţ Ch’un şi pe prietenii săi, Coifurile de Fier. Beau până nu mai puteau şi se certau pe prostituate.

Simţeam împunsăturile vârstei. Perspectiva întunecată pe care o aveam cu privire la viitor îmi făcea rău la stomac.

— Asta e din cauză că nu beţi supă de scorpion, stăpână, îmi spunea Li Lien-ying.

— Arăţi de parcă ai avea o mască zâmbitoare cusută pe faţă, i-am replicat.

Li Lien-ying nu m-a luat în seamă şi şi-a continuat sfatul:

— Teoria care stă la baza supei de scorpion este aceea că e nevoie de otravă ca să lupţi împotriva otrăvii.

Pe 17 septembrie 1894, la gura fluviului Yalu, japonezii au distrus jumătate din marina noastră într-o singură după-amiază, şi nici măcar o singură navă a lor nu a fost serios avariată. Coasta era acum, practic, liberă, iar japonezii îşi puteau debarca oamenii şi armele ca să mărşăluiască spre Pekin.

Pe 16 noiembrie, Li Hung-chang raportă că prinţii manciurieni, cu care era obligat să facă afaceri, profitaseră de pe urma războiului, aprovizionând trupele noastre cu muniţie necorespunzătoare. După numai o lună de lupte, portul Arthur a fost capturat. Decât să se predea, comandanţii de pe câmpul de luptă ai lui Li Hung-chang şi-au îndemnat soldaţii să se sinucidă.

Mulţumită răposatului prinţ Ch'un, care falsifica rapoartele de pe câmpul de luptă şi apoi îmi trimitea numai veştile bune, m-am simţit îndeajuns de în siguranţă încât să încep pregătirile pentru petrecerea prilejuită de aniversarea mea de şaizeci de ani. Gândindu-mă că ar fi momentul pentru a-mi sărbători retragerea, plănuisem să mă folosesc de ocazie ca să mă împrietenesc cu soţiile ambasadorilor străini. Nu putusem să o invit pe niciuna dintre ele până acum, când eram considerată, oficial, retrasă din treburile publice. În ochii Curţii, mândria Chinei nu avea să fie şifonată chiar atât de mult, iar ambasadele străine păreau să împărtăşească aceeaşi lejeritate. Fiind retrasă, însemna că nu trebuia să mai fiu luată în serios.

Poate că nu fusesem niciodată luată în serios, nici când m-am aflat pe tron, nici când am renunţat la regenţă. Ce mândrie mai avea oare China, ca să-i fie şifonată? Atâta vreme cât eram liberă să îmi ajut fiul, nu-mi păsa ce credeau oamenii. Dacă a fi retrasă însemna să am mai multe ocazii de a-mi face prieteni care puteau fi de folos ţării, nu numai că îmi aşteptam retragerea, dar aveam să mă şi bucur de ea.

Până la urmă, continua agresiune a Japoniei m-a forţat să-mi anulez toate planurile. Asta i-a enervat pe mulţi nobili şi funcţionari care se aşteptau la daruri costisitoare.

Mi-am reluat rolul de mediator imperial şi am fost foarte uimită când mi-am dat seama că devenisem o ţintă a Curţii – eram acuzată că adusesem ţara la faliment. Am descoperit că în timpul scurtei mele perioade de retragere, profesorul Weng gestionase prost tezaurul imperial şi aşa şubred. Când a fost luat la întrebări cu privire la

vinovăţia sa, el a pretins că toate fondurile fuseseră plătite de răposatul prinţ Ch’un pentru restaurarea Palatului de Vară – reşedinţa mea.

Am stăruit la Curte să se controleze toate registrele profesorului Weng, dar nu s-a făcut nimic în acest sens. Lucrul de care nu mi-am dat seama era că profesorul Weng, care nu profitase personal de niciun ban, umflase atât de multe buzunare, încât îşi crease o reţea extinsă de susţinători – o bogăţie mai mare decât orice ar fi putut cumpăra cu bani. Iertătoare cu profesorul Weng, naţiunea a început să mă considere pe mine răspunzătoare de înfrângerile sale. S-au răspândit curând zvonuri despre stilul meu extravagant de viaţă, inclusiv despre apetitul meu sexual.

Îi încredinţasem profesorului Weng ambii mei fii. Aş fi împărtăşit vina, dacă şi-ar fi recunoscut şi el partea sa. La urma urmei, la mine veneau şi Curtea, şi împăratul pentru ultimul cuvânt.

În timp ce zvonurile continuau, conflictul dintre mine şi profesorul Weng devenise public. Mi-am reamintit mie însămi să nu pierd vederea de ansamblu, însă eram hotărâtă să merg mai departe cu investigarea lui Weng.

Guang-hsu nu s-a putut hotărî să ia partea nimănui. Pentru el, profesorul Weng era de multă vreme o busolă morală, un zeu personal. Guang-hsu era nemulţumit că am refuzat să mă răzgândesc în legătură cu anchetarea mentorului său.

Pentru a dovedi nevinovăţia profesorului Weng, Guang-hsu a decis să conducă el însuşi investigaţia. Spre uimirea tuturor, profesorul Weng a fost găsit vinovat. Învăţatul confucianist şi răposatul prinţ Ch’un nu numai că utilizaseră fraudulos fonduri navale, dar se folosiseră de ziua mea de naştere pentru a cere bani care apoi dispăruseră. După ce Guang-hsu a obţinut toate înregistrările contabile şi alte probe materiale, a venit la mine să îşi ceară scuze. I-am spus că sunt mândră de corectitudinea lui.

Am hotărât să anunţ că nu voi accepta niciun dar de ziua mea. Acţiunea mea l-a expus pe profesorul Weng: oameni din toate colţurile ţării, precum muştele la o gustare însângerată, încercau să-şi recupereze banii.

Împăratul Guang-hsu i-a cerut socoteală mentorului său:

— Tu erai credinţa mea şi atotputernicul meu stâlp spiritual! i-a spus el, cerându-i o explicaţie.

Profesorul Weng nu-şi recunoscu nicio greşeală. El continuă cu atitudinea sa de înţelept şi îl preveni pe Guang-hsu că îşi lăsa mintea influenţată ascultând de o „femeie bătrână”. În final, marele profesor fu concediat. I se dădu o săptămână să împacheteze şi să plece. Nu avea să mai pună niciodată piciorul în Oraşul Interzis.

Guang-hsu fu jenat de faptul că îl alesese pe profesorul Weng să fie

arhitectul-şef al războiului împotriva Japoniei. Se închise în camera sa, în timp ce profesorul Weng stătea în genunchi afară, implorând să i se ofere şansa de a da explicaţii. Când asta nu avu niciun efect, bătrânul intră în greva foamei.

În cele din urmă, împăratul îi deschise uşa, şi cei doi bărbaţi petrecură o zi întreagă împăcându-se. De parcă ar fi fost în sala de clasă, Guang-hsu asculta, în timp ce profesorul Weng discuta despre originea eşecurilor. Concluzia fu că Li Hung-chang era cel care ar fi trebuit să poarte vina.

Deşi am făcut faţă sensibilităţii lui Guang-hsu, m-a enervat abilitatea profesorului de a manipula gândirea împăratului. Nimic nu justifica, în ochii mei, conduita lui necorespunzătoare. Iar când Weng îl scoase pe Li ţap ispăşitor, mi-am pierdut respectul faţă de el. Nu am vrut să dau naştere unor discordii luând în mod deschis apărarea lui Li, dar am înţeles necesitatea de a-i spune împăratului ceea ce gândesc.

Ca răspuns la tăcerea mea faţă de cererea Curţii de a începe urmărirea sa, Li Hung-chang i-a cerut împăratului dreptul de a-i urmări în justiţie pe prinţii manciurieni care aprovizionaseră armata cu muniţie necorespunzătoare. De asemenea, Li a cerut dreptul ca în viitor să-şi aleagă singur furnizorii.

La sugestia profesorului Weng, Guang-hsu l-a convocat pe Li Hung-chang la un audit oficial. Prinţii manciurieni au fost invitaţi ca martori.

Li veni pregătit. Documentaţia sa minuţios întocmită nu numai că îi apără cauza, dar îi câştigă şi o mare simpatie din partea naţiunii. Scrisori de sprijin soseau cu duiumul de la toţi guvernatorii de provincii. Presiunea a crescut şi unii au început să îl critice pe însuşi Guang-hsu.

Împăratul, frustrat, a venit la mine după ajutor. Era umilit şi ridiculizat, şi simţea că pierde respectul poporului său.

— Este evident că Li Hung-chang e cel potrivit pentru rolul de conducător al Chinei, mi-a zis Guang-hsu.

Sosise vremea când trebuia să aleg între Guang-hsu şi Li Hung-chang. Îmi anticipasem demult soarta, dar acela a fost momentul în care am înţeles profunzimea tragediei. Conştiinţa îmi spunea că Li Hung-chang era bun pentru popor, că numai el putea conduce China. Dar China era a manciurienilor, aşadar trebuia să îmi încalc principiile pentru a-l salva pe Guang-hsu.

După nopţi de nesomn, în care mi-am cântărit opţiunile şi mi-am adunat curajul, am făcut acest lucru iraţional şi de neînchipuit: am semnat edictul prin care era denunţat Li Hung-chang. I s-au luat astfel toate titlurile. A fost acuzat de folosirea defectuoasă a fondurilor navale şi de pierderea războiului.

Îmi era ruşine de mine însămi.

Credeam că făcusem destul pentru Guang-hsu, dar asta nu era decât o iluzie. Sub influenţa unchiului său, prinţul Ts'eng, a vărului său, prinţul Ts'eng Junior, şi a fratelui său, prinţul Ch'un Junior, Guang-hsu cel uşor de manevrat se lăsă convins cum că pedeapsa deja aplicată lui Li Hung-chang nu ar fi fost de ajuns şi că acesta ar fi trebuit eliminat cu totul.

Când mi s-a solicitat aprobarea pentru acuzarea în continuare a lui Li, nu mi-am putut stăpâni mânia. Expresia mea furioasă trebuie să-l fi speriat pe împărat, căci a început să se bâlbâie şi a căzut în genunchi.

Adevărul e că eram foarte supărată pe mine însămi. Le permisesem profesorului Weng şi prinţului Ch'un să scape nepedepsiţi. De ce ar fi dorit un chinez cu mintea întreagă să-şi slujească stăpânul manciurian după ce văzuse ce i se întâmplase lui Li Hung-chang?

I-am subliniat lui Guang-hsu că Li e prea valoros ca să fie distrus fără a afecta guvernarea.

— El poate să riposteze punând mâna pe putere! I-ar fi la fel de uşor ca şi cum ar bate din palme. Când o să se întâmple asta, o să mă găseşti în Palatul de Vară, urmărind un spectacol de operă!

Atmosfera de la Curte era tensionată şi ameninţătoare. Am realizat brusc că eram singură şi că aş fi putut fi repudiată de propriu-mi clan. Nu era nevoie decât să-l convingă pe Guang-hsu. Pentru a mă apăra, am negociat. În schimbul îndepărtării lui Li Hung-chang din toate funcţiile, inclusiv din cele de vicerege în Chihli şi de conducător al Armatei de Nord şi al forţelor navale chineze, am sugerat tronului să i se ia înapoi lui Li nepreţuita pană de păun cu doi ochi şi tunica galbenă de mătase, de mareşal.

— Îi va provoca lui Li o foarte gravă pierdere a prestigiului. Totuşi, orice altceva ar fi o nechibzuinţă şi o lipsă de milostenie.

Când prinţul Ts'eng m-a acuzat de ratarea unicei ocazii a manciurienilor de a-l pune pe Li la pământ, am plecat în mijlocul audienţei.

Auzeam susurul pârâului din spatele grădinii palatului din Oraşul Interzis. M-am trezit înainte de ivirea zorilor şi mi-am trimis eunucul să-l cheme pe Li Hung-chang.

Li a sosit la răsăritul soarelui, îmbrăcat într-o robă albastră, simplă, din bumbac, care-l făcea să arate cu totul diferit.

— Împachetai? l-am întrebat, ştiind că părăseşte Pekinul.

— Da. Trăsura mea pleacă într-o oră.

— Unde te duci? La Chihli? La Hunan? Sau în oraşul tău de baştină, Hefei?

Incapabil să răspundă, Li a căzut în genunchi. I-am amintit că eticheta nu ne permitea decât o întrevedere scurtă, însă trebuia să-i spun ce gândesc. Li a clătinat din cap, dar a stăruit să rămână la

pământ. I-am dat voie, după care am spus:

— Te rog să înţelegi cât de groaznic mă simt pentru ceea ce ţi-am făcut. Asta nu e o scuză întemeiată, dar nu am avut încotro.

— Înţeleg, Majestatea Voastră. Glasul lui Li era calm şi aproape netulburat. Aţi făcut ceea ce ar fi făcut orice mamă. M-au podidit lacrimile şi am izbucnit în plâns. Dacă asta va ajuta tronul, sunt onorat, a continuat Li.

— Poţi să îmi dai voie ca măcar să îmi ofer ajutorul pentru lunga ta călătorie spre sud?

— Nu e nevoie, am îndeajuns ca să-mi întreţin familia. Soţia mea înţelege că, dacă aş fi fost acuzat de trădare şi găsit vinovat, mi-ar fi fost luată viaţa. Nu vrea decât să fie sigură de liniştea copiilor noştri.

— S-a avut grijă de asta?

Mi-am şters faţa cu batista.

— Da, s-au făcut toate pregătirile necesare.

Eunucul meu a venit şi m-a anunţat încet:

— Doamnă, împăratul aşteaptă.

— Rămas-bun, i-am zis.

Li Hung-chang s-a ridicat. A făcut un pas înapoi, după care a îngenuncheat şi şi-a făcut plecăciunea.

Tradiţia nu îmi permitea să-l însoţesc până la poartă, dar am hotărât să nu o iau în seamă de data asta.

Draperia de la uşă s-a ridicat şi am ieşit în curte. Eunucii încă făceau curăţenia de dimineaţă şi s-au grăbit să dispară din faţa noastră. Cei care ne treceau prin cale îşi cereau scuze.

Cerul începea să se lumineze. Acoperişurile smălţuite erau scăldate în lumina aurie. Spre deosebire de Palatul de Vară, unde în aer plutea parfumul iasomiei, dimineţile din Oraşul Interzis erau reci şi vântoase.

Îmi auzeam propriii paşi, bocănitul pantofilor-platformă, cu talpă din lemn, care răsuna pe aleea de piatră. Li Hung-chang şi cu mine păşeam alături, umăr la umăr. În afară de noi, mai erau şaisprezece eunuci, care purtau palanchinul meu ceremonial, mare cât o cameră.

Peste două săptămâni, prinţul Kung, în vârstă de şaizeci şi cinci de ani, a fost chemat înapoi din retragere. Împăratul Guang-hsu a emis decretul la îndemnul meu. La început, Kung părea rezervat. De zece ani nutrea duşmănie împotriva celor care l-au îndepărtat de la conducere, inclusiv împotriva celor doi fraţi vitregi ai săi. Am insistat pe lângă el, spunându-i că moartea prinţului Ch’un ar trebui să pună trecutul neplăcut deoparte. Că împăratul, în vârstă de doar douăzeci de ani, avea nevoie de el.

Guang-hsu şi cu mine ne-am întâlnit cu prinţul Kung în grădina sa de crizanteme, unde pământul era acoperit de flori purpurii, în formă de stea. Prinţul Kung a ridicat de jos o frunză. Şi-a aşezat-o în palmă,

întinsă, şi a lovit-o cu cealaltă mână, scoţând un zgomot ca de pocnitoare.

— Echilibrul puterii în Asia a fost decisiv zdruncinat atunci când japonezii ne-au luat portul fortificat de la Weihaiwei. Glasul prinţului Kung se înmuiase în atâţia ani, dar pasiunea, viziunea şi inteligenţa s-au păstrat: Greşelile trecutului au hrănit neputinţa prezentului. În ochii lumii, războiul e ca şi încheiat, iar China a fost înfrântă.

— Dar spiritul nostru nu e înfrânt! Guang-hsu s-a înroşit la faţă şi pieptul îi tresălta. Refuz să o numesc înfrângere. Amiralii, ofiţerii şi soldaţii noştri s-au sinucis ca să arate lumii că ţara noastră nu se predă!

Prinţul Kung a zâmbit cu amărăciune:

— Amiralii noştri s-au sinucis pentru a se răscumpăra şi pentru a-şi salva familiile de la moarte şi de la confiscarea averilor. Le-aţi luat titlurile şi gradele, dar le-aţi permis să rămână pe câmpul de luptă. Le-aţi spus că îşi vor pierde capetele dacă pierd o bătălie. Moartea nu a fost alegerea lor, ci a dumneavoastră!

— Unchiul tău are dreptate, am intervenit eu. Sunt sigură că împăratul şi-a dat seama deja că patriotismul poporului nostru nu a împiedicat Japonia să ocupe Peninsula Liaotung. Înţelegem că Japonia vizează fortăreţele-surori ale portului Arthur şi preluarea Coreei.

Guang-hsu s-a prăbuşit la loc în jilţ. Inspira adânc, ca şi cum i-ar fi fost greu să respire.

Kung aduna mai departe frunze şi le lovea, scoţând zgomotul acela enervant cu palmele.

M-am bucurat că prinţul Kung a abordat subiectul sinuciderilor, căci mă certasem de multe ori cu Guang-hsu cu privire la ordinele sale de decapitare. Am încercat cu disperare să-l conving că devotamentul nu poate fi silit. Că loialitatea nu poate fi câştigată dacă nu sunt asigurate mai întâi mila şi bunătatea. Dar a trebuit să pun capăt discuţiei, deoarece Guang-hsu nu pricepea asta – fusese crescut în aşa fel încât să ia ca pe ceva de la sine înţeles devotamentul şi loialitatea. Primul lucru pe care-l învăţase despre omenie fusese parada de sinceritate şi dedicaţie a profesorului său. M-am dat bătută atunci când Guang-hsu s-a plâns că mă amestec în treburile sale.

— Mamă, te simţi bine? m-a întrebat Guang-hsu cu delicateţe, căci i-am spus că mă simt cam obosită şi slăbită. Apoi a continuat: Am aruncat petiţiile care cer pedepsirea lui Li Hung-chang.

Ştiam că prin acest gest fiul meu intenţiona să-mi facă plăcere. Dar nu voiam să vorbesc despre asta. Mai ales nu de faţă cu prinţul Kung, aşa că am schimbat vorba:

— Am încercat orice altă opţiune pe frontul cu Japonia?

Prinţul Kung mi-a răspuns:

— Am încercat prin diverşi intermediari, inclusiv diplomaţi

americani. Am încercat să ajungem la o înţelegere cu Japonia, dar Tokyo refuză asta.

— Nu văd niciun rost să pierdem timpul cu negocieri, a zis Guang-hsu. Ca şi cum ar fi încercat să-şi ascundă emoţiile, privea într-o parte. Eu nu negociez cu sălbatici! a zis el printre dinţi.

— Şi atunci ce doriţi să fac *eu?* a întrebat iritat prinţul Kung.

— Am nevoie de ajutorul tău la pregătirile de apărare, i-a răspuns împăratul.

— Nu sunt sigur că pot fi de folos. Vă înşelaţi dacă credeţi că mă pot descurca mai bine decât Li Hung-chang.

M-am întors să-i privesc pe amândoi:

— Nu ar trebui să ne gândim să păşim cu amândouă picioarele? Adică să continuăm să ducem tratative cu Japonia şi, în acelaşi timp, să ne pregătim apărarea?

Guang-hsu a urmat sfatul prinţului Kung şi s-a oferit să îi însărcineze pe străini să ducă munca de negociere. Un inginer militar german, care se ocupase în 1881 de fortificarea portului Arthur, fu numit comandantul armatelor chineze. Guang-hsu spera ca sub comanda unui general occidental să poată schimba radical situaţia cu Japonia.

Atât prinţul Ts'eng, cât şi prinţul Ch'un Junior au insistat pe ideea că angajarea unui fost inamic reprezenta prin ea însăşi un act de trădare.

Guang-hsu a suportat presiunea până în ultima clipă, apoi s-a răzgândit şi a anulat numirea.

Mai târziu, prinţul Kung s-a plâns:

— Dacă s-ar fi realizat, China ar fi fost în siguranţă, iar Japonia ne-ar fi plătit în cele din urmă ea nouă despăgubiri.

Nu mi-am dat seama atunci, dar din momentul în care împăratul s-a răzgândit, unchiul său nu a mai avut nicio tragere de inimă, până într-atâta încât, de-a lungul zilelor şi săptămânilor care au urmat, el s-a retras treptat. Bănuiam că-i fusese rănită mândria şi că îşi va reveni până la urmă şi va continua să lupte pentru dinastie. Dar inima prinţului Kung se retrăsese în grădina de crizanteme şi nu a mai ieşit niciodată de acolo.

La sfârşitul lui februarie 1895, Guang-hsu şi-a dat seama că singura sa opţiune era să negocieze cu Japonia. Spre umilirea sa, Japonia a refuzat să negocieze tratatul cu oricine altcineva în afară de Li Hung-chang, cel căzut în dizgraţie.

Pe 13 februarie, Guang-hsu îl eliberă pe Li de obligaţiile sale de vicerege în Chihli şi îl însărcină să conducă eforturile diplomatice chineze. Încă o dată, eu eram aceea care trebuia să-l primească pe Li Hung-chang în numele împăratului.

Li nu voia să vină la Pekin. A rugat să fie scutit de îndatorire. Crezând că mai devreme sau mai târziu împăratul şi Coifurile de Fier îl vor scoate tot pe el ţap ispăşitor, nu avea încredere că va scăpa cu viaţă. A subliniat faptul că lucrurile se schimbaseră. Că ne pierduserăm cartea de negociere. Că nu mai exista nicio modalitate de a face Japonia să vină la masa tratativelor.

„Oricine va reprezenta China şi va semna tratatul va fi nevoit să renunţe la o parte din China", m-a avertizat Li. „Va fi o sarcină deloc plăcută, pentru care nu va primi mulţumiri, iar întreaga ţară îl va învinovăţi, indiferent cât de justificat va fi rezultatul."

L-am rugat stăruitor să se mai gândească şi i-am trimis o invitaţie personală să ia cina cu mine.

Li a răspuns, spunând în mesajul său că nu e vrednic de această onoare şi că vârsta înaintată şi sănătatea şubredă nu îi permit să călătorească foarte uşor.

I-am scris înapoi: „Mi-aş dori să nu fiu împărăteasa Chinei. Japonezii se îndreaptă spre Pekin, iar eu nu suport nici măcar gândul ca ei să calce pe pământurile imperiale strămoşeşti".

Poate că tonul meu insistent a fost cauza sau poate că puternicul său simţ de nobleţe – indiferent de motiv, Li Hung-chang m-a onorat cu prezenţa şi a fost repede numit în funcţia de negociator-şef al Chinei. El a ajuns la Shimonoseki, în Japonia, pe 19 martie 1895. După aproximativ o lună, negocierile au luat o turnură neaşteptată: în timp ce pleca de la una din sesiunile de discuţii cu prim-ministrul Ito Hirobumi, Li a fost împuşcat în faţă de un extremist japonez.

Când i-am scris ca să-l întreb de starea sa, Li mi-a răspuns: „Incidentul aproape că m-a bucurat. Glonţul mi-a zgâriat obrazul drept. Mi-a câştigat ceea ce nu aş fi putut obţine niciodată la masa tratativelor – simpatia lumii".

Împuşcarea sa a avut ca rezultat un protest internaţional pentru ca Japonia să îşi modereze cererile faţă de China.

Simţeam că-l trimisesem pe Li la moarte şi că supravieţuise din simplu noroc.

De asemenea, în mesajul său, Li Hung-chang îl pregătea pe împărat pentru cea mai dificilă decizie: să consimtă la clauzele negociate, inclusiv la cedarea către Japonia, pentru totdeauna, a insulei Taiwan, a insulelor Pescadore şi a Peninsulei Liaotung; la deschiderea pentru comerţul japonez a şapte porturi chineze; la plata a două sute de milioane de *tael*-i, cu permisiunea pentru Japonia de a ocupa portul Weihaiwei până când va fi achitată suma datorată, şi la recunoaşterea „deplinei şi completei autonomii şi independenţe a Coreei", ceea ce însemna cedarea acesteia către Japonia.

Guang-hsu şedea pe Tronul Dragonului şi plângea. Când Li Hung-chang s-a întors la Pekin pentru consultări, el nu a reuşit să scoată o vorbă de la împărat.

Atunci a fost momentul în care i-am spus lui Li la ce mă gândisem:

— Renunţă la orice e nevoie din partea Chinei în materie de bani, dar nu la teritorii.

El şi-a ridicat privirea şi a spus:

— Da, Majestatea Voastră.

I-am spus că odată ce aprobam ocupaţia străină pe teritoriul continental, aşa cum permiseserăm să se întâmple cu ruşii în regiunea noastră Ili, China va fi pierdută pentru totdeauna. Li înţelese perfect şi negocie în consecinţă.

Imaginea lui Li Hung-chang în sala de audienţe, cu fruntea-i atingând pământul, mă urmări mult timp după ce el plecă. Stăteam împietrită. Zgomotul făcut de marele ceas cu pendulă de pe hol mă călca pe nervi.

— Coreea şi Taiwanul s-au dus, murmura Guang-hsu pentru sine, iar şi iar.

Nu ştia, desigur, că în decurs de câteva luni avea să piardă şi Nepalul, Burma şi Indochina. Un alt jaf. Şi apoi încă unul. Japonia nu avea nici cea mai mică intenţie să se oprească. Agenţii săi se infiltraseră, de-acum, adânc în Manciuria.

Sculpturile în formă de dragon de pe coloanele palatului au rămas din nou nevopsite. Zugrăveala veche începuse să se scorojească şi culoarea aurie se transformase într-un maroniu ars. Oficiul pentru Afaceri Interne rămăsese de mult fără bani. Pericolul nu era constituit de putregaiul uscat, care se vedea, ci de termitele invizibile.

Într-o dimineaţă, eunucul-şef Li Lien-ying se aventură să facă tronului o rugăminte formală:

— Vă rog, Majestatea Voastră, faceţi ceva pentru a salva Oraşul Interzis, căci e construit numai din lemn.

— Ardeţi-l din temelii! a fost răspunsul lui Guang-hsu.

Audienţele continuau. În veştile trimise prin telegrame de Li Hung-chang, eram informaţi că japonezii cereau dreptul de a construi fabrici în porturile prevăzute în tratat, ameninţând: „Acceptaţi aceşti termeni sau va fi război”.

Eu şi Guang-hsu înţelegeam că, dacă îndeplineam cererile Japoniei, pretenţii asemănătoare aveau să fie lansate de către toate celelalte puteri străine.

Telegrama lui Li mai spunea: „Ultimele concesii au adus în discuţie şi chestiunea drepturilor cu privire la minerale şi minereuri, şi nu avem ce face pentru a putea să le respingem…”.

Razele soarelui pătrundeau prin fereastra dormitorului, aruncând

umbre, ca nişte frunze tremurătoare, pe pardoseală şi mobilă. De un panou sculptat atârna, de pânza sa, un păianjen mare şi negru. Se legăna dintr-o parte în alta în adierea uşoară a vântului. Era primul păianjen negru pe care-l vedeam în interiorul Oraşului Interzis.

Am auzit zgomot de paşi târşâiţi. Apoi în uşă a apărut Guang-hsu. Aşa adus de spate cum stătea, avea ţinuta unui bătrân.

— Vreo veste? am întrebat.

— Am pierdut ultima divizie din cavaleria musulmană, a răspuns Guang-hsu intrând în cameră şi aşezându-se într-un jilţ. Sunt nevoit să las la vatră zeci de mii de soldaţi pentru că trebuie să plătesc despăgubirile străine. „Sau va fi război”, zic ei. „Război!”

— N-ai prea mâncat, i-am zis. Hai să luăm micul dejun!

— Japonezii construiesc drumuri între Manciuria şi Tokyo. Se uita fix la mine, fără să clipească din ochii săi mari şi negri. Căderea mea o va însoţi pe cea a ţarului rus.

— Gata, Guang-hsu, ajunge.

— Împăratul Meiji nu va mai avea în curând niciun rival în estul Asiei.

— Guang-hsu, mănâncă mai întâi, te rog…

— Mamă, cum aş putea mânca? Japonia mi-a umplut stomacul!

26

Bucătăriile imperiale au încercat să găsească un motiv pentru a nu anula banchetele de ziua mea de naştere. Aceeaşi atitudine a avut-o şi Curtea, care vedea retragerea mea ca o ocazie pentru toată lumea de a face bani. Li Hung-chang a fost obligat să negocieze împrumuturi suplimentare pentru a salva situaţia.

Am ajuns la concluzia că singura modalitate de a scăpa din capcana pe care o constituia ziua mea ar fi fost să mă adresez naţiunii printr-o scrisoare deschisă:

„Evenimentul de bun augur al celei de-a şaizecea aniversări a zilei mele de naştere trebuia să fie unul plin de bucurie şi înţeleg că oficialităţile şi mulţi cetăţeni au contribuit cu fonduri pentru acesta, în vederea ridicării de arcuri triumfale – douăzeci şi cinci de procente din veniturile voastre anuale, mi s-a spus, pentru a mă cinsti decorând Calea de Apă Imperială pe toată lungimea sa de la Pekin până la reşedinţa mea... Nu doream să arăt o încăpăţânare nejustificată şi să insist a refuza aceste onoruri, dar simt că vă datorez, mai mult decât orice, adevăratele mele simţăminte. De la începutul verii trecute, statele noastre tributare ne-au fost luate, flota noastră a fost distrusă, iar noi am fost obligaţi să participăm la ostilităţi care provoacă mare disperare. Cum aş putea avea inima să-mi delectez simţurile? Prin urmare, prin prezenta decretez ca toate ceremoniile publice şi toate pregătirile să fie abandonate”.

Am trimis ciorna direct la tipar, fără a mai trece cu ea pe la un mare consilier. Îmi era teamă ca nu cumva să-mi fie încălcate cuvintele, aşa cum îmi fusese încălcată şi dorinţa de a anula banchetele de ziua mea.

De asemenea, mi-ar fi plăcut să împărtăşesc cu naţiunea regretul că, neglijând sfaturile lui Li, nu făcuserăm decât să înăsprim despăgubirile pe care China trebuia să le plătească. Nu ştiam cum să-mi exprim mânia pentru faptul că Li Hung-chang, în vârstă de şaptezeci şi doi de ani, se întorsese acasă din Japonia doar ca să fie numit trădător. Oamenii de pe stradă îi scuipau palanchinul atunci când trecea.

Ca o modalitate de a-mi arăta sprijinul pentru Li, am convins Curtea să-l trimită la Sankt Petersburg la scurt timp după încoronarea ţarului Nicolae al II-lea.

Li a solicitat ca un sicriu gol să-l însoţească în această călătorie – voia să fie pregătit. M-a rugat să-i fac pe capac o inscripţie cu numele său, şi i-am făcut-o.

Ca rezultat al vizitei lui Li Hung-chang, s-a negociat şi apoi s-a semnat un acord secret între Rusia şi China. Cele două ţări se angajau să se apere reciproc împotriva agresiunii Japoniei. Preţul pe care l-am plătit a fost acceptarea unei clauze prin care se permitea Rusiei să-şi extindă calea ferată transsiberiană prin Manciuria până la Vladivostok. De asemenea, le permiteam ruşilor să folosească respectiva cale ferată pentru transportul trupelor şi materialelor militare pe teritoriul chinez.

În împrejurările date, asta a fost tot ce a reuşit să obţină Li Hung-chang. Şi el, şi eu aveam o bănuială că în Rusia nu se putea avea încredere. După cum s-a dovedit, odată acordat ruşilor dreptul de a-şi ancora flota în portul Arthur, lipsit de gheaţă, ei au refuzat să mai plece, chiar şi după ce Japonia a fost izgonită.

Cam prin vremea aceea, în timp ce eu şi Guang-hsu puneam la punct chestiunile practice pentru un program de închiriere a terenurilor, pentru a genera plăţi în vederea achitării împrumuturilor străine, îşi făcu apariţia, pe neaşteptate, nepoata mea, Lan.

În clipa când o văzu intrând, Guang-hsu se scuză şi părăsi încăperea.

Lan era îmbrăcată într-o robă brodată cu trandafiri, în păr avea ornamente asortate, mici trandafiri confecţionaţi din panglică. Gulerul înalt al robei îi ţinea bărbia în sus, scoasă în afară, trădându-i disconfortul. Părea să fi renunţat să-şi încarce obrajii cu pudră albă. Expresia de pe chip îi reflecta durerea din inimă. Avea colţurile gurii lăsate în jos şi începură să-i curgă lacrimile încă dinainte de a apuca să vorbească.

Să fiu martoră la căsătoria lor nefericită era mai rău decât să trăiesc împăcată cu moartea soţului şi fiului meu. Moartea lor nu vindeca nimic, dar măcar făcea loc vindecării. Amintirea era selectivă şi cu timpul se estompase. Nu-mi mai aduceam aminte greutăţile şi sentimentele negative. În vise, fiul meu mă iubea, iar Hsiang Feng întotdeauna mă venera.

Cu Guang-hsu şi Lan, nefericirea era precum un mucegai ce creşte în anotimpul umed: începea dintr-un colţ al streşinii şi cucerea încet întregul palat.

— Vin de la căpătâiul patului soacrei mele. Lan vorbea, desigur, despre sora mea: Rong e foarte rău.

Sora mea era la pat şi îmi refuzase vizitele. Rong o tot ţinea pe-a ei cum că eu aş fi fost cauza bolii sale, aşa că o trimisesem pe Lan în locul meu.

— Ştiu că nu ai venit aici pentru a vorbi despre sora mea, i-am zis lui Lan. Tot ce pot să-ţi spun e că Guang-hsu se află sub o mare presiune.

Lan îşi scutură capul, făcând ornamentele din păr să fluture:

— Trebuie să petreacă timp cu mine.

— Nu pot să-l oblig, Lan.

— Ba da, puteţi, mătuşă, dacă ţineţi cu adevărat la mine.

M-am simţit vinovată şi i-am promis că voi încerca din nou. Am mutat-o pe Lan şi gospodăria ei într-un complex situat chiar în spatele celui al lui Guang-hsu, folosindu-mă ca pretext de problema termitelor. Mă gândeam că s-ar putea vizita unul pe altul prin uşa de legătură. Însă chiar a doua zi Guang-hsu blocă pasajul cu mobilă. Când Lan puse să fie mutată mobila, Guang-hsu dădu ordin ca uşa să fie astupată definitiv cu cărămizi.

Între timp, mi-am dat seama că Guang-hsu se îndrăgostea de Perla, concubina sa, care tocmai împlinise nouăsprezece ani şi era de o frumuseţe răpitoare. Curiozitatea şi inteligenţa ei îmi aduceau aminte de propria-mi tinereţe. Îmi era dragă, deoarece îl inspira pe Guang-hsu să se ridice la înălţimea aspiraţiilor naţiunii.

Îmi fu milă de Lan când încercă să concureze cu Perla. Lan moştenea prea mult din fratele meu. Avea ambiţie, dar nu şi voinţa de a şi-o realiza. Atunci când ameninţă cu sinuciderea, nu reuşi decât să-l dezguste şi mai mult pe Guang-hsu.

L-am chemat în ajutor pe Kuei Hsiang, dar fratele meu îmi spuse:

— Tu eşti peţitoarea, soră Orhideea. Tu trebuie să rezolvi situaţia.

Am pus la cale o serată de ceai doar pentru noi trei. Când Lan stărui ca Guang-hsu să guste din prăjitura cu piersici pe care o făcuse pentru el, el deveni irascibil şi se ridică să plece. L-am atins pe cot şi i-am zis:

— Hai să facem o plimbare prin grădină.

Am rămas în urma lor, sperând că vor începe o conversaţie. Însă Guang-hsu se ţinea la distanţă, de parcă soţia lui ar fi avut vreo boală molipsitoare. Lan se agăţă de mândria ei şi păstră tăcerea.

— Trebuie să alegi, Lan, i-am spus, după ce Guang-hsu a plecat pentru a participa la treburile Curţii. Erai conştientă de posibilitatea ca lucrurile să nu meargă aşa cum îţi doreai. Eu te-am avertizat în legătură cu asta.

— Da, m-aţi avertizat. Nepoata mea îşi şterse faţa cu batista. Credeam că dragostea mea îl va schimba.

— Ei bine, el nu s-a schimbat. Trebuie să accepţi acest lucru.

— Ce mă fac?

— Ocupă-ţi timpul cu îndatoririle de împărătească. Organizează ceremonii şi adu-ţi omagiul strămoşilor. Poţi, de asemenea, să faci ce fac eu: să înveţi despre lume şi să încerci să fii de folos.

— Asta mă va face să obţin afecţiunea lui Guang-hsu?

— Nu ştiu, i-am răspuns. Însă nu ar trebui să te lipseşti de această

posibilitate.

Lan îşi începu ucenicia cu mine. Mai întâi, am pus-o să citească un raport recent privind moartea reginei Min a Coreei.

— „Îndrumaţi de informatori, agenţii japonezi şi-au croit drum cu forţa în palatul reginei.”

Lui Lan i se tăie răsuflarea şi îşi acoperi gura cu batista.

— Citeşte mai departe, Lan, i-am poruncit eu.

— „După… după uciderea a două dintre doamnele sale de onoare, ei au încercuit-o pe regină. Ministrul gospodăriei regale a venit în ajutorul ei, dar intruşii îi tăiară ambele mâini cu sabia…” Lan era îngrozită. Dar… dar gărzile ei de corp? Ele unde erau?

— Trebuie să fi fost omorâte sau cumpărate, i-am răspuns. Citeşte până la capăt, Lan.

— „Regina Min a fost înjunghiată de mai multe ori şi apoi cărată afară…”

Lan citea mai departe, dar vocea ei nu se mai auzea. S-a întors spre mine cu capul înclinat într-o parte, ca o marionetă cu sfoara ruptă.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat-o.

— Japonezii au făcut o grămadă de lemne în curtea ei, peste care au turnat gaz.

— Şi apoi?

— Au aruncat-o deasupra şi au aprins torţa.

Lui Lan îi tremurau buzele. I-am luat raportul şi mi l-am pus pe birou.

Lan şedea tăcută, de parcă împietrise. După ceva vreme, se ridică şi ieşi ca o fantomă.

Lan nu mai ameninţă niciodată că se va sinucide, deşi continuă să se plângă de soţul ei. Credea că nu are de ce să înveţe despre treburile Curţii, dar asta nu o împiedică să aibă fantezii de a fi venerată de naţiune. Nu a împărţit niciodată patul cu împăratul şi nici nu s-a împrietenit cu Perla. Era în căutarea longevităţii, se alinta şi îşi petrecea timpul cu Scânteia, cealaltă concubină, care era opusul surorii ei, Perla. Pe Scânteia nu o interesa mai nimic. Îi plăcea mâncarea şi era în stare să stea degeaba şi să taie frunză la câini cât era ziua de lungă.

Pe 18 iunie 1896, Rong muri. Asta după ce îi acuză pe doctori că ar fi otrăvit-o. Boala ei mintală deveni cunoscută Curţii, aşa că acum a fost înţeleasă decizia luată de mine cu mulţi ani în urmă de a i se interzice să-l viziteze pe Guang-hsu. Lucrul cel mai lamentabil era că acum împăratul era considerat fiul unei femei nebune, iar Clanul se folosi de acest pretext ca să înceapă să se gândească la înlocuirea lui.

Îmi făceau silă luptele dintre prinţii manciurieni, fraţii şi verii care

nu păreau a avea nimic altceva în comun decât lăcomia şi ura. Când am încercat să le explic marea afecţiune dintre împăratul Hsien Feng şi prinţul Kung, tinerele Coifuri de Fier se plictisiră. În splendide robe de Curte, această generaţie de manciurieni de viţă imperială se lupta ca o haită de lupi pe reşedinţe, sinecuri şi stipendii anuale.

Mi-am ieşit din fire la reuniunea de familie din timpul funeraliilor pentru sora mea. Eram supărată că nu am avut ocazia să-mi iau rămas-bun de la Rong – aceasta fusese răzbunarea ei. Iar bombănelile de nemulţumire ale prinţului Ch'un Junior şi ale clicii lui de Coifuri de Fier cu privire la moştenirea lor m-au călcat pe nervi şi am explodat.

— Moartea mamei tale înseamnă că tu nu vei mai fi apărat, i-am spus pe un ton rece. Cu prima ocazie când mai aduci vreo ofensă tronului, nu voi ezita să poruncesc îndepărtarea ta, iar dacă mă sfidezi, execuţia ta.

Ch'un ştia că vorbeam serios – la urma urmei, eu îi executasem pe Su Shun, fostul mare consilier, şi pe puternica sa bandă de impostori.

Cuvintele mele dure au pus capăt nemulţumirilor şi am fost lăsată singură.

Lipindu-mi obrazul de sicriul lui Rong, mi-am amintit de cele două nuci pe care mi le pusese în palmă în ziua când am plecat de acasă în Oraşul Interzis. Regretam că nu încercasem mai mult să am grijă de ea. Murise din cauza bolii, dar existaseră momente de luciditate şi iubire. M-am întrebat dacă ştiuse de problemele conjugale ale lui Guang-hsu şi Lan. Nu aveam să aflu niciodată ce simţea. Cât de dor îmi era să mai vorbesc cu ea ca pe vremea când eram mici! Îmi doream să pot vorbi cu Kuei Hsiang, să suferim împreună, dar pe el nu-l interesa. Pentru fratele meu, moartea lui Rong era o uşurare.

Lan şi Guang-hsu arătau ca un cuplu armonios la înmormântarea lui Rong. După ce s-au înclinat împreună înspre sicriu, ei au aruncat spre cer grâne aurii. Asta m-a făcut să mă gândesc că nu ar trebui să renunţ la speranţă.

În tot timpul recentelor noastre necazuri, Yung Lu a continuat să lucreze alături de Li Hung-chang, întărind armata. În această perioadă ne-am văzut rar; el era hotărât să nu alimenteze zvonurile despre noi, căci ar fi putut să-i compromită eforturile depuse în interesul tronului. Trebuia să mă mulţumesc cu rapoartele despre ce mai face şi pe unde e pe care mi le oferea Li.

Însă într-o dimineaţă Yung Lu veni la mine să-mi ceară permisiunea de a-şi părăsi actuala poziţie de comandant-şef al armatei pentru a comanda forţele navale. I-am îndeplinit dorinţa, ştiind că trebuie să se fi gândit bine la această decizie, dar l-am avertizat că mulţi vor considera transferul lui drept o retrogradare.

— Nu trăiesc niciodată după principiile altora, mi-a răspuns el.

— Marina are mari dificultăţi de când Li Hung-chang a plecat în străinătate, i-am reamintit.

— Ştiu, ăsta e şi motivul pentru care vreau postul.

— Li mi-a zis: „E nevoie de cineva de nivelul lui Yung Lu pentru a influenţa forţele navale”. El ţi-a sugerat mutarea?

— Da.

Încercam să nu mă gândesc la faptul că noile îndatoriri ale lui Yung Lu aveau să-l ducă şi mai departe de Pekin. L-am întrebat:

— Cine te va înlocui?

— Yuan Shih-kai. Îmi va raporta direct mie.

Ştiam bine cât de calificat era Yuan. Ca tânăr general, a luptat cu japonezii şi a reuşit să menţină pacea în Coreea timp de zece ani.

— Atunci, înseamnă că vei avea două slujbe.

Zâmbea.

— Da, aşa e. Şi la fel şi dumneavoastră.

— Nu mă voi simţi în siguranţă dacă vei fi plecat.

— Voi fi la Tientsin.

— Asta e la sute de kilometri depărtare.

— În comparaţie cu Sinkiang, nu e deloc departe.

Ne-am băut ceaiul în tăcere. Mă uitam la el, privindu-i ochii, nasul, gura, mâinile.

27

Guang-hsu m-a rugat să mă mut cu el în Ying-t'ai, Pavilionul Terasei de la Ocean, care se afla pe o insulă de pe lacul Marea de Sud, lângă Palatul de Vară. Izolarea, zicea el, îl ajuta să se concentreze.

Ying-t'ai era un paradis neocupat de multă vreme. Clădirile sale elegante, care necesitau reparaţii, erau legate de uscat printr-un dig îngust şi un pod mobil. Pavilionul avea terase de marmură care ajungeau până la apă, cu canale care erau legate între ele prin poduri minunate.

Vara, lacurile din împrejurimi erau acoperite cu flotile de lotuşi. În august, imensele flori roz se deschideau pe covorul verde. Priveliştea era uluitoare. Când au început lucrările de reparaţii, am cerut să fie redenumite apartamentele de locuit. Am ales numele de Sala Eleganţei Cultivate, Sala Odihnei Liniştite, Biroul Reflecţiei la Chestiuni Îndepărtate şi Camera Singurătăţii Inimii.

Începeam să-mi dau seama că putea exista demnitate şi fără prieteni. Am descoperit că eram tot mai atrasă de budism. Promisiunea sa de pace sufletească e atrăgătoare şi nu face discriminări împotriva femeilor, aşa cum face confucianismul. Panteonul budist include femei, printre ele evidenţiindu-se zeiţa milei, Kuan-yin, faţă de care simţeam o afinitate deosebită. Adevărul e că nu aveam către ce altceva să mă îndrept.

Credeam în milă, în compasiune, dar îmi pierdusem credinţa în oamenii din jurul meu. De exemplu, am crezut că, dacă sunt corectă faţă de eunucii casei, îmi voi asigura onestitatea lor şi le voi câştiga loialitatea, însă cu o singură privire pătrunzătoare puteam să descopăr un mincinos.

I-am cerut eunucului meu Chow Tee să-i ducă o prăjitură cu miere şi nuci lui Li Lien-ying, care era plecat în vacanţă pentru prima oară după douăzeci şi nouă de ani. Când Chow Tee mi-a raportat că Li Lien-ying îmi mulţumeşte, l-am întrebat:

— Ai dus tu însuţi prăjitura?

— Da, sigur că da. Am alergat, astfel încât să fie încă fierbinte când o mănâncă şeful Li.

— Afară plouă, nu-i aşa? l-am întrebat.

— Da.

— Şi atunci cum de hainele tale sunt perfect uscate?

În final, mincinosul s-a ales cu zece lovituri cu nuiaua de bambus.

Încercând să mă calmez, priveam cameliile ce înfloreau în faţa ferestrei. Arbuştii erau grei de mugurii graşi. Mi-era greu să cred că Li Lien-ying împlinise cincizeci de ani. Avea treisprezece când An-te-hai l-a adus prima oară în faţa mea.

Aveam acum şaizeci şi unu de ani; devenisem bănuitoare cu ceilalţi

şi îmi puneam din ce în ce mai mult la îndoială propria-mi judecată. Am avertizat în mod repetat că nu voi tolera nicio minciună, dar a minţi a fost întotdeauna o parte din viaţa Oraşului Interzis. De la războiul nostru cu Japonia, nu am mai primit nici măcar un singur raport despre o pierdere militară. Singurele veşti pe care le trimitea Curtea erau despre victorii, pe care le răsplăteam prosteşte cu promovări şi prime.

Din impuls, am ales un moment să-mi pun eunucii şi doamnele de onoare la încercare. Îmi făcea greaţă, dar nu mă puteam purta altfel. Trebuia să fiu imprevizibilă şi dominatoare. Am făcut o regulă din a folosi nuiaua. Acesta a devenit felul meu de a-mi păstra sănătatea mintală.

Încercam să las de la mine în privinţa chestiunilor mărunte. De exemplu, nu l-am pedepsit pe Li Lien-ying când a făcut câte o gaură („ca să iasă aerul”) în toate sticlele mele de şampanie – daruri din Franţa primite de la Li Hung-chang. Eunucul credea că îmi va dăuna zgomotul făcut de pocnetul dopurilor.

În tot anul 1896 am lucrat zilnic cu împăratul Guang-hsu şi am fost mulţumită de progresele sale. Cu disperare, el încerca să ţină pasul cu afacerile Curţii, dar se confrunta cu obstacole puternice, aşa că primul nostru demers a fost să organizăm lucrurile. Mă trezeam dimineaţa şi mă plimbam pe podurile din piatră ca să-mi pregătesc mintea pentru o nouă zi. Urmăream lotuşii de când înmugureau până când înfloreau. Am prins prima floare, care se deschise în zorii unei zile de vară.

Mi se părea ciudată liniştea locului. În timp ce-mi priveam eunucii plonjând în nămol până la brâu ca să scoată rădăcini de lotus pentru micul dejun, mintea mea se lupta să decidă dacă ar trebui sau nu să-l presez pe împărat să aprobe recenta propunere a lui Li Hung-chang de a face împrumuturi suplimentare. Eram în urmă cu plăţile curente, iar băncile străine trimiteau ameninţări. Ne era clar că puterile străine urmăresc teritoriile noastre şi caută orice pretext pentru a ne invada.

Când mi se serveau rădăcinile de lotus călite, Guang-hsu nu avea deloc poftă de mâncare. Stăteam lângă el, dar nu aveam cuvinte să-l consolez. Învăţasem de-acum că lucrul după care Guang-hsu tânjea cel mai adesea era să fie lăsat în pace. Îmi făceam griji pentru sănătatea lui, dar nu îndrăzneam să rostesc vreo întrebare sau măcar să-l îndemn să pună mâna pe beţişoarele pentru mâncat.

După ce-mi terminam masa, mă ştergeam repede la gură şi mergeam în birou să mă pregătesc pentru audienţele de dimineaţă. Guang-hsu mă urma după câteva minute. Aşteptam ca eunucii să termine să-l îmbrace şi ne urcam în palanchin.

Retrăgându-ne de la audienţele de după-amiază, eu şi Guang-hsu continuam să discutăm despre chestiunile zilei. Adeseori, trebuia să

convocăm miniştri şi funcţionari pentru informaţii amănunţite. Când Guang-hsu vedea că încep să casc, mă ruga să ne oprim şi să mă odihnesc. Îi ceream o ţigară, iar el mi-o aprindea. Fumam şi lucram mai departe până la lăsarea întunericului.

„China nu a recurs la nicio jignire, nu a făcut niciun rău, nu vrea să se bată şi e dornică să facă sacrificii", scria în articolul lui Robert Hart. „Ea e precum un bătrân mare şi bolnav, care se află într-o convalescenţă înceată după efectele îmbolnăvirii de secole şi care e dat de colo-colo de această Japonie agilă, sănătoasă şi bine înarmată – nu o va face nimeni să lase China în pace?"

Eu şi Guang-hsu am sperat că remarcile lui Hart vor ajuta China să câştige simpatia şi sprijinul restului lumii. Din nefericire, lucrurile se îndreptau într-o direcţie contrară. Înfrângerea noastră de către Japonia nu a făcut decât să încurajeze puterile străine să profite şi mai mult de noi. „Viermele a transformat ţesătura groasă a Chinei într-o mână de ţărână" – iar rămăşiţele se aflau la îndemâna oricui voia să le ia.

Am pierdut Coreea, iar forţele noastre navale erau în ruină. După ce, timp de secole, au imitat cu slugărnicie civilizaţia chineză, japonezii nu aveau decât aere de superioritate faţă de adevărata sursă a înţelepciunii orientale. Lumea părea să fi uitat că până nu demult, în 1871, Japonia plătea tribut Chinei, ca stat vasal.

Ca toţi ceilalţi, Guang-hsu bănuia că Li Hung-chang a făcut înţelegeri personale cu străinii în interesu-i propriu.

— Li ar fi putut face mai mult în legătură cu tratatele, insista Guang-hsu, deşi singurul său argument era că Li Hung-chang i-a încredinţat ginerelui său aprovizionarea cu echipament militar a armatei.

— Asta pentru că experienţa lui Li cu unchii, fraţii şi verii tăi a fost atât de groaznică, i-am spus eu. Li nu a făcut niciun act de corupţie – aşa e în China, te bazezi pe relaţiile personale. Concentrează-te pe ceea ce ai obţinut. Li a reuşit să facă rost de fondurile necesare pentru a reconstrui marina.

— Nu-l pot ierta că a irosit ocazia de a realiza o apărare din timp! Vocea lui Guang-hsu răsuna strident pe hol. Ne-a băgat în gura lupului!

Guang-hsu nu se putea împăca deloc cu faptul că am fost nevoiţi să semnăm Tratatul de la Shimonoseki, cel mai umilitor tratat semnat vreodată de un împărat în toată istoria Chinei.

— Japonia i-a oferit oportunităţi de a face bani. Nu am dreptate că Li Hung-chang e cel mai bogat om din China?

— Nu o să dau cu piciorul în câinele familiei. Prefer să mă lupt cu vecinul bătăuş. Întâi de toate, Li nu a vrut să ia parte la negocieri. El a fost trimis de tine şi de mine, i-am reamintit eu lui Guang-hsu.

Japonezii au respins reprezentantul pe care tu l-ai trimis înaintea lui. Li a fost singurul om ale cărui acreditări au fost considerate adecvate de către japonezi.

— Tocmai! L-au ales pe el pentru că le era prieten. Japonia ştia că Li le va pune pe tavă un acord favorabil.

— În numele Cerului, Guang-hsu, glonţul a ratat cu puţin ochiul lui Li! De nu s-ar fi întâmplat să fie aproape asasinat, Japonia ar fi ţinut la cererile sale iniţiale, iar noi am fi pierdut toată Manciuria, plus trei sute de milioane de *tael*-i!

— Nu sunt singurul care îl acuză pe Li. Guang-hsu îmi arătă un document. Cenzorul Curţii a făcut nişte investigaţii. Ascultă: „Li Hung-chang avea multe investiţii în afaceri japoneze şi nu a dorit să îşi piardă dividendele din cauza războiului prelungit. Se pare că i-a fost teamă să nu piardă sumele mari de bani obţinute din numeroasele sale acţiuni speculative, aflate în depozitele bancare din Japonia. De aici şi obiecţiile sale faţă de război".

Eram supărată:

— Dacă nu-ţi dai seama că atacarea lui Li Hung-chang este prin ea însăşi un act împotriva tronului, nu e chip să pot lucra alături de tine sau să vreau să fac asta.

Guang-hsu a îngenuncheat:

— Eu doar împărtăşesc cu tine ceea ce ştiu. Tu te bazezi pe Li foarte mult. Dar dacă el nu e aşa cum îl crezi?

— De-am fi avut de-ales, Guang-hsu, ce bine era, am oftat. Avem nevoie de el. Dacă Li nu s-ar fi folosit de geloziile internaţionale, Japonia nu s-ar fi retras din Peninsula Liaotung.

— Dar Japonia ne-a pus în cârcă alte treizeci de milioane de *tael*-i drept compensaţie şi despăgubiri, a răspuns Guang-hsu cu amărăciune.

— Noi eram ţara învinsă, fiule. Nu era după Li Hung-chang.

Guang-hsu a rămas tăcut, muşcându-şi buzele. L-am implorat să nu-l desconsidere pe Li:

— Numai noi putem să apreciem munca lui Li, în funcţie de ceea ce el e capabil să obţină pentru noi.

Când l-am întrebat cum a mers recepţia cu delegaţia străină, Guang-hsu mi-a răspuns pe un ton categoric:

— Nu prea bine. S-a aşezat şi şi-a îndreptat gâtul. Sunt sigur că străinii sunt şi ei la fel de dezamăgiţi. Au consumat atâta timp şi energie să obţină audienţa, doar ca să descopere cât sunt de prost.

Îmi aminteam de comentariile soţului meu, Hsien Feng, când străinii solicitau o audienţă la el. Simţea că nu face decât să le dea ocazia de a-l scuipa în faţă.

— Nu suportam să-i văd, zise Guang-hsu. Am încercat să-mi spun

că mă întâlnesc doar cu persoane individuale, nu cu ţările care mă terorizează.

— I-ai primit pe toţi delegaţii?

Guang-hsu aprobă din cap, apoi spuse:

— Rusia, Franţa, Anglia şi Germania s-au purtat ca nişte câini. Au încercat să mă facă să mă angajez la alte împrumuturi. Ce puteam să fac? Le-am spus că ţara noastră nu-şi permite să mai facă altele. Le-am spus că toate veniturile mele se duc pe plata despăgubirilor către Japonia.

Îmi aminteam că Li Hung-chang mi-a spus cândva că bancherii străini sunt oameni de afaceri rapaci.

— Şi ce s-a întâmplat în final?

— În final? Am împrumutat de la toţi, garantând cu veniturile vamale şi cu impozitele pe sare.

Durerea din glasul său era insuportabilă. Mă simţeam neajutorată şi cumplit de tristă. Fiul meu a oftat din nou:

— Nu sunt pregătit pentru ceea ce va urma. Ruşii continuă să-şi transporte trupele şi proviziile pe calea noastră ferată care străbate Manciuria, până la mare.

— Le-am acordat acest drept doar pe timp de război, nu şi în vreme de pace, am spus eu, simţindu-mi oboseala din propria voce.

Guang-hsu a clătinat din cap:

— Ruşii sunt ferm hotărâţi să-şi ţină în funcţiune transsiberiana şi pe timp de pace, mamă.

Am ieşit afară, pe terasă, ca să stăm la aer curat. Îmi ţineam fiul pe după umeri:

— Să sperăm că va funcţiona stratagema lui Li de a folosi un barbar pentru a-l controla pe altul.

Gung-hsu nu era atât de sigur:

— Japonia se apropie de Pekin, iar noi ne-am pierdut complet apărarea pe mare.

Stând în bătaia vântului, încercam să depăşesc momentul.

Pentru fiul meu, fiecare zi aducea o altă decizie, o altă înfrângere, o altă umilinţă. Trăia într-o hazna. Tung Chih a avut noroc: moartea l-a ajutat să atingă pacea.

După ce a plecat Li Lien-ying, camera s-a cufundat în întuneric. Cu capul pe pernele moi, îmi aminteam că, odată, Li Hung-chang m-a sfătuit să-mi fac depozite de aur şi argint la bănci din afara Chinei. „În caz că Japonia…” Ţineam minte că i-a fost teamă să spună mai mult de atât, dar pricepusem ideea: puteam fi nevoită să fug din China. Imaginea cu regina Min arsă de vie nu era niciodată prea îndepărtată în gândurile mele.

Li Hung-chang trebuie să-şi fi închipuit că eram o femeie bogată.

Habar nu avea cât de lefteră eram. Mi-era prea jenă să las să se afle că a trebuit să-mi vând trupa de operă preferată. Nu posedam, practic, nimic, decât cele şapte titluri onorifice imperiale. Li nu a insistat să-i consult pe managerii bancari englezi din Hong Kong şi Shanghai. Însă când a plecat de la mine din palat, nu mai avea niciun fel de nedumerire – înţelegea mai mult decât oricând care îmi era poziţia când venea vorba de supravieţuirea Chinei.

Guang-hsu şi cu mine ne aşteptam ca puterile occidentale să-şi înceteze agresiunea după îndeplinirea obligaţiilor convenite, dar în mai 1897 Germania găsi un alt pretext ca să ne atace. Incidentul a început atunci când nişte tâlhari chinezi au jefuit un sat din Shantung, lângă portul Kiaochow, o aşezare germană. Casele au fost incendiate şi locuitorii omorâţi, cu tot cu cei doi misionari romano-catolici germani.

Înainte ca guvernul nostru să apuce să investigheze, un escadron german se îndreptă spre Kiaochow şi cuceri portul. China era ameninţată cu represalii severe dacă nu consimţea imediat la plata unei despăgubiri în aur şi la pedepsirea tâlharilor.

Kaiserul s-a asigurat că protestul său va fi auzit de lumea întreagă: „Sunt pe deplin hotărât să părăsesc de acum înainte politica mult prea precaută, care a fost interpretată de China drept slăbiciune, şi să le demonstrez chinezilor, cu toată puterea şi, dacă va fi necesar, cu brutalitate necruţătoare, că împăratul german nu poate fi luat în derâdere şi că e rău să ţi-l faci duşman”.

După patru zile, fiul meu veni la mine cu vestea că garnizoana chineză din Kiaochow a fost înfrântă. Drept urmare, Guang-hsu era obligat să concesioneze Germaniei portul şi pământul din jurul acestuia, pe o rază de cincizeci de kilometri. Concesiunea pe nouăzeci şi nouă de ani includea şi drepturi exclusive în privinţa mineritului şi căilor ferate din zonă.

Guang-hsu tremura în timp ce îl asculta pe Li Hung-chang descriind ce s-ar întâmpla dacă ar refuza să semneze.

În următoarele câteva luni, Li aduse şi mai multe veşti proaste: navele de război ruseşti intraseră în portul fortificat Arthur, aşa cum li se permitea prin tratatul din 1896, anunţând că au venit ca să rămână acolo definitiv. În martie 1898, portul Arthur şi portul comercial din apropiere, Talienwan, fură şi ele concesionate Rusiei, pe o perioadă de douăzeci şi cinci de ani, cu tot cu drepturile miniere şi feroviare pe o rază de o sută de kilometri.

Alăturându-se conflictului, prim-ministrul britanic pretindea că „echilibrul puterilor în Golful Pechili s-a stricat”. Anglia a cerut ca Weihaiwei, care se situa pe aceeaşi linie feroviară ca şi Kiaochow, controlat de germani, „să fie cedat britanicilor de îndată ce se va fi

plătit despăgubirea către Japonia şi se va fi evacuat oraşul”. De asemenea, englezii îşi acordau singuri o extindere a zonei Kowloon, de pe partea continentală aflată faţă în faţă cu Hong Kong-ul.

Nedorind să rămână mai prejos, Franţa a cerut şi ea o concesionare similară, pe nouăzeci şi nouă de ani, a portului Kwangehowan, la sud de Hong Kong.

Când Curtea se rugă de împărat să preia controlul asupra situaţiei, Guang-hsu îi înmână fiecărui ministru o copie după ceea ce primise de la Li Hung-chang. Era un anunţ făcut de puterile occidentale reunite, privind „sferele de influenţă” în China. Germania şi Rusia fuseseră de acord ca tot bazinul Fluviului Albastru, de la Szechuan până în deltă, la Kiangsu, să fie britanic. Marea Britanie era de acord ca sudul Cantonului şi sudul Yunnanului să fie sub influenţa Franţei. O fâşie de la Kausu, care trecea prin Shensi, Shansi, Hunan şi Shantung, aparţinea Germaniei. Manciuria şi Chihli erau ale ruşilor. Statele Unite, ţara iubitoare de libertate, le asigura drepturi şi şanse egale tuturor statelor din regiunile concesionate şi îşi numea această atitudine „politica uşilor deschise”.

28

Nu aveam nici cea mai vagă bănuială că urma să fie ultima dată când îl vedeam pe prinţul Kung. Când am primit invitaţia lui, era o zi posomorâtă, cu cerul acoperit de nori, din mai 1898. Deşi bolnav, era un bărbat robust şi cu spirit puternic, şi toată lumea se aştepta să îşi revină. Când am ajuns la căpătâiul lui, m-a surprins starea sa şi am ştiut pe loc că viaţa îi era pe sfârşite.

— Sper că nu te superi că peştele muribund încă mai respiră, îmi spuse prinţul Kung cu voce slăbită.

L-am întrebat dacă ar vrea să i-l aduc pe împărat. El clătină din cap şi îşi închise ochii ca să-şi adune energia. Am privit în jur. Peste tot pe lângă pat erau ceşti, boluri, scuipători şi ligheane. În cameră era un miros neplăcut de ierburi medicinale. Prinţul Kung încercă să se ridice în capul oaselor, dar nu mai avea putere. L-am ajutat să se ridice, spunându-i:

— Frate al şaselea, nu trebuia să ascunzi că eşti grav bolnav.

— E voinţa Cerului, cumnată, gâfâi el. Mă bucur că am apucat să te văd. Îşi ridică mâna dreaptă şi-mi făcu semn cu degetele-i tremurânde. M-am tras mai aproape de el. În primul rând, îmi pare rău de moartea lui Tung Chih. Glasul prinţului Kung era plin de regret. Ştiu cât ai suferit... îmi cer iertare. Fiul meu Tsai-chen şi-a meritat sfârşitul.

— Ajunge, frate al şaselea.

Mă podideau lacrimile.

— Nu l-am iertat niciodată pe Tsai-chen, iar el a ştiut-o, zise prinţul Kung.

Însă el însuşi era cel pe care nu putea să-l ierte. Nu am avut niciodată inima să întreb cum şi-a trecut prinţul Kung zilele după ce i-a murit fiul.

Dându-i un prosop, i-am spus:

— Vai de sărmanele inimi ale părinţilor.

— Îi datoram mult lui Hsien Feng. Prinţul Kung îşi şterse faţa cu prosopul. Nu am reuşit să-mi îndeplinesc datoria. L-am abandonat pe Tung Chih, iar acum trebuie să-l las pe Guang-hsu.

— Nu-i datorai nimic lui Hsien Feng. Te-a scos din testament. Dacă era vreo îndatorire despre cum să fie crescut şi influenţat Tung Chih, Hsien Feng le-a lăsat-o lui Su Shun şi acoliţilor săi.

Prinţul Kung trebuia să fie de acord cu mine, chiar dacă el alesese să creadă că Su Shun, şi nu fratele său, era acela care modificase testamentul imperial.

Epuizat, închise din nou ochii, de parcă voia să doarmă. Privindu-i chipul pământiu, mi-am adus aminte de vremea când era puternic, chipeş şi plin de energie. Visurile lui pentru China erau măreţe, şi la fel îi era şi talentul. Cândva chiar îmi închipuisem cum ar fi fost dacă

m-aş fi măritat cu el, în loc de Hsien Feng.

Bănuiesc că întotdeauna am crezut că Kung ar fi fost un împărat mai bun. El ar fi trebuit să fie cel căruia să i se dea tronul – şi aşa s-ar fi şi întâmplat, de nu ar fi fost la mijloc şiretlicul marelui profesor al lui Hsien Feng, care şi-a sfătuit elevul să simuleze mila faţă de animale la vânătoarea de toamnă. Prinţul Kung i-a întrecut în acea zi pe toţi fraţii săi, dar tatăl lor a fost mişcat de inima bună a celui mai mic dintre ei. Faptul că lui Hsien Feng i-a revenit coroana a fost o nenorocire pentru ţară. Iar nenorocirea asta a dat naştere altor necazuri.

M-am întrebat dacă prinţul Kung urâse faptul că fusese nevoit să trăiască în umbra lui Hsien Feng, ştiind că fusese trădat.

— Dacă ai vreo întrebare, pune-o înainte de a fi prea târziu, zise prinţul când deschise din nou ochii.

Gândul de a-l pierde era insuportabil.

— Nici măcar nu cred că e frumos din partea mea să întreb, i-am spus.

— Orhideea, am fost unul pentru celălalt cel mai bun prieten şi cel mai mare blestem, zâmbi prinţul. Ce ar mai putea să ne despartă?

Aşa că l-am întrebat dacă nedreptatea tatălui său şi faptul că fratele său îi suflase tronul îl marcaseră.

— Dacă am avut resentimente, propria-mi vină a îndepărtat înţepătura lor, răspunse el. Mai ţii minte luna septembrie a anului 1861?

— Luna în care a murit Hsien Feng?

— Da. Îţi mai aminteşti ce înţelegere am făcut? A fost un târg bun, nu-i aşa?

La acel moment, când noi aveam vreo douăzeci şi ceva de ani, nu ştiam că facem istorie. Prinţul Kung a aflat că fusese scos din testamentul lui Hsien Feng. Era lăsat neputincios la mâna lui Su Shun. Iar eu mă confruntam cu posibilitatea de a fi îngropată de vie, pentru a-l însoţi pe soţul meu în călătoria în viaţa următoare.

— Su Shun ne încolţise pe amândoi, am spus eu.

— Tu sau eu, care a avut primul ideea de a ne acorda legitimitate unul altuia? a întrebat el.

— Nu-mi mai aduc aminte. Tot ce ţin minte e că nu aveam altă alternativă, decât să ne ajutăm unul pe celălalt.

— Tu ai fost cea care a redactat numirea mea ca înlocuitor al lui Su Shun.

— Da?

— Da. A fost un act temerar şi de neimaginat.

— Tu meritai titlul, i-am spus încet. Ar fi trebuit să fie voinţa Cerului din capul locului.

— Sunt vinovat pentru că nu am fost ceea ce tatăl şi fratele meu Hsien Feng au dorit să fiu.

— Fără tine, dinastia nu s-ar afla unde e, am stăruit eu.

— În acest caz, aş vrea să-ţi mulţumesc pentru această şansă, Orhideea.

— Eşti un bun partener, chiar dacă poţi să fii dificil.

— Mă poţi ierta pentru moartea lui Tung Chih?

— L-ai iubit, Kung, şi asta este ceea ce voi ţine minte.

Al doilea lucru pe care prinţul l-a dorit de la mine a fost promisiunea mea de a-l cinsti în continuare cum se cuvine pe Robert Hart, un om cu care colaborase strâns de-a lungul timpului.

— E cea mai preţioasă relaţie pe care o are China. Locul nostru în lume în viitor depinde de ajutorul lui.

Kung era sigur că la Curte nu-i vor fi urmate instrucţiunile după ce va muri el:

— Mi-e teamă că-l vor alunga pe Robert Hart.

— Voi avea grijă ca Li Hung-chang să continue linia trasată de tine, i-am promis eu.

— Nu am reuşit să conving Curtea să-i acorde lui Hart o audienţă privată. Vrei să-l primeşti tu?

— Rangul îmi permite?

— Rangul lui e destul de mare, dar nu e chinez, zise Kung cu amărăciune. Miniştrii îl invidiază pentru că mă bazez atât de mult pe el. Îl urăsc nu pentru că e străin, ci pentru că nu poate fi cumpărat.

Atât eu, cât şi prinţul Kung ne-am fi dorit să fi avut mai mulţi oameni ca Robert Hart.

— Am auzit că în Anglia a fost cinstit de regină. E adevărat? l-am întrebat.

Prinţul dădu din cap:

— Regina l-a făcut cavaler, dar ei îi pasă mai mult de realizările lui Hart în ce priveşte deschiderea Chinei pentru Anglia, decât de rangul lui.

— Nu o să-l desconsider niciodată pe Robert Hart, i-am promis prinţului.

— Hart iubeşte China. A fost tolerant şi a suportat lipsa de respect a Curţii. Mă tem că în curând el o să ajungă la capătul răbdării şi o să demisioneze. China depinde la modul absolut de priceperea sa. Am pierde o treime din veniturile noastre vamale şi… dinastia.

Nu ştiam cum să duc mai departe munca prinţului Kung. Nu aveam nicio modalitate de a lua legătura cu Robert Hart, şi nici nu aveam încredere că voi reuşi să conving Curtea de importanţa lui vitală.

— Nu o să mă pot descurca fără tine, frate al şaselea.

Plângeam.

Doctorul prinţului s-a apropiat şi mi-a spus că era mai bine să plec. Prinţul părea uşurat când mi-a făcut cu mâna în semn de bun rămas. M-am dus din nou a doua zi şi mi s-a spus că prinţul îşi tot pierdea şi-şi

recăpăta cunoştinţa. După câteva zile intră în comă. Pe 22 mai, prinţul Kung muri.

Am ajutat la organizarea unor funeralii simple pentru prinţul Kung, aşa cum ceruse el. Tronul îl anunţă personal pe Robert Hart de trecerea în nefiinţă a prietenului său.

Mi-a fost greu să mă despart de prinţul Kung. A doua zi după înmormântare, i-am visat reîntoarcerea. Era cu Hsien Feng şi amândoi păreau să aibă din nou douăzeci de ani. Prinţul Kung era îmbrăcat în purpuriu, iar soţul meu în roba de satin alb.

— A trăi înseamnă a vedea cum e să fii pe moarte, iar asta e mai rău decât moartea, a spus soţul meu, cu obişnuita-i voce deprimată.

— Aşa e, a zis prinţul Kung, însă „moartea în viaţă” poate fi interpretată drept „bogăţie spirituală”.

Îmbrăcată în cămaşa de noapte, m-am ţinut după ei, în timp ce discutau unul cu celălalt. Înţelegeam cuvintele, dar nu şi semnificaţia lor.

— Înţelegerea suferinţei îi dă posibilitatea celui care suferă să păşească pe drumul nemuririi, continuă soţul meu. Nemurirea înseamnă capacitatea de a îndura insuportabilul.

Prinţul Kung fu de acord:

— Numai după ce treci prin moarte poţi să înţelegi plăcerea de a trăi.

Încă pe tărâmul viselor, i-am întrerupt:

— Dar nu e nicio plăcere în a trăi. A trăi înseamnă doar a muri la nesfârşit. Durerea a devenit imposibil de suportat. E ca o pedeapsă continuă, o moarte înceată.

— A muri iar şi iar îţi oferă extazul de a fi în viaţă, zise soţul meu.

Înainte de a-l putea contrazice, amândoi dispărură. În locul lor, am văzut o femeie foarte bătrână, care stătea ghemuită la colţ într-o cameră mare şi întunecată. Eram chiar eu. Purtam haine de servitoare şi păream bolnavă. Aveam trupul micşorat, ca de copil. Pielea îmi era săpată de riduri adânci, iar părul vârstat cu gri şi alb.

29

— Am numai reforma în minte, mi s-a confesat împăratul Guang-hsu. Este singura modalitate de a salva China.

În timpul micului dejun în Oraşul Interzis, mi-a povestit că a găsit „o minte la fel”, un om pe care îl admiră mult:

— Dar Curtea a respins întâlnirea mea cu el.

Era prima oară când auzeam numele lui Kang Yu-wei, un om cu educaţie, autoproclamatul reformator din Canton. Am aflat că motivul respingerii de către Curte era acela că Kang Yu-wei nu avea nici poziţie de conducere, nici vreun rang. De fapt, picase de trei ori la concursul naţional pentru ocuparea de funcţii publice.

— Kang Yu-wei este un talent extraordinar, un geniu politic! a insistat Guang-hsu.

L-am întrebat pe împărat cum a aflat de acest om.

— Perla mi-a făcut cunoştinţă cu scrierile lui.

— Sper că Perla e conştientă de faptul că ar putea fi pedepsită pentru introducerea ilegală de cărţi, i-am spus.

— Da, mamă, ştie. Dar a avut dreptate să-mi aducă aceste cărţi, căci am aflat o modalitate de a aduce China pe calea cea bună.

Îndrăzneala Perlei îmi amintea de a mea, de pe vremea când aveam şi eu vârsta ei. De asemenea, îmi aducea aminte de cât de mult fusesem urâtă de către întreaga Curte, în special de către marele sfetnic Su Shun, care-şi pusese în minte să mă distrugă.

— Perla crede că am puterea de a o proteja.

— Şi o ai, Guang-hsu?

Fiul meu s-a ridicat de pe jilţ şi s-a dus să se aşeze în altul. Bătea nervos din picior:

— Bănuiesc că nu aş fi aici, dacă aş avea-o.

— Dar vrei să o protejezi, nu-i aşa? l-am întrebat.

— Da… părea el să ezite.

— Vreau să fiu sigură că vorbeşti serios, ca să ştiu cum stau.

— O iubesc pe Perla.

— Asta înseamnă că eşti dispus să renunţi la tron pentru iubire?

Guang-hsu s-a uitat la mine:

— Încerci să mă sperii, mamă?

— Un lucru văd şi eu limpede. S-ar putea să fii obligat să semnezi condamnarea la moarte a Perlei, dacă se descoperă că intervine în treburile împăratului. Nu contează că tu ai invitat-o. Ştii regulile.

— Îmi pare rău că am încurajat-o pe Perla, a zis Guang-hsu. Dar nu merită decât laude. E foarte deşteaptă şi curajoasă.

— O voi cântări eu însămi pe Perla.

— Sunt pregătit să merg mai departe cu sau fără sprijinul Curţii, mi-

a spus împăratul după câteva zile. Obrajii săi, de obicei palizi, erau îmbujoraţi. Am studiat modelele de reformă din Rusia lui Petru cel Mare şi Japonia lui Hideyoshi. Ambele m-au ajutat să-mi clarific ceea ce vreau să fac. Reforma va face China puternică şi prosperă în zece ani. În douăzeci de ani, China va fi suficient de puternică să îşi recupereze teritoriile şi să-şi răzbune umilinţele.

— Asta e previziunea lui Kang Yu-wei? l-am întrebat.

Guang-hsu şi-a îndreptat postura şi a dat din cap:

— Perla s-a întâlnit pentru mine cu Kang Yu-wei la profesorul Weng.

— Eşti sigur că nu Kang Yu-wei a abordat-o mai întâi pe Perla?

— De fapt, el l-a abordat mai întâi pe profesorul Weng. L-a rugat să-mi transmită un mesaj.

— Presupun că a fost refuzat.

— Da, dar Kang a insistat. Perla l-a zărit la uşa profesorului Weng, împărţind pamflete oricui era interesat.

Fiul meu mi-a arătat câteva dintre ele. Erau produse de el însuşi, de o calitate proastă, dar titlurile mi-au atras atenţia: *Studiu despre reformele din Japonia, Confucius ca reformator* şi *Eseuri despre reconstrucţia Chinei.*

— După ce am terminat de citit ce a scris Kang Yu-wei, am poruncit să le fie trimise copii principalilor viceregi şi guvernatori, a zis Guang-hsu.

— Crezi tu că Kang Yu-wei are leacul pentru China?

— Bineînţeles. Guang-hsu era plin de avânt. Scrierile sale sunt revoluţionare. Ele spun ceea ce gândesc şi eu. Nu e de mirare că e considerat periculos de Curte şi de Coifurile de Fier.

I-am spus lui Guang-hsu că de la Curte am fost informată în legătură cu trecutul învăţatului.

— Ştii de faptul că nu a reuşit să treacă examenele pentru ocuparea de funcţii publice?

— Curtea îl judecă greşit!

— Spune-mi, ce anume te impresionează la Kang Yu-wei?

— Faptul că insistă că trebuie făcuţi paşi drastici pentru ca reforma să reuşească.

— Nu crezi că Li Hung-chang şi Yung Lu fac deja progrese remarcabile? l-am întrebat eu.

— Nu sunt destul de eficienţi. Vechile metode trebuie abandonate complet.

Dacă aş fi fost un portretist, l-aş fi pictat pe fiul meu în clipa aceea. Stătea lângă fereastră, cu umerii în razele jucăuşe ale soarelui. Ochii îi străluceau şi el gesticula ca să fie mai convingător.

— După Kang Yu-wei, şi Japonia a fost o ţară legată de tradiţii, a continuat împăratul. Ea a fost capabilă să se transforme, aproape peste noapte, dintr-o societate feudală într-un stat industrializat.

— Dar când Japonia şi-a început reformele, nu era nici atacată, şi nici nu avea de plătit o imensă datorie internă şi internaţională, i-am subliniat eu. Oamenii din Japonia erau gata să-şi urmeze împăratul, atunci când i-a chemat.

— Ce te face să crezi că poporul meu nu mă va urma?

— Guang-hsu, chiar şi propria-ţi Curte e împotriva ta.

Împăratul şi-a ridicat privirea înverşunat:

— Primul lucru în agenda mea de reformă va fi să scap de piatra asta care-mi stă în drum.

Simţeam cum mă trecea un fior rece, dar încercam să ascund lucrul acesta.

— Edictele mele vor trece peste Consiliul Clanului şi peste Curte. Guang-hsu părea hotărât. Kang Yu-wei crede că ar trebui să mă adresez direct poporului meu.

— Curtea se va opune şi va fi haos.

— Cu ajutorul tău, mamă, voi riposta şi voi învinge.

Nu voiam să-l descurajez, deşi credeam că a da Curtea la o parte era o idee periculoasă.

— Mai gândeşte-te, fiule. Înfrângerea noastră de către Japonia a înspăimântat poporul. Stabilitatea e totul.

— Dar reforma nu mai poate aştepta, mamă.

În glasul fiului meu nu mai era pic de delicateţe.

— Vreau să îţi dai seama de realităţile politice.

— Îmi dau seama, mamă.

— La ţară a fost insurecţie. Radicalii din Canton câştigă teren politic. Ultimul raport al spionilor arată că mişcarea care cere o republică chineză e finanţată de japonezi.

Guang-hsu devenea nerăbdător:

— Nimeni nu mă va împiedica să merg mai departe. Nimeni.

Ceasul cu pendulă din colţ a bătut de două ori. Li Lien-ying a intrat să-mi aducă aminte că prânzul fusese deja reîncălzit.

— Pot să spun Curţii că am permisiunea ta să mă întâlnesc cu Kang Yu-wei? m-a întrebat Guang-hsu.

— O să văd dacă pot face Curtea să mai slăbească hăţurile.

— Tu ai puterea de a-ţi impune voinţa.

— E mai bine să facem în aşa fel încât acordarea permisiunii să fie decizia Curţii.

S-a îndreptat spre uşă şi apoi a păşit înapoi, vizibil supărat:

— Teama a provocat Chinei boala de care suferă, slăbiciunea sa, şi în curând îi va provoca moartea!

— Guang-hsu, îmi permiţi să-ţi dezvălui un pic din frământările mele? Unchii tăi şi sfetnicii importanţi au venit la mine.

— Ce vor?

— Te vor da la o parte.

Am desfăcut un vraf de documente pe care le-am trecut în revistă şi pe care i le-am arătat:

— Ascultă la asta: „Împăratul a acţionat cu impetuozitate şi nu se poate avea încredere în el, în lipsa unei mâini care să-l ghideze”. „Guang-hsu nu a demonstrat capacitatea de a ajunge la decizii care să întrunească un consens. Este necesară îndepărtarea sa de la tron. Sugerăm ca locul său să fie luat de P’u-chun, nepotul prinţului Ts’eng.”

— Cum de îndrăznesc! s-a mâniat Guang-hsu. O să-i pedepsesc pentru conspiraţie!

— Nu şi dacă petiţia e semnată de întreaga Curte, am dat eu documentul la o parte.

Guang-hsu a protestat în continuare, dar tonul său s-a schimbat. Şi-a coborât vocea, părând să se stăpânească, iar în cele din urmă nu a mai vorbit. Stătea rezemat de fereastră, cu braţele încrucişate la piept. Privea lung afară, după care s-a întors spre mine:

— Am nevoie de sprijinul tău, mamă.

— Foloseşte-mă cum trebuie, fiule. Când Curtea vorbeşte despre punerea puterii înapoi în mâinile mele, asta înseamnă în mâinile *lor.* Rolul meu e unul ceremonial. Singurul moment când devin importantă e atunci când este nevoie de mine de faţadă. E pentru a le împrumuta legitimitate prinţilor şi marilor mandarini – oamenii care posedă adevărata putere.

— Dar, mamă…

— Nu i-am luat în seamă pe Li Hung-chang şi Yung Lu, care şi-au exprimat şi ei îndoielile lor în ce te priveşte. Ca să fiu sinceră, şi eu am dubii. Nu ai demonstrat nimic.

— Dar încerc să fac ceea ce trebuie.

— De acest lucru, fiule, nu mă îndoiesc câtuşi de puţin.

Când Guang-hsu m-a implorat pentru a treia oară să-i acord ocazia de a se întâlni cu Kang Yu-wei, avea ochii în lacrimi. Ochii lui roşii îmi spuneau că nu doarme bine.

— După cum ştii, mamă, sunt un eunuc. E foarte puţin probabil să am un moştenitor, aşa că o reformă încununată de succes va fi singura mea moştenire.

Eram uimită de sinceritatea şi disperarea sa, însă trebuia să întreb:

— Vrei să spui că nu poţi să faci dragoste nici măcar cu Perla?

Glasul lui Guang-hsu era plin de tristeţe şi jenă atunci când a şoptit:

— Nu, mamă, nu pot. Voi fi dispreţuit de întreaga naţiune, deoarece toţi cred că Cerul îi răsplăteşte cu fii numai pe cei care se poartă virtuos.

— Copile, îţi interzic să vorbeşti aşa. Nu ai decât douăzeci şi şase de ani. O să încerci în continuare…

— Mamă, doctorii mi-au spus că s-a terminat.
— Asta nu înseamnă că tu eşti terminat.
Plângea, iar eu mi-am deschis braţele ca să-l îmbrăţişez.
— Trebuie să mă laşi să te ajut, Guang-hsu.
— Lasă-mă să mă întâlnesc cu Kang Yu-wei, mamă. E singurul mod!

La cererea mea, s-a aranjat o întrevedere cu Kang Yu-wei. Cei pe care i-am ales ca să-l intervieveze au fost Li Hung-chang, Yung Lu, profesorul Weng şi Chang Yin-huan, fostul ambasador în Anglia şi Statele Unite. Voiam o evaluare a „minţii la fel" cu a împăratului.

În ultima zi a lui ianuarie, Kang Yu-wei a fost convocat la Oficiul Afacerilor Externe. Interviul a durat patru ore. Mă aşteptasem să fie un prilej de intimidare pentru un provincial din Canton, dar transcrierea discuţiilor arăta că îndrăzneala omului era înnăscută. Kang şi-a demonstrat abilitatea ca vorbitor plin de energie şi şi-a susţinut părerile cu agresivitate. Înţelegeam acum de ce Perla şi Guang-hsu erau captivaţi de el. Un puşti de palat ca Guang-hsu nu mai cunoscuse niciodată pe cineva atât de sigur pe sine, un om care aparent nu avea nimic de pierdut.

Potrivit lui Li Hung-chan, Kang Yu-wei avea chipul rotund ca o lună şi se apropia de patruzeci de ani. În evaluarea sa, Li scrisese că intervievatul „poza într-o manieră teatrală" şi că „şi-a petrecut tot timpul ţinând prelegeri pe tema reformei şi avantajelor unei monarhii constituţionale, de parcă era profesor în sala de clasă de la şcoala generală din oraşul său".

Trebuia să dau credit răbdării celor patru bărbaţi puternici care fuseseră nevoiţi să îl asculte pe Kang.

Li Hung-chang îi spusese lui Kang că ideile sale nu erau deloc originale şi că exploata opera altora, ceea ce Kang a negat cu înverşunare. Când Li l-a întrebat care sunt părerile sale în legătură cu generarea de venituri pentru a plăti împrumuturile străine şi a finanţa apărarea naţională, Kang a devenit abstract şi vag. Când Li l-a presat, Kang a răspuns că „tratatele au fost semnate incorect, şi de aceea ele meritau a nu fi onorate". Când a fost întrebat cum ar proceda în cazul unei invazii japoneze, Kang Yu-wei a afişat un surâs dramatic, de mare înţelept: „Nu puteţi avea pretenţia ca treaba mea să fie şi aceea de a vă şterge la fund!".

În concluzie, Li Hung-chang îl considera jignitor şi oportunist, un fanatic şi, probabil, un bolnav mintal.

În raportul său, profesorul Weng era în cea mai mare parte de aceeaşi părere cu Li Hung-chang, în ciuda faptului că iniţial pretinsese meritul de a fi descoperit „un adevărat geniu politic". Aroganţa lui Kang Yu-wei îl ofensase pe întemeietorul instituţiilor academice de primă mărime din China. Profesorul Weng s-a simţit jignit când Kang a

criticat Ministerul Educaţiei şi a numit academiile imperiale „raţe moarte care plutesc pe un iaz stătut”.

„Are resentimente din cauza propriilor sale eşecuri”, remarca profesorul Weng în evaluarea sa. „Eu am fost şeful comisiei când a dat examenul naţional, deşi nu i-am notat personal lucrarea. Kang a avut destule încercări, şi de fiecare dată s-a dovedit a fi un perdant. Nu s-a opus sistemului până când sistemul nu i-a dat cu piciorul.

Potrivit propriei sale descrieri despre sine, continua profesorul Weng, «e destinat să fie un mare înţelept, precum Confucius». Aceasta este o insolenţă inacceptabilă. Concluzionez că Kang Yu-wei este un om care tânjeşte să fie în centrul atenţiei şi ale cărui principale ţeluri sunt notorietatea şi celebritatea.”

Ambasadorul Chang Yin-huan şi-a exprimat mai puţin dezgustul în comentariile pe care le-a făcut, dar nici el nu a oferit o evaluare pozitivă. La urma urmei, era de datoria lui să aducă laolaltă oameni interesanţi. În rezultatele produse de acest amestec, îşi asuma cu bucurie meritul.

Yung Lu, care venise special de la Tientsin pentru interviu, îmi înmână o foaie albă drept evaluare. Mi-am închipuit că şi-a pierdut interesul din clipa în care Kang începuse să ocolească întrebările lui Li Hung-chang.

Aveam încredere în Li Hung-chang, Yung Lu, profesorul Weng şi ambasadorul Chang; totuşi, am simţit că şi ei, la fel ca mine, aparţineau unei societăţi învechite şi aveau, inevitabil, o perspectivă conservatoare. Nu eram mulţumiţi de obiceiuri, dar eram obişnuiţi cu ele. Planul de reformă al împăratului Guang-hsu avea să creeze, în mod natural, dificultăţi şi chiar suferinţe celor ca noi. Fiul meu avea dreptate să-mi pună în vedere să mă aştept la durerea care însoţeşte naşterea unui nou sistem.

Aveam mari speranţe în Guang-hsu, chiar dacă nu şi o mare credinţă. Alegând să-l sprijin, am crezut că voi oferi Chinei o şansă de supravieţuire.

30

— N-am fost niciodată atât de inspirat! Împăratul mi-a înmânat o transcriere a lungii sale discuţii cu Kang Yu-wei. Ne-am apucat aproape imediat să lucrăm la planurile mele. Mamă, te rog să nu obiectezi, dar i-am acordat privilegiul de a mă contacta direct. Cenzorilor şi gărzilor nu li se poate permite să-mi stea în drum!

Înainte să apuc să-i răspund, mi-a dat o listă cu miniştrii de rang înalt pe care tocmai îi dăduse afară. Primul era mentorul său de mai bine de paisprezece ani, profesorul Weng, acum în vârstă de şaizeci şi opt de ani, care era şeful Marelui Consiliu, al Ministerului de Finanţe, al Oficiului Afacerilor Externe şi al Academiei Hanlin.

Fiului meu şi lui Kang Yu-wei nu părea să le pese că, întâi de toate, fără aprobarea profesorului Weng, ei nici măcar nu s-ar fi întâlnit.

Marele profesor a fost un fel de tată pentru fiul meu. I-a fost cel mai apropiat confident în adolescenţă, iar de atunci au trecut prin multe împreună. Guang-hsu chiar i-a ţinut partea în conflictul cu Li Hung-chang privind acuzarea profesorului pentru războiul cu Japonia, când dovezile cântăreau atât de limpede împotriva sa. Totuşi, nici măcar până acum Guang-hsu nu a recunoscut în faţa mea că Weng era responsabil de agravarea bolii sale nervoase, încă de pe vremea când era copil. M-am întrebat mereu dacă sentimentul de nesiguranţă de sine al lui Guang-hsu nu era cumva rezultatul permanentei corectări din partea profesorului său.

L-am întrebat pe împărat ce motive a avut să-l dea afară pe Weng.

— Gestionarea defectuoasă a veniturilor şi judecata greşită cu privire la războiul cu Japonia, a răspuns Guang-hsu. Mai mult decât orice, vreau să pun capăt amestecului său în deciziile mele.

Bătrânului şi mândrului birocrat confucianist avea să i se frângă inima. Era aproape de ziua sa de naştere, iar dizgraţierea avea să îl zdruncine. I-am trimis în dar un evantai din mătase, care putea să sugereze faptul că era vorba de o simplă perioadă de răcire.

Nu eram în întregime nemulţumită de concedierea sa. Weng era omul responsabil cu banii împăratului şi mă bucuram că trebuia să suporte o oarecare răspundere pentru asta. Eu am fost acuzată că îmi bag în buzunare fondurile destinate marinei, pe când profesorul Weng era lăudat pentru calităţile sale, or concedierea lui avea să ajute la dezvinovăţirea mea. E adevărat că nu a deturnat vreun ban, însă oamenii pe care i-a angajat, majoritatea foşti elevi şi prieteni apropiaţi, furau din tezaur fără nicio ruşine.

Profesorul Weng m-a rugat să-i acord o audienţă privată, dar eu l-am refuzat. Li Lien-ying mi-a zis că bătrânul a stat în genunchi în faţa porţii mele toată ziua. I-am dat de ştire că trebuie să respect hotărârea împăratului – „Nu mă aflu într-o poziţie în care să vă pot

ajuta” – şi că-l voi invita la cină după ce se va calma. Aveam să-i spun că a venit vremea să-şi lase elevul în pace şi aveam să-i citez propria-i frază celebră: „Ceaiul, opera şi poezia nu ar trebui neglijate – longevitatea depinde de cultivarea minţii”.

M-am aşezat ca să mă uit pe transcrierea conversaţiei lui Guang-hsu cu Kang Yu-wei. După părerea mea, perspectiva lui Kang nu era chiar atât de diferită de cea a lui Li Hung-chang. Nu voiam să trag concluzia că doar urechea doritoare a tânărului împărat era cea care-l făcea pe Kang să pară nemaipomenit, dar transcrierea nu reuşea să mă convingă de contrariu:

KANG YU-WEI: China e precum un palat în ruine, cu toate uşile stricate şi fără ferestre. E inutilă repararea pragurilor şi geamurilor şi cârpirea zidurilor. Palatul a fost lovit de uragane, şi mai vin şi altele. Singura cale de a salva structura e dărâmarea ei completă şi construirea uneia noi.

GUANG-HSU: Totul e controlat de conservatori.

KANG YU-WEI: Dar Majestatea Voastră vrea reforma.

GUANG-HSU: Da, da!

KANG YU-WEI: Bufonii de la Curte sunt mult prea incompetenţi pentru a pune în aplicare planurile Majestăţii Voastre – asta presupunând că vor fi de acord să vă urmeze.

GUANG-HSU: Ai perfectă dreptate!

KANG YU-WEI: Tronul ar trebui să înveţe din organizarea occidentală. Primul lucru care trebuie făcut este crearea unui sistem de legi.

Şi aşa se continua pagină după pagină. Mă întrebam ce-l făcea pe fiul meu să creadă că Kang Yu-wei era o minte originală. Prinţul Kung susţinea de multă vreme ideea unei legi civile. Li Hung-chang a introdus un sistem de legi nu doar în statele din nord, unde e viceregе, ci şi în statele din sud. Legile se loveau de o mare împotrivire, dar implementarea lor continua. Tratatele pe care le-am semnat cu puterile occidentale se bazau pe înţelegerea unor asemenea legi.

Când Li Hung-chang a călătorit în ţările occidentale, ţelul său a fost „să îi vadă pe adevăraţii tigri”, adică să obţină informaţii la prima mână despre cum funcţionează guvernele lor. Aşa că mie mi se părea că tot ceea ce îi predica Kang Yu-wei împăratului era deja în curs de realizare de către Li. Un alt exemplu era reforma educaţiei. Li Hung-chang sprijinea înfiinţarea de colegii în stil occidental. Cu ajutorul lui Robert Hart, am angajat misionari învăţaţi ca să conducă şcolile din capitală. La sugestia lui Li, i-am încurajat pe manciurieni să-şi trimită

fiii şi fiicele să studieze în străinătate. Li credea că munca sa va fi mai uşoară dacă elita noastră va înţelege ce vrea el să realizeze. Din punctul meu de vedere, dacă manciurienii voiau să-şi păstreze poziţia de conducători, cunoştinţele mai largi şi o perspectivă mai cuprinzătoare erau la fel de importante ca şi puterea în sine.

Li Hung-chang avea dreptate când spunea că „speranţa Chinei va sosi atunci când cetăţenii ei se vor simţi mândri de faptul că propriii lor copii aleg profesii ca ingineria. Avem nevoie de căi ferate, de mine şi de fabrici". China era în proces de transformare, dar procesul acesta era lent şi dureros. Tinerii erau entuziasmaţi să vadă lumea, chiar dacă încă nu-şi puteau permite să meargă în străinătate. Înainte ca Li să fie împuşcat în Japonia, familiile regale făcuseră pregătiri ca fiii lor să meargă să trăiască în străinătate. După aceea, unele familii s-au răzgândit, temându-se pentru siguranţa copiilor. Li însuşi a continuat să călătorească în străinătate, în parte pentru a demonstra că asemenea temeri sunt nefondate, dar nimeni nu i-a urmat exemplul.

Kang Yu-wei punea accentul pe importanţa înfiinţării de şcoli la ţară. Însă de ani de zile guvernul le oferea guvernatorilor de provincii scutiri de taxe şi le aloca fonduri pentru crearea de şcoli. Eforturile noastre erau îngreunate de ţăranii superstiţioşi care protestau atunci când temple aflate în ruine erau transformate în săli de clasă. Un asemenea grup de ţărani furioşi a dat foc clădirii şcolii şi reşedinţei guvernatorului din provincia Jiangsu.

Kang Yu-wei punea în discuţie textele tradiţionale folosite în şcolile chineze. El refuza să vadă că, în statul în care conducea Li Hung-chang, în şcoli se predau deja tehnici industriale. Talentaţi scriitori chinezi învăţau să devină traducători şi jurnalişti. În ziarele pe care le controla Li – *Cotidianul de Canton* şi *Cotidianul de Shanghai* – se tratau chestiuni politice chineze şi se introduceau idei din străinătate.

Am citit mai departe conversaţia lui Kang cu împăratul, în speranţa că voi descoperi ceva surprinzător şi valoros.

Mi-am dat seama că Kang Yu-wei nu propunea o reformă, ci o revoluţie. L-a rugat pe împărat să înfiinţeze o suprastructură numită „Oficiul pentru Instituţii", pe care să o conducă Kang. „Se va ocupa de reformele din toate domeniile." Când împăratul a ezitat, Kang a încercat să-l convingă că „hotărârea învinge totul".

Guang-hsu nu se simţea în largul său şi, în acelaşi timp, era încurajat. Fiul meu a simţit în Kang o forţă absolută, pe care şi-a dorit multă vreme să o aibă şi el. O forţă care să nu se împiedice de nimic, care să nu cunoască graniţe. O forţă care să poată transforma un om slab într-unul puternic.

Începeam să înţeleg de ce Guang-hsu îl considera pe Kang o „minte

la fel”. Nu-l cunoşteam personal pe Kang Yu-wei, dar eu îl crescusem pe Guang-hsu. Eu eram răspunzătoare de cultivarea ambiţiei sale. Eram conştientă că fiul meu era chinuit de îndoiala de sine, care se ţinea scai de el, precum o boală.

Când era doar un băieţel, Guang-hsu s-a apucat de reparatul ceasurilor. În curând, camera îi era plină de astfel de obiecte. Rotiţe, arcuri, şuruburi de ceas şi pendule erau împrăştiate peste tot în camera lui, iar eunucii se plângeau că nu pot face curat. Însă a strica şi a repara ceasurile i-a îmbunătăţit concentrarea şi abilităţile de rezolvare a problemelor. Făcând ceva ce putea izbuti cu succes dobândea încredere în el. Numai că îndoielile sale au revenit întotdeauna.

Critica lui Kang Yu-wei la adresa „eseului cu opt picioare” era justă, chiar dacă nu era şi originală. Eseul era o compunere formală în opt părţi, cerută tuturor aspiranţilor care dădeau examenul pentru funcţii publice. O notă bună era o cerinţă obligatorie pentru oricine voia o poziţie de conducere. Puţinele minţi strălucite care făceau bine eseul stăpâneau cu măiestrie operele literaturii chineze vechi şi erau, de obicei, prea pedanţi ca să se descurce în viaţa de toate zilele. Cu toate astea, notele lor mari le asigurau guvernorate.

Li Hung-chang ajunsese de mult timp la concluzia că lipsurile sistemului educaţional stăteau în înapoierea noastră în lume. Curtea adăugase deja la concursul imperial discipline ca matematica, ştiinţele, medicina occidentală şi geografia mondială. Conservatorii credeau că studierea culturii duşmanilor reprezenta în sine un act de trădare şi o insultă la adresa înaintaşilor noştri. În orice caz, cea mai mare parte a ţării sprijinea reforma educaţiei.

Am vorbit în faţa unei largi audienţe în favoarea decretului lui Guang-hsu de abolire a „eseului cu opt picioare”. „Fiul meu, Tung Chih, nu a putut să se dovedească folositor ca împărat”, am început eu, „iar asta m-a făcut să pun la îndoială educaţia sa. A petrecut cincisprezece ani cu cele mai luminate minţi ale Chinei, dar nu avea habar de unde vin duşmanii noştri, de ce anume sunt capabili sau cum să trateze cu ei. Marii profesori alcătuiesc comisia examenului naţional, şi tot ce ştiu ei e să recite poeme antice. A sosit timpul să-şi piardă slujbele.”

Când decretul lui Guang-hsu a intrat în vigoare, mii de învăţaţi aspiranţi au protestat vehement. În petiţia lor scria: „Nu e corect să fim testaţi din ceea ce nu am fost învăţaţi”.

Le înţelegeam nemulţumirea, mai ales pe cea a aspiranţilor mai în vârstă, care şi-au investit viaţa în stăpânirea „eseului cu opt picioare”. Era şi mai greu pentru familiile acelora ale căror speranţe stăteau în eventuala admitere a fiilor lor şi dobândirea unor funcţii de conducere.

Când Guang-hsu a mers mai departe cu reforma, mai mulţi aspiranţi în vârstă s-au spânzurat în faţa Templului Confucius, nu departe de Oraşul Interzis. Împăratul a fost acuzat că a provocat disperarea care a condus la această tragedie. Am consolat familiile cu titluri onorifice şi *tael*-i. Între timp, tronul continua să-i încurajeze pe tineri să îmbrăţişeze discipline netradiţionale. Nu ne-am aşteptat însă ca atunci când, în cele din urmă, guvernul a făcut posibil învăţământul gratuit pentru toţi, şcolile să ajungă să se închidă din cauza lipsei de elevi.

Reformatorul Kang Yu-wei a trimis tronului şaizeci şi trei de transcrieri în trei luni. Deşi eram copleşită, mă uitam pe toate cele pe care mi le trimitea împăratul.

„Majoritatea miniştrilor dumneavoastră cu rang înalt sunt conservatori înguşti la minte", scria în una dintre ele. „Dacă Majestatea Voastră doreşte să se bazeze pe ei pentru reformă, va fi ca şi cum cineva s-ar căţăra într-un copac ca să prindă peşte."

Kang sugera ca funcţionarii de rang inferior (cum era el însuşi) să fie promovaţi la oficiul pentru reformă, trecându-se peste „bătrânii maniaci".

Nu am permis îngrijorării din capul meu să iasă la lumină până n-am citit cele ce urmează:

KANG YU-WEI: Viteza este cea la care ar trebui să se concentreze Majestatea Voastră. Puterilor occidentale le-a luat trei sute de ani să reuşească modernizarea, iar Japoniei i-a luat treizeci de ani. China e o ţară mai mare şi e în stare să genereze mai multă forţă de muncă. Anticipez că în trei ani ne vom transforma într-o superputere.

GUANG-HSU: Nu va fi chiar aşa de uşor, nu-i aşa?

KANG YU-WEI: Cu strategiile mele şi cu hotărârea Majestăţii Voastre, ba sigur că va fi.

Mă gândeam la o remarcă pe care a făcut-o Li Hung-chang, cum că Kang Yu-wei era un fanatic, şi îmi aminteam o istorie pe care mi-a povestit-o Yung Lu, referitoare la o scurtă întâlnire pe care a avut-o cu Kang în faţa sălii de audienţe, unde amândoi aşteptau pentru a fi primiţi de tron. Când Yung Lu l-a întrebat de planurile sale pentru a trata cu conservatorii, Kang i-a răspuns: „Nu e nevoie decât de scurtarea de cap a câtorva ofiţeri de prim rang", ceea ce, desigur, îl includea şi pe Yung Lu însuşi.

Deşi era uşor să fiu sceptică în privinţa lui Kang, încercam să rămân neutră. Îmi spuneam că s-ar putea să fiu orbită de propriile-mi limitări. China avea o meritată reputaţie ca fiind inflexibilă şi convinsă că numai ea are dreptate, refractară la orice fel de schimbare. Ştiam că

trebuia să ne schimbăm, dar nu eram sigură de modalitate. Aşa că am încercat să-mi ţin gura.

Tronul a fost prins la mijloc atunci când Curtea s-a divizat în două facţiuni: reformatorii împotriva conservatorilor. Prietenii lui Kang Yu-wei susţineau că ei îl reprezintă pe împărat şi că au sprijinul opiniei publice, în timp ce Coifurile de Fier manciuriene, conduse de prinţul Ts'eng, de fiul său, prinţul Ts'eng Junior, şi de fratele împăratului, prinţul Ch'un Junior, îi numeau pe opozanţii lor „falşi experţi în reformă şi chestiuni occidentale". Conservatorii l-au etichetat pe Kang Yu-wei cu apelativele „Vulpea Sălbatică" şi „Gură-mare".

Coifurile de Fier au jucat exact cum le-a cântat Kang. Peste noapte, atacurile lor l-au ridicat pe ratatul învăţat cantonez de la relativa obscuritate la un renume naţional – „sfătuitorul principal al tronului în materie de reformă".

Moderaţii de la Curte erau la strâmtoare. Reformele pe care le puseseră în mişcare Yung Lu şi Li Hung-chang au fost măturate de planurile mai radicale ale lui Kang, iar acum erau puşi ei înşişi în situaţia de a alege o tabără. Înrăutăţind lucrurile, Kang Yu-wei se lăuda jurnaliştilor străini că îl cunoaşte foarte bine pe împărat.

Pe 5 septembrie 1898, Guang-hsu a emis un nou decret, în care afirma că „a încetat să mai fie preocupat de curăţarea ramurilor putrede" – exprimarea lui Kang Yu-wei – şi că „vrea să smulgă răul din rădăcină".

Câteva zile după aceea, împăratul îi concedie pe consilierii imperiali, odată cu guvernatorii din provinciile Canton, Yunnan şi Hupeh. Porţile palatului meu erau blocate de guvernatorii şi familiile lor sosite la Pekin în căutarea sprijinului meu. Mă implorau să-l potolesc pe împărat.

Aveam biroul plin de memorandumuri trimise de Guang-hsu şi oponenţii săi. Mă concentram să-i cunosc pe noii prieteni ai fiului meu. Deşi mişcată de patriotismul lor, mă preocupa naivitatea lor politică. Se părea că vederile radicale ale lui Kang Yu-wei schimbaseră modul de gândire al fiului meu. Acum, Guang-hsu credea că poate să realizeze reforma peste noapte, dacă presează îndeajuns lucrurile.

Pe măsură ce frunzele se îmbrăcau în culorile toamnei, îmi era din ce în ce mai greu să mă stăpânesc – eram cât se poate de tentată să intervin în ceea ce făcea fiul meu.

În toiul acestei agitaţii, Li Hung-chang s-a întors dintr-o călătorie în Europa. Mi-a solicitat o audienţă privată şi eram încântată să-l primesc. Aducându-mi în dar un telescop nemţesc şi o prăjitură din Spania, Li mi-a descris călătoria sa ca fiind o experienţă care i-a deschis ochii. Chiar şi el arăta diferit: îşi lăsase barba netunsă.

Răspunzând sugestiei lui cum că eu însămi ar trebui să călătoresc, nu am putut decât să regret faptul că această idee fusese deja respinsă de Curte. Guang-hsu se temea că aş putea fi şi eu împuşcată. Curtea credea că aş putea fi luată ostatică şi că preţul plătit pentru eliberarea mea ar fi suveranitatea Chinei.

Am presupus că Li Hung-chang îşi lăsase barba să crească pentru a ascunde cicatricea provocată de rană. L-am întrebat dacă îl mai supără maxilarul, iar el m-a asigurat că nu îl mai doare. L-am rugat să-mi arate cum se foloseşte telescopul. El a fixat lentila şi mi-a arătat cum să o reglez, spunându-mi că noaptea pot vedea stele şi planete îndepărtate.

— Împăratului i-ar plăcea foarte mult, m-am minunat eu.

— Am încercat să-i duc unul şi Majestăţii Sale, dar mi s-a refuzat intrarea.

— De ce?

— Majestatea Sa m-a concediat pe 7 septembrie. Li Hung-chang vorbea ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Acum sunt fără slujbă şi fără titluri.

— Te-a concediat?

Nu-mi venea să cred ce auzeam.

— Da.

— Dar… fiul meu nu m-a informat despre asta.

— O va face în curând, cu siguranţă.

— Şi… ce-o să faci?

Nu ştiam ce să mai spun. Mă simţeam groaznic.

— Cu permisiunea dumneavoastră, aş vrea să plec din Pekin. Vreau să mă mut în Canton.

— De-asta ai venit, Li Hung-chang? l-am întrebat. Ca să îmi spui?

— Da, am venit să-mi iau rămas-bun, Majestatea Voastră. Apropiatul meu, S.S. Huan, e gata să vă slujească în toate problemele. Totuşi, cel mai bine ar fi să-l ţineţi departe de politica imperială.

L-am întrebat pe Li Hung-chang cine o să-l înlocuiască în domeniul diplomatic. El mi-a răspuns:

— Din câte am înţeles, prinţul I-kuang este cel ales de Curte.

Mă simţeam dezolată.

Li a dat uşor din cap şi a zâmbit. Părea fragil şi resemnat în legătură cu soarta sa.

Ne-am uitat lung la prăjitura exotică din faţa noastră.

După ce mi-am urmărit cu privirea prietenul până a dispărut pe coridorul lung, am rămas în camera mea tot restul după-amiezii.

Chiar înainte de apusul soarelui, am auzit zgomote puternice la poarta principală. Li Lien-ying a intrat cu un mesaj de la Yung Lu, care se alăturase mulţimii strânse afară ca să mă roage să-l opresc pe împărat.

În mesajul lui Yung Lu scria: „Kang Yu-wei l-a convins pe Majestatea Sa să emită condamnări la moarte pentru ofiţerii care au refuzat concedierea. Mi s-a ordonat să-l arestez pe Li Hung-chang, despre care reformatorii cred că e cea mai mare piedică din calea lor. Sunt sigur că nu mai e mult până voi primi ordin cu privire la propria mea execuţie”.

Să deschid poarta? Părea că totul se destramă. Cum ar putea dinastia să supravieţuiască fără Li Hung-chang şi Yung Lu?

Li Lien-ying părea copleşit:

— Miniştrii şi ofiţerii care tocmai au fost demişi au venit să îngenuncheze în faţa porţii palatului.

Am ieşit afară, am traversat curtea şi m-am uitat prin poartă. Aruncându-şi umbrele lungi în soarele care coborâse mult spre asfinţit, mulţimea era în genunchi.

— Deschide poarta, i-am spus lui Li Lien-ying.

Doi eunuci mi-au îndeplinit ordinul. Mulţimea a rămas tăcută în clipa în care m-a văzut pe terasă. Se aşteptau să le vorbesc şi trebuia să-mi muşc limba ca să-mi înghit cuvintele. Mi-am amintit de promisiunea făcută lui Guang-hsu. Fiul meu nu face decât să-şi exercite drepturile de împărat, mi-am spus în sinea mea. El merita să-şi desăvârşească independenţa. Mulţimea a rămas în genunchi. Mă durea să văd că oamenii îşi puseseră toate speranţele în mine. M-am întors şi i-am spus lui Li Lien-ying să închidă poarta. În spatele meu, mulţimea se agita, ridicându-se în picioare şi murmurând tot mai tare.

Mai târziu, am aflat că Yung Lu avusese alte motive ca să se alăture funcţionarilor demişi. În timp ce lucra la construirea flotei, stătea cu ochii pe puterile străine, ca să fie sigur că nu iau legătura cu elemente subversive din China. Cu toate astea, informaţii secrete arătau că misionari britanici şi americani şi aventurieri englezi care aveau pregătire militară întreţineau în secret activităţi de agitare a spiritelor în favoarea unei monarhii constituţionale. Deşi adevăratul ţel al lui Yung Lu era acela de a evita să fie obligat să ia măsuri drastice împotriva reformei, care între timp se transformase într-o mişcare naţională, era alarmat mai ales de activităţile periculos de subversive care se desfăşurau la legaţia diplomatică a Japoniei. Agenţii suspecţi erau membri ai Societăţii Genyosha, ultranaţionalişti care erau răspunzători de asasinarea în Coreea a reginei Min.

Prinţul Ts’eng, fiul său şi prinţul Ch’un Junior erau convinşi că Kang Yu-wei era sprijinit de puterile străine ca acoperire pentru o lovitură armată.

Îmi mesajul său, Yung Lu îmi spunea: „Încrederea împăratului în Kang Yu-wei îmi face munca imposibilă”.

I-am scris lui Yung Lu drept răspuns: „Nu am altă opţiune decât să

sprijin tronul. De tine depinde să blochezi orice revoltă”.

31

Într-o dimineaţă devreme, Yung Lu şi-a făcut pe neaşteptate apariţia la mine la palat.

— Ito Hirobumi se îndreaptă spre Pekin.

Ito era arhitectul Restauraţiei Meiji din Japonia şi fusese prim-ministru în timpul recentului nostru război. A jucat rolul principal în uciderea reginei Min.

— Lui Ito nu îi e... teamă? l-am întrebat eu. Guang-hsu ar putea să ordone decapitarea lui pentru ceea ce Japonia i-a făcut Chinei.

Yung Lu a făcut o pauză de o clipă şi apoi a răspuns:

— Majestatea Voastră, Ito vine ca oaspete al împăratului.

— L-a invitat fiul meu?

— Ito susţine că s-a retras din politică şi că acum e un simplu cetăţean.

— Li Hung-chang ştie de treaba asta?

— Da. De fapt, el m-a trimis. Deşi Li simte că nu mai e rolul său să ofere sfaturi tronului, nu a vrut ca dumneavoastră să aflaţi această veste de la Coifurile de Fier.

— Duşmanii săi îl acuză că-şi slujeşte doar interesul propriu, dar prietenul nostru a întruchipat întotdeauna ceea ce are mai bun şi mai înţelept caracterul chinez.

Yung Lu era de acord:

— Li refuză să le dea Coifurilor de Fier ocazia de a pune în pericol planurile împăratului.

Potrivit spuselor fiului meu, vizita a fost iniţiată de Kang Yu-wei şi pusă la punct de către discipolul său, un aventurier erudit de douăzeci şi trei de ani pe nume Tan Shih-tung. Îmi aduceam aminte că Tan scrisese un excepţional eseu analitic despre Japonia şi îl cunoşteam pe tatăl său, care era guvernatorul din Hupeh.

Ca şi maestrul său, Kang Yu-wei, Tan a picat şi el la concursul naţional pentru ocuparea de funcţii publice. Se zicea că ar fi numit postul pe care i-l oferise cândva tatăl său „trai de cerşetor”. Împreună cu Kang Yu-wei, a devenit cunoscut prin publicarea scrisorilor care condamnau sistemul imperial de examinare. Era al doilea în ierarhia din noul consiliu al împăratului. După părerea mea, credinţa lui Tan că Ito era salvatorul Chinei era naivă şi periculoasă. Nu aveam nicio îndoială legată de abilitatea lui Ito de a-l manipula pe împărat, aşa că ar fi fost lipsit de sens să încerc să-mi conving fiul să renunţe la Ito.

— Ar fi o prostie să vă băgaţi, m-a sfătuit Yung Lu când discutam despre întâlnirea lui Guang-hsu cu japonezul. Ei o să tacă pur şi simplu din gură şi vor căuta altă ocazie pentru a se întâlni în particular.

În următoarele zile, eu şi Yung Lu i-am cerut sfatul lui Li Hung-chang. Într-o scrisoare, acesta ne-a avertizat: „Inteligheţia japoneză a devenit deja o parte din ţesătura societăţii noastre, aşa cum a procedat şi în Coreea. Mutarea lui Ito va înlesni şi mai mult penetrarea Japoniei”.

L-am rugat stăruitor pe Li Hung-chang să vină în nord să ne ajute: „Trebuie să-l primeşti personal pe Ito, pentru ca el să ştie că fiul meu nu e singur”.

Li nu mi-a răspuns la rugăminte, aşa că l-am convocat în mod oficial. Simţeam că am nevoie de sfatul lui personal. Nu se ştia ce s-ar fi putut întâmpla, mai ales că fiul meu nu mi-a suflat o vorbă despre planurile sale.

La sfârşitul fiecărei zile, după plecarea lui Yung Lu, mă copleşea nemulţumirea. Li Hung-chang tot nu răspundea, iar eu eram epuizată de simpla menţionare a numelui lui Ito. Înţelegeam fascinaţia fiului meu pentru acest bărbat, dar dacă aveau să se întâlnească, Ito avea să descopere repede toate defectele împăratului Chinei.

Mă temeam că fiul meu se va grăbi să purceadă la înlocuirea blocurilor de putere feudală chineze cu simpatizanţi japonezi. De fapt, începuse deja să facă asta. Numirea învăţatului pro japonez Tan ca emisar între Ito şi Guang-hsu nu era decât un preludiu. Împăratul visa China în rolul de agent de putere între statele industrializate moderne, numai că Japonia avea să fie cea care va lua deciziile. Iar fiul meu nu avea să fie deloc mai înţelept.

La 11 septembrie 1898, Yung Lu l-a întâmpinat pe Ito Hirobumi la sosirea în China. Fostul prim-ministru a fost primit la Tientsin. După câteva zile, la sosirea sa cu trenul la Pekin, Li Hung-chang s-a întâlnit cu el.

Yung Lu avu puţine cuvinte pentru a-l descrie pe oaspete. Era ca şi cum dorea să uite cât mai repede cu putinţă această experienţă.

— Am primit cinci mesaje din partea tronului prin care mi se cerea să-l aduc pe Ito în Oraşul Interzis, zise Yung Lu.

Îmi povesti că, deşi nu s-a simţit deloc în largul său în timpul recepţiei, şi-a dat silinţa cât de mult a putut să-şi afişeze ospitalitatea.

— Ito trebuie să fi simţit că urările noastre de bun venit nu erau rostite din inimă, remarcă Yung Lu. Nu ştiu cum a reuşit să-şi ţină firea şi să-şi exprime recunoştinţa pentru primirea făcută.

Cel de la care am aflat mai multe amănunte a fost Li Hung-chang:

— Ito se poartă în stilul unui samurai, spuse Li.

După părerea sa, Ito era un geniu. Li îl invidia pentru serviciile aduse împăratului japonez şi pentru succesul său în reformarea ţării. Li nu uita umilinţa pe care o suferise în faţa lui Ito la masa de negocieri:

— Ito a fost fără de ruşine, lipsit de virtute şi necruţător. A fost, de asemenea, eroul ţării sale.

Mi-am adus aminte de nopţile când Li negocia Tratatul de la Shimonoseki. Eu număram fiecare *tael* plătit ca despăgubire de război, fiecare hectar de pământ pe care eram obligaţi să-l cedăm. Telegramele lui Li Hung-chang veneau ca o furtună de zăpadă în ianuarie. Eunucul meu şi-a tocit pingelele ducând mesaje de la Li Hung-chang la mine şi invers.

Când încercasem să-l fac pe Guang-hsu să aprecieze eforturile depuse de Li la negocieri, fusese ca şi cum aş fi încercat să vorbesc cu Marele Zid Chinezesc.

— Ar trebui ca măcar să-ţi dai seama că Li Hung-chang poartă vina pe care ar fi trebuit să o purtăm noi.

— Li Hung-chang nu merită nimic altceva decât dispreţul şi desconsiderarea noastră, îmi răspunsese Guang-hsu.

Influenţat de Kang Yu-wei, fiul meu ignora telegramele pe care Li i le trimitea cu privire la vizita lui Ito.

M-am supărat şi i-am spus:

— Tu nu oboseşti pentru că Li este cel care duce cea mai grea povară.

— Ei bine, n-am nevoie de el. L-am concediat de multă vreme. Tu eşti cea care l-a invitat înapoi.

— L-am chemat pentru că Rusia şi Japonia nu vor să discute despre pace cu nimeni altcineva!

— Şi nu ţi se pare dubios asta, mamă?

— Ce?

— Relaţiile lui Li cu străinătatea?

Când am aflat că fiul meu l-a concediat din nou pe Li Hung-chang, am refuzat să vorbesc cu el zile în şir. Guang-hsu îşi puse eunucii să-mi aducă în dar supă de sămânţă de lotus, dar nu-şi ceru scuze.

L-am bătut la cap cu telegramele lui Li până când Guang-hsu nu mai putu să suporte să audă numele lui Li Hung-chang. Fiul meu insista că ţării noastre îi va fi mai bine fără acesta.

În loc să recunoască devotamentul lui Li Hung-chang, fiul meu credea că fiecare întorsătură negativă din mersul lucrurilor era rezultatul manipulării lui Li.

Începeam să-mi dau seama că Guang-hsu trăia în lumea sa imaginară. Ca şi mentorul său, profesorul Weng, pe care tocmai îl concediase, ura şi în acelaşi timp venera Japonia. În viitor, aveam să mă învinovăţesc pentru convingerea mea că fiul meu era în stare să judece cum trebuie.

Guang-hsu mă dispreţuia pentru faptul că eu căutam în continuare ajutorul lui Li Hung-chang, iar eu mă dispreţuiam pe mine însămi

pentru că eram incapabilă să pun capăt necazurilor.

Ca răspuns la edictul tronului cum că „Ito nu este o ameninţare pentru China”, Li a redactat un memorandum: „În ochii lumii, Ito lasă impresia că e un susţinător al culturii chineze. Se prea poate ca el să fie un moderat, să se fi opus adevăraţilor şefi politici din Japonia, precum militaristul Yamagata Aritomo şi alţi magnaţi din Genyosha, dar nu e mai puţin adevărat că el a condus războiul sino-japonez. China a căzut într-un puţ adânc din cauza propriei ignoranţe şi indulgenţe faţă de sine, în vreme ce Japonia nu s-a sfiit să arunce cu bolovani”.

Îmi doream să-i pot spune fiului meu cât de mult îl uram pe Ito. Voiam să urlu: „Du-te şi vorbeşte cu împăratul Japoniei ca de la bărbat la bărbat, în loc să dai vina pe Li Hung-chang!”.

Aveam motivele mele să nu răspund atacurilor interne şi externe la persoana mea. Făceam aşa pentru a fi sigură că fiul meu nu va fi făcut răspunzător pentru posibilul său eşec. L-am trădat pe Li Hung-chang, în sensul ăsta, căci ignorându-i intenţionat avertismentele l-am transformat pe Li în ţap ispăşitor. Era, înainte de toate, un act de trădare de sine din partea mea.

Mă întrebam dacă Li îşi regretă devotamentul.

Iertarea era un dar pe care nu mi-l puteam permite din partea sa, dar pe care, din fericire, el mi l-a dăruit.

Nu exista nicio altă modalitate de a-mi iubi fiul.

Guang-hsu dorea să-mi dovedească faptul că el şi Ito puteau fi prieteni. Nu ştiam că fixaseră o întâlnire privată înainte de cea oficială, din 20 septembrie, la care eram invitată şi eu.

Mi-era imposibil să mă concentrez la altceva. Vorbele fiului meu sunau a pericol în urechile mele: „Mamă, Ito nu vrea decât să mă ajute!”.

Ne-am certat pe chestiunea încrederii, dar fiul meu era foarte hotărât să-şi urmeze calea.

Nu voiam să scot la lumină raportul spionilor lui Yung Lu, dar în acelaşi timp simţeam că nu-mi pot permite luxul de a nu face asta.

— Intrigile Japoniei au fost puse în mişcare de Yamagata, i-am spus eu lui Guang-hsu. Yamagata este principalul promotor al expansiunii japoneze şi protectorul organizaţiei Genyosha.

— Nu ai nicio dovadă că Ito face parte din Genyosha. Fiul meu era mai mult decât enervat. Yung Lu a fabricat aceste informaţii ca să mă împiedice să mă întâlnesc cu Ito!

— Dar nu ar trebui să avem mai mare încredere în Yung Lu şi Li Hung-chang decât în Ito? am pledat eu.

— Singurul lucru pe care-l pot spune e că Yung Lu s-a transformat într-un obstacol în calea reformei. Ar fi trebuit să-l concediez.

M-am dus să mă aşez, simţindu-mă slăbită de ceea ce auzeam.

— Îl concediez pe Yung Lu, mamă! îmi spuse Guang-hsu pe un ton hotărât.

Am ţipat:

— În numele Cerului, Yung Lu a rămas ultimul general manciurian care ar muri pentru tine!

Fiul meu ieşi ca o furtună. Peste două zile, i-am trimis scuzele mele lui Guang-hsu, împreună cu ultimele telegrame sosite de la Li Hung-chang, în care scria: „Reţeaua de spioni pusă la punct de agenţii din Genyosha operează sub acoperirea unui sindicat farmaceutic cu numele «Sălile Deliciilor Plăcute». Pentru a-şi menţine secretul, spionii călătoresc prin ţară dându-se drept comis-voiajori. Nu există nicio dovadă care să sugereze că în spatele asasinatelor, răpirilor şi extorcărilor comise de Genyosha nu s-ar afla armata şi marina japoneză, diplomaţii şi reprezentanţii caselor de comerţ din Japonia, *zaibatsu”.*

32

Întâlnirile secrete ale împăratului cu Ito au provocat o puternică reacţie în rândul conservatorilor de la Curte. Conduse de prinţul Ts'eng, Coifurile de Fier mă presau să-l înlocuiesc pe Guang-hsu la tron. În acelaşi timp, Ts'eng îşi pregătea trupele musulmane din nord-vest pentru a se deplasa spre Pekin. Eram prinsă la mijloc, incapabilă să mă decid şi fără putinţa de a scăpa.

Când ministrul cimitirului imperial îmi solicită prezenţa pentru o inspecţie, am folosit asta ca pretext de a evada din Oraşul Interzis. Li Lien-ying angajă un tâmplar ca să facă un scaun ajustabil pentru trăsura mea trasă de cai, astfel încât să pot merge într-o poziţie înclinată. M-am hurducat şi am moţăit în timpul călătoriei de trei zile, acoperind o sută douăzeci şi cinci de kilometri, de la Pekin până în provincia Hupeh.

Când am ajuns la cimitir, era dis-de-dimineaţă. Cerul era înnorat şi deasupra râurilor albastre cădea o ceaţă fină. Podurile albe, acoperişurile aurii, zidurile roşii şi chiparoşii alcătuiau o privelişte care-ţi tăia respiraţia.

Ministrul cimitirului mă întâmpină pe Marea Cale Sacră. Un bărbat mai în vârstă, fudul de urechi, îşi ceru iertare pentru praf şi noroi şi îmi spuse că se repara mormântul lui Nuharoo.

— Animalele sălbatice au săpat în pământ şi au stricat sistemul de drenare a apei, îmi explică ministrul. Câteva morminte, inclusiv cel al împărătesei Nuharoo, s-au inundat la ultima furtună.

M-am gândit la Nuharoo, care ar fi detestat inundaţia, şi am întrebat:

— Cât de repede vor fi terminate reparaţiile?

— Îmi este jenă să o spun, dar nu vă pot oferi o dată precisă, îmi răspunse el. Munca s-a făcut când şi când. Uneori, trebuie să stăm degeaba cu săptămânile, cât timp facem apel să ni se mai dea nişte fonduri.

Am fost condusă la mormântul meu, care părea bine întreţinut.

— Şi acesta s-a inundat, dar am acordat prioritate absolută reparării sale.

Ministrul nu era deloc modest când era vorba să-şi asume merite.

Mormântul meu stătea lângă al lui Nuharoo, ca o soră geamănă. Când Tung Chih a urcat pe tron în 1862, a poruncit începerea construirii mormintelor noastre. A durat treisprezece ani terminarea mormântului la exterior şi încă cinci ani să se finiseze interiorul.

Ajunsă la vârsta de şaizeci şi trei de ani, mă familiarizasem cu procesul morţii. Continuam să particip la ceremonii de sacrificare de câte ori puteam. Îi cinsteam pe zeii tuturor religiilor, nu doar pe Buddha. Credeam în atenţia acordată energiei dinlăuntrul meu. Nu

toată lumea era atât de norocoasă să atingă Marele Vid, dar înţelegeam că esenţial era să încerci. Mă luptam să menţin echilibrul dintre yin şi yang, oricât de greu ar fi părut.

Deşi întreaga naţiune aplauda demiterea de către Guang-hsu a aşa-numiţilor funcţionari corupţi, puţine dintre edictele tronului erau executate, ceea ce însemna că nu se făcea niciun progres semnificativ în direcţia reformei. Guang-hsu se aştepta să culeagă rezultatele reformelor sale la sfârşitul anului, dar singurul lucru care părea să vină era războiul cu Japonia.

„Tinerele din Japonia îşi dăruiesc virginitatea soldaţilor care vor să se ofere voluntari pentru a lupta în China”, scria într-un ziar din Pekin.

Guang-hsu îşi ţinea uşa închisă şi muncea cu prietenii săi reformatori în Sala Hranei Spirituale până când „gâştele sălbatice zburau pe cerul pe care se iveau zorile”, potrivit spuselor eunucilor. Ţara era în pragul haosului. Miniştrii şi ofiţerii care erau concediaţi continuau să îngenuncheze în faţa porţii mele, în vreme ce Coifurile de Fier îşi instruiau trupele de musulmani.

Mă priveam în oglindă şi-mi venea în minte un proverb: „Corabia se scufundă când la bord urcă o femeie”. Nu îl crezusem niciodată, din contră, intenţionasem să-mi dovedesc că nu e adevărat. Însă gândul persista: *Corabia lui Hsien Feng s-a scufundat! Corabia lui Tung Chih s-a scufundat! Iar acum, corabia lui Guang-hsu – cu noi toţi la bord!*

Când i-am povestit despre recenta mea călătorie la cimitirul imperial, Guang-hsu se arătă foarte puţin interesat. Era vremea să înceapă construcţia la propriul său mormânt, dar mi-a spus că nu sunt fonduri. Când mi-am implorat fiul să găsească o modalitate de a finanţa proiectul, mi-a răspuns:

— Au existat împăraţi manciurieni care nu au fost îngropaţi în cimitirul imperial.

— Aşa au fost împrejurările, nu a fost alegerea lor, i-am spus, adăugând că mă durea să mă gândesc că el nu va fi în cimitirul familiei.

— Dacă fac rost de bani, ei vor fi cheltuiţi pentru reformă, zise Guang-hsu.

Îl urmăream pe Ito Hirobumi prin draperia transparentă. Stăteam pe o latură a Marii Săli, de unde puteam să-l văd pe oaspete, fără ca el să mă observe.

Ito era aşezat în faţa fiului meu. Purta o ţinută japoneză simplă, de culoare albastră, care reflecta poziţia sa, aşa cum a descris-o Li Hung-chang, de „simplu cetăţean aflat în vacanţă”. Mâinile lui Ito se odihneau pe genunchi, iar spatele îi era drept şi bărbia lăsată în jos.

Fiul meu, deşi îmbrăcat în roba-dragon aurie de împărat, şedea

precum un elev, aplecat înainte, şi asculta. În fundal, se auzea încetişor o muzică veche intonată de un ansamblu de coarde şi gonguri. Gongurile aveau rolul de a evoca vremurile liniştite îndepărtate, însă în urechile mele sunau ca nişte explozii – tunuri japoneze care ne distrugeau flota. Mă chinuiam să separ omul modest din faţa mea de ucigaşul reginei Min. Încercam să-l văd pe Ito prin ochii fiului meu.

Cei doi bărbaţi au schimbat câteva cuvinte despre vreme şi fiecare s-a interesat de sănătatea celuilalt. Fiul meu îşi întrebă oaspetele dacă va găsi pe gustul său mâncarea chinezească. Ito îi răspunse că nu există pe lume bucătărie mai bună decât cea chineză.

Mă aşteptam să urmeze o conversaţie pe teme politice, dar ea nu a avut loc.

Oaspetele a început să discute despre poeţii săi chinezi favoriţi şi să recite: „Când razele lunii dansau pe crestele valurilor, acolo unde apa atinge cerul…”

Fiul meu a zâmbit şi a luat o înghiţitură de ceai.

— În Japonia, a spus Ito cu glas domol, numai copiii claselor privilegiate sunt învăţaţi poezie chineză, şi numai nobilii ştiu să scrie şi să citească în mandarină.

Vocea lui era plină de admiraţie. Guang-hsu aproba din cap cu respect, gârbovindu-şi umerii şi apoi lăsându-se pe spate în jilţ.

Când ceasul a bătut de patru ori, şi-a făcut apariţia ministrul afacerilor interne şi a anunţat că recepţia s-a încheiat. M-am retras în linişte, înainte ca cei doi să se ridice.

Ministrul siguranţei naţionale, care lucra direct pentru Yung Lu, mi-a trimis o notă informativă. Îmi cerea permisiunea de a emite pentru Kang Yu-wei un ordin de încălcare a legii. Spionul nostru a descoperit că reformatorul s-a dus la ambasada Japoniei, unde se presupune că s-a întâlnit cu Ito.

Fiul meu va fi ofensat, a fost primul gând care mi-a trecut prin minte. Guang-hsu va lua un astfel de avertisment drept un atac personal al lui Yung Lu la adresa sa.

Am trimis după Yung Lu şi l-am întrebat dacă era conştient de legătura dintre Oficiul pentru Siguranţa Naţională şi Coifurile de Fier ale prinţului Ts’eng, al căror ţel era să-l înlăture pe fiul meu de la tron.

Yung Lu mi-a spus că ştia de această legătură. Era de acord cu mine că „în încercarea de a lovi o muscă, am putea ajunge, în final, să spargem vaza”. L-am întrebat ce-ar trebui să facem.

— Dumneavoastră trebuie să hotărâţi asta, Majestatea Voastră.

Am protestat şi am zis că prioritatea mea era să evit punerea în pericol a planului de reformă al împăratului:

— Fiul meu ar trebui să fie cel care să emită un avertisment pentru

Kang. Eu nu pot să-l conving până când nu-mi oferi dovezi clare că activităţile lui Kang sunt o ameninţare pentru siguranţa naţională.

— Este imposibilă obţinerea de astfel de probe în această etapă, a spus Yung Lu.

— Atunci, nu pot să-i acord permisiunea ministrului tău.

Yung Lu mi-a zis încet că, dacă nu este lăsat să-şi facă treaba, o să demisioneze.

— Nu m-ai abandona tu, a fost răspunsul meu.

Ne-am uitat lung unul la celălalt mai mult timp.

— Pe Li Hung-chang l-aţi dat afară.

— Tu nu eşti Li Hung-chang.

— Nu pot să lucrez cu fiul dumneavoastră. Nu mă respectă şi crede că nu are nevoie de mine!

— Am eu nevoie de tine!

Au început să-mi curgă lacrimile. Yung Lu a oftat, clătinând din cap.

Fiul meu mi-a spus că reformatorul Kang Yu-wei afirma că era prieten cu ambasadori din întreaga lume.

— Şi Li Hung-chang? l-am întrebat. Li chiar i-a cunoscut pe „adevăraţii tigri" şi negociază cu ei de ani de zile.

— Cum să nu, Li a negociat, dar pentru el însuşi, nu pentru China.

— Li Hung-chang s-a aflat în spatele fiecărei reforme importante.

Încercam să-mi păstrez calmul.

— Dar nu va face o reformă politică totală!

Fiul meu nu-şi mai putea păstra tonul potolit.

— Guang-hsu, a face o asemenea schimbare radicală ar putea însemna detronarea ta…

Împăratul râdea:

— Aşa cum e acum, sunt un împărat fără imperiu! Nu am nimic de pierdut.

— Lasă-mă să-ţi pun o întrebare. Ştii de ce i-a împiedicat Japonia pe Aliaţi să incendieze Oraşul Interzis în 1861? Guang-hsu scutură din cap. Pentru că împăratul japonez plănuieşte ca într-o zi să locuiască aici.

— O altă minciună gogonată de-a lui Li Hung-chang şi Yung Lu!

— Am dovezi, fiule.

— Mamă, nimic din ce-aş spune nu te va convinge că Ito nu e un monstru. Tot ce-ţi cer e să ai răbdare. Te rog să mă judeci după rezultate. Planurile mele încă nu şi-au făcut efectul.

În vocea lui Guang-hsu era o siguranţă de nezdruncinat. Îmi aminteam vremurile când se temea de tunet, când tremura în braţele mele. Ce-aş mai fi putut sau ce-ar fi trebuit să mai pretind de la el?

33

„Reformatorul îşi petrece nopţile în Oraşul Interzis, discutând cu tronul implementarea planurilor de reformă”, scriau zilnic ziarele străine minciunile lui Kang Yu-wei. Oricine era familiarizat cu legea imperială ştia că un om de rând nu putea sta peste noapte în Oraşul Interzis. Abia când am citit că „soluţia pentru reforma Chinei este îndepărtarea definitivă de la putere a Împărătesei Văduve”, am înţeles ce punea la cale Kang Yu-wei.

Nu voiam ca lumea să creadă că mă deranja Kang sau că avea puterea de a-mi manipula fiul. Minciunile lui aveau să fie date în vileag de îndată ce fiul meu se va fi pus complet pe picioarele lui şi eu mă voi fi retras. Cetăţenii lumii aveau să vadă cu ochii lor ce am urmărit.

Ca să-mi fie mai uşor, am început să port peruci. Mulţumită lui Li Lien-ying, care avea pregătire de peruchier, puteam să dorm o jumătate de oră în plus dimineaţa. Perucile lui erau splendide, cu ornamente minunate şi uşor de purtat.

În iunie am hotărât să mă mut înapoi în Palatul de Vară. Deşi mi-era comod să locuiesc cu Guang-hsu la Ying-t’ai, insula-pavilion din apropiere, am realizat că avea nevoie să iasă de sub aripa mea. El nu s-a exprimat niciodată în acest sens, dar mi-am dat seama că nu-i plăcea faptul că eunucii mei puteau să vadă cine intra şi cine ieşea de la el. Lui Guang-hsu îi era frică să-şi expună prietenii în faţa Coifurilor de Fier, care nu voiau decât să le facă rău. Eram de acord că împăratul avea motive să se teamă: eunucii mei puteau fi mituiţi să trădeze pe oricine.

Conservatorii de la Curte nu erau mulţumiţi de mutarea mea, pentru că aveau pretenţia ca eu să spionez tronul pentru ei. Aveam convingerea că fiul meu îmi cunoştea intenţiile şi că avea încredere în mine, în ciuda neînţelegerilor care aveau loc între noi. Să-l las pe Guang-hsu să fie pe picioarele sale însemna să-i acord încrederea totală, iar acesta era cel mai mare ajutor pe care i l-aş fi putut oferi.

Serile, când terminam cu baia, Li Lien-ying aprindea lumânări cu aromă de iasomie. În timp ce citeam ultimele rapoarte de la Guang-hsu, eunucul stătea la piciorul patului meu cu coşul său de bambus plin cu unelte. Lucra acolo la noile mele peruci. Când îmi oboseau ochii de la atâta citit, îl priveam cum coase în perucă bijuterii, bucăţi de jad sculptat şi de sticlă. Spre deosebire de An-te-hai, care se exprima luându-se la întrecere cu destinul său, Li Lien-ying şi-a găsit modalitatea de exprimare în confecţionarea de peruci. În primii câţiva ani de după uciderea lui An-te-hai, am fost singură şi deprimată, şi chiar am bănuit că Li Lien-ying a avut un rol în uciderea lui. Odată,

chiar l-am acuzat:

— Erai gelos pe An-te-hai. L-ai blestemat în taină, ca să-i poţi lua locul?

I-am spus lui Li Lien-ying că nu va obţine niciodată ce dorea dacă aflam că a fost implicat în uciderea lui An-te-hai.

Eunucul lăsa perucile să vorbească în locul său. Nu-mi purta niciodată pică pentru ieşirile mele furtunoase. Abia când am văzut felul în care perucile lui îmi salvează înfăţişarea am început să am încredere deplină în el. După ce am împlinit şaizeci de ani, mi-a fost tot mai greu să mă ridic la înălţimea aşteptărilor şi să arăt ca zeiţa Kuan-yin. Li Lien-ying mă slujea în tot ce aveam nevoie într-un fel care-l făcea egalul lui An-te-hai.

Când l-am întrebat de ce mă suportă, mi-a răspuns:

— Cel mai mare vis al unui eunuc este ca stăpânei lui să-i fie dor de el după ce moare. Mă mângâie faptul că nu l-aţi uitat pe An-te-hai, că încă îl regretaţi. Asta înseamnă că vă va fi dor şi de mine, dacă ar fi să mor mâine.

— Mă tem că va trebui să trăieşti în continuare, ca să-mi faci magnificele tale peruci, l-am tachinat eu. Sunt atât de săracă, încât perucile vor fi, probabil, singurul lucru pe care voi putea să ţi-l las când o să mor.

— Nu ar fi avere mai mare, doamnă.

La vremea când glicinele se căţărau pe spalierele lor, eu tot nu reuşisem să mă retrag. Incapacitatea lui Guang-hsu de a-şi exercita controlul asupra Curţii l-a făcut vulnerabil. El şi i-a făcut duşmani pe toţi membrii importanţi din vechea Curte, iar noii săi consilieri nu aveau nici influenţa politică, nici acoperirea militară pentru o acţiune eficientă. Nu se făcuse nicio reformă majoră şi întregul program al lui Guang-hsu de schimbare se ducea încet de râpă.

Aş fi pierdut totul dacă ar fi fost ca reformele lui Guang-hsu să eşueze. Aş fi fost forţată să-l înlocuiesc şi asta m-ar fi costat retragerea, căci ar fi trebuit să o iau din nou de la capăt, să aleg şi să cresc un alt prunc de sex bărbătesc care să conducă într-o zi China.

Ceea ce mă nemulţumea la fel de mult era faptul că începeau să se arate consecinţele concedierii lui Li Hung-chang. Industrializarea sperată a ţării se oprise definitiv. Totul îl aştepta pe Li Hung-chang, singurul om care avea relaţiile interne şi internaţionale necesare pentru a rezolva lucrurile.

Yung Lu îşi făcea mai departe datoria pe frontul militar, dar numai pentru că am intervenit în ultimul moment ca să-l împiedic pe fiul meu să-l concedieze. Sub vraja reformatorului, Guang-hsu devenise şi mai radical în acţiunile sale. Îmi era din ce în ce mai greu să-i înţeleg logica.

Împăratul susţinea în continuare că progresul era împiedicat de Yung Lu şi Li Hung-chang.

— Dar cel mai mult şi mai mult, îmi spusese cu lacrimi de mânie în ochi, e împiedicat din cauza faptului că umbra ta stă încă în spatele draperiei!

Am renunţat să-i mai explic. Nu-l puteam face să priceapă că trebuia să rămân implicată. Îi dădusem permisiunea să-l dea afară pe Li, dar am început imediat să pun bazele revenirii sale. Era numai o chestiune de timp până când împăratul avea să descopere că nu poate să funcţioneze fără Li şi că avea nevoie să-şi repare relaţia cu el, ca şi cu Yung Lu. Aveam să servesc drept liant, astfel încât niciuna dintre părţi să nu rişte să-şi piardă reputaţia. După cum avea să se dovedească, indiferent cât de mult îi mânia şi îi umilea, cei doi bărbaţi aveau să vină întotdeauna înapoi.

„Prăbuşirea unui zid de întărire de o mie şase sute de kilometri începe cu o colonie de furnici.” Aşa începea mesajul de la Li Hung-chang trimis în toamna anului 1898, prin care mă avertiza de o conspiraţie străină împotriva mea.

N-aş putea spune că am fost surprinsă. Eram conştientă că fiul meu se lăsase purtat de viziunea sa despre o nouă Chină, revigorată de mâna lui. Şi totuşi am ales ignoranţa, deoarece nu mai suportam să mă cert cu el. Voiam să-i fac pe plac, ca să nu se mai gândească la nimic, decât la dragostea mea.

În timp ce eu admiram florile de lotus care se legănau pe lacul Kun Ming în adierea uşoară a vântului, reformatorul Kang Yu-wei îl contacta în secret pe generalul Yuan Shih-kai, mâna dreaptă a lui Yung Lu în armată. Habar n-am avut că permisiunea dată de Guang-hsu lui Kang pentru „accesul nelimitat în Oraşul Interzis” se extindea până la uşa dormitorului meu.

La o săptămână după atacul injurios lansat asupra mea de presa străină, am primit o scrisoare oficială de la Guang-hsu. Văzând sigiliul cunoscut şi deschizând plicul, nu-mi venea să-mi cred ochilor ce citeam: era o cerere de mutare a capitalei la Shanghai.

Nu eram în stare să-mi păstrez calmul. Mi-am convocat fiul şi i-am spus că ar face bine să-mi dea un motiv foarte întemeiat pentru o astfel de idee nemaipomenită.

— *Feng shui*-ul din Pekin lucrează împotriva mea, a fost tot ce mi-a putut zice.

Am încercat să opresc să-mi răsune din piept un „nu” puternic. Guang-hsu stătea lângă uşă, de parcă s-ar fi pregătit să evadeze. Mă plimbam încolo şi încoace prin încăpere, apoi mă întorceam să mă uit la el. Pe roba sa bătea soarele, făcându-i accesoriile să strălucească.

Era palid.

— Uită-te în ochii mei, fiule.

Nu putea. Privea ţintă în pământ. I-am zis:

— În istorie, numai împăratul unei dinastii prăbuşite, dinastia Soong, a mutat capitala. Iar asta nu a salvat nimic.

— Mă aşteaptă audienţa, mi-a răspuns el categoric, nedorind să mă mai asculte. Trebuie să plec.

— Ce ai de gând cu inspecţia armatei de la Tientsin? Mă ţineam după el spre poartă. A fost deja programată.

— Nu mă duc.

— De ce? Poţi să afli ce fac Yung Lu şi generalul Yuan Shih-kai.

Guang-hsu s-a oprit. Şi-a rotit corpul într-un unghi ciudat şi şi-a aşezat mâinile pe zid:

— Tu te duci, nu-i aşa? Se uita la mine cu nelinişte, clipind din ochi. Cine mai merge? Prinţul Ts'eng? Prinţul Ch'un Junior? Şi mai cine?

— Guang-hsu, ce-i cu tine? Doar a fost ideea ta.

— Câte persoane merg?

— Ce s-a întâmplat?

— Vreau să ştiu!

— Doar tu şi cu mine.

— De ce la Tientsin? De ce o inspecţie a armatei? Vrei să faci ceva anume acolo? Faţa lui era foarte aproape de a mea. E o cursă, nu-i aşa?

Ca şi cum ar fi fost brusc cuprins de teamă, trupul lui Guang-hsu începuse să tremure. Se sprijinea de zid de parcă ar fi încercat să-l cucerească. Mă gândeam la copilăria lui, când i s-a oprit odată răsuflarea în timp ce asculta o poveste cu fantome.

— Iată motivele pentru care merg, i-am spus. Întâi de toate, aş vrea să aflu dacă împrumuturile pe care le-am luat au fost cheltuite într-adevăr pentru apărarea noastră. În al doilea rând, aş vrea să cinstesc trupele. Vreau ca lumea, şi mai ales Japonia, să ştie că ţara noastră e pe cale de a avea o armată modernă.

Guang-hsu a rămas încordat, dar în cele din urmă şi-a dat drumul la respiraţie.

Mi-a luat zece zile să-l fac să-mi explice ce-a fost în mintea lui. Sfătuitorii săi i-au spus că eu am plănuit evenimentul militar ca să-l detronez.

— Sunt îngrijoraţi pentru siguranţa mea, mi-a zis.

M-a pufnit râsul:

— Dacă ar fi să te detronez, mi-ar fi mult mai uşor să o fac în Oraşul Interzis.

Guang-hsu şi-a şters sudoarea de pe faţă cu ambele mâini:

— Nu am vrut să-mi asum riscul.

— După cum ştii, au fost propuneri privind înlocuirea ta.

— Ce părere ai de ele, mamă?

— Ce cred? Eşti încă pe Tronul Dragonului?

Guang-hsu se uita în jos, dar a spus limpede:

— Felul în care asculţi de Coifurile de Fier m-a făcut să-mi fac griji că te-ai răzgândit în privinţa mea.

— Bineînţeles că ascult. Trebuie să o fac pentru a juca în mod corect. Trebuie să ascult sau să mă prefac că ascult pe toată lumea. În felul ăsta te protejez pe tine.

— Ideea prinţului Ts'eng va deveni şi a ta?

— Depinde. Eu o să pic de proastă dacă e să trebuiască să se întâmple aşa ceva. Vreau ca lumea să creadă că ştiam ce fac atunci când te-am ales să fii împăratul Chinei.

— Şi cu mutarea capitalei la Shanghai?

— Cine va fi răspunzător de siguranţa ta la Shanghai? La urma urmei, *este* mai aproape de Japonia. Asasinarea reginei Min şi faptul că Li a fost împuşcat nu au fost, în mod sigur, doar nişte accidente.

— Asta nu mi se va întâmpla şi mie, mamă.

— Ce mă fac dacă s-ar întâmpla? Eu ştiu doar ce ar cere Japonia în schimbul vieţii tale. Ito ar reuşi să pună mâna pe splendoarea arhitecturală a Oraşului Interzis.

— Kang Yu-wei mi-a dat asigurări în privinţa siguranţei mele.

— Mutarea capitalei la Shanghai e o idee proastă.

— I-am dat cuvântul meu lui Kang Yu-wei că voi face orice este necesar pentru realizarea reformei.

— Lasă-mă să mă întâlnesc eu însămi cu Kang Yu-wei. A sosit timpul.

34

Fie pentru că-i era teamă că Kang Yu-wei nu va beneficia de o audiere corectă din partea mea, fie că era el însuşi nesigur de reformatorul său, fiul meu i-a ordonat acestuia să se mute la Shanghai şi să conducă un ziar local. Kang nu s-a supus acestui edict imperial. Reformatorul a povestit mai târziu lumii că împăratul a fost forţat să-l îndepărteze şi că el, „în ciuda pericolului, a rămas în Pekin pentru a salva tronul”.

Oricum, nu am ajuns să am o întâlnire cu Kang Yu-wei, deoarece atenţia mi-a fost solicitată de ceva mult mai presant. Un atac al ţăranilor din interiorul ţării asupra misionarilor străini se transformase rapid într-un incident internaţional. Am bănuit că, în secret, ţăranii erau încurajaţi de Coifurile de Fier ale prinţului Ts’eng. De vreme ce nu i-am condamnat nici pe ţăranii care făceau probleme, nici pe prinţ, ziarele străine m-au etichetat curând ca fiind „presupusul ucigaş”. Între timp, aşa-zisul conflict dintre mine şi fiul meu, creat şi trâmbiţat de către Kang Yu-wei, a lăsat masele să creadă că exista un Partid al Tronului şi un Partid al Împărătesei. Am început să fiu descrisă ca „maestră a răului”.

Am fost atât de naivă să cred că tensiunea creată de incident putea fi dezamorsată fără a se recurge la forţă. Am vorbit cu miniştrii mei despre puterea superstiţiei în rândul fermierilor chinezi, despre faptul că nu trebuie să glumim pe seama credinţei lor că apa maronie care picură de pe sârmele de telegraf ruginite e „sângele spiritelor mânioase”. Am subliniat că numai prin respectul şi înţelegerea noastră am putea începe să-i educăm pe ţărani.

L-am convocat din nou pe Li Hung-chang la Pekin. Calea ferată pe care el însuşi o susţinuse şi o construise l-a adus numaidecât. În numele meu, Li a vorbit într-o audienţă la Curte despre cum să-i influenţăm pe experţii *feng shui* din provincii:

— Numai banii le vor închide gura, a fost concluzia lui. Acesta e singurul mod prin care putem continua să construim căi ferate şi să înălţăm stâlpi de telegraf în întreaga ţară.

De asemenea, l-am încurajat pe Li să trimită vorbă oficialilor şi misionarilor străini:

— Vreau ca ei să ştie că omorurile ar fi putut fi evitate dacă străinii ar fi învăţat să dialogheze cu poporul nostru.

În ultima zi a audienţei, ministrul arhivelor istorice a făcut o prezentare a istoriei misionarilor creştini în China.

— Rădăcina problemei se află în faptul că misionarii şi-au construit bisericile la marginea satelor, adesea pe pământuri care fuseseră consacrate pentru cimitire, a explicat ministrul. Străinii nu au intenţionat să tulbure spiritele morţilor sau pe localnici, numai că

până la urmă exact asta au făcut. Fermierii nu mai văzuseră în viaţa lor biserici. Au fost uimiţi de înălţimea lor. Când misionarii le-au explicat că înălţimea le dădea credincioşilor posibilitatea să ajungă la Dumnezeu, localnicii au intrat în panică. În ochii lor, umbra lungă, ascuţită ca o sabie, care cădea pe cimitir arunca o vrajă, iar spiritele ajunse de blestem ale strămoşilor lor aveau să se întoarcă să-i bântuie, a încheiat ministrul.

Timp de o jumătate de secol, ţăranii chinezi ceruseră ca misionarii să-şi mute bisericile. Ţăranii credeau că zeii chinezi mânioşi se vor răzbuna cu siguranţă şi îi vor pedepsi. Ori de câte ori venea o secetă puternică sau o inundaţie mare, ţăranii se temeau că, dacă nu vor fi mutate bisericile şi alungaţi misionarii, ei vor muri de foame.

Prinţul Ts'eng fusese în nord ca să aţâţe temerile şi superstiţiile ţăranilor. Fiecare memorandum pe care îl trimitea înapoi la Pekin spunea acelaşi lucru: „Purtarea barbarilor creştini îi enervează pe zeii noştri, de aici şi multele năpaste pe care le suferim acum… drumul de fier şi trăsurile de fier tulbură dragonul terestru şi distrug influenţele benefice ale pământului".

Ştiam că nu-mi puteam permite să-l transform pe prinţul Ts'eng într-un duşman. Era singurul frate rămas în viaţă al soţului meu. Eram, de asemenea, conştientă că avea un număr crescând de rebeli sub comanda sa şi că în orice moment ar fi putut să încerce răsturnarea lui Guang-hsu. Strategia mea a fost să păstrez pacea şi ordinea, astfel încât Li Hung-chang şi moderaţii de la Curte să poată câştiga timp pentru modernizarea ţării.

— Când fermierii şi-au pierdut pământurile, ei şi-au pierdut sufletul, i-am spus fiului meu, încercând să-l fac să înţeleagă cât de dificil îi era lui Li Hung-chang să menţină în stare de funcţiune căile ferate şi telegraful. Dacă n-ar fi Armata de Nord a lui Li, nu am putea să ţinem pasul cu distrugerile făcute de ţăranii rebeli.

La numai un an de la construirea căii ferate, în jurul gărilor apăruseră oraşe. Când aceste oraşe prosperau, ţăranii se transformau din „jefuitori" în „paznici": făceau orice pentru a apăra liniile care le aduseseră o viaţă mai bună. Însă oraşele care nu profitaseră de pe urma lor se considerau victime ale modernizării. Orăşenii îl vedeau pe Li Hung-chang ca purtătorul de cuvânt al străinilor, iar eforturile sale întreprinzătoare erau considerate „parte a vrăjii pe care străinii au aruncat-o asupra Chinei".

Drept rezultat, au luat naştere şi s-au înmulţit bandele violente şi societăţile secrete. Infracţionalitatea gravă a luat amploare. Rebelii nu numai că distrugeau şinele şi sabotau materialul rulant, dar atacau bisericile şi îi luau ostatici pe misionari. Situaţia devenise atât de dramatică, încât Li Hung-chang nu o mai putea stăpâni. Pe porţile

oraşelor erau puse semne care îi ameninţau cu spânzurătoarea pe „creştinii orezari”, adică pe localnicii care se convertiseră ca să obţină hrana de care aveau nevoie.

Mă aflam în toiul unui vis. O priveam pe mama, îmbrăcându-se dimineaţa. Dormitorul ei dădea spre lacul Wuhu şi avea o fereastră mare. Soarele scălda sculpturile din lemn şi ferestrele cu motive florale. Micii arbuşti de bambus şi de trompetă-de-aur din camera ei erau verzi chiar şi iarna.

Mama se întinse ca o pisică, ridicându-şi braţele lungi şi dezgolite deasupra capului. Îşi trecu degetele prin părul negru, ca mătasea. Trăgându-şi peste cap o cămaşă din bumbac de culoarea piersicii, o netezi apoi în jos. Îşi încheie nasturii fără grabă, după care se întoarse şi se uită la mine:

— Văd că fiica mea a dormit bine, zise ea. Eşti cea mai frumoasă fată din Wuhu, Orhideea.

Mi-am aşezat mâna pe perna ei şi mi-am îngropat faţa în aşternuturi ca să-i simt parfumul.

Am avut acelaşi vis şi în dimineaţa următoare. M-am trezit atunci când degetele mamei mi-au atins cu delicateţe obrajii.

Pe hol se auzea un zgomot puternic. Ceva greu căzuse la pământ, urmat de ţipătul ascuţit al unui eunuc. M-am ridicat în capul oaselor. Prin minte îmi flutură imaginea reginei Min cea moartă. Am tras perdelele. Yung Lu, în uniformă completă şi cu sabia în mână, se repezi spre mine. Credeam că încă visez. Înainte să apuce să ajungă la mine, Li Lien-ying îi sări în spate. Greutatea eunucului îl trase pe Yung Lu cu tot cu perdelele de la pat. Dintr-o singură mişcare, Yung Lu îl ţintui pe Li Lien-ying la pământ ca pe un gândac.

— Asasini, stăpână! ţipa Li Lien-ying.

Am îngheţat, nesigură de ceea ce se întâmpla. Yung Lu le-a poruncit oamenilor săi să scotocească tot palatul:

— Tot ce mişcă, obiect, om sau animal! Fiecare copac şi tufiş!

Îmi tremurau mâinile şi nu eram în stare să-mi găsesc hainele. Toţi slujitorii mei erau în genunchi. M-am întins după un cearşaf şi m-am înfăşurat în el.

Intrară mai mulţi dintre oamenii lui Yung Lu şi îi spuseră că nu era niciun pericol.

— Lasă-mă o clipă să mă îmbrac, bine? i-am spus atunci când în cele din urmă am izbutit să vorbesc.

Yung Lu îmi indică un jilţ şi spuse:

— Vă rog, am nevoie să ţineţi o audienţă privată chiar aici, în clipa asta.

Târându-mi cearşaful, m-am dus să mă aşez. Mă simţeam ca o molie uriaşă într-un cocon spart.

În genunchi, Li Lien-ying îmi strângea hainele. Ţinându-se de stomac cu o mână, îmi puse cu cealaltă o haină pe umerii goi.

— O să-l las pe Yuan Shih-kai să vă spună ce s-a întâmplat, zise Yung Lu, băgându-şi sabia în teacă.

— Yuan Shih-kai?

Credeam că tânărul general se afla la Tientsin, comandând Noua Armată şi pregătindu-se pentru inspecţia imperială.

— Majestatea Voastră, Yuan Shih-kai a fost trimis de fiul dumneavoastră să vă ia capul.

35

— Majestatea Sa m-a convocat pe 14 septembrie, a început să povestească generalul Yuan Shih-kai. Stătea în poziţie de drepţi, îmbrăcat în uniformă completă, ras în cap, cu muşchii de la gât încordaţi. Vocea sa era clară, dar preocupată. Împăratul m-a întrebat despre activitatea mea în Coreea şi despre cunoştinţele mele de tactică militară occidentală. I-am spus că în timpul staţionării mele de doisprezece ani în Coreea am învăţat multe, dar nu îndeajuns. Majestatea Sa a vrut să ştie care e puterea trupelor mele în comparaţie cu cele ale lui Yung Lu. I-am zis că raportul de forţe e de şapte mii sub comanda mea şi de mai mult de o sută de mii la Yung Lu.

Am aruncat o privire spre Yung Lu, a cărui expresie era gravă. M-am întors din nou către Yuan Shih-kai şi l-am întrebat:

— Care a fost răspunsul împăratului?

— Majestatea Sa m-a întrebat dacă oamenii mei sunt mai bine înarmaţi şi instruiţi.

Yuan Shih-kai a făcut o pauză.

— Spune mai departe, i-a ordonat Yung Lu.

— Da, domnule. Pe 16 septembrie, Majestatea Sa m-a convocat din nou, continuă Yuan. Am fost onorat cu o promovare: viceministru al Consiliului pentru Război şi Siguranţă Naţională. Am fost surprins, căci nu făcusem nimic ca să merit asta. Ştiam că Majestatea Sa e nerăbdătoare în legătură cu implementarea planurilor sale de reformă şi că se împiedică de o puternică opoziţie la Curte. Fusesem abordat de prinţul Ts'eng şi de fiii săi de la Coifurile de Fier. Voiau să îşi unească forţele cu mine şi mi-au cerut să le instruiesc trupele musulmane. Mi-am închipuit că Majestatea Sa intenţionează să mă pregătească să lupt cu opozanţii săi.

— Yuan Shih-kai a mai fost convocat o dată, a zis Yung Lu, încercând să-l zorească pe general.

— Aşa este, confirmă Yuan Shih-kai, continuându-şi relatarea. S-a întâmplat la trei zile după prima noastră întrevedere, în dimineaţa zilei de 17 septembrie.

Îmi aminteam că pe 17 fusese ziua în care eu şi Guang-hsu am avut cea mai mare ceartă. I-am spus fiului meu că va trebui să mă omoare înainte ca eu să fiu de acord să fac oricare din următoarele două lucruri: să capitulez în faţa Japoniei şi să-mi cedez puterea la cererea lui Kang Yu-wei. Cearta noastră se pare că l-a împins pe Guang-hsu în cealaltă tabără.

— Majestatea Sa m-a întrebat dacă îmi înţeleg puterea, a zis Yuan Shih-kai. I-am răspuns că sunt un pic nedumerit. Majestatea Sa mi-a spus: „Noul tău titlu înseamnă că tu şi Yung Lu veţi opera independent

unul faţă de celălalt". L-am rugat să-mi explice mai mult, iar el a zis: „De acum înainte, vei primi ordine direct de la mine". În acel moment am fost cu adevărat zăpăcit, căci datoria mea era să primesc ordine numai de la Yung Lu.

Yung Lu interveni:

— În aceeaşi zi, seara târziu, mâna dreaptă a lui Kang Yu-wei, Tan Shih-tung, l-a vizitat pe Yuan Shih-kai. A pretins că reprezintă Partidul Tronului.

— Întocmai, zise Yuan Shih-kai. Ştiam că Tan e fiul guvernatorului din Hupeh. Exista un motiv pentru care mă trezea la ora două dimineaţa. Mi-a spus că împăratul se află în mare pericol şi că eu trebuie să merg să-l salvez. Că împăratul îmi ordona să mă întorc de îndată la Tientsin. Trebuia să-mi chem trupele şi să mă întorc la Pekin să-i suprim pe duşmani. Tan a specificat că împăratul doreşte să elimin doi oameni…

Yuan încerca să-şi controleze tremurul din glas.

— Eu eram una dintre cele două persoane? l-am întrebat.

Yuan Shih-kai m-a privit. Chipul său era solemn:

— Da.

— Înţeleg, am dat eu din cap.

Yung Lu nu schiţa nimic, ca o statuie de bronz.

— Mi s-a cerut să… – Yuan Shih-kai a făcut un efort pentru a-şi termina fraza –… să vă tai capetele amândurora.

A căzut în genunchi şi a făcut o plecăciune adâncă, lovindu-se cu fruntea de pământ.

— Ridică-te, Yuan Shih-kai, i-am spus, simţindu-mi gura amorţită.

— Povesteşte-i Majestăţii Sale cum i-ai cerut lui Tan să-ţi facă dovada autenticităţii edictului, a încercat Yung Lu din nou să-l grăbească pe Yuan Shih-kai.

— Sigur că da. S-a ridicat în picioare. I-am cerut lui Tan să-mi arate edictul semnat de împărat. Mi-a zis că nu poate. Că dovada a trebuit să fie ascunsă. Că situaţia atingea punctul critic şi că viaţa împăratului Guang-hsu e în primejdie.

— L-ai crezut? l-am întrebat.

— Credeam sau nu, nu puteam risca, oricum aş fi dat-o. Dar i-am spus lui Tan că Majestatea Sa şi cu mine avuseserăm o întrevedere chiar în dimineaţa aceea şi că Majestatea Sa nu-mi menţionase nimic despre vreo lovitură de stat. Tan s-a supărat şi a spus că „lucrurile s-au schimbat" şi că „viaţa Majestăţii Sale nu se aflase sub ameninţare până după-amiază". I-am cerut martori şi el mi-a dat o listă cu nume de contact. Printre ele se găseau Yang – secretarul Curţii Supreme, judecătorul-şef Lin, generalul-şef Liu şi Kuang-jen, fratele lui Kang Yu-wei.

— Când ai aflat că împăratul voia ca tu să mă ucizi? l-am întrebat.

Îmi scăpau legăturile dintre evenimente, nu înţelegeam logica lor. Eram în stare de şoc. Îmi tot răsunau în urechi plânsetele lui Guang-hsu când avea patru ani, iar în minte îmi apărea scena din noaptea când Yung Lu l-a adus în Oraşul Interzis.

— Tan mi-a spus că nu poate să-mi arate edictul, a răspuns Yuan Shih-kai. Oricum, Tan mi-a povestit că Majestatea Sa poruncise „să fie omorâţi toţi cei care îndrăznesc să-şi folosească puterea pentru a-i bloca înaintarea reformei". Când i-am spus lui Tan că nu voi muşca mâna care mă hrăneşte, mi-a zis că tot ce am de făcut e să-i ofer o ocazie. Voia să-l introduc în Palatul de Vară. Astea au fost cuvintele lui Tan: „Îi voi tăia eu însumi gâtul Împărătesei Văduve", şi şi-a desfăcut cămaşa ca să-mi arate un cuţit lung pe care îl avea asupra sa.

— Şi ce ai crezut, Yuan Shih-kai? l-am întrebat.

— M-am văzut dând de necaz orice aş fi făcut, presupunând că Tan spunea adevărul, lucru de care mă îndoiam serios. Dacă îl trădam pe împărat, pedeapsa mea avea să fie moartea, iar dacă l-aş fi trădat pe Yung Lu şi pe Majestatea Voastră, la fel. Aşa că mi-am cântărit hotărârea în timp ce vorbea Tan. Voiam să fiu sigur că reprezintă tronul. Tan spunea întruna: „Retează capul monstrului antireformă şi trupul se va usca şi va muri".

— Bea nişte apă, Yuan, îi oferi Yung Lu ceaşca sa.

Generalul bău apa şi se şterse la gură cu dosul palmei.

— Tan mi-a arătat apoi harta sa. Era foarte detaliată. Erau marcate intrările în Palatul de Vară, mai ales locul unde e situat dormitorul Majestăţii Voastre. Potrivit spuselor lui Tan, fuseseră puse în mişcare mai multe planuri alternative. Fiecare ieşire din palatul dumneavoastră urma să fie blocată, inclusiv tunelurile subterane de depozitare. Printre complicii din palat ai lui Tan e unul dintre slujitorii dumneavoastră apropiaţi. Am fost uimit de precizia hărţii. Trebuie să fi fost desenată de mâna cuiva cu o mare experienţă militară. Nu m-am putut împiedica să nu mă gândesc la asasinarea reginei Min. Complotul poartă aceeaşi semnătură.

Mă simţeam rece şi zdrobită pe dinăuntru. De pe capul ras al lui Yuan Shih-kai picura transpiraţia, făcându-i-l să lucească precum un pepene în ploaie. Yung Lu măsura camera în lung şi în lat în timp ce asculta relatarea.

— Tan mi-a cerut un răspuns imediat. Yuan Shih-kai respiră adânc. Când a văzut că nu o să-i dau unul, m-a ameninţat: „Cuţitul meu o să facă orice e nevoie pentru a asigura reforma". În acel moment, am ştiut care e următoarea mea mutare. M-am scuzat cu o minciună, promiţându-i că voi fi gata să acţionez pe 5 octombrie, în ziua când va avea loc inspecţia imperială a armatei de la Tientsin. „Toate trupele mele vor fi pregătite", i-am zis lui Tan. Lui i s-a părut că are sens, căci ştia că la inspecţie va participa atât împăratul Guang-hsu, cât şi

Majestatea Voastră. Tan a plecat mulţumit.

Yuan Shih-kai părea obosit.

— Poţi să stai jos, i-am spus.

Yung Lu îi trase un scaun.

Nu îmi mai aduc aminte nimic din cele două zile care au urmat. Auzeam întruna în cap vocea lui Yuan Shih-kai repetând: „Nu-mi puteam închipui că tronul ar ordona executarea mamei sale, dar Tan era sigur”. Eu am negat posibilitatea. Încercam cu trup şi suflet să mă apăr împotriva unui asalt teribil. Fiecare fibră din fiinţa mea se îndrepta să-l apere pe fiul meu de acuzaţia lui Yuan Shih-kai.

Potrivit spuselor lui Yung Lu, l-aş fi făcut mincinos pe Yuan Shih-kai şi aş fi ordonat decapitarea sa pe loc. Yung Lu mi-a povestit cât de îngrozit a fost Yuan Shih-kai şi cum s-a rugat pentru viaţa sa. Yung Lu a crezut că mintea mea „s-a ascuns”, că eram în stare de şoc, aşa că nu a dus ordinul meu la îndeplinire.

La câteva ore după raportul lui Yuan Shih-kai, Yung Lu a adunat Marele Consiliu, pe prinţii şi nobilii manciurieni importanţi şi pe înalţii funcţionari ai ministerelor, inclusiv pe cei pe care împăratul îi concediase anterior, ca şi pe alţii care mă imploraseră pe mine să-i repun în drepturi.

Am fost rugată să-mi reiau conducerea la cârma imperiului. Am stat la audienţă. Curtea luă tăcerea mea drept acceptarea solicitării sale.

La adăpostul nopţii, împreună cu Yuan Shih-kai, Yung Lu îşi mută forţele din Tientsin şi înlocui gărzile de la palat. În Oraşul Interzis şi Palatul de Vară se impuse o pază strictă. Înainte de ivirea zorilor, complicii lui Tan din interiorul palatului fură arestaţi în secret. Eunuci de încredere au fost apoi trimişi la Ying-t’ai să-l spioneze pe Guang-hsu şi pe slujitorii săi.

Când m-am trezit în dimineaţa aceea, mă simţeam de parcă ieşisem la suprafaţă dintr-un puţ adânc. M-am îmbrăcat, am mâncat şi m-am dus să mă aşez pe Tronul Dragonului în Sala Hranei Spirituale.

Curtea avea ochii aţintiţi spre mine: unii erau curioşi, unii compătimitori, alţii, imposibil de citit. Mărturia mai multor miniştri confirma ceea ce îmi spusese Yuan Shih-kai. Nu exista nicio îndoială că se pusese în mişcare o lovitură de stat.

— E nevoie să ne ocupăm de împăratul Guang-hsu, propuse Yung Lu.

Mi-am dat acordul:

— Du-te la Ying-t’ai şi dă-i de veste împăratului Guang-hsu, i-am spus lui Yung Lu. Dacă fiul meu ştie de complot, spune-i că nu vreau să-l mai văd vreodată la faţă.

În genunchi, Guang-hsu m-a implorat să-i dau permisiunea de a-şi

pune capăt zilelor. Era în pijamale. Nici măcar nu apucase să termine să se spele pe dinţi. Avea buzele albe de la pasta de dinţi.

Când l-am văzut, a trebuit să-mi întorc capul şi să respir adânc. În cele din urmă, m-am ridicat, m-am întors în camera mea şi am închis uşa. Zilele au trecut una după alta, iar eu m-am îmbolnăvit. Mă ardea stomacul. Pe limbă mi-au apărut ulceraţii şi mă durea când înghiţeam.

Doctorul Sun Pao-tien insista să stau la pat:

— Majestatea Voastră arde pe dinăuntru. Beţi numai supă din seminţe de lotus, ca să stingeţi focul.

Aveam febră şi nicio dorinţă să mă fac bine.

A venit la mine împărăteasa Lan, cu ochii şi obrajii roşii şi umflaţi. Mi-a spus că Guang-hsu a încercat să se sinucidă.

Deşi de-abia puteam să stau în capul oaselor, l-am primit pe fiul meu. Voiam să-mi explice de ce a făcut-o.

— Se poate să fi fost nerăbdător, supărat. Şi da, voiam să-l concediez pe Yung Lu şi să înlătur influenţa ta, dar nu am avut deloc în vedere să-ţi iau viaţa, zise Guang-hsu, scotocindu-se prin robă şi scoţând o foaie de hârtie. Iată edictul meu pentru arestarea şi decapitarea lui Kang Yu-wei şi a acoliţilor săi.

— Cum îţi explici acţiunile lor?

— Nu ştiu cum s-a transformat proiectul meu de reformă în planuri de asasinat. Kang Yu-wei una propune, alta face. Sunt vinovat şi merit să mor pentru că am avut încredere în el.

Guang-hsu era mai mult disperat decât mânios. Aş fi vrut să se apere, să-şi afirme nevinovăţia. Deşi nu aveam să aflu niciodată adevărul, trebuia să cred că i s-a întins o cursă. Adânc în sufletul meu, ştiam că s-a profitat de copilul meu.

Strălucirea din ochii lui Guang-hsu a dispărut. Împăratul îşi petrecea zilele în genunchi, implorându-mă să-i permit moartea:

— Pentru ca ţara să poată merge mai departe, zicea el plângând. Pentru ca tu să poţi merge mai departe. Kang Yu-wei nu s-a invitat singur în Oraşul Interzis, ci eu l-am invitat.

Era dărâmat, ochii i se adânciseră în orbite şi era adus de spate:

— Mi-e silă de mine, m-am săturat să trăiesc. Ai milă şi îndurare, mamă.

Înainte de a avea ocazia să-mi manifest propria furie, am fost forţată să fac faţă disperării lui Guang-hsu. Refuza să mănânce şi să bea. În scuipătoarea lui s-a descoperit sânge.

— Majestatea Sa ţine foarte mult să se autopedepsească, mi-a spus doctorul Sun Pao-tien. Vrea să moară. Am mai văzut asta la alţi pacienţi. Odată ce iau această hotărâre, nu ai cum să-i împiedici.

Ordinul semnat de împărat pentru arestarea lui Kang Yu-wei şi a

complicilor săi a agitat naţiunea. Coifurile de Fier şi conservatorii de la Curte şi-au ocupat locurile în Sala Pedepsei, unde urma să înceapă procesul. Erau gata să-şi pună muşchii la treabă şi să dea o lecţie brutală.

— Moderaţii vor fi loviţi când vor începe procesele, a spus Yung Lu. Numele lor, odată expuse, vor fi legate de cele ale reformatorilor. Coifurile de Fier vor sânge.

Atât eu, cât şi Yung Lu, ne temeam de o confruntare armată. Am primit informaţii despre anume planuri pentru o revoltă, născute la instigarea Coifurilor de Fier. Ar fi urmat să fie condusă de trupele musulmane ale prinţului Tung, acesta din urmă primind ordine de la prinţul Ts'eng, care nu era deloc un prieten al tronului.

— Unde sunt acum trupele generalului Tung? l-am întrebat pe Yung Lu.

— Au tabăra de campanie la periferia sudică a Pekinului. Dacă va avea loc o confruntare, trupele vor galopa pe străzile oraşului. Sunt preocupat de legaţiile diplomatice ale Angliei şi Americii.

— Mi-l şi închipui pe generalul Tung autoinvitându-se în Oraşul Interzis. Prinţul Ts'eng de-abia aşteaptă ocazia de a mă intimida. Mă va obliga să-l detronez pe Guang-hsu.

— Tot asta îmi imaginez şi eu, a spus Yung Lu.

— Trebuie aplicat un bandaj dureros pentru a se evita o hemoragie puternică. Prezintă-mi o listă cu cei care trebuie executaţi şi voi avea grijă ca împăratul să o semneze. Sper ca asta să oprească nemulţumirea populară care alimentează revolta.

Istoricii de mai târziu m-au condamnat în unanimitate ca fiind „o femeie vicleană cu o putere imensă, dedată răului", atunci când s-au referit la încercarea împăratului Guang-hsu de a face reforme, perioadă pe care au numit-o „Cele o sută de zile", numărate de la data primului său edict până la data celui din urmă.

Pe 28 septembrie 1898, când procesul începuse doar de o zi, procedurile au fost oprite când a sosit vestea că Kang Yu-wei a fugit – fusese salvat de agenţii britanici şi japonezi care operau în culise. Temându-se că vor mai avea loc şi alte „operaţiuni internaţionale de salvare", Guang-hsu a emis un edict prin care ordona decapitarea a şase dintre prizonieri, inclusiv a lui Kuang-jen, fratele lui Kang Yu-wei. Aceştia au devenit cunoscuţi drept „Cei şase martiri ai celor o sută de zile".

Tot ce pot spune în apărarea fiului meu este că sacrificiul a fost făcut pentru evitarea unei tragedii şi mai mari. Decapitările au servit ca declaraţie clară a poziţiei împăratului Guang-hsu şi au dovedit că el nu mai reprezenta o ameninţare pentru mine. Ca rezultat, generalul Tung cel notoriu pentru independenţa sa, acolit al prinţului Ts'eng, îşi

retrase trupele musulmane la mai bine de o sută de kilometri est de Pekin, ceea ce însemna că posibilitatea tulburărilor sau chiar a omorurilor la legaţiile britanică şi americană era înlăturată.

Executarea celor şase îi cruţă pe moderaţi, ceea ce împiedică polarizarea confruntărilor care ar fi putut să degenereze cu uşurinţă într-un război civil. Iar moartea lor îi făcu prevăzători pe cei care susţineau ideea răzbunării. Le permise moderaţilor să revină, astfel încât ei să poată realiza lucrul de care se temeau Coifurile de Fier: deschiderea sistemului politic existent.

Când a avut loc decapitarea celor şase tineri, stăteam în curtea mea şi mă uitam la arborii de fistic. Frunzele erau de un galben aprins şi începuseră să cadă. Mi s-a spus că cei şase au murit curajos. Niciunul nu a avut vreun regret. Doi dintre ei se predaseră. Lui Tan Shih-tung, fiul guvernatorului din Hupeh, i se oferise ocazia de a evada, dar refuzase.

Oamenii lui Yung Lu l-ar fi prins până la urmă pe Kang Yu-wei, dacă acesta nu ar fi fost ajutat în fuga sa de John Otway Percy Bland, corespondentul ziarului londonez *Times.* Consulul britanic transmisese telegrafic instrucţiuni consulatelor de pe toată coasta chineză să fie cu ochii în patru după Kang, în timp ce Yung Lu era pe urmele lui.

Pe 27 septembrie, la bordul navei de război *Esk,* agenţii britanici au escortat în portul Hong Kong un vas cu aburi pe care se afla Kang Yu-wei. Între timp, consulatul britanic din Canton făcuse pregătiri în vederea fugii familiei lui Kang: mama, soţia, concubinele, fiicele, precum şi familia fratelui său. În Hong Kong, Kang a fost preluat de Miyazaki Torazo, puternicul susţinător japonez al organizaţiei Genyosha, şi a fost transportat cu vaporul direct la Tokyo.

Execuţiile îl făcură pe Tan, fiul guvernatorului, nemuritor. Simpatia poporului era de partea răzvrătiţilor. Împărăteasa Văduvă îl urăşte pe fiul ei adoptiv şi de aceea i-a scurtat de cap pe prietenii lui, asta spunea opinia publică. Un poem recitat de Tan înainte de a muri devenise atât de celebru, încât avea să fie învăţat la şcoala primară vreme de mulţi ani:

Nu preget să-mi vărs sângele
Dacă astfel pot să-mi salvez patria.
Căci în locul fiecăruia care piere azi
O mie se vor scula pentru a-i continua misiunea.

36

„Împăratul chinez a fost ucis. E posibil să fi fost – torturat – unii cred că a fost otrăvit de conspiratori.” Asta scria în *New York Times.* Era o versiune a realităţii care-i aparţinea lui Kang Yu-wei. Eu îl „omorâsem pe împăratul Guang-hsu otrăvindu-l şi strangulându-l”. Fiul meu fusese „supus la o tortură groaznică, fiind înjunghiat în intestine cu un fier încins”.

În ziarul londonez *Times,* J.O.P. Bland scria: „Am fost informat de către Kang Yu-wei că a plecat din Pekin ca urmare a unui mesaj secret de la împărat prin care îl avertiza de pericol. Mai târziu a afirmat că recentele evenimente se datorează în întregime acţiunii partidului manciurienilor, condus de Împărăteasa Văduvă şi de viceregele Yung Lu... Kang Yu-wei susţine că Anglia are ocazia să intervină şi să-l repună pe tron pe împărat... Dacă nu se acordă protecţie victimelor loviturii de stat, oricărui funcţionar chinez îi va fi imposibil mai apoi să sprijine interesele britanice”.

Îi spusesem lui Li Lien-ying să nu-mi mai trimită ziarele, dar se făcea că nu mă aude. Nu puteam să-l învinovăţesc pentru faptul că încerca să-l educe pe împărat. Li se asigura că două exemplare soseau în acelaşi timp, pentru mine şi pentru Majestatea Sa împăratul. Încercam să-mi păstrez calmul, dar tot ce citeam mă făcea să mă simt îngrozitor de nefericită. Era dureros să-mi amintesc că Guang-hsu îl numise pe Kang Yu-wei un geniu, „cel mai bun prieten” al său şi „mintea la fel” cu a lui.

Kang plecă într-un tur al lumii. Ziarele citau un discurs pe care-l ţinuse în Anglia: „De când împăratul a început să-şi arate interesul pentru chestiuni de stat, Împărăteasa Văduvă a pus la cale înlăturarea lui. Ea avea obiceiul să joace cărţi cu el şi îi oferea băuturi alcoolice ca să-l împiedice să ia parte la treburile ţării. În cea mai mare parte a ultimilor doi ani, împăratul a fost coborât la rolul de figură simbolică, în ciuda dorinţei sale”.

Şi pe mine, şi pe fiul meu ne otrăveau propriile remuşcări. Nu conta cât de mult încercam să justific situaţia, ceea ce rămânea era faptul indiscutabil că Guang-hsu permisese să se coacă un complot pentru omorârea mea.

Kang Yu-wei îşi continua campania de călătorii: „Ştiţi cu toţii că Împărăteasa Văduvă nu are o educaţie, că e foarte conservatoare... că a fost foarte reticentă în a-i acorda împăratului puterea reală de a gestiona treburile imperiului. În 1887, s-a hotărât punerea deoparte a treizeci de milioane de *tael*-i pentru înfiinţarea marinei chineze... Împărăteasa Văduvă şi-a însuşit banii pentru renovarea Palatului de Vară”. Şi astfel de calomnii continuau la nesfârşit.

Fiul meu stătea degeaba în jilţ cu orele. Eu nu mai voiam să vină la

mine sau să mă implore să vorbesc cu el. Îmi pierdusem curajul de a da ochii cu el. Între noi s-a aşezat confortabil distanţa. Era înspăimântător. Cu cât citea mai mult ziarele, cu atât Guang-hsu se retrăgea mai mult. Când i se ceru să reia audienţele, refuză. Nu mă mai putea privi în ochi, iar eu nu mai eram în stare să-i spun că-l iubesc în ciuda a tot ceea ce se întâmplase.

L-am găsit suspinând după ce citise cea mai recentă calomnie a lui Kang Yu-wei: „Există un eunuc făţarnic în palat care exercită mai multă putere decât oricare dintre miniştri. Numele lui este Li Lien-ying... Toţi viceregii şi-au asigurat poziţiile oficiale mituindu-l pe acest om, care este nemaipomenit de bogat".

Şi de-ar fi fost să-l iert pe fiul meu, ceea ce s-a întâmplat în continuare a făcut acest lucru imposibil. Nu mi s-a oferit deloc şansa de a mă apăra, în timp ce Kang Yu-wei era liber să-mi facă rău proclamându-se a fi purtătorul de cuvânt al împăratului şi numindu-mă o „hoaţă ucigaşă" şi „năpasta poporului".

Jurnaliştii reputaţi ai lumii tipăreau acuzaţiile maliţioase ale lui Kang privind viaţa mea. Ele erau apoi traduse în chineză şi circulau în rândul poporului meu ca un adevăr descoperit. Prin ceainării şi la petreceri cu băutură se răspândeau ca o molimă istorii despre cum o otrăvisem eu pe Nuharoo şi îi omorâsem pe Tung Chih şi Alute.

Publicarea ilegală a versiunii lui Kang Yu-wei despre „Cele o sută de zile" făcu senzaţie. Kang scria: „În cârdăşie cu unul sau doi bărbaţi de stat perfizi, Împărăteasa Văduvă l-a izolat pe împăratul nostru şi complotează în taină la uzurparea sa de la tron, pretinzând cu falsitate că îl sfătuieşte în guvernare... Toţi învăţaţii din ţara mea sunt indignaţi că această băgăcioasă concubină de palat îl izolează pe împărat... Ea şi-a însuşit profiturile obligaţiunilor de stat «Buna-credinţă» pentru a-şi construi şi mai multe palate în care să se dedea dorinţelor sale lascive. Nu are niciun fel de simţăminte faţă de degradarea în care se află ţara şi faţă de suferinţa poporului".

Fiul meu se închise în biroul său de la Ying-t'ai. În faţa uşii zăceau mormane formate din ziarele pe care le terminase de citit. Printre ele se aflau relatări despre viaţa lui Kang Yu-wei în exilul din Japonia şi despre Sun Yat-sen, liderul rebel cantonez pe care Genyosha îl angajase pentru a fi paravanul pentru asasinarea mea. În numele împăratului Chinei, Kang îl ruga pe împăratul japonez „să acţioneze pentru a o înlătura pe Împărăteasa Văduvă Tzu Hsi".

În următorii opt ani, chiar şi atunci când fiul meu a emis în repetate rânduri edicte în care-l condamna pe fostul său mentor, Kang Yu-wei a continuat să comploteze la uciderea mea.

A venit rândul meu să-l implor pe Guang-hsu să deschidă uşa. I-am

spus că îl pierdusem pe Tung Chih şi că nu voi putea trăi dacă trebuia să-l pierd şi pe el.

Guang-hsu mi-a zis că îi este ruşine şi că niciodată nu se va ierta pentru ceea ce făcuse. A spus că putea să vadă în ochii mei că nu mai am niciun pic de dragoste pentru el.

Cum nu puteam să afirm că nu-mi fusese afectată iubirea pentru el, i-am mărturisit doar atât:

— Nu sunt eu însămi, pentru că sufăr.

Nu am îndrăznit să vorbesc mai mult – îmi simţeam mânia sub piele, iar a-mi exprima acea mânie ar fi însemnat doar să fac şi mai mult rău. Încercam din răsputeri să fac în aşa fel încât eu şi cei din jurul meu să avem cât mai puţin de suferit.

Guang-hsu m-a întrebat ce doream de la un „sac de piele fără nicio valoare” ca el.

I-am spus că eram dispusă să repar relaţia dintre noi. I-am zis că refuzul său de a-şi reveni mă durea mai mult decât orice altceva.

Însă îmi puteam da seama că şi eu renunţam. Ştiam că dădusem greş cu băiatul ăsta pe care-l adoptasem şi-l crescusem de când avea patru ani. De asemenea, nu reuşisem nici să-mi ţin promisiunea faţă de sora mea, Rong.

— După moartea lui Tung Chih, mi-am pus toată speranţa în tine, i-am zis lui Guang-hsu.

Nu-mi pierdusem doar speranţa, ci şi curajul de a încerca din nou. O parte din mine nu avea să creadă niciodată că Guang-hsu intenţionase să mă ucidă. Însă făcuse o greşeală gravă, atât de mare încât nici chiar eu nu o puteam îndrepta.

Guang-hsu mă implora să fie detronat şi a spus că tot ce-şi dorea era să se retragă din vizorul ochiului public pentru a nu mai fi văzut niciodată.

A fost cel mai trist moment din viaţa mea. Am refuzat să accept o astfel de înfrângere. Devenind rece şi dură, i-am spus:

— Nu, nu-ţi voi acorda dreptul de a renunţa.

— De ce? a strigat.

— Pentru că asta nu va face decât să dovedească lumii că e adevărat ce a spus Kang despre mine.

— Nu sunt sigiliile mele de pe mandatul său de arestare o dovadă suficientă că nu e aşa?

Brusc, m-am întrebat ce regreta oare mai mult fiul meu, faptul că pierduse afecţiunea mea sau faptul că Kang nu reuşise să mă omoare.

Yung Lu renunţă la prinderea lui Liang Chi-chao, mâna dreaptă şi discipolul lui Kang Yu-wei, deoarece „subiectul a reuşit să fugă în Japonia”.

Liang Chi-chao era un jurnalist şi traducător care lucrase ca

secretar chinez pentru activistul politic şi baptist galez Timothy Richard, al cărui scop era să submineze regimul manciurian. Liang era cunoscut pentru scrierile sale şi era numit la Curte „condeiul de otravă”.

Când a fost emis mandatul de arestare şi de decapitare a lui Liang Chi-chao, acesta se afla încă la Pekin. Oamenii lui Yung Lu păzeau porţile oraşului, aşa că Liang a căutat refugiu la legaţia japoneză. Trebuie să fi fost o surpriză plăcută pentru fugar să descopere că Ito Hirobumi era, întâmplător, oaspete acolo.

— Liang a fost deghizat ca japonez şi trimis la Tientsin, raportă Yung Lu. Escortă i-a fost un membru cunoscut din Genyosha.

Fiul meu semăna cu un orb, privea departe în gol în timp ce-l asculta pe Yung Lu.

— Sub protecţia consulului japonez, Liang Chi-chao a ajuns în rada portului din Taku şi s-a îmbarcat pe canoniera *Oshima,* continuă Yung Lu. Cum îi urmăream îndeaproape mişcările, am interceptat *Oshima* pe mare. Oamenii mei i-au cerut fugarului să se predea, dar căpitanul japonez a refuzat să ni-l dea în primire. Susţinea că am încălcat legile internaţionale. Ne-a fost imposibil să căutăm pe vas, deşi ştiam că Liang se ascunde într-o cabină.

Fiul meu se întoarse în altă parte atunci când Yung Lu îi puse în faţă un exemplar din ziarul japonez *Cotidianul de Kobe.* În ziar se afirma că pe 22 octombrie *Oshima* a adus în Japonia „un cadou foarte preţios”.

Japonia avea motive de sărbătoare. În exil, Kang Yu-wei şi Liang Chi-chao erau din nou împreună. Timp de cinci luni, ca oaspete în casa ministrului de externe japonez Shigenobu Okuma, Kang a fost bine hrănit, iar părul său împletit, potrivit unei relatări, avea „o strălucire sănătoasă”. În anii care au urmat, cei doi au lucrat împreună fără răgaz. Ei au reuşit să îmi zugrăvească un portret de tiran malefic, confirmând cele mai rele supoziţii şi prejudecăţi ale tuturor.

Kang şi Liang au obţinut recunoaşterea internaţională după care tânjeau. Occidentul îi considera eroii mişcării de reformă din China. Kang Yu-wei cel cu „faţa ca o lună” era prezentat drept „înţeleptul Chinei moderne”. Interviurile şi articolele sale erau strânse în cărţi şi se vindeau mii de exemplare în multe regiuni. Cititori care erau departe de China au avut parte de o primă impresie plină de convingere cu privire la cine eram eu.

Dar în joc era mai mult decât mândria mea. Atacurile neruşinate ale lui Kang şi Liang ofereau ocazii celor care doreau război cu China. De vreme ce „adevăraţii lideri ai Chinei implorau ca ţara să fie salvată”, de ce alt pretext ar mai fi avut nevoie cineva pentru a elimina o dictatoare „coruptă”, „tâmpită” şi „reptiliană”?

Publicul occidental care se aduna ca să-l asculte pe Kang Yu-wei îşi

dorea atât de mult să vadă China transformată într-o utopie creştină, încât căzu uşor victimă minciunilor lui Kang. Am aflat de la Li Hung-chang că Japonia îi asigurase lui Kang Yu-wei fonduri pentru a face un tur al Statelor Unite, unde a fost aclamat de critici şi învăţaţi drept „omul care ar fi adus Chinei democraţia de tip american”.

Kang îşi deschidea cuvântările lăudându-l pe fiul meu: „Cerul ni l-a dat pe acest sfânt pentru a salva China. Deşi Majestatea Sa a fost ţinut captiv şi a fost detronat, el este încă, din fericire, printre noi. Cerul nu a lăsat China de izbelişte deocamdată!”.

Strângând mai mult de trei sute de mii de dolari de la comercianţii de peste ocean care doreau să-şi garanteze bunăvoinţa oricărui nou regim, şi cu ajutorul agenţilor secreţi din Genyosha care operau pe teritoriul Chinei, Kang Yu-wei începu să pregătească o revoltă armată.

Duetul alcătuit din Kang Yu-wei şi Liang Chi-chao făcu subiectul ziarelor *New York Times* şi *Chicago Tribune* din America şi *Times* din Londra. „Tot ce ştie Împărăteasa Văduvă e o viaţă în căutare de plăceri, iar tot ce ştie Yung Lu e dorinţa de putere. S-a gândit vreodată câtuşi de puţin împărăteasa la ţara ei? Unei broaşte ţestoase nu-i creşte păr, unui iepure nu-i cresc coarne, un cocoşel nu face ouă, iar un copac uscat nu face flori, cum nu stă nici în natura ei să fie aşa – nu ne putem aştepta la ceea ce nu există în inima sa!”

37

Ca să pună capac la dezastrul cu reforma, anul 1898 s-a dovedit a fi un an lung şi amar, bântuit de inundaţii şi foamete. Întâi, recolta a fost compromisă în Shantung, apoi Fluviul Galben a înghiţit sute de sate într-o inundaţie catastrofală. Mii de oameni au rămas fără adăpost, fiindu-le astfel imposibilă realizarea semănăturilor pentru recoltele anului următor. Mai rău, lăcustele au venit să devoreze puţinele recolte rămase. Oamenii care se instalaseră ilegal în locuinţe părăsite, cei rămaşi fără lucru, nemulţumiţii şi năpăstuiţii tânjeau după un motiv, după o cauză, aveau nevoie de un ţap ispăşitor.

Eu eram ocupată cu încercarea de a stinge conflictele interne. Coifurile de Fier propuseseră ca Perla să fie spânzurată pentru a-l face pe împărat să suporte responsabilitatea. Ea a fost găsită vinovată de încălcarea mai multor reguli ale palatului. Am respins trâmbiţatele acuzaţii fără să ofer nicio explicaţie.

Revoltele îndreptate împotriva străinilor continuau. Un misionar englez a fost omorât în sud-estul provinciei Kweichow, iar un preot francez – torturat şi ucis în Hupeh. În provinciile unde străinii trăiau în locuinţe aflate în apropierea chinezilor, nemulţumirile instigau la frământări sociale, mai ales în Kiaochow, locul de naştere al lui Confucius, o regiune controlată de germani. Localnicii detestau creştinismul. În zonele controlate de britanici şi de ruşi din Weihaiwei şi Liaotung violenţele izbucniră atunci când străinii hotărâră că ei, în calitate de concesionari, au dreptul de a beneficia de impozitele chineze.

Susţinând că mă protejează pe mine, prinţul Ts’eng şi fiii săi au cerut abdicarea împăratului. Facţiunea lui Ts’eng era sprijinită de Consiliul Clanului Manciurian şi de armata musulmană a generalului Tung. Deşi îmi era greu să continui să-l susţin pe Guang-hsu, ştiam că dinastia se va prăbuşi dacă la putere se va afla prinţul Ts’eng. Toate realizările din industrie şi toate relaţiile internaţionale pe care le construise Li Hung-chang, inclusiv relaţiile noastre diplomatice cu statele occidentale, s-ar fi încheiat. Un război civil le-ar fi oferit puterilor străine pretextul perfect pentru a interveni.

Stabilitatea impunea ca Guang-hsu să fie împărat în continuare. Am aprobat un plan alternativ prezentat de conservatori, care sugera ca eu să reiau regenţa. Guang-hsu şi-a dat semnătura, dar nu a vrut să mai aibă nimic de-a face cu asta.

Edictul prevedea: „Treburile ţării se află în prezent în greu impas şi totul aşteaptă reforma. Eu, împăratul, lucrez zi şi noapte din răsputeri. Însă în ciuda trudei mele pline de grijă, mă tem în permanenţă să nu fiu copleşit de presiunea muncii. Mişcat de un adânc respect faţă de binele naţiunii, am implorat-o în repetate rânduri pe Majestatea Sa

Împărăteasa să aibă bunăvoinţa plină de graţie de a mă sfătui în guvernare şi am primit acceptul său. Aceasta este o garanţie de prosperitate pentru întreaga ţară, pentru funcţionarii şi poporul său”.

A fost o umilinţă atât pentru Guang-hsu, cât şi pentru mine. Era vorba de incompetenţa împăratului, dar şi de proasta mea judecată, întâi de toate, căci eu îl ridicasem pe tron.

La scurt timp după emiterea edictului, Guang-hsu se îmbolnăvi. Trebuia să grăbesc audienţele ca să pot sta cu el. În curând, fiul meu căzu la pat. Toate eforturile doctorului Sun Pao-tien dădură greş, leacurile sale din plante fură toate încercate fără rezultat. Se răspândi zvonul că împăratul e pe moarte sau că deja ar fi murit. Asta părea să dovedească afirmaţia făcută mai demult de Kang Yu-wei cum că otrava pe care i-o dădeam eu lui Guang-hsu „îşi arată acum efectul mortal”.

I-kuang, ministrul nostru de externe, primi numeroase întrebări cu privire la „dispariţia” tronului. I-kuang nu era ca prinţul Kung. Tot ce mi-a putut spune a fost: „Pe la legaţii se discută de invazie”.

Fiul meu ştia că trebuie să se arate la Curte, dar nici nu se putea da jos din pat.

— Dacă stăruiţi ca Majestatea Sa să participe, ar putea cu uşurinţă să leşine în mijlocul unei audienţe, mă avertiză Sun Pao-tien.

Yung Lu era de acord:

— Apariţia Majestăţii Sale ar face mai mult rău decât bine.

După ce am fost martoră la o criză de vărsături care-l lăsă pe fiul meu secătuit şi suspinând, am făcut un apel urgent la toţi medicii capabili din toate provinciile. Niciun doctor chinez nu îndrăzni să se arate. În mod surprinzător, am primit o solicitare colectivă de la legaţiile străine. Din modul în care era redactată scrisoarea, se părea că legaţiile acordau credit versiunii lui Kang Yu-wei: „Numai o examinare medicală amănunţită a Majestăţii Sale va limpezi apele tulburate de zvonuri şi va restabili încrederea în regim pe plan internaţional”. Scrisoarea oferea asistenţa doctorilor occidentali.

Însă Curtea şi Guang-hsu însuşi declinară oferta. Pentru Curte, sănătatea tronului era o chestiune de mândrie naţională, iar starea sa actuală – un secret. Cât despre Guang-hsu, acesta suferise destulă umilire ca împărat şi nu voia să sufere şi mai multă ca bărbat. Îşi cunoştea starea şi nu dorea ca lumea să afle de ce nu are copii.

Eu aveam rezerve la a-mi supune fiul şi China la alte umilinţe, dar ca mamă eram hotărâtă să încerc orice pentru a salva viaţa fiului meu. Poate că un doctor occidental era ultima sa speranţă de vindecare. Poate că nu eram o femeie de lume, dar proastă nu eram. Credeam că „într-o bucăţică de piele cu pete, se putea vedea tot leopardul”. Vopseaua mea de păr franţuzească, ceasurile englezeşti şi

telescopul nemţesc grăiau despre oamenii care le creaseră. Minunile tehnice din Occident – telegraful, calea ferată, armamentul – vorbeau şi mai răspicat.

L-am întrebat cu delicateţe pe Guang-hsu dacă doreşte să dezvăluie tot adevărul, adică să menţioneze de disfuncţia sa sexuală. Fiul meu îmi dădu un răspuns pozitiv. Am fost uşurată şi m-am dus să le împărtăşesc nurorilor mele vestea cea bună. Am căpătat speranţă şi ne-am dus împreună la Templul Palatului să ne rugăm.

În ultima săptămână a lui octombrie, un medic francez, doctorul Detheve, a fost escortat în Oraşul Interzis, în dormitorul împăratului. Am fost de faţă cât a durat consultaţia. Doctorul suspecta o afecţiune a rinichilor şi a ajuns la concluzia că Guang-hsu suferea de mai multe simptome secundare cauzate de acea boală.

În evaluarea doctorului Detheve scria: „La prima vedere, starea Majestăţii Sale este în general şubredă, el este foarte slab, are o atitudine deprimată, pielea palidă. Apetitul e bun, dar digestia e înceată. Vomită foarte frecvent. Ascultarea plămânilor cu stetoscopul, pe care Majestatea Sa a permis-o bucuros, nu a revelat semne de sănătate bună. Problemele circulatorii sunt multiple. Are puls slab şi rapid, dureri de cap, senzaţie de căldură în piept, păcănit în urechi, ameţeală şi mersul împiedicat, care dă impresia că îi lipseşte un picior. La aceste simptome se adaugă senzaţia generală de răceală în picioare şi genunchi, amorţeală a degetelor, crampe în gambe, mâncărime, o uşoară surzenie, lipsă a vederii, durere la rinichi. Dar mai mult decât orice, sunt problemele aparatului urinar. Majestatea Sa urinează frecvent, dar numai câte puţin de flecare dată. În douăzeci şi patru de ore, cantitatea este mai mică decât ar fi normal”.

Doctorul ne-a făcut o impresie favorabilă mie şi lui Guang-hsu şi aşteptam cu nerăbdare tratamentul său. Nu ne-am aşteptat, însă, ca evaluarea sa să ajungă să fie făcută publică. Nu am putut afla dacă a fost ceva intenţionat sau nu. Oricum, evaluarea a devenit sursa de inspiraţie a bârfelor din China, Europa şi Statele Unite. Aceasta a fost ultima lovitură pentru imaginea de sine a lui Guang-hsu. Din rânjetele afişate de cei de la Curte în timpul audienţelor îmi puteam da seama că miniştrii noştri citiseră traducerea opiniei doctorului Detheve.

Ziarele şi revistele chinezeşti provinciale au răspândit zvonul sub formă de ştire: „Majestatea Sa are în mod obişnuit ejaculări noaptea, urmate de o senzaţie de voluptate. Evaluarea doctorului Detheve a concluzionat că «Aceste emisii nocturne au fost urmate de micşorarea capacităţii de a obţine erecţii voluntare în timpul zilei». Opinia doctorului Detheve a fost că boala împăratului face imposibil contactul sexual. Împăratul nu poate să facă dragoste cu împărăteasa sau concubinele. Iar fără sex, Majestatea Sa nu va avea copii, ceea ce

înseamnă că nu va exista moştenitor la tron”. Astfel de relatări au determinat Coifurile de Fier să ceară înlocuirea lui Guang-hsu.

Am fost martoră la sacrificarea demnităţii fiului meu. Deşi examinarea medicului francez demonstra că Guang-hsu trăia şi că, prin urmare, eu nu aveam cum să fiu ucigaşa lui, am fost devastată.

Cu toate că Guang-hsu continua să sufere – febră mare, apetit scăzut, gâtul şi limba umflate şi aspre, el se oferi ca, de dragul aparenţelor, să stea cu mine la audienţe.

Pentru reformatorii radicali, imaginea noastră, a amândurora, stând unul lângă altul, oferi o dovadă a faptului că eu eram un tiran. Ziarele îşi publicară comentariile, descriind cum trebuie să se simtă victimizatul împărat în legătură cu iadul în care trăia. Într-o versiune populară, Guang-hsu era văzut ca „desenând imagini uriaşe cu un dragon foarte puternic, propria-i emblemă, şi rupându-le în bucăţi, de disperare”.

Pe de altă parte, Coifurile de Fier găsiră justificare în gândirea ortodoxă chineză: Guang-hsu complotase, practic, un matricid, şi nu exista crimă mai haină în canonul confucianist decât lipsa pietăţii filiale, mai ales la un împărat, exemplul moral al poporului său.

De la mine se aştepta să flutur în faţa lui Guang-hsu corectitudinea morală corespunzătoare. Însă nu puteam să-i ignor suferinţa. Fiul meu a fost îndeajuns de curajos încât să dea ochii cu oamenii cărora le poruncise să demisioneze înainte de tentativa loviturii de stat. Stătea acum în fiecare zi pe un covor ţesut din mii de ace. Poate că ar fi avut în continuare loialitatea Curţii, dar ar fi avut şi respectul membrilor ei?

Dată fiind sănătatea delicată a fiului meu, am fost îndemnată să accept propunerea Coifurilor de Fier de a lua în calcul înlocuirea lui. Am acţionat cu sinceritate în timpul dezbaterilor şi în cele din urmă l-am declarat pe P’u-chun, fiul adolescent al prinţului Ts’eng, nepotul meu, ca noul moştenitor. Totuşi, am insistat ca el să fie supus unei evaluări a caracterului, un test pe care eram sigură că răsfăţatul băiat nu-l va trece. Aşa cum am prevăzut, l-a picat, şi încă rău; drept urmare, nu a mai fost luat în considerare.

Tronul lui Guang-hsu era în siguranţă, cel puţin pentru moment, dar el părea plictisit şi adormea la audienţe de câte ori putea. După aceea, îl găseam jucându-se cu ceasurile lui. Nu voia să deschidă uşa, nici să stea de vorbă cu mine. Ochii lui trişti îi trădau goliciunea şi mi-a spus că mintea sa „hoinăreşte ca o fantomă fără casă”. Singurul lucru pe care nu obosea să-l spună era:

— Aş vrea să fiu mort.

Mi-am chemat nurorile şi le-am spus:

— Trebuie să încercăm să-l ajutăm.

Concubina Perla se avântă să răspundă:

— Ar trebui să-l lăsaţi în pace pe Majestatea Sa.

Am întrebat-o de ce ar trebui să fac asta, la care ea îmi replică:

— Poate că Majestatea Voastră ar trebui să se gândească să se retragă din nou. Împăratul e bărbat în toată firea. Ştie cum să-şi conducă imperiul.

Am întrebat-o pe Perla dacă îşi mai amintea că ea fusese cea care i-l prezentase fiului meu pe Kang Yu-wei. Fata se înfurie:

— Reforma a eşuat deoarece Guang-hsu nu a fost deloc lăsat în pace să conducă. El a fost sub anchetă, făcut prizonier în apartamentul său, despărţit de mine. Îmi pare rău, dar asta e – nu-mi vine în minte cum să mă exprim altfel – o conspiraţie împotriva împăratului Guang-hsu.

Nu ştiam ce să pricep din această izbucnire. Chiar încerca să mă provoace?

Când Perla m-a rugat s-o las să aibă grijă de Guang-hsu, am refuzat-o:

— Nu când te afli în această stare de spirit. Fiul meu nu poate suporta mai mult rău.

— Vă este teamă că o să-i spun adevărul

— Nu cred că ai habar care este adevărul.

I-am spus Perlei că, dacă nu cooperează cu mine şi nu-şi recunoaşte greşelile din trecut, nu i se va da voie să-l mai vadă pe Guang-hsu.

— Majestatea Sa va cere să mă vadă! protestă Perla. Nu voi fi o prizonieră!

38

Pe străzile din Pekin, se auzeau tot mai tare strigăte ca: „Să sprijinim dinastia Ch'ing!" şi „Să-i stârpim pe barbari!". Coifurile de Fier se foloseau de ele ca să mă forţeze să le iau partea. Până când nu fuseseră date în vileag intenţiile reformatorului Kang Yu-wei, nu avusesem ocazia să mă întreb cine erau adevăraţii mei prieteni.

Repetatele apeluri ale lui Kang pentru o intervenţie internaţională l-au dezamăgit pe fiul meu şi i-au spulberat iluziile. Când deja fusese arestat al şaptelea asasin pus de Kang să mă omoare, fiul meu a jurat să se răzbune pe „vulpea cea şireată".

Niciun stat nu a răspuns cererii lui Guang-hsu de arestare a lui Kang Yu-wei. Marea Britanie, Rusia şi Japonia au refuzat să ofere informaţii despre locul în care se afla acesta. În schimb, ziarele străine continuau să tipărească minciunile lui Kang potrivit cărora „împăratul Chinei este ţinut prizonier şi torturat".

De asemenea, Japonia începuse să facă presiuni militare, cerând „dispariţia mea pentru totdeauna". Se credea că Guang-hsu era „drogat, târât şi legat de jilţul său de dragon" pentru a participa cu mine la audienţe. În ochii lumii, lui i se dăduse un „mic dejun otrăvitor" cu „mucegai pe deasupra". Se spunea că lucrul de care avea nevoie disperată împăratul Chinei era o invazie a puterilor occidentale.

Această situaţie îl adânci şi mai mult în melancolie pe fiul meu. Îşi reluă atitudinea solitară şi refuză orice fel de contact, inclusiv afecţiunea iubitei sale concubine, Perla.

Nu există cuvinte care să poată descrie sentimentele mele când îl priveam pe fiul meu cum se distruge. În fiecare dimineaţă, înainte de a ne urca pe tron, îl întrebam cum i-a fost noaptea şi îl puneam la curent, pe scurt, cu chestiunile ce aveau să fie discutate în faţa Curţii. Din când în când, Guang-hsu îmi răspundea politicos la întrebări, dar era de parcă vocea sa ar fi venit de la mare depărtare. De obicei, nu rostea decât „bine".

Am aflat de la eunucii săi că nu-şi mai lua medicamentele prescrise de medicii occidentali. Dăduse poruncă să i se pună în dormitor draperii din catifea neagră, pentru a opri lumina soarelui. Încetase să mai citească ziarele şi îşi petrecea timpul meşterind la ceasurile lui. Ajunsese atât de slab, că părea de cincisprezece ani. Când stătea pe tron, se lăsa furat de somn.

Când mi-am consultat astrologul, acesta îmi ceru voie să vorbească deschis:

— Pasiunea pentru ceasuri a fiului dumneavoastră are o semnificaţie, îmi spuse el. Ceas, în limba mandarină, se pronunţă la fel ca şi „zonă". Are acelaşi sunet şi ton ca şi caracterul *zhong,* care

înseamnă „sfârşit”.

— Vrei să spui că viaţa lui… e pe sfârşite?

— Nu puteţi face nimic să-l ajutaţi, Majestatea Voastră. E voinţa Cerului.

Îmi doream să-i pot spune astrologului că toată viaţa mea mă luptasem cu voinţa Cerului. Faptul că rezistam de una singură era dovada acestui lucru. Supravieţuisem de multe ori la ceea ce trebuia să fie moartea mea şi eram hotărâtă să lupt pentru fiul meu. Trăiam pentru speranţă. Când mi-a murit soţul, Tung Chih a devenit speranţa mea. Când a murit Tung Chih, speranţa mea a devenit Guang-hsu.

Coafura şi perucile nu mă stingheriseră niciodată înainte, dar acum mă deranjau. M-am plâns lui Li Lien-ying că modelele sale sunt plictisitoare şi că ornamentele cu bijuterii sunt prea grele. Anumite culori, pe care înainte le preferam, acum mă enervau. Spălatul părului şi vopsitul acestuia deveniră o povară. Li Lien-ying îşi înlocui toate ustensilele de coafat. Folosind sârme şi agrafe foarte uşoare pentru a prinde bijuteriile de placa de susţinere a coafurii în formă de evantai, el îmi dădu o înălţime nouă, creând ceea ce el numea „o umbrelă cu trei etaje”.

Acest efort de a mă proiecta mai mare decât orice păru să aibă succes: noua mea înfăţişare diminua cumva din aroganţa Curţii; şi, totuşi, agonia venea din interiorul meu. Apatia mea crescuse odată cu declinul fiului meu. Ochii mi se umpleau de lacrimi în toiul unei discuţii, atunci când îmi aduceam aminte de vremea când Guang-hsu era un copil iubitor şi curajos.

Refuzam să accept concluzia Curţii că împăratul împinsese ţara înapoi. La audienţe, le aminteam:

— Chiar dacă Guang-hsu a scuturat corabia ţării, vasul era demult fără cârmă, în derivă pe o mare haotică, la mila oricărui vânt de schimbare.

Nimeni nu se gândea la posibilitatea că Guang-hsu suferea probabil de o cădere nervoasă. Dată fiind istoria tristă a mamei sale, a cărei viaţă fusese marcată de tulburări psihice, ar fi trebuit să fiu prima care să înţeleagă asta. Dar nu am făcut-o; sau mintea mea m-a împins să nu o fac. Atenţia lui Guang-hsu la lumea din jur se mutase în jos şi se fixase undeva la picioarele sale: când îl privea cineva, devenea agitat.

Fiind complet absent, părea să asiste la audienţe fără a fi atent la ce se discuta. În clipa în care se ridica din jilţ, suferea un atac închipuit. Poate că nu şi-l închipuia – în orice caz, pentru el era foarte real şi îl zdruncina. Se scuza, uneori în mijlocul unui subiect important, pleca şi nu se mai întorcea.

Poate că astrologul meu a avut dreptate să creadă că „împăratul

alesese deja dispariţia şi moartea”. Numai eu, totuşi, eram îndeajuns de crudă încât să-l oblig să continue să-şi arate faţa.

Privind în urmă la cele „O sută de zile”, am ajuns la concluzia că atracţia pe care o simţea fiul meu faţă de Kang Yu-wei a avut legătură cu atracţia pe care o exercita asupra lui mitul străinătăţii. Învăţatul a marşat pe fantezia despre Occident, iar Guang-hsu nu a avut habar în ce se băga. Li Hung-chang a avut dreptate când a spus că nu trupele străine au fost cele care au învins China, ci propria noastră neglijenţă şi incapacitate de a discerne adevărul dintr-o mare de minciuni.

Planificata inspecţie a forţelor navale de către tron a fost anulată din cauza eşecului reformelor. Toată lumea credea zvonurile potrivit cărora inspecţia va marca ziua detronării lui Guang-hsu. Informaţiile culese de serviciile noastre secrete arătau că puterile străine erau pregătite să intervină.

La încurajarea lui Li Hung-chang, am luat trenul ca să mă întâlnesc, în mod privat, cu guvernatorii din provinciile-cheie, din nord şi din sud. M-am oprit la Tientsin şi am vizitat Marele Târg de Maşini organizat de asociatul lui Li Hung-chang, S.S. Huan. Cel mai mult m-a impresionat o maşinărie care trăgea fire din coconii de mătase, o sarcină care se făcea, de secole, cu multă trudă, de mână. „Vasul de ceramică pentru tras apa” mă făcu să îmi doresc să instalez şi eu aşa ceva în Oraşul Interzis.

Nu-mi venea să cred descrierea care spunea că toaleta a fost inventată de un prinţ englez pentru mama sa. Adevărat sau nu, povestea îmi spunea că în Marea Britanie, copiilor de viţă regală li se dădea o educaţie pragmatică. Lui Tung Chih şi lui Guang-hsu li s-au predat cei mai de seamă clasici chinezi, şi cu toate astea amândoi duseseră o viaţă care nu avusese rezultatele scontate.

Teama mea creştea pe măsură ce admiram toate celelalte invenţii străine. Cum se putea China aştepta să supravieţuiască, dacă duşmanii ei aveau o minte atât de orientată spre ştiinţă şi nu aveau astâmpăr în urmărirea progresului lor?

„Ca să câştigi un război, trebuie să îţi cunoşti duşmanul atât de bine, încât să poţi să prevezi următoarea sa acţiune”, scria Sun Tzu în *Arta războiului.* Eu nu-mi puteam prevedea nici măcar următoarea mea acţiune, dar mi-am dat seama că ar fi înţelept să învăţ de la duşmanii mei. M-am hotărât ca la cea de-a şaizeci şi patra aniversare a zilei mele de naştere să invit mai mulţi ambasadori străini de la Pekin. Voiam ca ei să o vadă cu ochii lor pe „ucigaşă”.

Li Hung-chan a fost entuziasmat de această perspectivă:

— Odată ce li se va face cunoscut cetăţenilor Chinei că însăşi Împărăteasa Văduvă e dornică să cunoască străini şi să le fie gazdă,

antipatia lor faţă de aceştia se va domoli.

Cum era de aşteptat, Consiliul Clanului Manciurian a protestat. Eu nu trebuia să fiu văzută deloc de către barbari, darămite să vorbesc cu ei. Nu servi la nimic să folosesc ca argument faptul că regina Angliei nu numai că era văzută de lume, dar avea şi chipul gravat pe toate monedele.

După negocieri îndelungate, mi s-a dat aprobarea de a găzdui o petrecere numai cu oaspeţi femei, cu condiţia ca împăratul Guang-hsu să mi se alăture, astfel încât să fiu însoţită de un bărbat cu rang imperial. Petrecerea fu prezentată drept o ocazie ca eu să-mi satisfac curiozitatea în materie de modă. Printre invitate se numărau soţiile miniştrilor Marii Britanii, Rusiei, Germaniei, Franţei, Olandei, Statelor Unite şi Japoniei.

Potrivit spuselor ministrului afacerilor externe, I-kuang, miniştrii străini au insistat ca soţiile lor să fie primite „cu toate onorurile”. A durat şase săptămâni să ne hotărâm asupra tuturor aspectelor, de la stilul palanchinelor la alegerea interpreţilor.

— Străinii rămân fermi pe poziţie în privinţa tuturor punctelor esenţiale, mi-a raportat ministrul I-kuang, adăugând: Mi-a fost teamă că s-ar putea să fiu nevoit să anulez invitaţia, dar curiozitatea doamnelor s-a dovedit până la urmă mai puternică decât opoziţia soţilor lor.

Pe 13 decembrie 1898, doamnele străine, îmbrăcate cu tot rafinamentul, au fost escortate la Palatul de Iarnă, unul dintre „palatele de la mare” de lângă Oraşul Interzis. Eu şedeam pe un podium la o masă îngustă decorată cu fructe şi flori. Costumul meu auriu era greu, iar placa pentru păr se înălţa periculos de sus. Ochii mei se delectau cu un adevărat festin.

În afară de soţia ambasadorului japonez, ale cărei chimono şi obi semănau foarte mult cu îmbrăcămintea noastră din dinastia Tang, doamnele arătau precum un magnific festival al lampioanelor. Au făcut reverenţe şi s-au înclinat în faţa mea. În timp ce rosteam un „Ridicaţi-vă” fiecăreia dintre ele, am fost fascinată de culoarea ochilor lor, de părul şi de corpurile lor pline de rotunjimi. Mi-au fost prezentate ca grup, dar demonstrau o totală individualitate.

I-kuang mi-o prezentă pe soţia ministrului britanic, Lady MacDonald. Ea conducea procesiunea şi era o femeie înaltă şi plină de graţie, în vârstă de vreo patruzeci de ani. Purta o rochie minunată din satin albastru deschis, cu o fundă purpurie mare în spate, pe talie. Avea părul plin de bucle blonde, pus în valoare de o pălărie ovală mare, împodobită. Doamna Conger era soţia ministrului american. Era adepta scientismului creştin şi era îmbrăcată din cap până în picioare în negru.

I-am spus lui I-kuang să-şi grăbească prezentarea şi să scurteze saluturile ceremonioase ale interpretului.

— Conduceţi-le pe musafire în sala de banchet şi să înceapă să mănânce, am spus.

Eram sigură de bucătăria noastră, căci ţineam minte ceva ce-mi spusese Li Hung-chang, cum că „nu e nimic de mâncare în Occident”.

Mi-a părut rău că promisesem Curţii că nu voi vorbi şi nu voi pune întrebări. După masă, când doamnele au fost aduse înapoi ca să le pot oferi daruri, am luat-o pe fiecare de mână şi i-am pus în palmă un inel de aur. Mi-am lăsat zâmbetul să le spună că voiam să fim prietene. Eram recunoscătoare că au venit să o vadă pe „femeia calculată cu inimă de gheaţă”.

Eram pe deplin conştientă că se uitau la mine cu atenţie, cum te uiţi la un animal de la grădina zoologică. Mă aşteptam la o anumită aroganţă din partea lor. Însă, în loc de asta, doamnele nu-mi arătară decât căldură. Am fost copleşită de sentimentul că, dacă le tratam ca pe surorile mele străine, poate că ar urma o conversaţie. Voiam să o întreb pe Lady MacDonald despre viaţa ei la Londra, iar pe doamna Conger despre cum e să fii creştină scientistă şi mamă deopotrivă. Era mulţumită de felul în care erau crescuţi copiii ei?

Din păcate, nu îmi era permis decât să observ şi să ascult. Ochii mei se plimbau de la ornamentele care se legănau pe pălăriile doamnelor la mărgelele cusute pe rochiile lor. Le fixam cu privirea şi ele, la rândul lor, se uitau la mine. Eunucii mei îşi întorceau privirile când musafirele mele se mişcau, cu busturile ieşite în afară şi umerii descoperiţi. Doamnele mele de onoare, pe de altă parte, căscau ochii larg. Eleganţa străinelor, vorbirea inteligentă şi răspunsurile respectuoase au dat un nou înţeles, pentru mine, cuvântului „barbar”.

Când Lady MacDonald ţinu un scurt discurs cu urări de bine, mi-am dat seama din vocea ei dulce că această femeie nu suferise de foame nici măcar o zi în viaţa ei. I-am invidiat zâmbetul luminos, aproape ca de copil.

Guang-hsu aproape că nici nu şi-a ridicat privirea cât a ţinut petrecerea. Doamnele străine se holbau la el cu fascinaţie. Deşi nu se simţea deloc în largul lui, el s-a ţinut de cuvânt şi a rămas până la sfârşit. Iniţial, refuzase să participe, căci ştia că aceste femei aflaseră de la soţii lor despre afecţiunea sa medicală. Îi promisesem să închei recepţia de îndată ce era posibil.

Nu m-am aşteptat ca din această petrecere să iasă vreo înţelegere adevărată a lucrurilor, dar, spre surpriza mea, aşa s-a întâmplat. Mai târziu, aceste femei, mai ales Lady MacDonald, au oferit impresii favorabile despre mine, împotriva opiniei lumii. Editorul de la ziarul londonez *Times* a publicat o critică a petrecerii, numind prezenţa doamnelor acolo ca fiind „dezgustătoare, jignitoare şi burlescă”. În

replică, Lady MacDonald a scris:

> Trebuie să spun că Împărăteasa Văduvă e o femeie cu caracter, dând dovadă de o siguranţă plăcută şi amabilă... Aceasta este părerea tuturor doamnelor care m-au însoţit. Am avut norocul să am ca interpret pe secretarul chinez al legaţiei noastre, un domn cu o experienţă de peste douăzeci de ani cu privire la China şi la chinezi. Anterior vizitei noastre, părerea sa despre Împărăteasa Văduvă era cea pe care pot să o numesc ca fiind general acceptată. Soţul meu i-a cerut să ia notiţe complete despre tot ce se petrece, mai ales cu privire la încercarea de a ajunge la o aproximare a adevăratului ei caracter. La întoarcerea sa, el a povestit că tot ce ştia dinainte a fost răsturnat de ceea ce a văzut şi a auzit cu această ocazie.

39

În primăvara lui 1899, numele bandelor de tineri care cutreierau prin ţară se afla pe buzele tuturor: I Ho Ch'uan, Pumnii Dreptei Armonii sau, pe scurt, „boxerii" se transformaseră într-o mişcare naţională orientată împotriva străinilor. Deşi I Ho Ch'uan era o mişcare ţărănească având puternice rădăcini budiste şi fundamente taoiste, ea îşi atrase adepţi din toate straturile sociale. Cu credinţa sa în forţele supranaturale, pe care o propovăduia, ea constituia, aşa cum s-a exprimat Yung Lu, „drumul spre nemurire al oamenilor sărmani".

Guvernatorii din întreaga ţară aşteptau instrucţiunile mele asupra modului în care să se ocupe de problema „boxerilor". Alegerea pe care trebuia să o fac era de a-i sprijini sau de a-i suprima. Se raportase că „boxerii" se răspândiseră în peste optsprezece provincii şi că începuseră să fie zăriţi şi pe străzile din Pekin. Tinerii purtau turbane roşii şi-şi vopsiseră îmbrăcămintea în roşu, iar la mâini şi la glezne purtau banderole de aceeaşi culoare. Ei susţineau că folosesc un stil de luptă unic. Antrenaţi în artele marţiale, aveau convingerea că sunt reîncarnări ale zeilor. Într-o notă informativă, un guvernator scria: „În provincia mea, «boxerii» se adună în jurul bisericilor creştine. Ameninţă să omoare cu săbii, topoare, bâte, vergele de fier, halebarde şi puzderie de alte arme".

În ochii mei, nu era decât o altă răscoală a taipinilor gata să izbucnească. Cu diferenţa că, de data asta, principalii conducători ai mişcării erau Coifurile de Fier manciuriene, ceea ce făcea ca arestările să fie foarte dificile.

Într-o dimineaţă senină de martie, prinţul Ts'eng Junior îmi solicită o audienţă imediată. Intră în sală şi mă anunţă că s-a alăturat „boxerilor". Fluturându-şi pumnii, îmi jură loialitate. În spatele lui, aliniaţi, se aflau fraţii şi verii săi, inclusiv prinţul Ch'un Junior.

M-am uitat la chipul cu semne de pojar al prinţului Ts'eng. Ochii săi ca de dihor dădeau impresia de cruzime brutală. Ts'eng se tot uita la chipeşul şi înflăcăratul său văr Ch'un, care semăna la înfăţişare cu strămoşii săi stegari. Deşi prinţul Ch'un se făcuse un tânăr frumos, îl lua gura pe dinainte, trădându-i cusururile. Amândoi prinţii erau pasionaţi de sloganuri. Lui Ch'un erau în stare să-i dea lacrimile atunci când descria cum şi-ar sacrifica el viaţa „pentru a restaura supremaţia manciurienilor".

— Ce vreţi de la mine? mi-am întrebat nepoţii.

— Să ne acceptaţi ca „boxeri" şi să ne sprijiniţi, răspunse prinţul Ts'eng.

— Să permiteţi ca „boxerii" să fie plătiţi ca trupe guvernamentale! zise prinţul Ch'un.

Apăruţi de nicăieri, bărbaţi îmbrăcaţi în uniforma „boxerilor" îmi

umplură curtea.

— La ce mai veniţi la mine, când voi deja aţi schimbat splendidele uniforme militare manciuriene cu zdrenţele unor sărăntoci? i-am întrebat.

— Iertaţi-ne, Majestatea Voastră, se lăsă în genunchi prinţul Ch'un. Am venit pentru că am auzit că Oraşul Interzis e atacat şi că dumneavoastră vă aflaţi în mare pericol.

— Afară! i-am spus. În armata noastră nu e loc pentru huligani şi cerşetori!

— Nu puteţi da de-o parte o forţă alcătuită din mari luptători, trimisă de Ceruri, se opuse prinţul Ts'eng. Maeştrii „boxerilor" sunt oameni cu puteri supranaturale. Când spiritele sunt cu ei, sunt invizibili şi imuni la otravă, săgeţi şi chiar gloanţe.

— Dă-mi voie să-ţi aduc la cunoştinţă că, de curând, generalul Yuan a aliniat nişte „boxeri" în faţa plutonului de execuţie şi că toţi au murit împuşcaţi.

— Dacă au murit, înseamnă că nu erau „boxeri" adevăraţi, stărui Ts'eng. Sau poate că doar au părut că mor – spiritele lor se vor întoarce.

După ce i-am dat afară pe pretinşii „boxeri", m-am dus la Ying-t'ai. Împăratul şedea într-un colţ în camera lui, ca o umbră. În jurul lui duhnea mirosul amar de ierburi medicinale. Deşi era îmbrăcat şi bărbierit, era total lipsit de energie.

— Mi-e teamă că, dacă nu sprijinim mişcarea, ea s-ar putea întoarce împotriva guvernării noastre ca să o înlăture, i-am spus. Guang-hsu nu dădu niciun răspuns. Nu-ţi pasă?

— Sunt obosit, mamă.

M-am întors înapoi cu palanchinul, mai supărată şi mai tristă ca niciodată.

Iarna lui 1899 a fost cea mai rece din viaţa mea. Nimic nu-mi putea ţine de cald. Astrologul mi-a zis că trupul meu rămânea fără „foc".

— Vârfurile reci ale degetelor indică o proastă circulaţie a sângelui, care reflectă probleme ale inimii.

Am început să-i visez mai des pe cei morţi. Mai întâi, mi se arătară părinţii. Tata îmi apărea în aceeaşi ţinută maro, purtând pe chip o expresie de dezaprobare. Mama vorbea întruna despre Rong:

— Trebuie să ai grijă de sora ta, Orhideea, îmi repeta ea iar şi iar.

Nuharoo îmi invadă nopţile avându-l alături pe Hsien Feng. Cu fiecare vis, diamantele de pe placa ei pentru păr se făceau tot mai mari. Ţinea în mână un mănunchi de bujori roz. Lumina soarelui îi înconjura umerii ca o aură. Părea mulţumită. Hsien Feng zâmbea, deşi păstra tăcerea.

Vizitele lui Tung Chih nu erau niciodată previzibile. De obicei, îmi

apărea înainte de ivirea zorilor. Adesea nu-l recunoşteam, şi nu doar pentru că crescuse, ci deoarece avea un alt temperament. Mai de curând, îmi apăruse într-o noapte ca un „boxer”, purtând turban roşu. După ce spuse cine e, îmi povesti cum fusese împuşcat de Yuan Shih-kai. Îmi arătă gaura care i se căsca în piept. Am fost îngrozită şi m-am trezit imediat.

În tot mai multe rapoarte se vorbea despre localnici care dădeau vina pe străini pentru greutăţile prin care treceau. Şomajul masiv al barcagiilor de pe Marele Canal se datora introducerii vaselor cu aburi şi căilor ferate. Mai multe recolte proaste la rând îi convinseseră pe ţărani că spiritele erau mânioase. Guvernatorii au făcut apel la tron pentru „a le cere barbarilor să-şi ia misionarii şi opiul”.

Nu aveam ce să fac. Nu era nevoie ca Yung Lu să-mi aducă aminte care erau consecinţele uciderii misionarilor. Un escadron german folosise incidentele violente în care fuseseră implicaţi cetăţenii lor pentru a pune stăpânire pe forturile oraşului Tsingtao. Kiaochow fusese ocupat, transformând golful într-o bază navală germană.

Am încercat să strâng informaţii despre misionari şi despre cei convertiţi de ei şi mi s-au spus nişte poveşti bizare: unii ziceau că misionarii foloseau droguri pentru a câştiga simpatia convertiţilor, că făceau medicamente din fetuşi şi că deschideau orfelinate numai pentru a face rost de copii pentru orgiile lor canibalice.

Din relatări mai logice şi mai credibile, comportamentul misionarilor şi al guvernanţilor lor mi s-a părut îngrijorător. Bisericile catolice păreau dornice să meargă foarte departe pentru a mări numărul celor convertiţi, luând sub aripa lor drojdia societăţii şi infractori. Leneşii de prin sate, care urmau să fie judecaţi, se botezau ca să obţină un avantaj din punct de vedere legal, căci, potrivit tratatului, creştinilor li se acorda protecţie imperială.

Dezastrul lăsat în urmă de reforma eşuată deveni un teren fertil pentru violenţă şi revolte. Pe scena politică apărură tot mai mulţi oameni care creau probleme, printre ei aflându-se Sun Yat-sen, a cărui idee despre o republică chineză îi atrăgea pe tinerii ţării. Lucrând cu japonezii, Sun Yat-sen complota asasinate şi distrugeri, mai ales asupra instituţiilor financiare guvernamentale.

În vremea aceasta, ţineam adesea audienţele singură. Starea proastă de sănătate îl epuiza atât de mult pe Guang-hsu, încât nu puteam conta pe el să fie treaz decât pe jumătate. Nu voiam ca guvernatorii provinciali, care uneori aşteptau o viaţă pentru a-l întâlni pe împărat, să fie dezamăgiţi.

Voiam ca lumea să creadă că regimul lui Guang-hsu era încă puternic. Am făcut în aşa fel încât China să-şi poată onora angajamentele asumate prin tratate faţă de străini. Între timp,

încercam să-i înţeleg pe „boxeri”. În edictul meu adresat tuturor guvernatorilor scria: „Rezultatul neputinţei de a distinge între bine şi rău este acela că minţile oamenilor se umplu de teamă şi îndoială. Aceasta dovedeşte nu că oamenii sunt în esenţă nelegiuiţi, ci că au dat greş conducătorii noştri”.

L-am scos din funcţie pe guvernatorul din Shantung după ce doi misionari nemţi au fost ucişi acolo. L-am înlocuit cu modestul şi eficientul Yuan Shih-kai. Nu am poruncit pedepsirea fostului guvernator, căci ştiam că asta nu ar face decât să-i înfurie pe cetăţeni şi m-ar face pe mine şi mai vulnerabilă. În schimb, l-am transferat într-o altă provincie, departe de orice acţiune de răspuns din partea nemţilor. Ancheta făcută de mine dezvălui că principalul motiv pentru care fostul guvernator ajunsese sub o aşa presiune din partea guvernării germane nu era moartea misionarilor, ci dreptul la resursele chineze.

Şi un alt guvernator raportă probleme. Încercase să obţină un echilibru convingându-i prin linguşeli pe „boxeri” să rămână o forţă defensivă, şi nu una agresivă. Însă nu după multă vreme huliganii „boxeri” dădură foc căilor ferate şi bisericilor creştine şi ocupară clădirile guvernamentale.

— Puterea de convingere nu-i mai poate dispersa pe rebeli, se plânse guvernatorul, cerând permisiunea de a-i suprima. Comandanţii noştri, dacă vor fi ezitanţi şi toleranţi, ne vor duce cu siguranţă la nenorociri nedorite.

În Shantung, noul guvernator, Yuan Shih-kai, se ocupă el însuşi de problemă. El nu ţinu seama de povaţa mea că „oamenii trebuie convinşi să se disperseze, şi nu zdrobiţi cu ajutorul forţei oarbe”, şi îi vână pe „boxerii” din provincia sa.

În telegrama pe care a trimis-o după aceea tronului, el spunea: „Aceşti «boxeri» adună oamenii pentru a colinda străzile. Nu se poate spune despre ei că se apără pe ei înşişi sau că îşi apără familiile. Dau foc la case, răpesc oameni şi se opun trupelor guvernamentale; se angajează liber în activităţi infracţionale; jefuiesc şi omoară oameni obişnuiţi. Nu se poate spune despre ei că ar fi doar anticreştini”.

Din cauza situaţiei politice precare, guvernanţii din satele aflate de-a lungul Fluviului Galben au neglijat veşnica problemă a controlului inundaţiilor. În vara lui 1899 a avut loc un dezastru de proporţii. Mii de kilometri pătraţi din nordul Chinei au fost inundaţi, recoltele au fost distruse şi urmate de foamete. A venit apoi o perioadă de secetă, care a lăsat fără case un milion de familii de fermieri. Recrutările făcute de „boxeri” creşteau considerabil. „Până nu vor fi stârpiţi toţi străinii, ploaia nu ne va vizita”, asta era ceea ce credeau săracii nemulţumiţi.

Sub presiunea Coifurilor de Fier, Curtea începu să încline spre a-i sprijini pe „boxeri”. După ce fuseseră izgoniţi din Shantung de către

Yuan Shih-kai, aceştia se îndreptaseră spre nord, traversând provincia Chihli şi apoi luând-o spre Pekin. Pe drum li se alăturaseră mii de ţărani care-i credeau invulnerabili, astfel că „boxerii” deveniră o forţă de neoprit în societatea chineză. „Apăraţi dinastia manciuriană şi distrugeţi-i pe străini!”, strigau oamenii în timp ce încercuiau legaţiile străine.

Eu şi Yung Lu eram indecişi şi fără speranţă, neştiind dacă să-i suprimăm sau nu pe „boxeri”. Restul Curţii, însă, se hotărâse să li se alăture.

Yung Lu mi-a spus că nu credea deloc în capacitatea reală a „boxerilor” de a câştiga bătălii împotriva invadatorilor străini. Cu toate astea, nu l-am putut face să se pună cu Curtea. L-am rugat să înainteze un memorandum, urmând ca eu să explic Curţii de ce trebuie opriţi „boxerii”. El consimţi.

Când am primit înscrisul redactat de Yung Lu, m-am gândit cât de ciudată devenise relaţia noastră. Era cel mai loial şi mai de încredere funcţionar al meu, şi mă bazam pe el permanent. Parcurseserăm un drum lung din vremea când eram tineri şi ne ţineam echilibrul pe marginea prăpastiei pasiunii. Puteam să retrăiesc acele clipe în momentele mele de intimitate, şi chiar făceam asta. Acum îmbătrâniserăm, iar rolurile care ne aduseseră laolaltă erau deopotrivă confortabile şi absolute. Sentimentele încă existau, dar se înmuiaseră, deveniseră mai profunde, căci amândoi trăiam faţă în faţă cu realitatea faptului că acum, în mijlocul tulburării din China, depindeam unul de celălalt pentru a supravieţui.

În ziua în care am citit Curţii memorandumul lui Yung Lu, prinţii Ts’eng şi Ch’un mă acuzară că pierd momentul oportun în războiul împotriva barbarilor. Cu „boxerii” deja grupaţi în cartierul legaţiilor din Pekin, prinţii veniseră să obţină permisiunea tronului de a începe măcelul.

Am început prin a spune că era într-adevăr o binecuvântare pentru tron să vadă poporul nostru dând dovadă de un asemenea curaj, să fie martorul entuziasmului lor de a le-o plăti străinilor. Apoi i-am rugat pe tineri să ţină cont de consecinţele acţiunilor lor şi să-şi înfrâneze furia înainte ca realitatea să-i depăşească.

Le-am spus ceea ce-mi zisese mie Yung Lu:

— Ca forţă de luptă, „boxerii” sunt total nefolositori, însă afirmaţiile lor cum că ar avea puteri magice şi că ar stăpâni arte supranaturale ar putea ajuta la demoralizarea inamicului. Ar fi cât se poate de greşit, dacă nu chiar fatal, totuşi, ca noi să acordăm vreo crezare pretenţiilor lor ridicole sau să-i privim ca pe un real ajutor în acţiune.

Discursul meu avu rezultatul dorit. Mai mulţi conservatori sfârşiră prin a vota anularea de îndată a oricărei acţiuni imediate îndreptate împotriva legaţiilor. Cu toate acestea, mişcarea „boxerilor” continua

să fermenteze şi ştiam că nu va mai trece mult până când voi rămâne fără posibilităţi de alegere.

Din toată ţara continuau să vină cereri privind instrucţiunile de urmat în privinţa situaţiei create. Yung Lu şi Li Hung-chang concepură o strategie. Tronul avea să se concentreze pe descurajarea „boxerilor" din sudul Chinei, acolo unde statele străine aveau cele mai multe întreprinderi comerciale şi unde noi aveam o capacitate limitată de a interveni. În edict se scria: „Principalul ţel e de a împiedica posibilitatea ca decretul tronului să devină un pretext pentru înhăitarea în bande a celor care provoacă dezordini".

Edictul era formulat ambiguu. Nu condamna de-a dreptul, dar asigura un grad de autonomie astfel încât Li Hung-chang şi alţi guvernatori din sud să-şi poată vedea de treburi ca de obicei cu ţările străine şi să-i suprime pe „boxeri", atunci când era necesar, cu ajutorul armatelor provinciale:

„Tronul ar dori să le reamintească cetăţenilor că ţara a fost silită să plătească despăgubiri pentru uciderea străinilor. Numai în cazul provinciei Shantung, pe lângă destituirea guvernatorului şi plata a şase mii de *tael*-i de argint familiilor văduvite, Germania a obţinut drepturi exclusive asupra căilor noastre ferate din nord-est şi a minelor de cărbuni, precum şi autorizaţia de a construi o bază navală la Kiaochow. Am pierdut atât Kiaochow, cât şi Tsingtao; Germania le-a câştigat sub formă de concesiuni pe o durată de nouăzeci şi nouă de ani".

40

Guang-hsu nu şi-a ridicat ochii de la ceasul pe care-l repara, atunci când i-am spus că zece mii de „boxeri” au preluat controlul asupra liniilor de cale ferată din oraşul Chochou, la optzeci de kilometri sud-vest de Pekin.

— Au atacat şi au incendiat gările şi podurile, odată cu liniile de telegraf. Autorităţile locale au fost bătute în mod repetat pentru că „au făcut posibilă aprovizionarea diavolilor străini”.

— Spune-mi ceva nou, a mormăit Guang-hsu.

— Guang-hsu, legaţiile străine au trimis scrisori în care ameninţă cu acţiuni militare, dacă nu-i suprimăm pe „boxeri”, însă dacă o facem, „boxerii” vor răsturna tronul.

M-am oprit, furioasă din cauza apatiei lui Guang-hsu. Pentru el, lumea se reducea la un vechi ceas franţuzesc cu carcasă din porţelan, pe care erau pictaţi norişori şi heruvimi. Observându-mi supărarea, Guang-hsu şi-a ridicat privirea de la ceas.

— În numele Cerului, spune ceva! am ţipat eu.

— Iartă-mă, mamă…

— Te rog să nu-mi ceri iertare. Combate-mă sau luptă alături de mine, numai fă ceva, Guang-hsu!

Fiul meu şi-a îngropat faţa în mâini.

La începutul lui iunie, în anul 1900, străzile din Pekin deveniseră terenul de paradă al „boxerilor”. Se adunau mulţimi acolo unde avea loc „magia”. „Boxerii” se avântau înainte şi înapoi, fluturând săbii şi suliţe. Armele străluceau ameninţător în soare.

La est de capitală, lângă Tientsin, trupele lui Yung Lu încercau să-i împiedice pe „boxeri” să întrerupă legătura feroviară dintre navele străine din Taku şi legaţiile din oraş. Yung Lu i-a învins, însă capturarea lor îl făcu extrem de nepopular. Prinţul Ts’eng Junior le-a spus prietenilor săi că l-a pus pe Yung Lu pe lista sa neagră.

Pe 8 iunie, „boxerii” dădură foc la tribuna oficială de pe hipodromul din Pekin, un loc de întâlnire iubit de străini. Peste noapte, „criza din China” atrase atenţia lumii. George Morrison, de la ziarul londonez *Times,* scria: „Este cât se poate de clar acum că va trebui să luptăm”.

A doua zi, prinţul Ts’eng, urmat de mai mulţi lideri „boxeri”, au dat buzna în Palatul de Vară. Turbanul roşu al lui Ts’eng era ud de transpiraţie, iar pielea sa avea culoarea unui fruct de ignamă. Mi se spusese că-şi lucra muşchii dând cu un baros, în plin soare. Mirosea a băutură şi ochii săi de dihor luceau.

Înainte să apuc să-l iau la întrebări cu privire la incendierea hipodromului, prinţul Ts’eng le-a poruncit tuturor eunucilor mei să iasă în curte. El şi o căpetenie a „boxerilor” pe nume Maestrul Sabie-

Roşie au început să le inspecteze capetele. Voia să vadă dacă vreunul dintre ei are o cruce acolo.

— Această cruce nu poate fi văzută de un ochi obişnuit, i-a spus el lui Li Lien-ying. Numai câţiva aleşi îl pot identifica, în felul acesta, pe un creştin.

După câteva minute, prinţul Ts'eng a venit la mine cu Maestrul Sabie-Roşie. Ts'eng mi-a spus că maestrul descoperise că doi dintre eunucii mei sunt creştini. Mi-a cerut permisiunea de a-i executa.

Nu puteam să cred ce se întâmplă. Am rămas nemişcată cât timp Maestrul Sabie-Roşie şi-a făcut plecăciunile. Îmi dădeam seama că omul era deopotrivă entuziasmat şi emoţionat, căci un ţăran chinez obişnuit putea doar să viseze să-mi vadă chipul.

— Ce altceva i-ai mai promis acestui om? l-am întrebat pe prinţul Ts'eng. Ai de gând să-l faci ministrul Consiliului pentru Apărare Naţională? Neştiind ce să răspundă, prinţul Ts'eng îşi frecă nasul şi se scărpină în cap. Maestrul acesta are vreo educaţie? am întrebat.

— Ştiu să citesc calendarul, Majestatea Voastră, se avântă „boxerul".

— Înseamnă că ştii în ce an suntem.

— Da, ştiu. Era încântat de agilitatea lui. Este anul al douăzeci şi cincilea, Majestatea Voastră.

— Din ce?

— Din... era Guang-hsu.

— L-ai auzit, prinţe Ts'eng? Mai spune o dată, ce eră, Maestre Sabie-Roşie?

— Era...

— Mai tare!

— Era Guang-hsu, Majestatea Voastră!

M-am întors spre prinţul Ts'eng:

— Acum ţi-e limpede ce vreau să subliniez? Guang-hsu este, încă, împăratul de pe tron.

Prinţul Ts'eng păru jignit:

— Majestatea Voastră, nu este nevoie ca dumneavoastră să-i sprijiniţi pe „boxeri", însă eu am nevoie de bani ca să vă aduc victoria.

Mai că îmi venea să-i strig „Taci!". A trebuit să inspir adânc ca să mă calmez:

— Când mi s-a cerut să finanţez forturile din Taku, mi s-a spus că ele îi vor ţine pe străini la distanţă pentru totdeauna. Şi când mi s-a cerut să finanţez o nouă flotă, mi s-a spus la fel. Ia spune-mi, Ts'eng Junior, cum vor înfrânge suliţele voastre din bambus puştile şi tunurile străinilor?

— Majestatea Voastră, vor fi cincizeci de mii de „boxeri" împotriva a câteva sute de funcţionăraşi străini. Voi alege o noapte fără lună şi voi îneca legaţiile cu oamenii mei. Vom fi atât de aproape, încât

tunurile nu le vor fi de niciun folos.

— Şi ce vei face cu forţele străine care vor veni în ajutor pe mare?

— Vom lua ostatici! Legaţiile oferă baza perfectă pentru negocieri. Ostaticii vor fi moneda noastră de schimb. Trebuie doar să mă asigur că oamenii mei nu-i vor scurta de cap pe prizonieri, râse Ts'eng, de parcă deja câştigase.

Prinţul Ts'eng stărui să i se dea ocazia de a-şi demonstra magia şi ca împăratul să fie de faţă. Aşa că, în ziua următoare, în curtea mea spaţioasă, înaintea mea şi a lui Guang-hsu, „boxerii" făcură o demonstraţie. Priceperea lor în artele marţiale era magnifică. Făcură bucăţi pietroaie doar cu mâinile. Într-o luptă aprinsă de unu contra zece, Maestrul Sabie-Roşie luptă cu mâinile goale împotriva spadasinilor, învingându-i pe toţi. El fu apoi atacat cu suliţe şi gloanţe şi ars cu focul, dar rămase nevătămat. Adversarii săi, însă, erau la pământ, nemişcaţi şi însângeraţi. Necrezându-mi ochilor, am încercat să-mi dau seama de trucurile pe care le folosea. De la începutul până la sfârşitul demonstraţiei, Maestrul Sabie-Roşie părea a fi într-o transă, ca beat, despre care prinţul Ts'eng mi-a spus că se numeşte „legătura spirituală cu zeul războiului".

Deşi nu eram convinsă, am fost impresionată. I-am lăudat pe „boxeri" pentru dragostea lor de patrie. M-a cuprins un sentiment ciudat atunci când m-am întors spre Guang-hsu şi i-am văzut expresia placidă. M-am gândit la prinţul Ts'eng: *Aşa îngrozitor cum e, măcar el e dornic să lupte.*

Dădusem greş cu ambii mei fii, şi ambii mei fii dăduseră greş cu China. De fiecare dată când ziarele occidentale îl acuzau pe Ts'eng că e „răul pur", onorându-l în schimb pe Guang-hsu ca fiind „împăratul înţelept", vechea mea cicatrice se deschidea din nou. Mi-l închipuiam pe Guang-hsu „salvat" de puterile străine şi transformat într-un împărat-marionetă. Am început să-mi aud vocea îmblânzindu-se atunci când vorbeam cu personaje precum prinţul Ts'eng.

În dimineaţa următoare, după ce prinţul Ts'eng a plecat, eunucul meu a apărut îmbrăcat într-o uniformă roşie şi jerpelită de „boxer". Când Li Lien-ying îmi înfăţişă o uniformă pentru mine, cadou de la prinţul Ts'eng, l-am plesnit peste faţă.

Pe la prânz, eu şi Guang-hsu am auzit un zgomot neobişnuit, ca nişte valuri îndepărtate. Nu-mi dădeam seama de unde vine: nu erau veveriţe zbenguindu-se prin copaci, nici vântul care bătea printre frunze, nici pârâul care clipocea pe sub stânci. M-am alarmat şi am strigat după Li Lien-ying, dar nu mi-a răspuns. L-am căutat primprejur. În cele din urmă, eunucul a revenit, cu răsuflarea tăiată. Arăta cu degetul în spatele său, rostind cuvântul „boxeri".

Înainte de a-mi da seama ce se întâmplă, prinţul Ts’eng se afla în faţa mea.

— Cum îndrăzneşti să-mi împresori palatul cu şleahta ta sângeroasă de ucigaşi! i-am zis.

El făcu o plecăciune neglijentă:

— Toată lumea doreşte să audă personal edictul dumneavoastră.

Ts’eng se purta de parcă împăratul n-ar fi fost de faţă.

— Cine zice că am de gând să dau vreun edict?

— Trebuie dat fără întârziere, Majestatea Voastră.

Mâinile prinţului Ts’eng se îndreptară în jos, să strângă cureaua:

— „Boxerii” nu vor pleca până când n-o să vă audă edictul.

Am băgat de seamă că Li Lien-ying îmi arăta acum spre tavan. Când m-am uitat în sus, nu am observat nimic neobişnuit. M-am uitat din nou în jos şi am văzut cum prin faţa ferestrei e dusă o scară. În câteva clipe, de pe acoperiş s-a auzit zgomot de paşi.

— „Boxerii” se pregătesc să dea foc legaţiilor, Majestatea Voastră, a anunţat prinţul Ts’eng.

— Du-te şi opreşte-i, i-am ordonat.

— Dar… Majestatea Voastră!

— Împăratul Guang-hsu ar dori să îi poruncească prinţului Ts’eng Junior să îi îndepărteze imediat pe „boxeri”.

M-am întors spre Guang-hsu, care se holba în gol. Guang-hsu se răsuci şi spuse:

— Prinţului Ts’eng Junior i se ordonă să îi îndepărteze imediat pe „boxeri”.

Ts’eng se încruntă, iar respiraţia sa deveni şuierătoare. Se duse şi-l apucă de umeri pe Guang-hsu, aruncându-i următoarele cuvinte:

— Atacul va avea loc în zori, acesta *este* edictul tău!

41

Atotputernicul manciurian căzuse atât de jos, încât nimeni nu îndrăzni să apere tronul, iar tronului îi fu teamă să ceară asta.

Prinţul Ts'eng nu era deloc timid în a spune ce gândea. Credea că fiul lui mai mic ar trebui să devină următorul împărat al Chinei. Îl şi vedeam numindu-l el însuşi pe băiat. Ce nu putea face un om care avea la dispoziţie zeci de mii de „boxeri" şi trupe musulmane? Ts'eng încetă cu totul să se mai prefacă a-mi fi loial, căci acum controla paza palatelor şi Oficiul de Pedepse.

Prin spatele draperiilor se răspândeau şoapte. Eunucii făceau drumuri tainice în afara Oraşului Interzis. Adunau informaţii despre cum să scape. Doamnele de onoare şi servitoarele se pregăteau pentru ce era mai rău, ţinând sub paturi haine roşii de „boxer".

Prinţul Ts'eng îmi ceruse să-i ordon lui Yung Lu să îşi ia trupele, astfel încât să poată el „să înainteze, fără să îşi facă griji că va fi împuşcat în spate".

L-am prevenit pe Ts'eng că un atac asupra legaţiilor străine ar însemna sfârşitul dinastiei, la care el mi-a replicat:

— Vom muri dacă luptăm, vom muri dacă nu luptăm. Puterile străine nu se vor opri până când pepenele Chinei nu va fi tăiat felii şi înghiţit!

Am poruncit să-i fie trimisă o telegramă lui Li Hung-chang, însă în timpul trimiterii ei liniile au fost tăiate. Din acel moment, Pekinul a fost izolat de restul lumii.

— Îmi pare rău, mamă, a zis Guang-hsu când i-am spus că pierduserăm controlul „boxerilor" prinţului Ts'eng şi al trupelor musulmane ale generalului Tung.

Eu şi Guang-hsu stăteam unul lângă celălalt în sala de audienţe goală. Era o dimineaţă luminoasă de început de vară. Priveam la ceştile de ceai din faţa noastră. Nu mai ştiu câţi eunuci au venit să ne tot umple ceştile cu apă fierbinte. Nu aveam nici cea mai mică idee la ce să mă aştept de la situaţia dată. Ştiam doar că mergea din rău în mai rău. Mă simţeam ca un condamnat în clipele de însingurare de dinaintea execuţiei.

Pe la ora zece sosi mesajul prinţului Ts'eng. „Boxerii" înaintaseră, cu cuţitele, suliţele de bambus, săbiile antice şi muschetele lor. „Inelul exterior", cei douăsprezece mii de „bravi musulmani" ai generalului Tung, intrase în capitală. Se întâlniseră cu forţe aliate de ajutor şi încercau să ocupe poziţia din „inelul de mijloc".

Potrivit spuselor lui Yung Lu, „inelul interior" cuprindea „tigrii manciurieni" ai prinţului Ts'eng, o trupă de foşti stegari cu piei de tigru aruncate pe umeri şi capete de tigru montate pe scuturi.

— Strategia prinţului Ts'eng e o altă fantezie de Coif de Fier, zise Yung Lu, a cărui armată stătea cu ochii pe trupele musulmane ale generalului Tung.

Cel mai bun comandant chinez al lui Yung Lu, generalul Nieh, a fost trimis să îi împrăştie pe „boxeri".

Pe 11 iunie, prinţul Ts'eng îşi anunţă prima victorie: capturarea şi uciderea unui cancelar al ambasadei japoneze, Akira Sugiyama.

Eu am primit vestea după-amiază. Sugiyama se afla pe lista cu cei mai mari duşmani ai Chinei. El era răspunzător de fuga în Japonia a lui Kang Yu-wei şi Liang Chi-chao. Sugiyama plecase de la legaţie ca să întâmpine la gară forţele de ajutor ale Aliaţilor. Înainte de a ajunge acolo, a fost atacat de soldaţii musulmani ai generalului Tung, care l-au târât afară din trăsură şi l-au făcut bucăţi.

Crima a degenerat într-o criză naţională. Deşi, în numele tronului, mi-am cerut scuze în mod public Japoniei şi familiei lui Sugiyama, ziarele străine considerau că eu am ordonat uciderea lui.

Corespondentul ziarului londonez *Times,* George Morrison, a confirmat că ucigaşul era „garda de corp preferată a Împărătesei Văduve". După câteva zile, *Times* a publicat o continuare a articolului lui Morrison, care conţinea o minciună sfruntată: „În timp ce criza stătea să înceapă, Împărăteasa Văduvă dădea o serie de spectacole de teatru la Palatul de Vară".

Cu ajutorul lui Li Lien-ying, m-am căţărat în vârful Dealului Prosperităţii. În timp ce priveam marea de acoperişuri de dedesubt, auzeam focuri de armă din direcţia legaţiilor străine, care ocupau o zonă situată între zidul Oraşului Interzis şi zidul de interior al Pekinului, un cartier de case şi străzi micuţe, cu canale şi grădini. Mi s-a spus că străinii începuseră să-şi construiască baricade. Zona expusă exteriorului şi toate porţile, intersecţiile şi podurile au fost blocate cu saci de nisip.

Între timp, Yung Lu îşi făcea diviziile de pe coastă, încercând să le interpună între „boxeri" şi legaţii. I-a anunţat pe „boxeri" că nu e contra lor, dar a dat ordin ca oricine violează spaţiul legaţiilor să fie executat pe loc.

Când Yung Lu şi-a retras forţele, el îşi făcea griji pentru apărarea slăbită de pe coastă, mai ales a forturilor de la Taku. Mai târziu, mi-a scris: „Aş vrea să ştiu câte trupe străine se îndreaptă încoace. Mă tem de ceea ce ar putea să facă sub pretextul salvării diplomaţilor".

Eunucii îşi făceau griji pentru siguranţa mea. De când intraseră „boxerii" în Pekin, Li Lien-ying urca pe Dealul Prosperităţii în fiecare zi. De acolo vedea cum atât catedralele din est, cât şi cele din sud ardeau în flăcări. De asemenea, eunucii mei m-au informat că americanii trăgeau câte o salvă de pe acoperişul lor la fiecare

cincisprezece minute, la întâmplare, cu scopul de a omorî pe oricine ar încerca, poate, să se apropie pe drum. Potrivit presei străine, rezidenţii legaţiilor trăgeau în orice chinez care purta „cea mai mică bucată de material roşu”.

Ultimatumul Aliaţilor ne-a fost transmis de amiralul Seymour din flota britanică prin intermediul guvernatorului nostru din Chihli. În el scria că „Aliaţii vor ocupa provizoriu, de bunăvoie sau cu forţa, forturile din Taku până la ora 2 a.m., pe data de 17 iunie”.

Ceea ce mi-a ascuns guvernatorul, de teama de a nu fi dat afară, era că linia sa de apărare se prăbuşise deja. Cu numai câteva zile înainte, el raportase în mod fals că „boxerii” din provincia sa „au pus pe fugă, înapoi spre mare, navele de război britanice”. La vremea când eu citeam ultimatumul, două nave de război britanice pluteau în linişte spre forturi la adăpostul întunericului. Forturile de la Taku au fost ocupate în doar câteva zile.

Cu Guang-hsu lângă mine, am convocat o audienţă de urgenţă. Am redactat un decret ca răspuns la ultimatum:

— „Străinii ne-au cerut să le dăm forturile de la Taku, căci altfel le vor lua cu forţa. Aceste ameninţări sunt un exemplu al atitudinii agresive a puterilor occidentale în toate chestiunile care privesc relaţiile cu China. Este mai bine să facem tot ce ne stă în putere şi să intrăm în luptă, decât să căutăm a menţine o situaţie care implică o veşnică ruşine. Cu lacrimi în ochi, anunţăm în altarele noastre strămoşeşti izbucnirea războiului.”

Amintirea războiului opiului din 1860 m-a umplut de suferinţă în timp ce citeam proiectul pentru a fi aprobat de Curte. Imagini dureroase din trecut îmi invadau mintea: exilul, moartea soţului meu, tratatele nedrepte pe care el a fost silit să le semneze, distrugerea căminului meu de la Yuan Ming Yuan.

Văzând că nu sunt în stare să citesc mai departe, Guang-hsu continuă:

— „Încă de la întemeierea dinastiei, străinii care au venit în China au fost trataţi cu amabilitate.” Vocea fiului meu era slabă, dar clară: „Însă de treizeci de ani ei profită de toleranţa noastră pentru a se înstăpâni pe teritoriul nostru, a călca în picioare poporul chinez şi a suge bogăţia imperiului. Toate concesiile făcute nu au servit decât la a le mări insolenţa. Ei îi oprimă pe paşnicii noştri supuşi şi îi insultă pe zei şi pe înţelepţi, stârnind o cruntă indignare în rândul poporului nostru. De aici incendierea capelelor şi măcelărirea convertiţilor de către trupele patriotice.”

Împăratul se opri. Se întoarse spre mine şi îmi dădu ciorna. Ochii săi erau plini de jale. Am continuat:

— „Tronul a depus toate eforturile pentru a evita războiul. Am emis

edicte prin care legaţiile să se bucure de protecţie şi am arătat milă convertiţilor. I-am declarat pe «boxeri» şi pe convertiţi deopotrivă copii ai statului. Puterile occidentale sunt cele care ne obligă să intrăm în acest război."

I-kuang, ministrul afacerilor externe, a fost trimis să le dea rezidenţilor din legaţiile străine un preaviz de douăzeci şi patru de ore pentru a părăsi Pekinul, sub protecţia trupelor lui Yung Lu. Oficiului Afacerilor Externe din Tientsin şi serviciului vamal chinez condus de Sir Robert Hart li s-a ordonat să îi primească pe rezidenţi şi să facă pregătirile necesare pentru a-i escorta în siguranţă.

Însă legaţiile au refuzat să îşi părăsească locurile de drept din China. George Morrison, de la ziarul *Times,* le-a spus rezidenţilor legaţiilor că „dacă plecaţi din Pekin mâine, moartea fiecărui bărbat, femeie sau copil din acest uriaş convoi neprotejat va fi din vina voastră. Numele voastre vor intra în istorie şi veţi fi pentru totdeauna cunoscuţi drept cei mai mari, răi şi neputincioşi laşi care au trăit vreodată!".

Pe 20 iunie a fost omorât ministrul german, baronul von Ketteler.

Klemens August von Ketteler era un bărbat cu opinii puternice şi avea un temperament înfierbântat, potrivit celor care îl cunoşteau. Cu doar câteva zile înainte de moartea sa, a bătut un băiat chinez în vârstă de zece ani cu bastonul său greu ca plumbul, până l-a lăsat fără cunoştinţă. Bătaia a avut loc în afara legaţiei germane, în văzul a numeroşi martori. Ketteler îl bănuia pe băiat că ar fi „boxer". După bătaie, băiatul a fost târât la legaţie. Până să fie anunţată familia să meargă să-l ia, băiatul a murit. Incidentul a înfuriat mii de chinezi, care s-au adunat curând în faţa legaţiei, căutând să se răzbune.

Nu am înţeles niciodată de ce Ketteler a ales să se dea jos din palanchin exact în acel moment, ştiind pericolul. El şi interpretul său se îndreptau spre Oficiul Afacerilor Externe. Ketteler spusese personalului de la el de acasă că aşteptase destul răspunsul Chinei la ultimatum şi că are de gând să verifice el însuşi cum merg lucrurile.

O gloată de „boxeri" l-a zărit pe Ketteler pe când se hurduca în palanchin, îndreptându-se spre clădirea Oficiului Afacerilor Externe. În câteva clipe, Ketteler a fost împuşcat mortal de la o distanţă foarte mică. Interpretul său a fost rănit la ambele picioare, însă a reuşit să se târască înapoi la legaţia germană.

Uciderea ministrului german a marcat începutul a ceea ce istoricii aveau să numească mai târziu „Asediul legaţiilor". În toiul violenţelor crescânde, diversele legaţii s-au unit şi zilnic gărzile lor trăgeau cu puşca, omorând fără discriminare nenumăraţi chinezi. În patru rânduri, paznicii legaţiilor au atacat Poarta de Răsărit a Oraşului

Interzis, dar au fost respinşi de trupele generalului Tung. Rezidenţii legaţiilor, înarmaţi, au ocupat zidurile perimetrului, făcând şi mai dificilă pentru forţele lui Yung Lu menţinerea unei poziţii defensive şi îndeplinirea misiunii sale, aceea de a-i împiedica pe „boxeri” să reuşească în asediul lor.

Era miezul nopţii când m-am trezit din cauza incendierii porţii imperiale principale. Focul fusese aprins de „boxeri” ca urmare a confruntării cu trupele lui Yung Lu, care blocau cele trei asalturi în „inel” asupra legaţiilor.

Apoi, imensa poartă triplu întărită care dădea spre centrul Pekinului a ars cu flăcări vii în întuneric, înghiţind cel mai bogat cartier din Pekin. „Boxerii” intenţionaseră să incendieze doar magazinele în care se vindeau mărfuri străine, însă în atmosfera uscată şi plină de praf focul mistuise tot.

Am poruncit la bucătărie să se facă munţi de găluşte, căci aveam o procesiune de miniştri, funcţionari şi generali care erau într-un du-te-vino la orice oră. Eticheta la cină a fost abandonată. Majoritatea oamenilor nu mai stătuseră jos la masă de zile întregi. Nu mai era loc pentru farfurii – masa mea era acoperită cu hărţi, mesaje, documente şi telegrame.

Acum pornise la atac şi presa străină. Lumea începuse să numească asediul „masacrul din Pekin”. Ziarele urlaseră că „Împărăteasa Văduvă vrea ca barbarii să moară. Toţi”. Surse aşa-zis anonime ziceau că eu însămi „conduc ucigaşii”.

— Am pierdut legătura cu reacţiile din lume de când au fost date jos firele de telegraf. Reparaţiile durează prea mult, s-a plâns I-kuang.

Înţelegând că acuzaţiile vor oferi un pretext şi mai bun de a declara război Chinei, m-am neliniştit foarte tare. Mă tot uitam la Yung Lu, care stătea faţă în faţă cu I-kuang.

— Ce mai face împăratul Guang-hsu? a întrebat I-kuang. A lipsit la audienţe.

— Guang-hsu nu se simte bine, am răspuns.

— Soţiile sale sunt cu el?

Întrebarea mi s-a părut ciudată, dar am decis totuşi să răspund:

— Împărăteasa Lan şi concubinele îl vizitează zilnic pe Majestatea Sa, deşi fiul meu preferă să fie singur.

I-kuang mi-a aruncat o privire nelămurită.

— S-a întâmplat ceva? am întrebat.

— Nu, dar străinii pun întrebări în legătură cu sănătatea tronului. Se pare că răspunsurile mele nu mai sunt de ajuns. Ei suspectează că Majestatea Sa este torturat şi lăsat să moară. I-kuang a făcut o pauză, apoi a adăugat: Zvonul a apărut în ziare din lumea întreagă.

— Du-te şi vezi cu ochii tăi! m-am înfuriat eu. Fă-i o vizită Majestăţii Sale la Ying-t'ai!

— Jurnaliştii străini au cerut interviuri personale…

— Nu vom lăsa jurnalişti străini în Oraşul Interzis, a intervenit Yung Lu. Vor găsi nod în papură indiferent ce am face.

— Devine o chestiune personală, a zis I-kuang, înmânându-mi un exemplar din ziarul londonez *Daily Mail.*

„Legaţiile rămăseseră unite când soarele a răsărit pe deplin, i-a relatat un martor ocular reporterului. Puţinii rămaşi, toţi europeni, au înfruntat moartea cu îndărătnicie, iar în cele din urmă, copleşiţi numeric, fiecare european rămas în viaţă a fost trecut prin sabie în cel mai feroce mod cu putinţă."

Mai târziu, ziarul londonez *Times* avea să publice un reportaj special despre o slujbă comemorativă ţinută la catedrala Sfântul Paul pentru „victimele" de la legaţia britanică. S-au tipărit anunţuri mortuare. Sir Claude MacDonald, soţul lui Lady MacDonald, Sir Robert Hart şi însuşi devotatul corespondent al ziarului, George Morrison, au trăit cu toţii să-şi citească propriile necrologuri.

Pe 23 iunie, trupele generalului Tung au înconjurat complexul desfăşurat pe o suprafaţă de trei acri aparţinând legaţiei britanice. Armata sa musulmană încerca să treacă pe la zidul nordic, unde se înălţa academia de elită a Chinei, Academia Hanlin. Când toate eforturile lor au dat greş, Tung le-a ordonat soldaţilor să arunce cu bucăţi de lemn aprinse în academie, ca fumul să-i scoată afară pe străini. Un vânt puternic a înteţit şi a împrăştiat flăcările, care au ars cea mai veche bibliotecă din lume.

Yung Lu îi privea pe „boxeri" cum se năpusteau în van asupra baricadelor de la legaţie. Nimeni nu ştia că Yung Lu, care avea acum şaizeci şi cinci de ani, se îmbolnăvise. Îşi ascundea boala de mine, iar eu eram prea ocupată ca să bag de seamă. Mă purtam cu el de parcă era făcut din fier. Nu ştiam că mai avea doar trei ani de trăit.

Având convingerea că un masacru la legaţii va aduce revanşa din partea puterilor occidentale, Yung Lu a refuzat cererea generalului Tung de a-i da mai multe arme puternice. Yung Lu era cel care comanda singura baterie de artilerie grea.

M-am întrebat cum de jurnaliştilor şi „martorilor oculari" occidentali a putut să le scape faptul că, încă de la începutul asediului, se dădeau mai puţine asalturi dinspre sectoarele deţinute de trupele lui Yung Lu. Era un fapt cunoscut că, nu cu mult timp în urmă, China cumpărase arme avansate prin intermediul relaţiilor sale diplomatice, printre care se afla şi Robert Hart. Dacă aceste arme ar fi fost folosite împotriva legaţiilor, aşa-zisa lor apărare, care cuprindea în jur de o sută de oameni, ar fi fost nimicită în doar câteva ore.

Însărcinat de împăratul Chinei, I-kuang a ţinut o conferinţă pentru a declara încetarea focului. Spre ruşinea tronului, asta nu a însemnat nimic pentru legaţii sau pentru „boxeri”. Luptele au continuat.

Generalul Tung şi trupele sale musulmane îşi modificaseră strategia: trecuseră la sistarea liniei de aprovizionare a legaţiilor. De la servitorii chinezi care fugiseră din legaţii am aflat că în toate se ducea lipsă de apă şi hrană. Lipsurile atingeau pragul critic pe măsură ce luptele se intensificau. Iar pe lângă răniţi, legaţiile aveau şi femei şi copii bolnavi.

Yung Lu mi-a cerut permisiunea de a trimite legaţiilor provizii de apă, medicamente, hrană şi altele. Era dificil să îmi dau acordul, căci ştiam că aş comite un act de trădare. Numărul morţilor şi răniţilor din rândul „boxerilor” şi trupelor noastre îl depăşea cu mult pe cel al străinilor. Răzbunarea era singurul gând din mintea supuşilor mei.

— Fă ceea ce e necesar, i-am spus lui Yung Lu. Nu vreau să ştiu detalii. Între timp, vreau ca supuşii mei să audă cum tunurile tale trag asupra legaţiilor.

Yung Lu a înţeles. Până seara târziu, canonada sa lumină cerul precum artificiile de Anul Nou. Obuzele zburau pe deasupra acoperişurilor şi explodau în grădinile din spate ale legaţiilor. În timp ce cetăţenii din Pekin ovaţionau acţiunea mea, oamenii lui Yung Lu care alcătuiau echipa de ajutoare îşi împingeau căruţele încărcate cu provizii, prin „zona nimănui”, în legaţii.

Gestul meu de bună-credinţă nu a avut însă niciun rezultat. Solicitările noastre ca străinii să părăsească legaţiile au fost ignorate în mod repetat.

Străinii ştiau că le sosiseră întăriri – o forţă internaţională de ajutor făcuse o breşă prin ultima linie de apărare a Chinei de la forturile din Taku.

Mesagerii descriau norii uriaşi de praf care se ridicau în jurul gurii de vărsare a fluviului Taku. Ultimele veşti spuneau că guvernatorul din Chihli s-a sinucis. (Spre surpriza mea şi mai mare, pe 11 august s-a sinucis şi înlocuitorul său.)

Am aprins câteva lumânări şi m-am aşezat în faţa lor, cu mintea încărcată de gânduri legate de moarte.

În ultimul său raport, guvernatorul scria: „M-am retras de la Ma’to la Chanchiawan. Am văzut zeci de mii de soldaţi viermuind pe toate drumurile. «Boxerii» au fugit. Când treceau pe lângă sate şi oraşe, jefuiau într-atâta, încât armatele aflate sub comanda mea nu au mai avut ce cumpăra, rezultatul fiind acela că şi oamenii, şi caii erau înfometaţi şi epuizaţi. Din tinereţe până la bătrâneţe am trecut prin multe războaie, dar nu am mai văzut asemenea lucruri… Fac tot ce pot să-i strâng pe soldaţii care îşi iau tălpăşiţa şi voi lupta până la

ultima suflare…”

Într-o notă informativă, Yung Lu a inclus un mesaj disperat de la Li Hung-chang, prin care se sugera ca eu să-i trimit o telegramă reginei Angliei „pentru a solicita ca noi, ca două femei în vârstă, să înţelegem fiecare greutăţile celeilalte”. De asemenea, Li propunea să formulez o rugăminte la adresa ţarului Nicolae al Rusiei şi a împăratului Japoniei „pentru a ajuta la rezolvarea pe cale paşnică a crizei”.

A trebuit să mă adun pentru a avea curajul să urmez sfatul lui Li. Am subliniat fiecăreia dintre ţări necesitatea de a rămâne în bune relaţii cu China. Pentru Marea Britanie, motivul era comerţul. Pentru Japonia, era „alianţa Estului împotriva Vestului”. Pentru Rusia, „vechea graniţă comună şi prietenia dintre cele două ţări”.

Vai, cât de tare m-am făcut de râs.

42

În zorii zilei de 14 august 1900, sunetele ca de pisică pe care le-am auzit s-au dovedit a fi şuieratul gloanţelor. Paisprezece mii de soldaţi, trupe alcătuite din britanici, francezi, japonezi, ruşi, germani, italieni, olandezi, austrieci, unguri, belgieni şi americani, ne-au invadat. Au venit la Pekin cu trenul din Tientsin. Generalul Nieh, care a fost trimis de Yung Lu să păzească de „boxeri" calea ferată, a fost ucis de Aliaţi.

În timp ce-mi aranjam părul, au izbucnit ţipetele de pisică. M-am întrebat cum de pot fi atât de multe pisici. Apoi ceva a lovit marginea acoperişului meu în formă de aripă şi ornamentele sparte au căzut în grădină. După câteva clipe, un glonţ a zburat pe fereastră. A lovit pardoseala, a ricoşat şi s-a înfipt în perete. M-am dus să-l analizez.

Li Lien-ying s-a năpustit pe uşă, în mod vădit marcat:

— Au intrat soldaţii străini, doamnă!

Cum e posibil? m-am gândit. *Doar Li Hung-chang a început negocierile cu puterile occidentale.*

Abia când fiul meu a sosit cu soţia şi concubinele sale mi-am dat seama că războiul opiului se repeta.

După ce m-am îmbrăcat, am mers să-l văd pe Guang-hsu. Părea înspăimântat. Cu mare zor, el îşi smulgea perlele de pe robă şi îşi azvârlea căciula împodobită cu ciucure roşu. Deşi se schimbase din roba aurie într-una albastră, simbolurile-dragon brodate pe ea îl făceau uşor de recunoscut. L-am rugat pe Li Lien-ying să-i găsească repede împăratului nişte haine de servitor. Lan, Perla şi Scânteia îşi ajutau soţul să se îmbrace cu o haină gri lungă, simplă.

Zgomotul gloanţelor care zburau pe deasupra capetelor noastre devenea mai puternic. Mi-am deschis sertarele şi dulapurile, încercând să mă hotărăsc ce să iau şi ce să las. Am scos rochii şi haine, numai ca Li Lien-ying să-mi spună că toate cuferele mele de călătorie sunt deja pline. Mi-a fost greu să mă despart de cufărul meu de fată din lemn sculptat, pe care mi l-a lăsat mama, şi de caietul de caligrafie al lui Tung Chih.

Ţinând caseta mea de bijuterii, Li Lien-ying dirija munca eunucilor, care împachetau tot ce puteau să pună în căruţe.

Mi-am scos bijuteriile şi apărătoarele din jad pentru unghii şi i-am poruncit lui Li Lien-ying să-mi taie unghiile lungi. Când i-am poruncit să-mi taie şi părul lung până la genunchi, el a început să plângă împreună cu nurorile mele. După ce părul meu scurtat a fost prins într-un conci, m-a ajutat să mă îmbrac într-o tunică de un albastru închis, de ţărancă. Mi-am pus o pereche de pantofi tociţi.

Urmându-mi exemplul, Lan şi Scânteia şi-au scos bijuteriile, şi-au scurtat părul şi s-au schimbat în haine de servitoare, însă Perla a refuzat să facă asta. S-a întors spre Guang-hsu şi i-a şoptit ceva la

ureche. Fiul meu a scuturat din cap şi a rămas tăcut. Perla a insistat, iar el a clătinat din nou din cap. Perla părea supărată.

— De ce nu vorbeşti cu împăratul după ce ieşim din oraş? i-am spus Perlei.

De parcă nu m-ar fi auzit, ea continua să-l preseze pe Guang-hsu să-i dea un răspuns. El ezita. Privind în jur, îmi evita privirea.

Un mesager trimis de Yung Lu ne-a sfătuit să plecăm de îndată. În timp ce mă îndreptam spre poartă, Perla l-a tras deoparte pe Guang-hsu, după care au început să o ia înapoi spre Oraşul Interzis.

Li Lien-ying venea în fugă:

— Trăsurile pe care le-am poruncit sunt blocate de Aliaţi! Ce e de făcut, doamnă?

— Va trebui să mergem pe jos.

— Tronul nu pleacă, a zis Perla, aruncându-se la pământ în faţa mea.

Avându-l pe fiul meu alături, care nu spunea nimic, Perla mă anunţă că ea şi Guang-hsu îşi iau rămas-bun de la noi. Perla, într-o robă din satin vernil, cu o eşarfă asortată în jurul gâtului, era uluitor de frumoasă, ca un arţar de toamnă. Când şi-a ridicat bărbia, am zărit hotărârea din ochii ei.

Li Lien-ying mă implora să mă grăbesc:

— Mor oameni încercând să apere calea dumneavoastră de ieşire, stăpână. Gloanţele zboară prin aer, se trage şi sunt explozii în afara oraşului.

— Tu poţi să rămâi, dar fiul meu trebuie să vină, i-am spus Perlei.

— Majestatea Sa Împăratul va rămâne, m-a contrazis fata.

Li Lien-ying s-a pus între mine şi Perla:

— Doamnă Perla, plecăm acum sau niciodată! Oamenii lui Yung Lu sunt gata să escorteze tronul!

— Perla, nu e momentul, i-am zis, ridicând glasul.

— Dar tronul a luat o hotărâre, stăruia ea.

— Spune-i concubinei tale să se mişte, i-am spus lui Guang-hsu.

Destul de tare ca să o audă toată lumea, Perla a strigat:

— Fuga e umilitoare şi va pune în pericol imperiul!

— Stăpâneşte-te, Perla, i-am spus.

— Împăratul Guang-hsu are dreptul de a apăra onoarea dinastiei!

— Împăratul poate vorbi şi singur! i-am răspuns mânioasă.

— Majestăţii Sale îi este prea frică de mama sa ca să spună ce gândeşte.

I-am cerut Perlei să înceteze să se mai facă de râs:

— Înţeleg că presiunea e prea mare şi aproape imposibil de suportat. Îţi promit că o să te ascult după ce vom ieşi din oraş şi vom ajunge într-o zonă mai sigură.

— Nu! urlă Perla. Împăratul Guang-hsu şi eu am vrea să vă cerem

eliberarea.

— Concubină Perla! Ce tot…

Înainte să apuc să termin, un obuz a explodat în mijlocul curţii. S-a zguduit pământul şi ambele aripi ale acoperişului meu s-au prăbuşit.

Printre norii de praf, eunucii şi doamnele de onoare ţipau şi fugeau să se ascundă.

Perla şi cu mine stăteam faţă în faţă în mijlocul curţii, înghiţite de praf. Guang-hsu era la câţiva metri depărtare, necăjit şi înecat de vinovăţie. Îmi dădeam seama ce punea Perla la cale: ea era convinsă că puterile occidentale au venit să-l salveze pe Guang-hsu. Pentru Perla, plecarea mea însemna restaurarea la putere a lui Guang-hsu.

În orice alte împrejurări, aş fi avut în vedere cererea Perlei. Poate că i-aş fi admirat, chiar, îndrăzneala. Dar în clipa asta nu puteam să văd decât lipsa ei de perspectivă şi de consideraţie pentru siguranţa mea şi a fiului meu.

Într-un fel, mi-era milă de Perla, căci ea credea într-o tărie de caracter pe care Guang-hsu nu o avea. Ea vedea cine ar fi putut el deveni, nu cine era în realitate.

— Ia-o cu noi, i-am spus lui Li Lien-ying.

Mai mulţi eunuci au început să o lege pe Perla. Ea se zbătea, strigându-l în ajutor pe Guang-hsu. El doar privea, disperat.

— Guang-hsu, urla Perla, tu eşti conducătorul Chinei, nu mama ta! Puterile occidentale au promis să te trateze cu respect! Ia atitudine!

Li Lien-ying a golit o căruţă şi eunucii au aruncat-o pe Perla în ea ca pe un sac cu orez.

I-am poruncit fiului meu să urce în palanchin, iar el s-a supus. Am pornit din nou la drum. În aer era numai fum. Vasele de bucătărie zdrăngăneau zgomotos când cărăuşii se îndreptau iute către poartă.

Eunucii împingeau căruţele, în timp ce doamnele de onoare mergeau pe lângă ele, ducând lucrurile mele în coşuri şi traiste din bumbac.

Nu am ajuns departe. Înainte să ajungem la poarta mea, Perla a scăpat din căruţă şi a alergat spre palanchinul lui Guang-hsu. Smulgând perdelele, s-a dat cu capul de o latură a palanchinului, dându-l jos pe unul dintre cărăuşi. Mi-am oprit palanchinul şi am strigat-o pe nume. I-am spus limpede că nu o să rămână în urmă.

Fata a sărutat picioarele lui Guang-hsu şi apoi, cu o mişcare bruscă, s-a avântat înapoi spre Oraşul Interzis. Li Lien-ying a luat-o la fugă după ea.

— Las-o în pace! am strigat.

— Stăpână, Perla aleargă în direcţia Porţii de Răsărit, unde sunt trupele străine.

— Las-o.

— Ar putea să fie violată de soldaţii străini!

— E alegerea ei.

— Stăpână, s-ar putea ca doamna Perla să vrea să se arunce în fântână.

Deşi nu era deloc înţelept, am poruncit ca palanchinele să fie întoarse din drum. Ne-am dus după Perla, înapoi în oraş, îndreptându-ne spre fântână. Însă nu am ajuns îndeajuns de repede. Sub ochii noştri, Perla a sărit în fântână, dar gura acesteia era prea mică. Perla se zbătea, folosindu-se de propria-i greutate pentru a se trage în jos.

— Guang-hsu! am ţipat.

Ascunzându-se în palanchinul său, fiul meu nu răspundea. Nu ştia ce se întâmplă sau nu voia să ştie.

Cu un cuţit, Li Lien-ying a tăiat cel mai lung băţ de bambus de la palanchinul meu. Cu ajutorul altor eunuci, băţul a fost coborât în fântână. Li Lien-ying a aruncat o frânghie, însă Perla era hotărâtă să facă tot ca ea.

Li Lien-ying blestema şi ameninţa. Eunucii au aprins cârpe şi le-au aruncat înăuntru, încercând să o facă pe fată să iasă din cauza fumului.

— Lăsaţi-o să-şi îndeplinească dorinţa! a strigat tare din palanchin împăratul Guang-hsu.

Având cu toţii în minte sinuciderea Perlei, ne-am început călătoria de o mie de kilometri spre nord-vest şi de-a lungul Marelui Zid Chinezesc. Împingeam de căruţe şi mergeam pe jos. Guang-hsu suspina, refuzând orice consolare din partea mea.

Mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă îi dădeam voie Perlei să facă aşa cum voia. Ajung la concluzia că nu ar fi folosit la nimic. Odată ce puterile occidentale ar fi reuşit să-l „salveze” pe Guang-hsu şi să-l ia prizonier, noi am fi pierdut teren în orice negociere. Aş fi fost silită să renunţ la tot în schimbul vieţii mele sau fiul meu ar fi fost forţat să ordone executarea mea.

Mai târziu, Guang-hsu mi-a spus:

— Nu aş fi supravieţuit în nicio eventualitate.

Cu toate astea, gândurile mele reveneau la Perla şi la ce aş fi putut să-i spun. Ea şi cu mine am împărtăşit aceeaşi iluzie, că fiul meu, şi soţul ei, are în el puterea de a se transforma pe sine însuşi. Am lucrat la această transformare din ziua în care l-am adoptat. M-am felicitat că l-am expus pe Guang-hsu ideilor occidentale, iar fascinaţia lui pentru cultura occidentală a fost mândria mea. Aş spune, însă, că nu a fost suficient.

De asemenea, i-aş fi spus Perlei că există adevăruri pe care o mamă le ştie despre copilul ei şi pe care nu le poate împărtăşi nimănui. Faptul că am fost mândră de Guang-hsu nu înseamnă că nu îi ştiam limitările. I-am pus la încercare potenţialul cu toată puterea

mea. Să mă supun în întregime hotărârii sale de reformă a fost o decizie personală. Am aruncat cu zarul, pregătită să pierd totul, şi am pierdut.

I-aş fi spus că acea convingere a mea că fiul meu ar fi putut să se pună cu un om rafinat ca Ito Hirobumi a fost o slăbiciune din partea mea. Să-i dau voie lui Guang-hsu să-l numească pe Kang Yu-wei în funcţia de ministru-şef al său a fost, de asemenea, o greşeală. Ştiam că acesta nu era omul care pretindea că este, dar am spus *da* ca să-i fac pe plac fiului meu.

Că am fost devastată de suferinţa fiului meu. Nu şi-a putut accepta eşecul, pe care eu îl consider a fi mai mult al meu decât al lui. Dacă aş fi fost omorâtă la ordinul propriului meu fiu, aş fi considerat că ăsta mi-a fost destinul, căci ştiam cât de mult mă iubea.

Totuşi, cel mai important lucru pe care i l-aş fi spus Perlei e acela că fiul meu, soţul ei, are de înfruntat forţe care nu se află sub controlul său: apăsarea tradiţiei, orbirea şi egoismul puterii, istoria însăşi. Marea bogăţie a Chinei şi gloria civilizaţiei sale au făcut-o să fie mulţumită de ea însăşi şi să nu adopte schimbări. Japonia cea săracă în resurse a fost obligată să se extindă, să meargă înainte, să se modernizeze; împăratul japonez nu a făcut decât să deschidă drumul pentru un popor dornic să realizeze asta. China a fost depăşită şi are nevoie de schimbare, însă niciun împărat, de unul singur, nu ar putea să pună în mişcare o ţară care abia conştientizează nevoia de schimbare. Niciun bărbat nu ar putea face asta singur – astfel de încercări i-au costat deja viaţa pe mulţi: pe soţul meu, pe fiul meu, pe prinţul Kung şi pe alţii, şi mă tem că, în curând, lista va include încă un fiu.

Călătoream zi şi noapte de câteva săptămâni. Dacă aveam destul noroc încât să ajungem în vreun oraş până seara, apucam să dorm într-un pat. În cele mai multe dintre zile, însă, ne aşezam tabăra pe câmpuri şi prin păduri, unde insectele se târau pe mine. Deşi Li Lien-ying se asigura că sunt acoperită din cap până-n picioare, am fost muşcată de insecte pe gât şi pe faţă. Una dintre înţepături s-a umflat atât de mult, că arătam de parcă mi-ar fi crescut un ou din bărbie.

L-am chemat pe Li Hung-chang să înceapă tratativele cu străinii, dar mi s-a spus că încă nu a plecat din Canton.

Yung Lu credea că sunt două motive pentru care Li Hung-chang trăgea de timp:

— Mai întâi, el consideră negocierile o misiune imposibilă. În al doilea rând, nu vrea să lucreze cu I-kuang.

Înţelegeam rezerva lui Li. L-am ales pe I-kuang deoarece Consiliul Clanului Manciurian a insistat ca unul de-al lor să îl „conducă” pe Li.

— I-kuang e ineficient şi corupt, zise Yung Lu. Când l-am luat la întrebări, mi s-a plâns de aerele de stăpân ale lui Li şi a dat vina pe

alţii că îl „obligă să ia daruri”.

Eu şi Yung Lu eram nemulţumiţi de faptul că tot ce puteam face era să discutăm despre necazul în care ne aflam. I-am spus că regina Min m-a vizitat în vis. Se făcea că ea se ridica dintr-un rug înalt cât două etaje.

— Apoi s-a aşezat lângă patul meu în hainele-i arse. Mi-a spus cum se supravieţuieşte flăcărilor. Părea să nu-şi dea seama că era pe jumătate carne şi pe jumătate schelet. Nu puteam să pricep un cuvânt din ce spunea, căci nu avea buze.

Yung Lu mi-a promis că o să stea pe aproape.

După câteva zile, Yung Lu află adevăratul motiv pentru care Li Hung-chang se lăsa aşteptat:

— Aliaţii au o listă cu cei pe care îi consideră răspunzători de distrugerea legaţiilor. Cer arestarea şi pedepsirea lor înainte de a începe negocierile.

— Li Hung-chang ştia de listă? am întrebat.

— Da. De fapt, o are la el, dar îi este teamă să v-o dea el însuşi. Iată o copie.

Mi-am pus ochelarii ca să o citesc. Deşi nu reprezenta deloc o surpriză, m-a şocat totuşi: numele meu era primul pe listă.

Yung Lu credea că Li Hung-chang are, de asemenea, rezerve în a veni din nou în ajutorul lui Guang-hsu. Împăratul a fost în repetate rânduri cauza plecărilor silite ale lui Li, care s-au soldat cu pierderi politice şi financiare majore pentru Li. Rivalii şi duşmanii săi, în marea majoritate prinţi manciurieni, au pus mâna treptat pe principalele sale consorţii industriale, printre care Compania de Navigaţie Comercială din China, Administraţia Telegrafului Imperial şi minele din Kaiping.

După ce a ignorat multe convocări prin care îi solicitam prezenţa, Li Hung-chang sosi la Tientsin pe 19 septembrie. În mesajul adresat lui Yung Lu scria: „Până când nu se publică edictul, nu pot să fac mare lucru”.

În mod straniu, în acest moment perspectiva propriei mele morţi nu mi se mai părea atât de ameninţătoare. Ideea mi se înfăţişa mai mult ca un punct de pe agenda de negocieri.

— Crezi că Li Hung-chang se aşteaptă cu adevărat să mă predau Aliaţilor? l-am întrebat pe Yung Lu.

— Bineînţeles că nu. Ce ar fi Li fără dumneavoastră?

— Şi atunci ce vrea?

— Se foloseşte de acest moment pentru a se asigura că nu veţi ceda duşmanilor săi, mai ales prinţului Ts’eng Junior şi generalului Tung.

Vânturile puternice de la miazănoapte cutreierau câmpurile, făcând

ca palanchinele noastre să semene cu nişte bărcuţe care plutesc pe valuri verzi. „Boxerii” stricaseră sezonul de plantare, aşa că nu puteam primi niciun ajutor, din cauză că ţăranii fugiseră.

Înaintam întruna spre nord, în inima teritoriului, urmăriţi de străini. Ne târam picioarele pe drumurile anevoioase brăzdate în pământ de mai bine de o lună. Mi se spărsese oglinda, aşa că nu puteam decât să ghicesc cum arăt. Guang-hsu era acoperit de praf şi nu se mai obosea să se spele pe faţă. Pielea sa era pământie şi uscată. Părul ne mirosea urât şi ne mânca pielea capului. Hainele mi se umpluseră de păduchi şi alte gângănii. Într-o dimineaţă, mi-am descheiat vesta şi am zărit în ţesătură sute de ouă cât seminţele de susan. Micile ouă erau lipite de vestă, aşa că Li Lien-ying a ars-o. Nu-mi mai păsa cum îmi stătea părul. Mi-am înmuiat capul în apă sărată şi oţet, dar păduchii au revenit. Când mă trezeam dimineaţa, îi vedeam cum cădeau pe salteaua de paie. Dormeam pe unde apucam, într-o noapte în vreun templu părăsit, în altă noapte în paturi de cărămidă din vreo colibă fără acoperiş.

Guang-hsu era dezgustat când îl vedea pe Li Lien-ying cum îmi piaptănă din păr ouăle de păduchi. Împăratul s-a ras în cap, iar în timpul audienţelor noastre improvizate purta o perucă. Ne era greu să ne păstrăm ţinuta când îi primeam pe miniştri, căci nevoia de a ne scărpina era atât de imperioasă, că trebuia să zâmbesc. Eu vedeam absurditatea din toate astea, dar Guang-hsu nu.

Anotimpul ploios a adus cu el ploile. În palanchine picura, iar eu şi Guang-hsu eram mai tot timpul uzi. Călătoria îmi aducea aminte de primul exil, la Jehol, cu împăratul Hsien Feng. Nici nu voiam să mă gândesc la viitor.

Pe 25 septembrie avea să se publice primul edict de pedeapsă emis de tron. Sufeream încă de pe acum din cauza remuşcării. Prinţul Ts’eng şi generalul Tung veniseră deja să-mi spună că înţeleg motivele pentru ceea ce trebuia să fac. Trebuia să-i predau Aliaţilor, o condiţie pentru ca aceştia să mă absolve de răspundere.

— Nu pot să poruncesc decapitarea lor, i-am spus lui Yung Lu. Prinţul Ts’eng e o rudă de sânge, iar trupele generalului Tung sunt singurele care protejează Curtea mea voiajeră. Am oftat. Ceea ce i s-a întâmplat reginei Min mi se va întâmpla, mai devreme sau mai târziu, şi mie.

— Li Hung-chang va obţine ceea ce doreşte şi va găsi el o cale să vă salveze, mă încuraja Yung Lu.

Într-o dimineaţă, eunucul meu a găsit un ou de raţă în bufetul dintr-o casă abandonată. Guang-hsu şi cu mine eram în culmea bucuriei. Li Lien-ying a fiert oul, iar noi am spart coaja cu atenţie şi am mâncat oul puţin câte puţin, curăţând bine totul de pe coajă.

Duceam lipsă de mâncare şi supravieţuiam cu porţii mici de terci din mei, care ne provocau o foame şi mai mare. Sărbătoream, cu oul, îndelung aşteptata sosire la Pekin a lui Li Hung-chang, care stătuse la Tientsin trei săptămâni. M-am asigurat că ştie despre toate necazurile pe care le-am întâmpinat.

În sfârşit, au început negocierile. Prietenul nostru Robert Hart slujea drept mijlocitor. Li Hung-chang făcuse progrese însemnate convingându-i pe străini că „există mai multe modalităţi de a tăia un pepene în felii” şi că detronarea mea şi a guvernului meu nu numai că i-ar fi împiedicat pe străini să tragă cât mai multe foloase din China, ci ar fi dat naştere şi la tulburări, conducând la şi mai multe revolte.

Puterile străine voiau să-şi împartă China, dar Li le-a făcut să recunoască faptul că pur şi simplu China e o ţară prea mare, cu o populaţie prea numeroasă şi omogenă pentru ca o astfel de împărţire să funcţioneze, şi că încercarea de a instaura o guvernare republicană ar fi fost o ecuaţie cu prea multe necunoscute.

Guang-hsu aprecia efortul lui Li Hung-chang. Când l-a numit pe Li cu fostul său titlu de viceregе de Chihli, am început să plâng, căci nimic nu mă alina mai mult decât gestul de mulţumire al lui Guang-hsu faţă de unul din „vechea gardă”. La urma urmei, puterile occidentale şi forţele lor militare se aflau pe teritoriul nostru, iar el ar fi putut să le cheme în ajutor pentru a-şi declara independenţa.

43

Aşa cum făcuse şi Curtea soţului meu cu patruzeci de ani înainte, ne îndreptam spre siguranţa oferită de pământul strămoşesc manciurian. După mai mult de şase luni petrecute pe drumuri, am ajuns în capitala de la Sian. Planul iniţial fusese să trecem Marele Zid Chinezesc, dar am fost siliţi să ne schimbăm itinerariul când Rusia a invadat din nord şi a început să-şi anexeze Manciuria. Ne-am întors spre sud-vest, unde speram să fim apăraţi de un lanţ muntos.

Am puţine amintiri legate de relieful prin care am trecut sau de frumuseţea străvechii capitale. Eram măcinată de probleme mărunte, dar supărătoare. Palanchinele nu erau făcute pentru călătorii pe distanţe lungi. Al meu începuse să se strice aproape de la început. Pe lângă repararea acoperişului prin care picura, Li Lien-ying trebuia să facă tot timpul alte reparaţii. Din clipa în care auzea un scârţâit, ştia unde era problema. Cum nu avea unelte sau materiale de rezervă, trebuia să facă ce-i stătea în putinţă cu ceea ce reuşea să găsească pe marginea drumului – o bucată de bambus, o bucată de funie uzată, un pietroi drept ciocan.

Când în cele din urmă palanchinul meu s-a stricat de tot, desfăcându-se în bucăţi, cărăuşii m-au purtat într-o lectică. Nici asta nu a rezistat mult: trebuia să merg pe jos până avea să fie reparată. Iar pantofii ni se toceau mai repede decât puteam să îi înlocuim. Bineînţeles că nu aveam de unde să cumpărăm alţii. Spre sfârşitul călătoriei, cei mai mulţi dintre noi mergeam desculţi. Făcuserăm băşici la picioare, ceea ce uneori ducea la infecţii – câţiva cărăuşi au murit din această cauză.

Guang-hsu şi eu mergeam pe rând călare pe un măgar care arăta jalnic. Erau zile când Li Lien-ying nu reuşea să găsească nimic de mâncare pentru animal, iar acesta cădea întruna.

Apa de băut devenise o altă problemă. După o călătorie de opt sute de kilometri, am ajuns în capitala provincială Taiyuan. Fântânile din satele din apropiere fuseseră otrăvite de „boxeri”, care se asiguraseră că „le lasă barbarilor numai pământ pustiu”.

Împăratul şi cu mine făcuserăm băşici de la febră şi rămăseserăm fără medicamente. Era ciudat să-i auzi pe medici sfătuindu-ne să mâncăm echilibrat, când noi nu reuşeam să găsim niciun fel de hrană. Ne deprinseserăm să nu avem mese sau scaune. Mâncam stând pe vine şi nu ne mai deranjau păduchii.

Când a venit toamna, aerul a început să fie rece noaptea. Atât eu, cât şi Guang-hsu ne-am ales cu o tuse care nu a mai trecut şi am rămas fără voce. Nouă ni se dădea întotdeauna ceva de mâncare, dar mulţi rămâneau flămânzi. Împăratul a ajutat la îngroparea unora dintre eunucii săi preferaţi. Pentru prima dată, fiul meu a început să

aibă un sentiment de compasiune pentru cei care îi erau inferiori. Călătoria aspră îl şocase şi îl educase. Deşi avea o stare fizică proastă, starea lui mentală se îmbunătăţise. Lua notiţe despre ceea ce vedea pe drum şi era ocupat întruna să scrie în jurnal.

Li Lien-ying se îngrijora peste măsură pentru faptul că rămăseserăm fără mâncare şi apă. Guvernatorul din Shantung, Yuan Shih-kai, a fost cel care a ajuns exact la timp cu proviziile de care aveam nevoie cu disperare. Fiul meu a vorbit cu omul pe care îl numea trădător de când îi eşuase reforma. Deşi nu avea să îl ierte niciodată pe Yuan Shih-kai pentru că-l trădase, Guang-hsu şi-a exprimat recunoştinţa. Am mâncat o supă delicioasă din seminţe de lotus şi clătite cu pui şi praz până când ne-am umflat, încât a trebuit să ne întindem pe spate ca să respirăm.

Pe 1 octombrie, am plecat din Taiyuan spre Tung-kuan. Luând-o spre vest, aşa cum trebuia, pentru ultimii o sută de kilometri, am înaintat prin provincia Shan-hsi pentru a ajunge la Sian, statul musulman controlat încă de loialiştii generalului Tung. În vreme ce Curtea credea că am putea sta acolo pe termen nedeterminat, împăratul şi cu mine deveniserăm bănuitori în privinţa gărzilor imperiale – oameni care nu recunoşteau nicio altă autoritate decât pe cea a generalului Tung.

Pieptenele meu de jad nu mai era de găsit. Li Lien-ying, păstrătorul acestuia, era sigur că îi fusese furat în timpul somnului. A blestemat şi a jurat să prindă hoţul. I-am spus că nu mă deranjează să împrumut pieptenele altcuiva, dar Li Lien-ying a refuzat să asculte:

— Nu vreau să ajungeţi să luaţi ouăle de la păduchii altcuiva.

Când am ajuns la Tung-kuan, am primit o telegramă de la Li Hung-chang, prin care raporta că negocierile au ajuns într-un impas. „Aliaţii cer să le arătăm dovezi ale pedepselor”, scria Li.

Voiau ca eu să-i predau pe generalul Tung şi pe prinţul Ts’eng. Nu m-am simţit niciodată manipulată în aşa măsură. Indiferent cum aş fi justificat asta, mi-aş fi trădat propriul popor.

Abia la sosirea lui Yung Lu, generalul Tung s-a conformat instrucţiunilor tronului de a-şi reduce numărul soldaţilor cu cinci mii. S-a retras la distanţa cerută de Aliaţi, în afara Pekinului, ceea ce a însemnat o mai mare vulnerabilitate pentru noi.

Li Hunh-chang mi-a trimis transcrierea negocierilor de peste zi ca răspuns la plângerile mele privind cererile străinilor:

ALIAŢII: Oare nu merită moartea oameni precum prinţul Ts’eng şi Coifurile sale de Fier?

LI: Ei nu şi-au atins ţelul.

ALIAŢII: La legaţii au fost ucişi şaizeci de oameni şi o sută şaizeci au

fost răniţi.

LI: Numărul morţilor în rândul Coifurilor de Fier, „boxerilor” şi civililor din China a fost de ordinul sutelor.

ALIAŢII: Ce aţi crede dacă prinţul de Wales şi verii reginei ar fi îndreptat un atac asupra ministrului chinez din Londra?

LI: Coifurile de Fier au fost nişte oameni nesăbuiţi.

La insistenţele lui Li Hung-chang, pe 13 noiembrie am emis un edict prin care erau anunţate pedepsele. Prinţul Ts’eng Junior şi fraţii săi urmau să fie încarceraţi pe viaţă la Mukden, lângă Manciuria. Verii săi aveau să fie puşi sub arest la domiciliu sau degradaţi şi îşi pierdeau toate privilegiile. Se renunţa la pedepsirea fostului guvernator din Shantung, căci acesta murise. Alţi guvernatori care nu reuşiseră să-i protejeze pe misionarii străini urmau să fie alungaţi pe viaţă, exilaţi la îndepărtata frontieră din Turkistan şi condamnaţi la muncă silnică. Maestrul Sabie-Roşie şi alţi doi lideri ai „inelelor”, care erau rude imperiale îndepărtate, urmau să fie executaţi.

Aliaţii au considerat pedepsele ca fiind insuficiente. Ei au numit ceea ce se întâmplase „fără precedent în istoria umanităţii, crime împotriva legilor naţiunilor, împotriva legilor umanităţii şi împotriva civilizaţiei”.

Nu am avut de ales decât să emit alt decret, cu pedepse mai aspre. Nici de astă dată nu am reuşit să-i mulţumesc pe Aliaţi, căci se credea că vorbele mele nu au nicio valoare şi că în mod sigur voi găsi o modalitate de a-i ajuta pe criminali să evite pedeapsa.

Pentru a dovedi contrariul, am invitat presa străină să fie martoră la o execuţie publică, ţinută în piaţa de legume de pe strada Zarzavagiului din centrul Pekinului.

Localnicii au îndurat o imensă umilire atunci când străinii înalţi, blonzi şi cu nasul pe sus şi-au făcut apariţia, fluturând bliţurile aparatelor de fotografiat.

„E imposibil de aflat cât de mare a fost suma plătită călăului”, a scris despre eveniment George Morrison de la *Times.* „Pe jos au fost întinse două preşuri. Era o mare de oameni, numeroşi corespondenţi, şi s-au făcut nenumărate fotografii. Rareori o execuţie a fost urmărită de atât de multe naţionalităţi… Câte o singură lovitură în fiecare caz a fost de ajuns.”

Jurnaliştii au aclamat atunci când capetele s-au rostogolit la pământ. Eu am fost profund ruşinată. La cererea Aliaţilor, am poruncit executarea a încă zece lideri „boxeri”. Cu excepţia celor două execuţii făcute în public, pentru restul am acordat o sinucidere onorabilă.

Membrii familiilor veniseră să ceară îndurare pentru viaţa celor dragi.

— Majestatea Voastră i-a sprijinit pe „boxeri”, plângeau ei,

strângându-se în faţa palatului meu. Petiţiile lor erau scrise cu sânge.

M-am ascuns în spatele porţii, uitându-mă pe furiş afară, ca o laşă. L-am trimis pe Li Lien-ying să le ofere soţiilor şi copiilor câţiva *tael*-i pentru iarnă. Îmi era imposibil să-mi iert ce se întâmpla.

Li Hung-chang s-a tot târguit cu Aliaţii pentru viaţa generalului Tung. Ei au cedat numai după ce s-a ajuns la o înţelegere conform căreia generalul s-ar fi putut dovedi util în asigurarea stabilităţii în partea de nord-vest a Chinei. Tung a fost degradat, dar i s-a permis să rămână comandant militar la Kansu, dacă pleca imediat din capitală, pentru totdeauna.

Yung Lu a luat o sumă din cheltuielile pentru armata sa şi i-a trimis *tael*-ii generalului Tung. Erau meniţi să-l împiedice să declanşeze o rebeliune.

Împăratul Guang-hsu şi eu am primit de la ţările aliate cele Douăsprezece Articole, cum erau numite, privind clauzele finale ale negocierii. Membri din Consiliul Clanului şi de la Curte i-au telegrafiat lui Li Hung-chang pentru a cere modificări substanţiale. Li a răspuns că mai mult de atât nu putea face. „Atitudinea puterilor străine este neînduplecată, iar conţinutul clauzelor nu este deschis discuţiei”, zicea el. „Aliaţii ameninţă să întrerupă negocierile şi să ordone trupelor lor să înainteze.”

În primăvara lui 1901, eu şi împăratul i-am dat lui Li Hung-chang permisiunea de a accepta condiţiile prevăzute. Nu existau cuvinte pentru a descrie ruşinea şi suferinţa mea. În acelaşi timp, am aflat că Li era grav bolnav, atât de bolnav încât trebuia să fie ajutat de servitori să ajungă la masa tratativelor. Li nu mi-a dezvăluit decât atunci ceea ce m-ar fi supărat cel mai mult: că, iniţial, Aliaţii ceruseră ca eu să mă retrag din poziţia de şef al guvernului şi să-i redau conducerea împăratului Guang-hsu, ca toate veniturile Chinei să fie colectate de miniştrii străini şi ca toate chestiunile militare chineze să fie controlate de aceştia.

În nota sa, Li scria: „Ceea ce am obţinut cu greu se poate numi o negociere. Motivul pentru care am insistat să se semneze e acela că mă tem că timpul meu e pe sfârşite. Ar fi regretabil să mor înainte de a duce la capăt misiunea pe care mi-a încredinţat-o Majestatea Voastră”.

Pe 7 septembrie 1901, după ce au îngenuncheat China, Aliaţii au semnat tratatul de pace. Aveam să sufăr un chin veşnic, căci China fusese silită să-şi ceară scuze Germaniei şi Japoniei, ceea ce însemna să plătească sume enorme ca despăgubiri şi să renunţe la resursele naturale. Chinei i se ordona să îşi distrugă capacităţile de apărare şi trebuia să consimtă la o prezenţă militară străină permanentă la Pekin.

44

În dimineaţa zilei de 6 octombrie, Aliaţii au început să se retragă din Pekin, iar eu am putut să plec spre casă de la Sian. Procesiunea noastră avea să călătorească mai bine de o mie de kilometri pe drumul de întoarcere. După aproape un an de exil, se făceau toate eforturile pentru a recâştiga prestigiul. De data asta, nu s-a mai dormit pe tare. Eu şi Guang-hsu călătoream fiecare în propria-i trăsură acoperită, împodobită cu steaguri şi fanioane. Eram înconjuraţi de cavalerişti înveşmântaţi în mătase strălucitoare. Guvernatorii de provincii erau anunţaţi de trecerea noastră şi se asigurau că fiecare părticică de drum era curăţată de pietre. Într-o ceremonie destinată să alunge spiritele rele, eunucii păşeau înainte şi măturau drumurile, presărând cretă galbenă pentru a invita spiritele favorabile. De câte ori ne opream ca să ne odihnim sau ca să înnoptăm, se ţineau banchete. Curtea toasta în cinstea norocului de a fi supravieţuit groaznicei încercări.

Cu toate astea, nu mă puteam împiedica să nu simt un gust amar. China încasase o lovitură zdravănă, iar povara uriaşelor datorii avea să ne ţină în genunchi pe termen nedeterminat. Însă potrivit spuselor lui Li Hung-chang, nu mila fusese cea care le îndulcise puterilor străine pretenţiile. Ceea ce le temperase mânia era ideea că într-o zi China va fi o vastă piaţă economică. Simţul afacerilor le spusese să nu planteze sămânţa urii în inima poporului chinez sau să distrugă capacitatea Chinei de a cumpăra mărfuri străine. Guvernarea mea era doar un instrument util, mai ales când puterile străine luaseră în considerare posibilitatea ca Guang-hsu să fie repus în drepturi ca împărat-marionetă.

Guang-hsu nu spunea niciodată că ar vrea să abdice, dar acţiunile sale vorbeau despre dorinţele lui. Era prizonier în propriul său palanchin. Aveam senzaţia că se simţea atât de încolţit, încât nici măcar nu se mai ostenea să caute o cale de scăpare.

Am încercat să stau de vorbă cu el despre începerea procesului de schimbare a formei de guvernământ într-o republică. Am început prin a-i spune:

— După cum vezi, eforturile noastre nu au niciun rezultat.

Răspunsul lui Guang-hsu a fost:

— E la latitudinea ta, mamă.

— Dar aş vrea să ştiu ce crezi, am insistat eu.

— Nu ştiu ce cred, zise el. Cel mai important lucru pe care l-am învăţat ca împărat al Chinei e că nu ştiu nimic.

E uşor să faci pe mortul, îmi venea să-i spun, dar trebuia să-mi opresc vorbele în gât.

— Transformarea într-o republică te-ar face mai puternic decât eşti

acum. Mi-am tras răsuflarea şi am continuat. Imperiul Japoniei a prosperat, şi la fel poate face şi China.

Fiul meu îmi aruncă o privire obosită şi oftă.

Tot făcând drumuri între capitală şi noi, Yung Lu era dornic să discute despre candidatul care urma să conducă parlamentul preconizat.

— Nici nu mă gândesc la altcineva, câtă vreme Li Hung-chang şi cu tine sunteţi cei care ţin cerul pe umeri, i-am spus. Noul tău titlu nu e cel de prim-ministru al Chinei?

— Ba da, pentru moment. Dar aş dori să-i amintesc Majestăţii Voastre că Li Hung-chang şi cu mine avem peste şaptezeci de ani şi o ducem rău cu sănătatea.

— Mă tem că suntem toţi trei în aceeaşi barcă.

Zâmbind unul la celălalt, l-am întrebat pe cine are în minte.

— Yuan Shih-kai, zise Yung Lu. Li Hung-chang şi cu mine am analizat toate posibilităţile şi ne-am oprit asupra lui.

Bineînţeles că îmi era cunoscut Yuan Shih-kai, cel care mi-a venit de curând în ajutor în retragerea noastră în exil. Şi-a făcut un nume în sud-vest în timpul războiului sino-francez. După întoarcerea din Indochina, a fost numit de Li la conducerea Armatei de Nord, fiind cel mai tânăr comandant. Yuan era cunoscut pentru stilul lui de instrucţie simplu şi raţional. După câţiva ani, când Yung Lu şi-a combinat forţele cu Armata de Nord şi a creat Noua Armată, Yuan a fost numit comandantul acesteia.

Yuan Shih-kai şi-a dovedit loialitatea salvându-mi viaţa în timpul haosului celor „O sută de zile” ale reformei. A fost promovat în funcţia de guvernator principal şi coordona provincii-cheie, păstrându-şi rolul militar. Lucrând îndeaproape cu Li Hung-chang şi cu Yung Lu, a învăţat de la maeştri.

De asemenea, un eveniment recent l-a făcut pe Yuan Shih-kai un nume celebru în China. Potrivit clauzelor tratatului, Chinei nu îi era permis să deţină o prezenţă militară în perimetrul lărgit al Pekinului. Lăsând la o parte umilirea pe care o implica, această prevedere îi făcea pe cei care se presupunea că deţin frâiele puterii să se simtă deopotrivă vulnerabili şi oarecum ridicoli.

Yuan a studiat legile internaţionale şi a venit cu ideea de a înfiinţa o forţă de poliţie chineză. În propunerea înaintată, afirma: „Nu există nimic în tratat care să prevadă că ţara noastră nu poate să aibă propria ei forţă poliţienească”.

La câteva săptămâni după ce i-am acordat permisiunea, Yuan Shih-kai şi-a îmbrăcat armata în poliţişti – seamănă cu cei britanici. În uniformele lor elegante, oamenii săi patrulau peste tot şi mărşăluiau în jurul legaţiilor din Pekin. Răuvoitorii ziarişti străini nu au putut să

spună o vorbă despre asta.

Datorită lui Yuan Shih-kai, acum puteam şi eu să dorm.

Când alaiul de revenire acasă a ajuns într-un oraş de lângă Tientsin, m-am urcat în tren, care pentru mine era încă o noutate. Locomotiva trăgea după ea douăzeci şi unu de vagoane strălucitoare, oferite naţiunii de Yuan Shih-kai. Li Lien-hang le numea „camere umblătoare”. Vagonul meu avea pereţii îmbrăcaţi cu mătase, canapele cu perne moi şi o chiuvetă de porţelan cu robinete pentru apă rece şi apă caldă. Exista chiar şi o toaletă.

Deşi Guang-hsu nu şi-a spus părerea cu privire la conducerea parlamentului de către Yuan Shih-kai, înţelegea că nu îl alegeam pentru că era un prieten personal. Pasiunea lui Yuan pentru propăşirea Chinei era cea care conta. Ne bazam deja pe el să ducă la îndeplinire edictele noastre.

Am fost martoră la felul în care fiul meu se lupta cu el însuşi – se ducea o bătălie aprigă între judecata şi sentimentele sale. Stările de melancolie reveneau adesea.

— Mai degrabă mor decât să-l suport pe trădătorul ăla, zicea el.

Spărgea farfurii şi lovea cu piciorul în scaun.

— Aici e vorba de a ne folosi de un om talentat, i-am spus. Poţi să-l înlocuieşti, dacă vei găsi altul mai bun.

Când am aflat că Yung Lu a leşinat în drumul spre Tientsin, unde venea să ne întâlnească, i-am trimis un mesaj în care i-am urat sănătate şi l-am rugat să vină de îndată ce va putea. În clipa în care Yung Lu a intrat în compartimentul meu, însoţit de doctorul lui, mi-a zâmbit şi mi-a spus:

— Zeul morţii m-a respins! Încerca să vorbească de parcă nici nu ar fi fost bolnav vreodată: Poate pentru că nu mâncasem şi Iadul nu voia să primească o fantomă flămândă.

— Să nu cumva să îndrăzneşti să mă abandonezi.

Nu-mi puteam stăpâni lacrimile.

— Ei bine, nu am fost anunţat când a decis corpul meu să îşi dea demisia.

— Cum te simţi?

— Eu sunt bine. Dar pieptul meu şuieră ca o harpă în vânt.

— Deci plămânii.

A clătinat din cap:

— În orice caz, asta face o urgenţă din chestiunea înlocuirii mele. Aveţi nevoie şi de ajutorul lui Li Hung-chang, şi de ajutorul meu pentru a convinge Curtea să-l accepte pe Yuan Shih-kai.

— Dar Guang-hsu îl urăşte.

Yuan Lu a oftat:

— Ştiu.

— Iar Li Hung-chang încă nu şi-a trimis confirmarea pentru Yuan. Are vreo rezervă în ceea ce-l priveşte?

— Pe Li îl preocupă loialitatea lui Yuan după ce mor eu. Crede că nu e posibil ca Yuang Shih-kai să slujească pe cineva cu o minte mai prejos decât a lui.

— Se referă la Guang-hsu? Cum îndrăzneşte?!

— Ei, poate că nu o minte mai prejos decât a lui, dar o minte mai puţin orientată spre acţiune. Împăratul nu e o sursă de inspiraţie, nu îi pasă.

Nu puteam să nu fiu de acord.

— Asta e nenorocirea mea, am oftat eu. Însă e fiul meu.

— Cum poate Guang-hsu să se aştepte la loialitate? a întrebat Yung Lu. Yuan Shih-kai are votul nostru datorită a ceea ce poate face pentru China. Însă când dumneavoastră nu veţi mai fi, Yuan ar putea să nu mai considere China ca fiind a fiului dumneavoastră.

— Are şi Li Hung-chang aceeaşi temere?

Yung Lu a clătinat din cap.

— Ce-ar trebui să fac?

— Ţine de Guang-hsu să-i arate lui Yuan Shih-kai cine este împăratul Chinei.

În clipa în care trenul a oprit în gara Paoting din Pekin, mi s-a dat vestea că Li Hung-chang a murit.

Orchestra care întâmpina trenul era în mijlocul unei melodii vesele atunci când mesagerul a căzut la picioarele mele. L-am pus pe om să repete de trei ori ceea ce avea de zis. Mintea mi se golea în vreme ce încercam să-mi ţin firea.

— Li Hung-chang nu a murit! repetam întruna. Nu poate să moară!

Li Lien-ying mă ţinea de braţe ca să nu mă prăbuşesc. Dinastia manciuriană, aşa cum o ştiam eu, murise.

— Yuan Shih-kai e aici ca să o vadă pe Majestatea Sa Împărăteasa, a anunţat cineva.

Yuan şi-a făcut apariţia înaintea mea îmbrăcat în ţinută albă de doliu. Îmi confirma vestea:

— Viceregele era bolnav, mi-a spus el pe un ton sigur. S-a forţat să continue până când au fost încheiate negocierile.

— De ce nu am fost informată mai devreme că starea sa era critică?

— Viceregele nu a vrut să ştiţi. Zicea că îl veţi împiedica să lucreze, dacă vi se va spune.

Aşezată pe tronul meu improvizat, l-am întrebat dacă împăratul a fost anunţat şi dacă Li Hung-chang a formulat vreo rugăminte adresată mie. Yuan Shih-kai mi-a răspuns că viceregele a făcut mai multe pregătiri înainte de moartea sa, inclusiv ca S. S. Huan să preia

finanţarea armatei.

Nu ţin minte când a plecat Yuan Shih-kai. Yung Lu a intrat şi mi-a spus că are să-mi transmită ultima dorinţă a prietenului său Li Hung-chang. Era confirmarea lui Yuan Shih-kai ca succesor al său.

Se pare că, în afară de mine, numai puterile occidentale şi-au dat seama că Li Hung-chang a fost adevăratul conducător al Chinei. Li a fost cel care a apărat şi a asigurat totul pentru dinastia manciuriană, iar loialitatea sa era sprijinul meu.

Nu trebuie să-mi folosesc prea mult imaginaţia ca să ştiu că negocierile asidue l-au omorât pe Li Hung-chang. S-a luptat pentru fiecare centimetru de pământ şi pentru fiecare *tael.* E foarte uşor să-l acuzi că e trădător. El a îndurat înjosirea şi umilinţa. Transcrierile negocierilor zilnice demonstrează curajul său. Poate că doar generaţiile viitoare îl vor recunoaşte şi-l vor aprecia la adevărata sa valoare. Li Hung-chang a mers la negocieri ştiind că nu are ce să negocieze şi că suferinţa va fi o parte din orice fel de acord.

„Ţara mea este supusă unei imixtiuni nelegitime", acesta a fost primul său răspuns după ce i s-au prezentat proiectele tratatelor redactate de puterile străine. „Când o oaie este încolţită de o haită de lupi, oare lupii o vor lăsa pe aceasta să negocieze? Îi va ajuta oaia să hotărască în ce fel să fie mâncată?"

Li Hung-chang a fost un maestru al afacerilor, iar calităţile sale de negociator i-au salvat ţara, însă l-au costat viaţa. „Ciopârţirea Chinei înseamnă crearea unei naţiuni de noi boxeri", le-a subliniat el străinilor atunci când aceştia ameninţaseră să părăsească masa tratativelor. „Cerându-i Majestăţii Sale Împărăteasa să se dea la o parte faceţi un târg prost, căci oricine din China vă va spune că Împărăteasa Văduvă este cea care va avea grijă ca împrumuturile dumneavoastră să fie achitate, şi nu împăratul."

Li s-a oferit voluntar pentru rolul de ţap ispăşitor, astfel încât eu şi împăratul să ne putem salva prestigiul.

Sunt sigură că Li a avut regrete. Mi-a dat atât de mult şi, cu toate astea, eu nu i-am oferit în schimb decât dezamăgire după dezamăgire. E de mirare că nu a răsturnat regimul lui Guang-hsu. Nici nu ar fi avut nevoie de armată. Mi-a cunoscut tot timpul vulnerabilitatea. Integritatea şi omenia lui mă fac să mă simt mică. El este cel mai mare dar pe care Cerul l-a făcut vreodată dinastiei Ch'ing.

45

Steagurile de bun venit de pe zidurile Oraşului Interzis ascundeau stricăciunile făcute de artileria străină. Când palanchinul s-a apropiat de palatul meu, am observat că multe statui şi ornamente fuseseră sparte sau furate. Palatul de la Mare, unde erau ascunse toate lucrurile mele de valoare, fusese jefuit. Birourile de la Ying't-ai au fost arse. Statueta din jad alb a lui Buddha avea degetele sparte. S-a spus că în patul meu a dormit comandantul-şef al Aliaţilor, mareşalul german, contele de Waldersee, împreună cu o curtezană chineză cunoscută, pe nume Floarea Aurie.

Nedorind să-mi amintesc această ruşine, m-am mutat în modestul Palat al Seninătăţii, în colţul de nord-est al Oraşului Interzis. Situarea sa îndepărtată şi aspectul neîngrijit făcuseră din el singurul locşor în care străinii nu făcuseră ravagii.

La trei zile după întoarcerea Curţii, Guang-hsu şi cu mine am reluat audienţele şi i-am primit pe trimişii străini. Am încercat să afişăm zâmbete pe chip. Uneori, emoţiile ne scăpau de sub control şi de pe buze ne ieşeau cuvinte neaşteptate. Drept rezultat, interpreţii erau concediaţi întruna. Mai târziu, un ministru străin a descris expresia de pe faţa mea ca fiind „ceva între plâns şi zâmbet", un soi de grimasă strâmbă pe care el a bănuit-o a fi urmarea unui atac cerebral. El a observat, de asemenea, „umflături în jurul ochilor Majestăţii Sale". Avea dreptate, căci adesea plângeam nopţile. Alţii au băgat de seamă că mi se mişca bărbia şi că păream să am dificultăţi în a sta nemişcată. Şi cu asta aveau dreptate: stăteam nemişcată încercând, în acelaşi timp, să scap de păduchi.

Mă forţam să formulez scuze. Cu mari eforturi, am reuşit să le doresc fericire şi sănătate trimişilor străini şi să le ofer la plecare o clătinare graţioasă din cap.

Când la astfel de audienţe se menţiona numele lui Li Hung-chang, ceea ce se întâmpla des, nu-mi puteam stăpâni lacrimile. Cum Li Lien-ying mă veghea îndeaproape, anunţa o pauză şi atunci mă duceam în spatele sălii, unde cădeam în genunchi şi plângeam în hohote. Ţineam în spatele draperiilor un lighean cu apă şi o trusă de machiaj. Încercam să nu mă frec la ochi, pentru ca pungile de sub ochi să se retragă.

Fiica lui Yung Lu urma să se mărite, iar el venise să-mi ceară aprobarea. Mirele era prinţul Ch'un Junior, mezinul surorii mele, frate cu împăratul Guang-hsu. Am avut rezervele mele în legătură cu el până de curând, când l-am întâlnit din nou. Tocmai s-a întors dintr-o călătorie în Germania, unde se dusese pentru a cere scuze în numele împăratului pentru moartea baronului von Ketteler. Prinţul Ch'un era

cu totul alt om. Nu mai era arogant şi asculta mai mult. Pentru prima dată, i-a recunoscut lui Li Hung-chang meritele, ca şi realizările în plan diplomatic. Mi-am dat binecuvântarea nu numai pentru că Yung Lu l-a acceptat ca ginere, ci şi deoarece prinţul Ch'un era singura speranţă rămasă pentru continuarea liniei dinastiei.

Am luat parte la nuntă, iar Yung Lu şi soţia lui, Salcia, mi-au părut fericiţi, deşi tusea lui Yung Lu se agravase. Niciunul dintre noi nu putea să anticipeze atunci că el va avea în curând un nepot care avea să devină ultimul împărat al Chinei.

În loc de spectacolul unei trupe de operă tradiţională, oaspeţilor li s-a oferit ca distracţie un film mut cu o cursă de cai. Ideea a venit, desigur, de la Yuan Shih-kai, care a împrumutat filmul de la un prieten, diplomat la o legaţie. A fost o experienţă extraordinară pentru mine. La început, am crezut că imaginile pe care le văd sunt fantome. Îmi tot întorceam capul de la ecran la aparatul de proiecţie.

Yuang Shih-kai s-a folosit de această ocazie pentru a-mi cere ajutorul:

— Majestatea Voastră, forţele mele de poliţie întâmpină greutăţi în disciplinarea prinţilor regali.

I-am dat lui Yuan permisiunea de a pune în aplicare legea şi l-am întrebat dacă poate, în schimb, să se ocupe de un scandal recent:

— Aspiranţii în vârstă care sunt contra hotărârii mele de a desfiinţa vechiul sistem de examinare din concursul pentru funcţii publice protestează în faţa palatului meu. Ei cer să-mi retrag sprijinul acordat şcolilor care funcţionează după model occidental. Ieri, trei aspiranţi de şaptezeci de ani s-au spânzurat.

Yuan Shih-kai şi-a înţeles misiunea. Într-o săptămână, poliţia lui a curăţat locul de protestatari.

Când Yung Lu era prea bolnav ca să mai participe la audienţe, Yuan Shih-kai l-a înlocuit. Nu eram obişnuită ca altcineva să stea pe locul lui Yung Lu şi mi-era greu să nu las asta să mă afecteze. Fără Li Hung-chang şi Yung Lu, Curtea parcă nu mai era a mea. Poate că simţeam că în curând îl voi pierde pe Yung Lu. Eram disperată să-i aud vocea, dar el nu putea veni la mine, iar eticheta îmi interzicea să-l vizitez acasă. Salcia era cumsecade şi mă ţinea la curent cu starea soţului ei, dar nu eram mulţumită cu atât.

Niciodată nu mi-a fost mai neplăcut ca acum să iau parte la audienţe, dar situaţia era delicată şi impunea prezenţa mea. Yuan Shih-kai era un chinez într-o Curte manciuriană. Era competent, inteligent şi fermecător, dar cu toate astea împăratul Guang-hsu refuza ca măcar să privească în direcţia lui atunci când i se adresa. Nici prinţul Ch'un nu se înţelegea prea bine cu Yuan. Cea mai mică neînţelegere se transforma într-o ceartă. Niciuna dintre părţi nu voia

să dea înapoi, până nu interveneam eu.

Era o dimineaţă geroasă de februarie a anului 1902 când Robert Hart a venit la mine într-o audienţă particulară. De mulţi ani voiam să-l cunosc pe omul acesta. M-am trezit înainte de ivirea zorilor şi Li Lien-ying m-a ajutat să mă îmbrac.

Privindu-mă în oglindă, m-am gândit ce să-i spun englezului. Am fi fost falimentari dacă el nu ar fi condus cu competenţă serviciul vamal, care asigura o treime din venitul anual al Chinei.

— Nici Li Hung-chang, nici Yung Lu nu s-ar fi descurcat să facă asta, i-am explicat lui Li Lien-ying, deoarece jumătate din treaba pe care o are Hart de făcut e să strângă taxele şi impozitele de la comercianţii străini.

— Robert Hart e un prieten bun pentru China, a zis eunucul. Îmi dau seama că stăpâna e nerăbdătoare să vadă, în sfârşit, cum arată el.

— Te rog să mă faci să arăt cât de bine se poate.

— Ce ziceţi de o coafură phoenix, stăpână? O să ia ceva mai mult timp, iar greutatea bijuteriilor s-ar putea să vă facă să vă doară gâtul, dar va merita efortul.

— Ar fi minunat. Nu am nimic altceva cu care să-l răsplătesc pe Sir Robert. Înfăţişarea mea îi va demonstra recunoştinţa pe care i-o port. Mi-aş dori să fi fost mai tânără şi mai frumoasă.

— Arătaţi splendid, doamnă. Singurul lucru de care aveţi nevoie pentru a completa imaginea sunt unghiile lungi.

— Nu mi-au mai crescut la loc de când am fugit din Pekin.

— Am o idee, doamnă. De ce nu vă puneţi unghiile false din aur?

La ora opt, Sir Robert Hart era condus în sala de audienţe. S-a aşezat la trei metri de mine. Avea şaizeci şi şapte de ani. Prima mea impresie a fost că arată mai mult a chinez decât a englez. Nu era înalt până la tavan şi nici atât de monstruos clădit cum mi-am închipuit. E un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat cu o robă chineză de Curte, de culoarea purpurei, cu dantelă aurie. A făcut o plecăciune *kowtow* perfectă. Mi-a urat sănătate şi viaţă lungă într-o mandarină fără cusur, deşi i-am detectat uşorul accent sudic.

Mi-ar fi plăcut să-i pun foarte multe întrebări, dar nu ştiam cu ce să încep. Cum erau de faţă şi alţi oficiali şi miniştri, nu puteam să spun pur şi simplu ce gândeam, căci trebuia să fiu atentă la ce îi zic unui străin. Am început cu formulele imperiale şi l-am întrebat de călătoria sa – ora la care plecase, cât timp i-a luat să ajungă la Pekin, dacă a fost o călătorie plăcută şi dacă vremea a fost bună. L-am întrebat, de asemenea, dacă a fost hrănit bine şi dacă a dormit cum trebuie.

Cele douăzeci de minute aproape că se scurseseră şi simţeam că nu-mi cunosc deloc prietenul. Mi-a zis că are o reşedinţă la Pekin, dar că nu prea poate să o considere căminul său, căci munca sa îi impune

să călătorească întruna.

După ceai, l-am rugat să vină mai aproape de mine, atât pentru a-l onora ca oaspete, cât şi pentru a-i putea vedea mai bine chipul.

Omul avea ochi blânzi, dar pătrunzători. Mi se părea amuzant faptul că şi el era foarte dornic să se uite bine la mine. Privirile ni se întâlneau şi zâmbeam amândoi, un pic jenaţi. I-am spus că nu-i pot mulţumi îndeajuns pentru ceea ce a făcut pentru tron. I-am zis că prima oară a fost recomandat de prinţul Kung, iar mai apoi de Li Hung-chang.

— Admir devotamentul dumneavoastră. Lucraţi pentru China de patruzeci şi unu de ani, nu-i aşa?

Sir Robert era mişcat de faptul că ţineam minte de câţi ani lucra în slujba noastră.

— Aveţi accent de Ningpo. Aţi trăit vreodată în sudul Chinei? Eu sunt din Wuhu, din provincia Anhwei, care se află nu departe de Ningpo.

— Majestatea Voastră e foarte perspicace. Am debarcat la Ningpo, prima oară când am venit în China. Aveam douăzeci şi cinci de ani şi eram student interpret. Nu am fost în stare să mă dezvăţ de proasta obişnuinţă.

— Îmi place foarte mult accentul dumneavoastră, Sir Robert. Să nu-l corectaţi.

— Omul încearcă întotdeauna să scape de trecutul său, dar nu reuşeşte niciodată.

Şi timpul pe care l-am avut la dispoziţie a luat sfârşit.

Pe 11 aprilie 1903 am fost zguduită de vestea că Yung Lu a murit. Eu şi Guang-hsu pregăteam o moţiune pentru o guvernare parlamentară, când am aflat. Am simţit că mă prăbuşesc pe dinăuntru şi a trebuit să-l rog pe fiul meu să termine de revăzut documentul. Li Lien-ying mă însoţi într-o cameră alăturată, ca să pot fi o clipă singură. M-a luat ameţeala şi am leşinat. Li Lien-ying a chemat doctorul. Guang-hsu s-a speriat. A venit la mine la palat şi a stat cu mine peste noapte.

Într-un fel, Yung Lu mă pregătise pentru moartea sa de luni de zile. Muncise fără răgaz cu împăratul cel fără nicio tragere de inimă, încercând să netezească asperităţile din relaţia acestuia cu Yuan Shih-kai. Atât conservatorii, cât şi radicalii foloseau teroarea ca metodă de a-şi face mendrele. Fără Li Hung-chang, situaţia ar fi fost greu de controlat.

Doctorii îl însoţeau pe Yung Lu în timpul întrevederilor noastre din Oraşul Interzis. Pentru a ni-i prezenta lui Guang-hsu şi mie pe oamenii în care avea încredere, Yung Lu venise la audienţe în fiecare zi, iar în ultimele zile a venit pe targă. Oricât de bolnav, a purtat întotdeauna

roba sa oficială, cu guler alb, apretat.

Îl primiserăm împreună pe S. S. Huan, „omul cu banii” recomandat de Li Hung-chang, a cărui relaţie cu Yuan Shih-kai devenise, de curând, sensibilă. Huan a propus ca responsabilităţile lui Yuan Shih-kai să fie extinse, pentru a le cuprinde şi pe acelea de agent de comerţ, sugerând că există o dizarmonie între ei doi. Yung Lu şi cu mine am înţeles teama lui Huan faţă de Yuan Shih-kai, despre a cărui poliţie umbla zvonul că ar fi fost răspunzătoare de dispariţia mai multora dintre rivalii săi puternici.

Pe patul de boală, Yung Lu a vorbit cu amândoi, şi cu Yuan Shih-kai, şi cu S. S. Huan. Cei doi i-au promis să lase deoparte divergenţele şi să susţină armonia.

După două zile, Salcia m-a anunţat de agravarea stării soţului ei. Fără a mai ţine cont de etichetă, m-am dus cu palanchinul la reşedinţa lui Yung Lu ca să-l văd pentru ultima oară.

Era vlăguit şi slab, cu pielea mai palidă decât cearşafurile de bumbac de sub el. Trupul său zăcea întins şi nemişcat, cu ambele mâini pe lângă coapse. Suferise un atac cerebral şi nu mai putea vorbi. Avea ochii larg deschişi şi pupilele dilatate.

Salcia îmi mulţumi că m-am dus şi apoi se retrase. M-am aşezat lângă Yung Lu şi am încercat să-mi ţin firea.

Era îmbrăcat în roba veşnică. Sub căciula ceremonială, părul îi era dat cu ulei şi vopsit în negru lucios.

M-am întins şi l-am atins pe faţă. Mi-era greu să nu plâng şi m-am silit să zâmbesc:

— Eşti pe cale să pleci într-o expediţie de vânătoare, iar eu te voi însoţi. Eu voi pregăti săgeţile, iar tu vei trage cu ele. Mi-ar plăcea să-mi aduci o raţă sălbatică, un iepure şi o căprioară. Poate nu o căprioară, ci un mistreţ. Voi face focul şi-l voi frige. Vom bea vin dulce de igname şi vom sta de vorbă…

Lui Yung Lu i se umeziră ochii.

— Dar nu vom vorbi despre boxeri sau legaţii, desigur. Ci numai despre vremurile bune petrecute împreună. Vom vorbi despre prietenii noştri, prinţul Kung şi Li Hung-chang. Îţi voi spune cât de dor mi-a fost de tine când ai plecat la Sinkiang. Mi-eşti dator cu şapte ani. Ştii deja asta, dar eu tot ţi-o spun: sunt o femeie fericită atunci când sunt cu tine.

Din colţurile ochilor săi curgeau, încet, lacrimi.

46

Astrologul meu mi-a sugerat să mă îmbrac ca Buddha Kuan-yin pentru a atrage spiritele bune. Li Lien-ying mi-a spus că par atât de epuizată, încât munca lui la părul şi machiajul meu nu mai e de niciun ajutor. Devastată de moartea lui Yung Lu, m-am întrebat: la ce bun să mai continui? Dacă moartea lui Li Hung-chang m-a zguduit, cea a lui Yung Lu m-a lăsat pur şi simplu fără răsuflare. Nu mai voiam să mă dau jos din pat dimineaţa. Mă simţeam moartă pe dinăuntru.

La cea de-a şaptezecea aniversare a zilei mele de naştere, fotograful regal a fost trimis să-mi facă o poză. Nu aveam nicio dorinţă să fiu văzută, dar Curtea m-a convins că ea va fi o mărturie a felului în care arăt. Mi s-a spus că regii şi reginele din Europa pozează de-a lungul întregii vieţi, chiar şi pe patul de moarte. În fine, până la urmă am acceptat. Poate pentru că mă atrăgea ideea că aceasta va fi ultima mea imagine.

Când au sosit costumele şi decorurile, lui Li Lien-ying i s-a dat sarcina de a face pe slujitorul lui Buddha, iar două doamne de onoare au fost rugate să joace rolul zânelor.

Fotografiatul a durat mai multe după-amiezi. Când am plecat de la o audienţă, am pozat pe o barcă de pe lacul Kun Ming sau în salonul meu de primire, care se transformase într-o scenă de operă. Pe fundalul alcătuit de munţi, ape şi păduri, mă concentram să-mi fac partea mea, în timp ce mintea mea se ocupa de chestiunile Curţii. M-am ocupat atât de funeraliile lui Li Hung-chang, cât şi de cele ale lui Yung Lu, şi eram copleşită de vina de a-i fi muncit pe amândoi până la moarte. Li Lien-ying stătea lângă mine ţinând o floare de lotus. Când fotograful i-a spus să se relaxeze, eunucul a izbucnit în hohote de plâns. Când l-am întrebat de ce, mi-a răspuns:

— Parlamentul a anunţat desfiinţarea sistemului eunucilor. Ce le spun eu părinţilor ai căror băieţi tocmai au fost castraţi?

Fotograful m-a întrebat dacă vreau să privesc prin obiectiv. Mi-aş fi dorit ca fantomatica imagine răsturnată pe care o vedeam acolo să mă poată aduce mai aproape de lumea în care plecaseră Li Hung-chang şi Yung Lu.

După câteva săptămâni, mi-au fost înfăţişate pozele. Am fost şocată de înfăţişarea mea. Nu mai era nici urmă din frumoasa Orhideea. Ochii mi se micşoraseră şi mi se lăsase pielea. Ridurile de pe ambele părţi ale gurii mele erau adânci, ca într-o sculptură în lemn.

— Trebuie să continuaţi, m-a încurajat astrologul. O poză cu Majestatea Voastră într-o barcă plutind pe o mare de lotuşi simbolizează modul în care dumneavoastră îi conduceţi pe oameni, în timp ce ei se ridică deasupra apelor suferinţei.

Ieri, cinci membri din noul parlament, cărora le-am acordat permisiunea de a studia guvernările din străinătate, au fost uciși în explozii. Vestea a şocat ţara. Ucigaşii fuseseră puşi la cale de către Sun Yat-sen, care trăia în Japonia şi răspândea mesajul că guvernarea manciuriană va cădea în urma violenţei.

Am luat cuvântul la slujba comemorativă a celor cinci:

— Sun Yat-sen intenţionează să mă oprească. Nu vrea ca în China să se înfiinţeze un parlament. Mă aflu aici pentru a-i spune că sunt mai motivată ca oricând.

După aceasta, fiul meu m-a întrebat ce intenţii stau în spatele vorbelor mele.

— A sosit vremea să mă dau la o parte, i-am spus. Ar trebui ca tu să candidezi la preşedinţia Chinei.

— Dar, mamă... Guang-hsu se neliniştea: Eu am supravieţuit stând în umbra ta.

— Ai treizeci şi cinci de ani, eşti adult, Guang-hsu!

Împăratul s-a lăsat în genunchi:

— Mamă, te rog. Eu... nu am încredere în mine însumi.

— Trebuie să ai, fiule, îmi ieşeau vorbele singure printre dinţii încleştaţi.

— Yuan Shih-kai a fost împuşcat, m-a anunţat Guang-hsu, intrând în cameră.

— Împuşcat? A murit?

— Nu, din fericire. Dar rana sa e gravă.

— Când şi unde s-a întâmplat asta?

— Ieri, la parlament.

— Toată lumea ştia că Yuan Shih-kai mă reprezintă pe mine. Eu sunt adevărata ţintă a atacului, i-am spus oftând.

Fiul meu mi-a dat dreptate:

— Fără Yuan Shih-kai, aş fi un împărat fără ţară. Faptul că îl urăsc înrăutăţeşte şi mai mult situaţia. De-asta nu te poţi da la o parte, mamă. Yuan nu mă slujeşte pe mine, ci pe tine.

În ziua în care Yuan Shih-kai a ieşit din spital, l-am însoţit la o inspecţie militară. Am stat unul lângă altul, pentru a-mi arăta sprijinul şi pentru a-l recompensa pe Yuan pentru răul care i s-a făcut. Fusese împuşcat de un prinţ invidios, văr cu împăratul, ceea ce însemna că e puţin probabil să aibă loc o anchetă riguroasă, urmată de o pedeapsă.

Era o dimineaţă în care bătea vântul pe terenul de instrucţie de lângă Pekin. Când coboram din palanchin, auzeam cum fluturã steagurile. Li Lien-ying îmi prinsese atât de bine părul de placa de susţinere, că mă durea pielea capului.

Soldaţii stăteau în formaţie, au dat onorul şi au rostit tare:

— Să trăiţi, Majestatea Voastră!

Mişcările lui Yuan Shih-kai erau ţepene şi se deplasa cu dificultate.

Eram conduşi într-un cort imens unde fusese instalat pentru mine un tron improvizat. Fiul meu a declinat participarea la inspecţie deoarece nu voia să fie văzut cu Yuan.

Îi priveam pe soldaţi mărşăluind şi îmi aduceam aminte de Yung Lu şi de stegarii săi. Îmi revenea în minte amintirea dimineţii când m-am întâlnit cu el pe terenul de instrucţie. Lacrimile îmi înceţoşau privirea. Yuan Shih-kai m-a rugat să-i spun de ce plâng. I-am răspuns că mi-a intrat nisip în ochi.

Am stat alături de el până s-a terminat inspecţia. Soldaţii au luat poziţie de drepţi pentru a-mi asculta discursul. Am început prin a-l întreba pe Yuan dacă îl deranja faptul că sunt unii în ţara noastră care îl urau. Înainte să-mi poată răspunde, m-am întors să mă adresez mulţimii:

— Nu există decât doi oameni care sunt cu totul dedicaţi reformei: unul dintre ei sunt eu, iar celălalt este Yuan Shih-kai. După cum puteţi vedea, amândoi ne-am pus viaţa în joc.

— Să trăiţi, Majestatea Voastră! au aclamat soldaţii. Ura pentru comandantul nostru, Yuan Shih-kai!

Venise momentul plecării. Am decis să fac ceva ce nu mai făcusem niciodată până acum: am dat să-i strâng mâna lui Yuan.

El era atât de surprins, încât nu era în stare să-mi ia mâna. Am auzit de strângerea de mâini de la Li Hung-chang, care a învăţat-o în timpul călătoriilor sale prin ţări străine. Mi-am amintit că mi-a spus: „A fost incredibil când am făcut-o prima oară!”.

Am vrut ca strângerea mea de mână să fi fost cel mai fierbinte subiect de discuţie al naţiunii. Voiam să îi şochez pe conservatori, Coifurile de Fier. Voiam să transmit mesajul că totul este posibil.

— Strânge-mi mâna, i-am spus lui Yuan Shih-kai.

Mâna mea dreaptă era în aer, sub chipul său înmărmurit. Comandantul-şef al armatei s-a aruncat la picioarele mele şi s-a dat cu fruntea de pământ:

— Sunt un om prea mărunt ca să accept o asemenea onoare, Majestatea Voastră!

— Încerc să-ţi confer legitimitate cât timp mai sunt încă în viaţă, i-am şoptit. Te cinstesc pentru ceea ce ai făcut pentru mine şi, de asemenea, pentru ceea ce vei face pentru fiul meu.

În vise îmi apăreau numai cei morţi.

— Nu mi-a fost uşor să-mi găsesc drumul înapoi la dumneavoastră, stăpână, mi s-a plâns An-te-hai într-un vis. Era la fel de frumos ca înainte, cu excepţia faptului că obrajii săi de un alb transparent erau daţi cu ruj, ceea ce era o aluzie la apartenenţa sa la lumea de dincolo.

— Ce te aduce aici? l-am întrebat.

— Am nişte întrebări privind decorarea palatului dumneavoastră.

Eunucii plantează leandri. A trebuit să ţip la ei: „Cum puteţi să puneţi plantele astea atât de banale pentru stăpâna mea?” Am cerut bujori şi orhidee.

Tung Chih era întotdeauna în mijlocul vreunei pozne ghiduşe, de copil răzvrătit, atunci când îmi apărea în vis. Odată, călărea zidul dragon din Oraşul Interzis. Rupsese barba dragonului şi îşi lovea eunucii cu solzii dragonului. „Încercaţi să mă prindeţi!” urla el.

Am ţinut o paradă de haine în spatele Palatului de Vară şi le-am invitat pe toate concubinele, indiferent de rang. Am expus rochii, robe şi toalete pe care le-am colecţionat de când aveam optsprezece ani. Majoritatea hainelor mele de iarnă aveau ca temă florile de prun, iar cele de primăvară erau cu bujori. Pe veşmintele de vară predominau, ca favorite, motivele cu flori de lotus, iar pe cele de toamnă erau crizanteme. Când le-am spus concubinelor că fiecare dintre ele avea voie să îşi aleagă un articol de îmbrăcăminte ca suvenir, doamnele se năpustiră asupra hainelor ca nişte jefuitori de morminte.

L-am lăsat pe Li Lien-ying să păstreze hainele mele de blană, spunându-i:

— Asta va fi pensia ta.

Spre deosebire de An-te-hai, Li Lien-ying trăia modest. Cea mai mare parte a economiilor sale s-a dus pe cumpărarea virtuţilor: în loc să fi colecţionat soţii şi concubine pentru a impresiona, el dăduse bani familiilor ai căror băieţi fuseseră castraţi, dar care nu ajunseseră selectaţi să intre în Oraşul Interzis. Se ştia că Li Lien-ying refuza majoritatea mitelor oferite lui. Din când în când, lua o mită neînsemnată, pentru a nu-şi fi făcut duşmani. Apoi găsea o modalitate de a o da mai departe sub formă de dar. În felul ăsta, evita să rămână dator faţă de cineva.

Li zicea că după ce voi muri eu, o să devină călugăr. Nu ştiam că el deja a intrat într-o mănăstire din apropierea mormântului unde în curând mă voi odihni pe veci. Ştiam doar că trimitea contribuţii băneşti acolo.

Sănătatea mea a început să se şubrezească. De luni în şir eforturile doctorilor de a-mi opri diareea sunt fără rezultat. Am început să slăbesc. Mă simt permanent ameţită şi văd dublu. Chiar şi mişcările neînsemnate mă lasă fără suflare. A trebuit să renunţ la obiceiul meu de-o viaţă de a mă plimba după mese. Îmi e dor să privesc apusul şi să colind lungile cărări din Oraşul Interzis. Li Lien-ying îmi macină toată mâncarea, pentru ca organismul meu să o poată digera mai uşor, însă corpul meu nu mai cooperează. Am ajuns repede la fel de slabă ca un umeraş.

Să-mi privesc trupul abandonându-se pe sine e o experienţă terifiantă. Cu toate astea, nu pot face nimic. Continui să respect

sfaturile doctorilor şi iau cele mai amare ierburi, dar în fiecare dimineaţă mă trezesc mai rău decât cu o zi în urmă.

Corpul meu a început să se dezintegreze şi ştiu că mi-a venit ceasul. În faţa Curţii, încerc să îmi ascund starea. Machiajul mă ajută. La fel şi vatelina din bumbac pe care o port pe sub haine. Numai Li Lien-ying ştie că sunt un sac de oase şi că scaunelor mele le lipseşte orice consistenţă. Am început să tuşesc cu sânge.

Încerc să-l pregătesc pe fiul meu, dar nu i-am spus întru totul care e adevărata mea stare de sănătate.

— Supravieţuirea ta depinde de puterea ta de dominaţie, i-am zis.

— Mamă, mă simt rău şi sunt nesigur. Guang-hsu m-a privit cu ochi întristaţi.

Dinastia şi-a epuizat esenţa, acesta era gândul care îmi venea în minte.

Astrologul mi-a sugerat să invit o trupă de operă să dea un spectacol cu cântece vesele.

— Va ajuta la alungarea spiritelor rele, a zis el.

Mi-a parvenit o scrisoare de rămas-bun de la Robert Hart. Se întoarce definitiv acasă, în Anglia. Avea să plece pe 7 noiembrie 1908.

Nu puteam să suport gândul că aveam să pierd încă un prieten bun. Deşi nu mă aflam într-o stare adecvată primirii de oaspeţi, l-am invitat.

Îmbrăcat în roba sa mandarină oficială, el s-a înclinat solemn.

— Ia priveşte la noi, i-am spus. Aveam amândoi părul alb.

Nu aveam energia de a-i spune să ia loc, aşa că i-am făcut un semn cu mâna, indicându-i un scaun. El a înţeles şi s-a aşezat.

— Iartă-mă că nu am putut să iau parte la ceremonia ta de rămas-bun, i-am spus. Nu mi-a fost bine, iar moartea mă aşteaptă.

— Şi pe mine. A zâmbit: Totuşi, amintirile plăcute sunt cele care contează.

— Sunt întru totul de acord, Sir Robert.

— Am venit să vă mulţumesc pentru că mi-aţi oferit atât de mult de-a lungul anilor.

— Nu-mi pot asuma merite decât pentru eforturile mele de a mă întâlni azi cu Domnia Ta. Curtea s-a opus din nou.

— Ştiu cât de greu este să se facă excepţii. Străinii au o reputaţie proastă în China. Şi pe bună dreptate.

— Ai şaptezeci şi doi de ani, Sir Robert, nu-i aşa?

— Da, Majestatea Voastră.

— Şi trăieşti în China de…

— Patruzeci şi şapte de ani.

— Ce pot să spun? Ar trebui să fii mândru.

— Sunt, într-adevăr.

— Am încredere că ai făcut pregătirile necesare pentru ca altcineva să preia îndatoririle tale.

— Nu aveţi de ce să vă faceţi griji, Majestatea Voastră. Serviciul vamal e o maşinărie bine unsă. Se va conduce singur.

M-a surprins că nu-mi pomenea de onorurile pe care le-a primit de la regina Angliei, şi nici nu mi-a vorbit de soţia sa din Anglia, de care era separat de mai mult de treizeci şi doi de ani. Mi-a zis însă de concubina chineză pe care a avut-o zece ani şi de cei trei copii pe care îi aveau, de moartea ei, de regretele lui. Pomenea de suferinţa ei:

— Ea era cea cu capul pe umeri, a zis el, şi-mi doresc să fi făcut mai mult ca să o protejez.

I-am povestit de necazurile mele cu ambii mei fii – ceva ce nu împărtăşisem nimănui niciodată. Oftăm cu privire la faptul că dragostea noastră de părinţi nu e suficientă pentru a-i ajuta să supravieţuiască.

Când l-am rugat să-mi spună care a fost cel mai bun moment al său petrecut în China, Sir Robert mi-a răspuns că acesta consta în munca sa sub conducerea prinţului Kung şi a lui Li Hung-chang.

— Amândoi erau bărbaţi curajoşi şi foarte inteligenţi, a zis el, şi amândoi erau de o încăpăţânare fără speranţă în felul lor unic.

În cele din urmă l-am amintit pe Yung Lu. Din felul în care mă privea, ştiam că el înţelege tot.

— Trebuie să fi auzit zvonurile, i-am zis.

— Cum puteam să nu le aud? Zvonurile, invenţiile jurnaliştilor occidentali şi un pic de adevăr.

— Şi ce părere ai avut?

— Sincer, n-am ştiut ce să cred. Ce mai pereche făceaţi! Vreau să spun că lucraţi foarte bine împreună.

— L-am iubit.

Şocată de propria-mi mărturisire, m-am uitat lung la el. Nu părea să fie surprins:

— Atunci, mă bucur pentru sufletul prietenului meu. Am sesizat de multă vreme că avea anumite sentimente pentru dumneavoastră.

— Am făcut şi noi tot ce-am putut. Ceea ce a fost mai puţin decât ar fi trebuit. A fost foarte greu.

— Am nutrit o mare admiraţie pentru Yung Lu. Deşi eram prieteni, nu am apucat să-l cunosc foarte bine decât atunci când a avut loc incidentul cu legaţiile. Ne-a salvat trăgând cu obuzele pe deasupra acoperişurilor. După aceea, mi-a adus cinci pepeni. Am fost sigur că dumneavoastră aţi fost cea care l-a trimis.

Am zâmbit.

— Aşa, din curiozitate, cum aţi făcut Curtea să fie de acord? m-a întrebat Robert Hart.

— Eu şi Yung Lu n-am discutat deloc cu privire la trimiterea

pepenilor.

— Înţeleg. Yung Lu se pricepea să vă ghicească gândurile.

— Da.

— Vă lipseşte, cu siguranţă.

— „Viermele de mătase munceşte până când moartea îi retează firul subţire”, i-am recitat eu primul vers dintr-un poem vechi de o mie de ani.

Sir Robert a terminat versul:

— „Lacrimile lumânării se usucă atunci când aceasta arde până la capăt.”

— Eşti un străin extraordinar, Robert Hart.

— Sunt dezamăgit că Majestatea Voastră nu mă consideră chinez. Eu aşa mă consider.

Asta mi-a făcut mare plăcere.

— Nu vreau să pleci, i-am spus când a venit vremea să ne despărţim. Dar înţeleg că o frunză trebuie să cadă la rădăcina copacului ei. Să ţii minte că ai un cămin şi o familie aici în China. O să-mi fie dor de tine şi voi aştepta întotdeauna întoarcerea ta.

Aveam amândoi lacrimi în ochi. El s-a lăsat îngenunchi şi şi-a ţinut fruntea la pământ multă vreme. Voiam să îi spun „până data viitoare”, dar era limpede că nu mai exista o dată viitoare.

— Aş vrea să te conduc, Sir Robert, dar sunt prea slăbită ca să mă ridic de pe scaun. La vremea când vei ajunge în Anglia, s-ar putea să auzi vestea morţii mele.

— Majestatea Voastră…

— Vreau să fii fericit pentru libertatea de care se va bucura, în sfârşit, spiritul meu.

— Da, Majestatea Voastră.

47

Când doctorii veniră să mă implore să-i pedepsesc pentru că nu au reuşit să mă vindece, pe chipurile lor era scrisă moartea mea. I-am trimis acasă, ca să pot avea timp să fac pregătirile necesare.

Partea deprimantă când eşti pe moarte e tristeţea. Oamenii din jurul tău nu mai glumesc, vorbesc încet şi merg pe vârful picioarelor. Toată lumea aşteaptă sfârşitul, şi cu toate astea zilele trec.

Li Lien-ying a fost singurul care a refuzat să se dea bătut. A făcut o religie din vindecarea mea şi mă păzea de tot ce credea că ar putea să mă deranjeze. Îmi ascundea veştile despre starea lui Guang-hsu, iar eu nu aveam nici cea mai vagă idee că starea de sănătate a fiului meu devenise mai mult decât critică. Intenţionam să-i fac o vizită la Ying-t'ai de îndată ce aş fi fost în stare să mă dau jos din pat.

Pe 14 noiembrie 1908, m-a trezit un plâns zgomotos. M-am gândit că mi-o fi sunat ceasul, căci îmi simţeam pleoapele foarte grele. În partea dreaptă a corpului simţeam fierbinţeală, pe când în partea stângă simţeam rece. Ca prin ceaţă, am zărit camera plină cu eunuci care stăteau în genunchi.

— Dragonul s-a ridicat la Cer!

Era vocea lui Li Lien-ying.

— Încă nu am murit, am articulat eu.

— E vorba de fiul dumneavoastră, stăpână. Împăratul Guang-hsu tocmai a trecut în nefiinţă!

Am fost dusă în camera lui Guang-hsu. La vederea fiului meu, mi-au revenit amintiri din ziua când a murit Tung Chih. Am pornit în sus:

— Cerule, ai milă! Guang-hsu nu are decât treizeci şi opt de ani.

Trupul său neînsufleţit era cald încă. Chipul îi era la fel de cenuşiu ca atunci când era în viaţă.

Cu siguranţă, aşa te simţi când te îneci. Apa e caldă, îmi simt plămânii închişi. Spiritul meu salută întunericul veşnic.

— Reveniţi-vă, Majestatea Voastră, se văita Li Lien-ying. Reveniţi-vă, stăpână!

Atunci mi-am amintit de îndatorirea mea – moştenitorul pe care nu îl numisem. Mi-am întărit voinţa ca să convoc Marele Consiliu.

Nu ştiu cât au trebuit să stea să aştepte în faţa mea. Când mi-am deschis ochii din nou, l-am văzut stând în stânga mea pe Yuan Shih-kai, iar în dreapta mea pe prinţul Ch'un Junior. Camera era plină de oameni.

— Moştenitorul, Majestatea Voastră? au întrebat toţi în acelaşi timp.

— Puyi.

E tot ceea ce am spus. L-am numit împărat pe fiul prinţului Ch'un Junior, în vârstă de trei ani, care e nepotul lui Yung Lu şi strănepotul meu. Linia de sânge regală se subţiază.

Nu-mi puteam mişca mâinile şi picioarele, îmi auzeam doar respiraţia greoaie. Corpul meu a fost îndopat cu medicamente. Nu simt nicio durere. Gândurile mele au încetinit, dar nu au pierit cu totul.

Eunucii m-au ajutat să urc pe tron pentru o ultimă audienţă. Cum nu mai puteam să stau dreaptă, tâmplarii au prelungit braţele jilţului cu beţe lungi. Li Lien-ying mi-a sprijinit braţele pe beţe şi m-au drapat într-o ţesătură aurie.

M-am gândit la ultima zi a împăratului Hsien Feng, când a fost şi el aşezat în aceeaşi postură. A face ca moartea să pară mai importantă decât orice e destinat a sugera puterea, iar eu am văzut cu ochii mei ce efect are asta. Totuşi, mi se pare ridicol. Soţul meu trebuie să fi simţit aceeaşi senzaţie de absurditate. Cu toate astea, înţelegeam prea bine că, dacă voiam ca testamentul meu să fie dus la îndeplinire, aceasta era o necesitate.

Fac asta şi de dragul celor care au crezut în mine, mai ales guvernatorii şi funcţionarii cu ranguri mai mici, care şi-au numărat anii în calendar mai întâi cu „anul împăratului Tung Chih”, şi mai apoi cu „anul împăratului Guang-hsu”. Le sunt datoare cu o impresie de final pe măsura aşteptărilor.

Marele secretar a venit mai aproape ca să mă audă. Li Lien-ying a fixat cu privirea ornamentele de pe placa mea pentru păr. Îngrijorat de greutatea lor, a aranjat dinainte mai multe sfori pentru ca totul să rămână la locul său. Se pare că a dat rezultate, deşi exista totuşi pericolul ca trupul meu să cedeze.

Eunucii stăteau în spatele tronului, ascunşi vederii. Li Lien-ying le-a spus cum să ţină de sforile care ţin laolaltă Tronul Dragonului şi pe mine însămi.

Eram uimită de cât de limpede mi-e mintea. Dar aveam de dus ceva la bun sfârşit.

— Este dorinţa mea să mor, am început eu. Sper că veţi înţelege că nicio mamă nu doreşte să trăiască mai mult decât copiii ei. Nu am reuşit să realizez nimic altceva în viaţă decât să păstrez China întreagă. Privind în urmă, printre amintirile mele legate de ultimii cincizeci de ani, văd calamităţi din interior şi agresiuni din exterior, care au venit asupra noastră într-o succesiune neîncetată.

Cu mare greutate reuşeam să-mi trag răsuflarea şi să-mi fac auzită vocea:

— Noul împărat este un copil, care tocmai ajunge la vârsta când educaţia este de cea mai mare importanţă…

Mă simţeam ruşinată să continui, căci rostisem aceleaşi cuvinte atunci când Tung Chih devenise împărat, şi apoi, din nou, în cazul lui Guang-hsu:

— Regret că nu voi fi aici să-l ghidez pe Puyi, dar s-ar putea ca asta să nu fie o nenorocire pentru el… Sper ca voi toţi să încercaţi să faceţi

o treabă mai bună decât am reuşit eu în a modela caracterul Tronului.

Mintea mea era inundată de amintiri despre Tung Chih şi Guang-hsu. Parcă o auzeam pe Nuharoo ţipând la mine ca să nu-l mai pedepsesc pe Tung Chih. Apoi veneau ochii luminoşi ai lui Guang-hsu, în timp ce vorbea înflăcărat despre reformă: „Ito este prietenul meu, mamă!" M-am forţat să spun mai departe:

— Este cea mai arzătoare rugăciune a mea ca împăratul Puyi să îşi urmeze studiile cu sârguinţă şi ca el să poată după aceea să adauge o strălucire nouă glorioaselor realizări ale strămoşilor săi.

Ceea ce am spus în continuare a uluit nu numai Curtea, ci întreaga naţiune: am declarat că împărăteselor şi concubinelor ar trebui să li se interzică să mai deţină vreodată puterea supremă. Era singura modalitate de a-l proteja pe tânărul împărat de cele ca Nuharoo, Alute şi Perla. Nu aş fi luat această decizie dacă nepoata mea Lan nu ar fi dat glas dezamăgirii sale la aflarea veştii că nu va avea rolul de regentă activă pentru Puyi. Mi-a spus că e hotărâtă să caute să aibă poziţia cuvenită.

Au început să mă lase puterile. Mi s-a încovoiat gâtul de la greutatea plăcii care-mi susţinea părul. Oricât de mult aş fi încercat, nu mai puteam să scot un sunet.

— Ce vedeţi, stăpână? m-a întrebat Li Lien-ying.

Vedeam dragonii sculptaţi de pe tavan. Îmi aminteam că visam la aceşti dragoni înainte de a intra în Oraşul Interzis. De-acum, i-am văzut, i-am văzut pe toţi cei 13.844 de dragoni.

Îmi aminteam de avertismentul astrologului legat de zile cu ghinion pentru a muri:

— În ce...?

— În ce dată suntem azi? a ghicit Li Lien-ying.

Am vrut să dau din cap, dar nu am fost în stare.

— 15 noiembrie 1908, stăpână. E o zi cu noroc.

Gânduri ciudate încep să mi se perinde prin cap:

Nu am făcut bine că am rămas. Ştiam paşii? Vorbele nu opresc o inundaţie.

— Stăpână? aud vocea lui Li Lien-ying şi apoi, într-o clipă, nu mai pot auzi...

„Este sfârşitul lumii mele, dar nu şi a celorlalţi, Orhideea", îl văd pe tata vorbind pe patul său de moarte.

Clipesc din ochi şi mă uit bine la Li Lien-ying. Mă simt tristă că-l părăsesc.

O ceaţă albă mă împresoară. În mijlocul ceţii se află un gălbenuş moale de ou, ca un soare roşu. Gălbenuşul începe să se legene ca un lampion chinezesc la o adiere uşoară. Aud muzică străveche şi recunosc melodia. E cea de la porumbeii albi ai lui An-te-hai. Îmi amintesc cum le-a legat fluiere şi clopoţei de picioare. Îi văd acum.

Sute de mii de porumbei albi zboară în cercuri deasupra palatului meu. Melodia e „Wuhu, frumosul meu oraş natal”.

POSTSCRIPTUM

Orhideea – Doamna Yehonala, împărăteasa Tzu Hsi – a murit la vârsta de şaptezeci şi trei de ani.

După înmormântarea ei, China a început să se destrame. Ţara a intrat într-o perioadă întunecată a comandanţilor militari şi fărădelegilor. În timp ce puterile occidentale împărţeau coasta Chinei în concesiuni coloniale, Japonia pătrunse în nordul Chinei, înfiinţând ceea ce avea să se numească Regatul Manciuria.

În 1911, Sun Yat-sen debarcă la Shanghai. El reuşi să declanşeze o revoltă militară şi se proclamă primul preşedinte provizoriu al noii republici a Chinei.

Pe 12 februarie 1912, împăratul Puyi a abdicat, cedându-i puterea lui Yuan Shih-kai, care se proclamă preşedinte al republicii, preluând titlul de la Sun Yat-sen, ca apoi să instaureze, imediat, propria-i dinastie. Nu după multă vreme, Yuan Shih-kai a murit de un atac cerebral şi a fost ridiculizat cu denumirea de „împăratul celor optzeci şi trei de zile”.

În 1919, un comandant militar pe nume Chiang Kai-shek se proclamă discipol al lui Sun Yat-sen. După moartea lui Sun Yat-sen în 1925, Chiang Kai-shek devine noul preşedinte al republicii. El se bază pe sprijinul militar şi financiar american şi promite să construiască o Chină democratică.

În 1921, sprijinit de comuniştii sovietici, Mao Zedong, un student rebel şi soldat de gherilă din provincia Hunan, înfiinţează, având doisprezece adepţi, Partidul Comunist Chinez.

În 1924, Japonia face din Puyi împăratul-marionetă al Manciuriei şi îl împinge să „ia înapoi China imperială”.

În 1937, Japonia invadează China.

Reformatorul Kang Yu-wei a continuat să trăiască în Japonia. El s-a despărţit de discipolul său Liang Chi-chao, care i se alătură mai întâi lui Sun Yat-sen, apoi lui Yuan Shih-kai. În cele din urmă, îi părăseşte pe amândoi şi devine un simplu cetăţean.

Li Lien-ying părăseşte Oraşul Interzis după funeraliile Împărătesei Văduve. Se duce să trăiască în mănăstirea de lângă mormântul iubitei sale stăpâne, unde rămâne până la moartea sa.

„Viziunea modernă asupra lui Tzu Hsi, așa cum ne este propusă de cele două controversate romane ale lui Anchee Min, *Împărăteasa Orhidee* și *Ultima împărătească*, va fi cu siguranță pe placul cititorilor, care vor cunoaște astfel o femeie ce a avut aproape totul: sensibilitate și putere, împlinirea adusă de maternitate și o uriașă forță politică, verticalitate și demnitate, ambiție și compasiune."

Washington Post

„Anchee Min combină în cel mai armonios mod cu putință rigoarea studiului istoric cu o cunoaștere profundă a culturii chineze și cu o fină perspectivă feminină, pentru a aduce în fața cititorilor o expresie unică a rolului jucat de femei pe scena istorică a Chinei imperiale."

Library Journal

ISBN 978-973-46-3553-5

www.polirom.ro